This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

Hans Egedes
og
den grønlandske Missions Historie
1721—60.

KBV
Fenger

Bidrag
til
Hans Egedes
og
den grønlandske Missions Historie
1721—1760

efter

trykte og utrykte Kilder

af

H. M. Fenger.

> „Guds Ære alene og disse arme vankundige Menneskers Oplysning har, er og skal være mit eneste Øjemærke, ja Hjertets uafladelige Ønske indtil min Død“.
> Hans Egede: Omstændelig Relation S. 404.

Kjøbenhavn.

I Kommission hos G. E. C. Gad.

Trykt hos Nielsen & Lydiche.

1879.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
664065 A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1933 L

Det theologiske Fakultet har tilladt Forfatteren af denne Afhandling at forsvare den for den theologiske Licentiatgrad.

Kjøbenhavn, den 29. April 1879.

V. Sthyr,
d. A. Dekan for det theologiske Fakultet.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

Indhold.

Indledning. De til Afhandlingen benyttede Kilder.

§ 1. Reformationstidens ringe Sands for Missionen; Grundene hertil.

§ 2. Vaagnende Missionsiver i England, Tyskland og Danmark under Kong Frederik d. 4de.

§ 3. Tidligere Missionsvirksomhed i Norge. Forfaldet i Kirken; pietistisk Bevægelse ved v. Westen; han kommer i Spidsen for den lappiske Mission.

§ 4. Hans Egedes tidligste Udvikling, hans Ophold i Kjøbenhavn og Forhold til den lutherske Orthodoxi. Hans Tilbagekomst til Norge, Træk af hans Udvikling til Missionær; Forholdet til v. Westen.

§ 5. Vilkaarene for Missionen. Egede var ikke baaret af en levende Menighed i Hjemmet; hans Støtte hos Missions Collegiet og Handels Compagniet i Bergen. — Egedes personlige Betingelser for at være Missionær; Skuffelser, som ventede ham i Grønland.

§ 6. De grønlandske Naturforholds Hindringer for Missionen. Egedernes Paalidelighed som Forfattere. Dunkle Sagn af sandt religiøst Indhold; Tornarsuk, Arnakuagsak og lavere Guddomme; begyndende religiøs Ligegyldighed hos Folket. — Angakuts Stilling, Kvindernes Undertrykkelse. — Folkets Forberedelse til Evangeliet.

§ 7. Egede grundlægger et Venskabs- og Tillids-Forhold mellem sig og Grønlænderne; hans Iver for at lære Sproget og første Forsøg paa en Forkyndelse. Egedes ydre Levevis.

§ 8. Egedes Betragtning af Grønlænderne og de bedste Midler til at forberede og indlede Missionen med; hans Strænghed mod Angakut.

§ 9. Egedes Christendomsforkyndelse; dens Mangler og Fordéle.

§ 10. Egede som Leder af Handelen; denne bliver kongelig. Egedes Medhjælpere i Grønland.

§ 11. De første Brødremissionærers Udsendelse til Grønland; deres Ophold i Kjøbenhavn, Møde med Egede. Correspondancen mellem Egede og Chr. David og dens Eftervirkninger; Chr. David gaar tilbage til Europa.

§ 12. Poul Egede, Martin Ohnsorg og Andreas Bing gaa til Grønland; Poul og Niels Egedes Virksomhed paa Godthaab; Hans Egede vender tilbage til Danmark.

§ 13. Poul Egedes Virksomhed paa Christianshaab 1736-1740.

§ 14. Bings, Ohnsorgs og Niels Egedes Virksomhed paa Godthaab; de to første afløses af Drachardt og Sylow; Niels Egede gaar til Christianshaab.

§ 15. Hans Egedes Virksomhed i Kjøbenhavn efter Hjemkomsten; Sewerins Octroy fornyes 1740.

§ 16. Alsbach, Wedzel og Niels Egede paa Christianshaab; den sidstes fortjenstfulde Arbeide for Missionen. Alsbach og Egede gaa til Danmark 1743.

§ 17. De herrnhutiske Missionærers Mangler og Fortrin; de indlede Missionen. Zinzendorfs Instruktioner og deres Følger. Den herrnhutiske Menighed tiltager stærkt og inddeles i Chore; det christelige Liv i Ny Herrnhut.

§ 18. Missionen paa Godthaab 1739-51. Drachardt og Berthel Laersen vindes af Herrnhuterne; Drachardts Strid med Sylow, Kjøbmanden, Lægen og Hans Egede. Han faar Medhold hos Miss. Coll. og optages i Brødre-Menigheden; hans senere Liv.

§ 19. Colonien Frederikshaab anlægges; Vanskeligheder ved Beseilingen, Sylows Virksomhed 1742-46; Miss. Buchs Ankomst 1747.

§ 20. Missionen paa Christianshaab; Welling 1743-48; Wedzel afløses 1744 af Grønbech, som bliver til 1746; N. B. Bloch kommer over 1747.

§ 21. Sewerins Ledelse af Handelen; Octroyen fornyes 1744; hans Forhold til Missionen og Forslag til en bedre Ordning af den, hvilket dog afvises.

§ 22. Forhandlinger mellem Miss. Coll. og Hand. Comp. om Missionens Ordning; Hand. Comp.s Virksomhed.

§ 23. Hans og Poul Egedes Virksomhed i Kjøbenhavn; Missionærernes Stilling.

§ 24. Missionen paa Frederikshaab; Buch 1747-54; Rasch 1754-59.

§ 25. Missionen paa Godthaab. Brun 1752-60, hans Sammenstød med B. Laersen og Dalager. Laersen forflyttes 1757; Forholdet til Dalager bedrer sig.

§ 26. Logen Fiskernæs bliver Missionsplads for Brødrene. Berthel Laersens Virksomhed paa Sukkertoppen.

§ 27. Blochs og Peder Egedes Virksomhed paa Christianshaab, Claushavn og Jacobshavn; deres Indberetninger til Hjemmet fremkalde nye Forhandlinger mellem Miss. Coll. og Hand. Comp. Bloch gaar til Danmark 1754, Egede 1756. Lassens 1aarige Ophold ved Jacobshavn. Thranes Virksomhed, han afliver sig selv. Borch, Stage og Chr. Fabricius.
§ 28. Borchs Virksomhed paa Sydbay og Amertlok; Egedesminde anlægges af Niels Egede, som arbeider baade for Handel og Mission.
§ 29. Handels-Compagniets Privilegier fornyes.
§ 30. Hans Egedes sidste Aar og Død 1758. Poul Egedes Virksomhed som Forstander for grønlandsk Seminarium og som Oversætter. — Afslutning.

Bilag.

A. Uddrag af Unitets Arkivet i Herrnhut.
B. Uddrag af det ledreborgske Arkiv.
Fortegnelse over Missionærerne i Grønland 1721-60.

Indledning.

De til Afhandlingen benyttede Kilder.

Den nye Opdagelse i Begyndelsen af forrige Aarhundrede af det halvforglemte Grønland vakte ved Beretningerne om Landets eiendommelige Natur og Indvaanere en ikke ringe Opsigt baade i de Lande, hvorfra Foretagendet var udgaaet, og i en stor Dél af det øvrige Europa.

For paa Grundlag af denne at vække Déltagelse og Interesse for Sagen, var det naturligt, at den Mand, som havde sat Liv og Velfærd ind paa den grønlandske Sag, ved Skrifter af forskjellig Art søgte at finde Støtte hos et saa stort Antal af sine Landsmænd, som mulig, og vi finder derfor Hans Egede trædende frem baade med naturvidenskabelige Skrifter, som: „Det gamle Grønlands nye Perlustration eller Naturhistorie", Kbhvn 1741, og med missionshistoriske, som: „Kort Beretning om den grønlandske Missions Beskaffenhed", Kbhvn 1737, og: „Omstændelig Relåtion angaaende den grønlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse." Kbhvn 1738[1]).

---

[1]) At disse Skrifter er bleven læst med Interesse af Tidens bedste Mænd, sés f. Ex. af Holbergs Heltindehistorier, Fortalen S. XXII (Rodes Udgave), hvor Holberg roser Perlustrationen; denne Bog omtaler han ogsaa i Epist. 350 (Bruuns Udg. B. 4. S. 129), hvad Indholdet angaar smlgn.

Poul Egede fortsatte Faderens Arbeider ved 1741 at udgive: „Continuation af Relationerne“ 1734—40 og ved Slutningen af sit Liv: „Efterretninger om Grønland, uddragne af en Journal, holdt 1721—88“, en Bog, som for Aarene efter hans Hjemkomst til Danmark kun indeholder faa, sporadiske og paa flere Punkter unøiagtige Oplysninger. Af Broderen, Capitain og Kjøbmand Niels Egede, udkom 1744 som en yderligere Fortsættelse af Familiens Optegnelser i Grønland: „3die Continuation af Relationerne 1739—43“, hvormed de trykte Efterretninger om Missionens vedvarende Fremgang standsede for en rum Tid. Kjøbmand Lars Dalager udgav 1752 sine i mange Henseender læseværdige: „Relationer angaaende Grønland“, og i de 1758 af Lorck udgivne: „Beyträge zu der neuesten Kirchengeschichte“ — Kopenh. u. Leipzig, findes adskilligt om Missionen i Grønland, dog af størst Interesse for „Brødrenes“ Vedkommende.

Endnu fortjener nogle faa Bøger fra Missionens første Aarh. særlig Opmærksomhed, nemlig H. C. Glahns: „Anmærkninger over de 3 første Bøger af Crantz“, der rigtignok fremtræder som en Kritik, men dog indeholder særdeles mange positive Oplysninger om Missionen, Folkets Religion, Sæder og Skikke og Landets Natur, som har Interesse. Desuden: H. E. Saaby: „Brudstykke af en Dagbog, holden i Grønland 1770—78“. Odense 1816; derimod indeholder Stauning: „Kort Beskrivelse af Grønland“, Viborg 1775, slet intet nyt, men er kun et Udtog af forskjellige af de ovennævnte Skrifter. Ikke uden Interesse er følgende 2 Arbeider, som O. Fabricius udgav i Samleren B. 1

Epist. 401 (B. 4. S. 272-73). Missionærernes Beretninger om Grønlændernes Religion omtaler Holberg i Epist. 50 (B. 1. S. 221) og Grønlændernes Indvendinger mod Missionærernes Forkyndelse i Epist. 513 (B. 5. S. 199-200). — At Holberg har haft grønlandske Forbilleder til sine Skildringer i Niels Klim har Dr. Paludan vist i „Om Holbergs Niels Klim“ S. 270-71.

og 2, Kbhvn 1787—88: 1) Udtog af en Dagbog, holden i Aarene 1751—53 af Handelsbetjent Peder Olsen paa en Reise i Grønland osv. og 2) Johan Andreas v. Ostens anstillede Iagttagelser i Grønland, uddragne af hans Dagbøger, holdne ved Godthaabs Coloni 1742—44, med en Forerindring af O. Fabricius. — Den af Missionen meget fortjente Provst Thorhallesen udgav 1776: „Efterretn. om Rudera af de gamle Nordmænds Bygninger paa Grønland", et Æmne, som i den nyere Tid har faaet en udførlig Behandling i: „Grønlands historiske Mindesmærker" B. 1—3, Kbhvn 1838—45. Udførlige videnskabelige Oplysninger om Folkets Herkomst, Religion, Sagn og Samfundsforhold har Dr. Rink Fortjenesten af at have givet i Antikvarisk Tidsskrift 1858—60 S. 200—24 og 320—30, indeholdende tvende Meddelelser om Grønlandske Folkesagn; endvidere i Dansk Maanedsskrifts Extrahefte 1862 S. 85—110: „Om Aarsagen til Grønlændernes og lignende af Jagt levende Nationers materielle Tilbagegang ved Berøring med Europæerne"; i Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed 1868 S. 192—256: „Om Grønlændernes gamle Tro" og samme Tidsskrifts Aargang 1871 S. 269—302: „Om Eskimoernes Herkomst", samt i hans: „Eskimoiske Eventyr og Sagn med Indledning og Supplement", Kbhvn 1866—71; Landets Natur har han skildret i: „Grønland, geografisk og statistisk beskrevet", B. 1—2. Kbhvn 1857. — E. Bluhme har givet en livlig Skildring af Landet og dets Indbyggere i: „Fra et Ophold i Grønland". Kbhvn 1865.

Oplysninger om Missionens senere Tilstand findes spredt i forskjellige Tidsskrifter, f. Ex.: Dansk Religions Blad 1824—34 og i: Dansk Missionsblad fra 1834 af; men da disse angaa en Tid, som nærværende Afhandling ikke vil komme til at berøre, skal der ikke dvæles videre ved dem.

Det er forklarligt, at flere Forfattere har følt sig

tiltrukne af Hans Egedes Liv og Virksomhed; de har derfor gjort disse til Gjenstand for et mere eller mindre dybtgaaende Studium og fremlagt Resultaterne heraf for deres Samtid. Saaledes udgav J. Lund 1778: Biskop Egedes Levnet, som indeholder en Dél interessante Træk, bevarede af hans Familie, men forresten er én i altfor høie Toner affattet Lovtale; Giessing har i sine: Jubellærere 1ste D. S. 1—69 givet en ret god Skildring af samme Æmne, hvorimod P. T. Wandals Levnetsbeskrivelser af H. Egede og G. Rask", som hører til: „Mindesmærkerne paa Jægerspris" Kbhvn 1794, er tørre og ganske værdiløse Fremstillinger. Derimod udgav G. P. Brammer en sympathetisk og smuk „Minde-Tale over Hans Egede" 1824, som endnu vil kunne læses med Fornøielse og Udbytte [1]).

N. M. Petersens: „H. Egedes Levnet", som udkom 1839 og er bygget paa Egedes egne Skrifter og Lunds Bog, var beregnet paa det store Publikum og gav en hertil udmærket svarende livlig og underholdende Skildring, som endnu kan læses med ublandet Glæde. Et andet Maal satte Dr. Rudelbach sig ved sin Afhandling om Hans Egede, som findes i hans „Christelig Biographie" Kbhvn 1848; han grundede helt igjennem sin Fremstilling paa Kildestudier og fremdrog navnlig af det kgl. Bibliotheks Manuscriptsamlinger særdeles mange værdifulde Oplysninger.

Naar Forf. af nærværende Afhandling for dens første Afsnits Vedkommende fremtræder med en ny Fremstilling af væsentlig det samme Emne, der er bleven behandlet af 2 saa udmærkede Forfattere, som N. M. Petersen og Rudelbach, saa sker det ikke for at gjentage det, som de allerede har Fortjenesten af at have fremført, men for dels at kaste et klarere Lys paa Egedes Virksomhed gjennem en Skildring af den Tid og den Kirke, hvoraf han var udgaaet, og dels at fremdrage en

---

[1]) Jens Møller: Nyt theologisk Bibliothek. B. VI. S. 65—117.

Dél hidtil ubekjendte Træk, som foruden i trykte Kilder navnlig er fundne i Egedes Journaler og Indberetninger i det Kgl. Bibliotheks Manuscriptsamlinger og i de Protocoller, Breve og Indberetninger, som opbevares i Missions Arkivet i Cultusministeriet, til hvilket der med stor Imødekommenhed har været aabnet Forf. Adgang. — Endelig har Forf. ved et omfattende Studium af de herrnhutiske Fremstillinger af deres Missions Grundlæggelse og Udvikling i Grønland stræbt at give en Fremstilling af denne Missions Eiendommeligheder, af dens Forhold til og Indflydelse paa den danske. Dr. Rudelbach har vistnok taget Hensyn til dette Punkt, for saa vidt som de herrnhutiske Missionærer kom i Berøring med Egede, men det hørte ikke med til hans Plan at give en fuldstændig Skildring af Missionen i dens første Tid; hans Interesse var væsentlig knyttet til Egedes Person.

Den sidste Dél af nærværende Afhandling, Missionens videre Udvikling under H. Egedes Opsyn fra Danmark af indtil hans Død, har hidtil ikke fundet nogen Fremstiller; man maa beklage at ikke faa vigtige Documenter til Skildringen heraf er gaaet tabt ved Waysenhusets Brand 1795, da Missions Arkivet opbevaredes i denne Bygning. Hvad der endnu er tilovers af Arkivet har tilligemed Poul og Niels Egedes 2 Continuationer af Relationerne, det grønlandske Handels Arkiv, som opbevares paa et Loft i grønlandsk Pakhus paa Christianshavn, adskillige Indberetninger i det kgl. Bibliotheks Manuscriptsamlinger og Copier af H. C. Glahns Dagbøger, som Forf. har modtaget til Laans af Hr. Pastor Balle i Grønland, givet Grundlaget for Fremstillingen. — Enkelte interessante Bidrag ang. Forholdene ved Chr. VI's Hof og navnlig ang. Kongens Stilling til Grev Zinzendorf, er hentet fra Mnemosyne B. 2—4, udg. af J. Møller. Kbhvn. 1831—33.

Til Skildringen af den herrnhut. Mission er foruden Arkivet i Herrnhut, som Forf. fik Adgang til i Som-

meren 1877 og Arkivet paa Ledreborg, fra hvilket Forf. med stor Liberalitet har faaet de grønlandske Sager tilsendt til Afbenyttelse paa det kgl. Bibliotheks Læsestue, benyttet D. Cranz's vidtløftige „Historie v. Grönland", et Værk, som dog maa bruges med stor Varsomhed, da Fremstillingen er meget farvet og saa godt som alt, hvad der kunde siges i Disfaveur af Brødrene, omhyggelig er undgaaet; desuden sm. Forf.'s: Gamle og nye Brødrehistorie, oversat paa Dansk. Kbhvn 1772; Spangenberg: 1) Zinzendorfs Leben og 2) Om de evangeliske Brødres Arbeide bl. Hedningerne, oversat af R. Lassen, Odense 1784. Fremdeles: J. G. Walch: Theologisches Bedencken von der herrnhut. Secte. Frankfurth 1747; Dr. Heinrich Abt.: Der kirchliche Gottesdienst. Berlin 1851; Liturgishen Gesänge der evangel. Brüdergemeine. Barby 1791; Mission der evangel. Brüder in Labrador; do. do. in Grönland. Gnadau 1831; Uebersicht der Missionsgeschichte der evangel. Brüder. Gnadau 1832; Altes und Neues aus dem Reiche Gottes. Frankf. u. Leipzig 1734; Büdingische Sammlungen, Leipzig 1742 flg.; Der freywilligen Nachlese usw. Frankf. und Leipzig 1734; Missionsblatt aus der Brüdergemeine, Hamburg 1837 og Evangelisk Miss. Tidende, Haderslev og Christiansfeld. — For Laanet af flere af disse Bøger skylder Forf. Tak til den i 1878 afdøde Biskop Ernst Reichel i Berthelsdorf og Hr. Arkivar Glitsch i Herrnhut, som med stor Venlighed har besørget ham dem tilsendt fra Unitets-Bibliotheket i Herrnhut.

Af andre Værker, som er bleven benyttet, skal her kun tilføies: Hammond: Den nordiske Missions Historie; Helveg: Den danske Kirkes Historie; Hammerich: Kirke Historie B. 1—3; Gieseler: Kirchen Geschichte; J. F. Fenger: Den trankebarske Missions Historie, Kbhvn 1843; Dr. Kalkar: Den evangeliske Missions Historie, Kbhvn

1857 og: Den katolske Missions Historie, Kbhvn 1862; J. Vahl: Er det Guds Villie, at Christendommen i vore Dage skal udbredes bl. Hedningerne, og hvorledes kan dette ské paa den bedste Maade? og Sammes: Lapperne og den lapske Mission; Dr. J. Wiggers: Geschichte der evangelischen Mission og Vormbaum: Evangelische Missions Geschichte in Biographien, Düsseldorf 1857; Andreas Hojer: König Friederich des Vierten glorwürdigstes Leben og Chr. Bruun: Fr. Rostgaards Liv og Levnet.

§ 1.

Reformationstidens ringe Sands for Missionen; Grundene hertil.

Det nye kraftige Liv, som Reformationen fremkaldte i de Menigheder, der lukkede sig op for dens foryngende Strømninger, vakte atter Kjærligheden til den hellige Skrift, som paa Modersmaalet søgte sine Læsere i alle Samfundsklasser af Folket og ikke som hidtil laa hen som en død Skat, kun tilgjængelig for et lille Antal Priviligerede. Christi og Apostlernes Skikkelser, som de fremtræde i Evangelierne og Brevene, fik fornyet Liv, og deres Ord fik igjen deres mægtige, vækkende Klang for dem, der vilde lukke Øren og Hjerter op. Men hvor kjendes da i Reformationstidens bevægede aandelige Liv Virkningen af Herrens Ord til Apostlene i Math. 28, 18-20, Ord, som dog ikke kunne være gaaet upaaagtede hen? hvor finde vi Efterlignere af Reformationens Helt, den store Hedningeapostel Paulus? Historien kan til Svar paa disse Spørgsmaal kun pege paa enkelte Steder i Luthers Skrifter f. Ex. hans Udlæggelse af Ps. 117 og hans Prædiken paa Christi Himmelfartsdag, hvor han minder Menigheden om, at der skal sendes Missionærer til Hedningerne, og paa det sørgelig mislykkede Forsøg, som 1557 gjordes fra Genf af de 2 Præster Pierre Richer og Guillaume Chartier paa at grunde en Mission i Brasilien efter Opfordring af Bedrageren N. D. de Villegagnon,

1

der endog havde vidst at skuffe en Mand som Caspar Coligny[1]).

Gustav Vasas Udsendelse af nogle Missionærer til Lapland i 1559 og Anlæggelsen af nogle Skoler der oppe fik ingen Betydning; Kongen manglede Penge, og Missionen, som den blev drevet under ham og hans Efterfølgere, var ved sine Tvangsforholdsregler og sine Magtsprog meget langt fra at være Reformationens Frihedsprinciper værdig. — Som Forklaringsgrunde til dette tarvelige Resultat har man peget paa den udvortes usikre Stilling, som de protestantiske Menigheder indtog i det første Hundredeaar, da de med Sværdet maatte forsvare deres Bestaaen, paa den aandelige Kamp, som maatte føres med Papismen, og Iveren for at befri flere og flere Christne fra dens trykkende Aag, og paa at de færreste af dem tilhørte søfarende Nationer, medens de papistiske Magter (Spanien og Portugal) holdt Søveiene til Colonierne skjulte. — Disse Grunde kunne vel gjælde for Menighederne i Reformationens Arnesteder, Tyskland og Sweitz, men de slaa ingenlunde til for Nordens og Englands Vedkommende, hvor Reformationen forholdsvis hurtig vandt Seir, støttet af Statsmagten, uden senere at trues af udvortes Fjender, hvor der ikke spores nogen særlig Iver for Omvendelsen af nærboende Katoliker, og hvor der fra Arilds Tid fandtes dristige Sømænd, som ikke skyede de lange Farter. — Med mere Grund har man fremhævet de beklagelige indbyrdes Trosstridigheder mellem Protestanterne, Iveren for at fremlægge Beviser for sin egen Rettroenhed ved en smaalig Paapegen og Bekjæmpelse af selv temmelig uskyldige Afvigelser fra den én Gang vedtagne Trosform og endelig de statskirkelige Former, som paatrykkedes Menighederne, hvilke nok kunne have bidraget til, at de slog sig til Ro med, at det nu var Statens ligesom tidligere

---

[1]) a) J. Wiggers: Geschichte der evangelischen Mission. B. I S. 22; 25-27. b) J. Vahl: Er det Guds Villie osv. S. 31.

under Katolicismen Kirkens Pligt at sørge for Missionen.[1]) — Men alligevel maa man i Sandhedens Interesse tilstaa, at der hos de protestantiske Menigheder i de første halvandethundrede Aar af dens Existens langtfra fandtes den nidkjære Virksomheds Aand og selvopofrende Kjærlighed til Missionen som indenfor Katolicismen og her da navnlig hos Protestanternes Modbillede, Jesuiterne. — Mænd som Frantz Xaver, Robert Nobili og Matthæus Ricci have trods de særdeles store Mangler, som klæbede ved deres Virksomhed, navnlig deres Gaaen paa Akkord med Hedenskabet, vist en Udholdenhed i at overvinde de største Farer og Besværligheder og en Beredvillighed til at sætte Livet ind for Hedningernes Omvendelse, som maa vække Høiagtelse og Beundring.[2])

---

§ 2.
Vaagnende Missionsiver i England, Tyskland og Danmark under Kong Frederik d. 4de.

Imellem Protestanterne er det først hos Englænderne, man finder svage Spor til en vaagnende Interesse for Missionen; Præsten Wolfall drog 1578 med Frobisher til Nord Amerika for at prædike for Colonisterne og omvende Hedninger, men da Colonisationsforsøget mislykkedes, opgaves Missionen ogsaa. Med Walter Raleigh gik 1585 en Missionær til Virginia, og der blev gjort en Dêl fra Moderlandet for at holde Missionen oppe, indtil de Indfødte ved et Overfald gjorde Ende paa den og Colonien; mindre Forsøg paa at bringe Evangeliet til de Vilde i Guyana og paa de caraibiske Øer gav intet synderligt Udbytte. — Først med John Elliots og Thomas Mayhews Virksomhed blandt Indianerne i den sidste Halvdêl af det 17de Aarhundrede, med Stiftelsen af det

---

[1]) Vahl: Er det Guds Villie osv. S. 30-31.
[2]) a) Hammerich: Kirkehistorie. B. 3, S. 337-40. b) Gieseler: Kirchengeschichte. B. 3, 2. S. 658 flg.

presbyterianske Samfund til Evangeliets Udbredelse i Ny England (1649 fornyet 1661) og med den henimod Aarhundredets Slutning stigende Trang indenfor den biskoppelige Kirke til at give Troen Udtryk i Kjærligheds-gjerninger, som vistnok først kun var rettet paa Kirken i England, men senere ogsaa paa Colonierne og de derboende Hedninger, mærker man, at det begyndte at gaa op for Protestanterne i England, hvad de skyldte Missionen. Stiftelsen af society for promoting christian knowledge 1698, som fra 1709 understøttede Missionen i Trankebar og fra 1728 helt underholdt den i Madras, og af society for propagating the gospel in foreign parts 1701, Selskabet i Skotland 1700 og det i Boston 1704 og talrige senere vidne tilstrækkelig om, at en ny Missionstid forestod.[1])

Fra Holland blev der i Løbet af det 17de Aarh. gjort nogle svage Missionsforsøg paa de talrige Colonier, som dette Land erhvervede sig i Indien, paa Ceylon, Java, Formosa, Molukkerne og Cap, men de bar ingen kjendelig Frugt, til Dèls fordi Colonisternes slette Levnet ødelagde Værket.[2])

I Tyskland havde siden Luthers Tid adskillige Mænd, som tilhørte den paa én Gang mystiske og praktiske Retning, som baade vilde inderliggjøre Troen og faa den til at give sig Udslag i fromme Gjerninger, talt alvorlig og indtrængende til deres Samtid om at lægge Haand paa Missionsværket, Mænd som Johan Arndt († 1621), Hertug Ernst d. Fromme af Sachsen Gotha († 1675), Henrik Müller († 1675) og Scriver († 1693), men uden at det var lykkedes at fremkalde anden Iver for Missionen, end at der sendtes Elliot nogle Gaver til Fortsættelsen af hans Arbejde. Østerrigeren, den lutherske Friherre J. E. v. Wels, som 1664 skrev for Missionen

---

[1]) J. Vahl: S. 37-40. Wiggers: 1. S. 60-68. J. F. Fenger: Den trankebarske Missions Historie S. 91.

[2]) J. Vahl: S. 45-50.

og selv gik til Surinam, hvor han fandt Døden, er det eneste Exempel paa praktisk Missionsvirksomhed før Pietismen kom, ved hvilken de lutherske Menigheder samtidig med de nysnævnte Bevægelser i England lukkede Øjnene op for en længe forsømt Pligt. Det faldt Pietismen med dens levende Følelse af Modsætningen mellem den usalige Tilstand, hvori Synden bringer Mennesket, og den Salighed, som findes i Tilegnelsen af Guds forløsende Naade, naturligt at vende Blikket mod Hedningelandene, og da den tillige besad praktisk Sands for, hvorledes Evangeliet med størst Virkning skal forkyndes, saa besluttede den sig til at arbejde for, at ogsaa deres Beboere kunde faa Dél i Naaden. — Derfor talte navnlig Spener varmt Missionens Sag, hvortil hans Haab om en nærforestaaende almindelig Hedninge- og Jøde-Omvendelse og en derefter kommende almindelig Fredsperiode for den stridende Kirke maatte tilskynde ham, og Francke blev ved Universitetet i Halle en ikke mindre varm Talsmand; de udøvede begge en betydelig vækkende Indflydelse paa mange, der enten selv bragte Hedningerne Evangeliet eller arbejdede for Udsendelsen af Missionærer[1]). — Til den sidstnævnte Klasse Mænd hørte F. J. Lütkens, som 1704 kaldtes fra Brandenborg til Kjøbenhavn for at være Slotspræst hos Frederik d. 4de; han var en besindig Mand, som uden ligefrem at kunne kaldes Pietist dog i meget sluttede sig til Hallenserne. Lütkens nærede stor Kjærlighed til Missionen, og han bestyrkede Kongen i hans Iver for denne Sag, der allerede havde vundet Fyrstens Déltagelse, medens han var Kronprinds.

Med Rette har man tilkjendt Frederik d. 4de Æren for at have brudt Isen for de protestantiske Missioner i det 18de Aarhundrede, for at have støttet Missionen kraftig og bevaret Interessen for den gjennem hele sin Regjering; men foruden enkelte af de øvrige Medlemmer

---

[1]) Wiggers: 1. S. 32-33. Gieseler: IV. S. 195.

af Kongehuset og en meget snæver Hofkreds, som vare paavirkede af Pietismen og søgte deres Opbyggelse hos Hofpræsterne Lütkens og Oxen, var der i lang Tid her i Danmark kun meget faa, som brød sig synderlig om denne Sag. Grunden hertil var dels, at den lutherske Orthodoxisme, som ved Aarhundredets Begyndelse sad i Høisædet herhjemme med Sjællands Biskop Bornemann og de theologiske Professorer J. Vandal og J. Bartholin, mere følte sig oplagt til lærde Disputationer og Forhandlinger om Dogmerne og til at vaage strængt over Menighedernes Rettroenhed end til at søge nye Arbejdere i Herrens Vingaard, og dels, at Missionsbevægelsen i Tyskland var udgaaet fra Pietisterne, hvem de Orthodoxe hadede grundigt som Vranglærere. — Da Hofpræsten Lütkens nu af de strængt Orthodoxe betragtedes som fuldtro Tilhænger af Pietismen, saa maatte de se med alt andet end venlige Øine paa, at Kongen støttede sig til denne Mand og lod ham skaffe Missionærer til Ostindien fra Halle; men det blev ikke ved Uvillie, tilkjendegivet i Adfærd og Ord, som da Biskop Bornemann skulde ordinere Ziegenbalg og Plütschau, det kom til en bitter og høist lidenskabelig Polemik, navnlig mellem Bartholin og Professor Trellund, der sammen med Stiftsprovst Lodberg var traadt i Lütkens Sted som Kongens Raadgiver i Missionssagen ved dennes Død 1712, og af Bartholin angrebes for at beskytte Pietisterne. Striden maatte standses ved en kgl. Forordning 1718, som forbød alle fremtidige skriftlige Udtalelser mod Missionen. — Imidlertid havde Frederik d. 4de tilstaaet en betydelig aarlig Sum til den ostindiske Missions Fremme og oprettet Collegium de cursu evangelii promovendo d. $^{10}/_{12}$ 1714, hvorved Missionsværket i Danmark fremtraadte som autoriseret af Kongen selv, noget, som ganske vist gav det Fasthed og sikrede dets Fremtid, men som paa den anden Side i Forening med, at man saa godt som udelukkende ansatte tyske Missionærer fra Halle, bidrog til, at den christne Menighed i Danmark ikke fik Følelsen

af, at det var en Opgave, som den burde tage sig af. — Det var naturligt, at Missions Collegiet som udgaaet fra den pietistiske Hofkreds maatte faa sit Præg heraf, og de Personer, som indtraadte deri fra Begyndelsen, kunne derfor betegnes enten som ligefremme Tilhængere af Pietismen eller som venligsindede imod den[1]).

---

§ 3.

Tidligere Missionsvirksomhed i Norge. Forfaldet i Kirken; pietistisk Bevægelse ved v. Westen; han kommer i Spidsen for den lappiske Mission.

I Norge havde Biskop Bredahl af Throndhjem (Biskop 1643—72), som af Svenskerne blev bortjaget fra sit Bispesæde og i 3 Aar levede som Præst i Nordlandene, begyndt at virke iblandt Lapperne, af hvilke de fleste vistnok bar Christennavn, og mellem hvem der nok var ansat enkelte Præster, men som enten levede aldeles som Hedninger, eller forsaavidt de kom i Berøring med Nordmændene, forargedes ved disses ugudelige Liv og ødelagdes af Brændevinen. Bredahl reiste om iblandt det adspredte Folk og fik nogle Studenter og Skoledisciple, som vare fulgte med ham fra Throndhjem, til det samme for dog at udbrede nogen Christendomskundskab, men alle disse Medhjælpere omkom efter at have udstaaet megen Besvær. — Da Bredahl ikke saa' nogen Frugt af sine hidtidige Bestræbelser, greb han til 2 Midler, af hvilke det første var lige saa forkasteligt, som det sidste var i Evangeliets sande Interesse. Han søgte nemlig paa alle Maader at faa Lapperne til at besøge Markederne i Norge, hvorved de ganske vist kom i Forhold til en Slags Civilisation, men dog tillige vare udsatte for Fristelser af den værste Art, og han satte

---

[1]) Helveg: Kirkehist. efter Reformationen. B. 1, S. 512-15; 530-32; 535; 539-44. J. F. Fenger: Den trankebarske Mission. S. 16-18; 94-100; 130-34; 329-58.

ved den verdslige Øvrigheds Hjælp Straf for dem, som ikke lode sig undervise i Christendommen og communicerede. Det var i Statskirkens Aand, men en evangelisk Fremgangsmaade kan man ikke kalde det. — Det andet Middel, han anvendte, som fortjener Opmærksomhed, var, at han fik nogle af Lapperne til at lade deres Børn blive hos sig, hvilke han saa oplærte i Christendommen; ved Forældrenes jævnlige Besøg hos Børnene overværede ogsaa de Gudstjenesten. Naar Børnene vare vel oplærte, blev de sendt tilbage til deres Fødested, hvor de saa udrettede en Dél godt. — Hos sine Kaldsfæller fandt Bredahl imidlertid kun ringe Tilslutning, derfor faldt Arbejdet blandt Lapperne hen ved hans Død 1672[1]).

Med det 18de Aarh.'s Begyndelse kom der mere Interesse for Sagen; 1706 lod Frederik d. 4de Forholdene undersøge, befalede flere Kirkers Opførelse og tilholdt Throndhjems Biskop, J. Krog, at sørge for, at dygtige Præster, som forstod Lappernes Sprog, ansattes, og at Indfødte uddannedes til med Tiden selv at kunne blive Missionærer[2]). — Krog var imidlertid ingenlunde den Mand, der burde have ledet Missionen, efterdi den saavelsom al anden aandelig Bevægelse i Kirken var ham imod; derimod træffe vi enkelte dygtige og nidkjære Mænd i selve Finmarken, som tog sig den kongelige Opfordring til Hjerte og virkelig udrettede noget, saaledes Skolelærer Isaak Olsen i Wadsø ved Warangerfjord, der trolig arbejdede paa dette fjerntliggende Sted i 14 Aar (1703—17), og Provsterne Nitter i Vest- og Paus i Øst-Finmarken. Det kan ikke undre, at navnlig de 2 sidste Mænds Arbejde var præget af Tidsaanden, som endnu holdt strængt paa Statskirken med dens ydre Tvangsmidler; det fremgaar især af en Instrux af $^4/_8$ 1711 fra Amtmand Lorich og Provst Paus om Overholdelsen af

---

[1]) Hammond: Den nordiske Missions Historie. S. 8-11. Vahl: Lapperne og den lapske Mission. 2. S. 9-11.

[2]) Hammond: S. 14-22.

Helligdagene. Naar Formaninger ikke hjalp paa Lapperne, skulde der ved Øvrighedens Hjælp uden Personsanseelse anvendes Gabestok, Halsjern og anden haardere Straf efter Forseelsens Beskaffenhed; frugtede heller ikke disse Midler, skulde Overtræderen sættes i Ban. Paa lignende Maade sattes der Straffe for Folkets Høitideligholdelse af deres hedenske Helligdage, Faster, Ofringer osv.[1]) — Flertallet af Præsterne i Nordlandene og Finmarken forblev dog ligegyldige for den kongelige Opfordring til at tage sig af de forsømte Lapper og var vistnok berørt af den almindelige Fordærvelse og Ligegyldighed for alt aandeligt Liv, som havde grebet saa stærkt om sig blandt Præsteskabet i hele Norge. Hvis man tør tro Hammond, saa „kunde intet lignes ved deres (ɔ: Præsternes) Uvidenhed uden deres utaalelige Stolthed og Gjerrighed; de befattede sig med alt, viklede sig ind udi alt og tiltoge sig et utroligt Herredømme over Jorden“. — Som en Følge heraf var Menighedernes Tilstand ogsaa meget sørgelig; „udi Menigheder paa 5—6000 Sjele fandtes neppe en Bibel og 2 til 3 Psalmebøger; at læse udi en Bog var halv Hexerie, i det mindste Under; den gode gamle Tro, som den kaldtes, bestod i det udvortes og var magelig. — Man lagde sig efter Hexerie for at beskadige andre og Contra-Hexerie for at hindre andres Ondskab; Menneskers Liv, særdeles Børns, og Qvægets Liv og Veltrivenhed maatte bevares ved Amuleta; „Fader Vor“ lærtes udenad, men alene for at læse det over Saltet, som gaves det syge Fæe“[2]). —

At der under saadanne Forhold umulig kunde findes nogen almindelig Interesse for Missionen, vil let indses, og det varede en rum Tid, inden den kunde vækkes tillive. — Mod denne almindelige Fordærvelse i den norske Kirke er det bekjendt, at Præsten v. Westen traadte op. Han var 1710 bleven kaldet til Wedø i Romsdalen,

---

[1]) Hammond: S. 11-13; 23-34. smlgn. Vahl: Lapperne osv. S. 11-13. [2]) Hammond: S. 64-67.

Throndhjems Stift, og hans Paavirkning af Pietismen er umiskjendelig lige fra Begyndelsen af; han vilde ikke antage „uomvendte“ til Nadveren, men forlangte, at Hjerterne først skulde renses ved Troen og den Kraft, som er i Forsoningens Blod, og betonede stærkt, at Sjælene skulle aflægge Regnskab paa Dommens Dag[1]). En saadan Forkyndelse maatte naturligvis vække Opmærksomhed, ikke alene hos hans Menighed, som først vrededes og forargedes derover, medens den dog senere lærte at elske og ære ham, men ogsaa hos Nabopræsterne, af hvilke nogle stillede sig skarpt imod ham; andre sluttede sig om ham som deres aandelige Fader. Af de sidste var der særlig 6, som forbandt sig med ham om alvorlig at arbejde paa Sjælenes Saliggjørelse og Udbredelse af en alvorlig Christendomskundskab ved Katekisation; deres Forening kaldtes „Syvstjernen“ og blev stiftet 1713. De holdt jævnlige Møder for at styrke og opbygge hverandre og vedligeholdt en livlig Correspondance, af begge Dele ser man, at Bevægelsen var pietistisk, men den var dog i Begyndelsen af en sundere evangelisk Natur end den, vi finde fuldt udviklet under Christian d. 6te, hvilket blandt andet ogsaa fremgaar af de Bøger, som de udbredte i Menighederne[2]). — Deres bekjendte Henvendelse af $^{17}/_{4}$ 1714 til Frederik d. 4de om, at Kongen vilde hjælpe paa Menighedernes slette Tilstand i Norge og den sædelige Fordærvelse, viser, at de til Troslivets Gjenopvækkelse, som de selv efter Evne arbejdede paa med aandelige Midler, dog ogsaa nok ønskede, at Statskirken skulde komme dem til Hjælp med sine Magtsprog[3]). Der tales i Henvendelsen intet om Missionen mellem Lapperne, Syvstjernens Præster kom ikke i deres Menigheder i personlig Berøring med dem og havde derfor ikke endnu henvendt deres Opmærksomhed paa dem; først efter Missions Collegiets Opfor-

---

[1]) Hammond: S. 64-69. [2]) Hammond: S. 82-85 flg.; 93-95; 103-6; 137-39. [3]) Smsteds S. 108—111.

dring 1714 til alle Sagkyndige om at nedsende Forslag om, hvad der kunde gjøres for Lapperne, hørtes der ogsaa fra Syvstjernen i et vidtløftigt Brev af $^{24}/_{5}$ 1715[1]). Herved indlededes Forbindelsen mellem v. Westen og Miss. Coll., af hvis Medlemmer hans tidligere Virksomhed iøvrigt var kjendt og skattet[2]), som førte til, at v. Westen d. $^{28}/_{2}$ 1716 beskikkedes til Lector Theologiæ ved den til et Seminarium scholasticum for Lappernes Mission indrettede Katedralskole i Throndhjem og dermed til hele hans betydelige og fortjenstfulde Virksomhed i Missionens Tjeneste[3]). Han foretog lange, besværlige Reiser mellem Lapperne, talte indtrængende og rørende til dem, „saa de faldt ned for Lammet og utvungne bekjendte deres Daarligheder"; den pietistiske Side ved Omvendelsen „med bitre Taarer, dybeste Suk, ja Knæfald" synes efterhaanden at træde stærkere frem, uagtet derfor ingenlunde Folkets Oplærelse og Oplysning forsømtes[4]). v. Westen sørgede efter Evne for at skaffe Folket gode Præster og Skolelærere, og han arbejdede med Iver for, at alle de sidste skulde være indfødte Lapper, der vilde blive i deres Tjeneste, saalænge deres Helbred tillod det[5]). Sin Lærervirksomhed ved Seminariet forsømte han heller ikke, og han fandt en trofast Medarbejder i Isaak Olsen, som blev Interpres og Informator i det lappisk-finske Sprog ved samme Anstalt; desuden maatte v. Westen afgive meget udførlige Indberetninger til Miss. Coll., hvis høitbetroede Raadgiver han vedblev at være[6]). En uforsonlig Fjende havde han i Biskop Krog; lige fra

---

1) Hammond: S. 165; 185. Helveg synes i sin Fremstilling B. 1. S. 535-37 ikke at have lagt Mærke til denne Forskjel mellem Syvstjernens tidligere og senere Virksomhed.

2) To af disse, Steenbuch og Lodberg, havde udtalt sig meget anerkjendende om Syvstjernens Henvendelse til Kongen af $^{17}/_{4}$ 1714; se Hammond: S. 121-23.

3) Hammond: S. 199-200; 205-7; 210.

4) Hammond: S. 343; 534. 5) Smsteds S. 539.

6) Smsteds S. 278; smlgn. Vahl: Den lapske Miss. S. 15-31.

Syvstjernens Stiftelse og dens Klageskrift til Kongen havde han hadet v. Westen og søgt at hindre hans og hans Venners Virksomhed, saavidt han formaaede det. For Missionen nærede Krog ingen Sympathi, og mod v. Westens Ledelse af den reiste han svære Angreb; Miss. Coll. gav derfor 1721 v. Westen Ordre til at holde sig reisefærdig til at tage til Kjøbenhavn, hvis Krog reiste derned, som han truede med, for helt at forstyrre Missionen [1]).

Forf. har indladt sig udførligere paa Forholdene i Norge ved Begyndelsen af det 18de Aarhundr. og navnlig paa v. Westens dobbelte Virksomhed som Reformator og Missionær, baade fordi de kaste Lys over den Kirke, hvorfra Egede gik ud, og fordi der synes at have bestaaet et Venskabsforhold mellem v. Westen og Egede, som trods disse 2 Mænds store Forskjelligheder dog er bleven bevaret ved deres fælleds Kjærlighed til Missionen og har gjort dem modtagelige for gjensidig Paavirkning.

---

§ 4.

Hans Egedes tidligste Udvikling, hans Ophold i Kjøbenhavn og Forhold til den lutherske Orthodoxi. Hans Tilbagekomst til Norge, Træk af hans Udvikling til Missionær; Forholdet til v. Westen.

Hans Egede er udgaaet fra den lutherske Orthodoxi og hører til dens ædleste Repræsentanter. Født i Nordland i Norge d. $^{31}/_{1}$ 1686 paa et afsides Sted, hvorhen den almindelige Fordærvelse i Kirken og Menighedslivet ikke synes at være trængt, havde han faaet en alvorlig christelig Opdragelse og var bleven grundig oplært i sin Tids Videnskabelighed først af sin Morbroder, Peder Hind, Sognepræst for Sands Menighed, og senere af Niels Schielderup, Capellan til Hammerøen i Saltens Provsti, som 1704 dimitterede ham til Kjøbenhavns Universitet

---

[1]) Hammond S. 644—45; 676 flg.

med et særdeles rosende Vidnesbyrd.[1]) Ved denne Opdragelsesmaade havde Egede undgaaet Latinskolens i Almindelighed alt andet end vækkende Indflydelse paa de unge, hans Udvikling var foregaaet rolig og stille, og han havde navnlig i Schielderup havt en, som det synes, ligesaa kyndig som alvorlig og nidkjær Vejleder til Studierne. Schjellerup havde i sit Sogn Lapper, som han ogsaa forsøgte at paavirke christelig, og v. Westen roser ham som en meget værdig Mand, hvem det var ham en Glæde at træffe, og et andet Sted som „en vel studeret, nidkjær Mand og sand Israelit", men han havde trods „al Umage intet synderligt udrettet hos dem" (ɔ: Lapperne); Missionen har aabenbart ikke ligget for ham, og han har ikke forstaaet at bibringe Egede nogen Interesse for den.[2]) Havde det været Tilfældet, vilde Egede, som udtaler sig aabent og uforbeholdende om, hvad der drog ham til Missionen, ikke undladt at berøre det. Ved Universitetet i Kjøbenhavn tilendebragte Egede sine Studier i knap $1^1/_2$ Aar og modtog ved sin Afgang derfra et som bekjendt meget rosende Vidnesbyrd for „stor Flid og Hurtighed" af Johan Bartholin, som altsaa var den Professor, han specielt var bleven henvist til og aflagde Prøve for[3]). Egede var opdraget i det 17de Aarhundredes Orthodoxi, og hans Studier ved Universitetet fortsattes i samme Aand; den var endnu den Gang eneherskende dér og talte som sine ypperste Repræsentanter foruden Bartholin den gamle Johan Vandal og Hector Masius[4]). Det vil derfor til Forstaaelse af Egedes senere Virksomhed være nødvendigt kortelig at minde om denne Retnings Eiendommeligheder, som de fremtraadte i Danmark, kun skal der straks forudskikkes den Bemærkning, at Egede stod den ældre Retning i den lutherske Orthodoxi langt nærmere end den yngre, som ved sin Stræben efter skolastisk Videnskabelighed blev mere og mere fremmed for Folket.

---

1) Giessing. Jubellærere. 1ste Del. S. 1—5. 2) Hammond. S. 173—74; 260; 337. 3) Helveg I. S. 518. Lund. Egedes Levnet S. 72. 4) Helveg I. S. 531.

Den strængt lutherske Kirkeskole udviklede en overordentlig videnskabelig Dygtighed, som navnlig i dens ældre Tid lægger sig for Dagen i de grundige og indtrængende Studier, som foretages af Skriften i Grundsprogene. Ved disse søgte Theologerne at opbygge en sikker Grundvold for de dogmatiske Systemer, som stod for dem som det ypperste, og for de lange Prædikener, der trods de talrig anvendte Citater ingenlunde behøvede at savne Varme og Inderlighed. At man stræbte efter stræng Orden og Udvikling i Prædikenerne fortjener ogsaa at anføres som noget godt, men at „Systemet" derved ofte kom til at spille en for stor Rolle kan paa den anden Side ikke nægtes. Dette finder sin Begrundelse i, at Theologernes Kjærlighed som nys antydet dog fornemmelig var rettet paa de systematiske Fag; Dogmerne vare alt fastslaaede ved det 16de Aarh.'s Kampe, men Arbejdet rettedes nu paa at give dem de skarpeste og klareste Udtryk, paa at vise deres indre logiske Sammenhæng og med alle Spekulationens Vaaben værne dem mod mulige Indvendinger. Denne Ivér for „den rene Lære" hos de lutherske Theologer er fortjenstfuld og bør fremhæves overfor Pietismens forplumrede dogmatiske Anskuelser, men den medførte en saa énsidig Stræben efter Uniformitet i Bekjendelse og Kirkeskikke, hævdet med Magt og Tvang, saa der ikke blev Tale om christelig Fordragelighed. Den viste sig navnlig i de strænge Forbud mod Religionsfrihed for Papister og andre, som ikke sluttede sig til Confessio augustana, og den ledede i Tidens Løb mange ind paa en fuldstændig skolastisk Spidsfindighed, der lagde en saa afgjørende Vægt paa Definitioner og Distinctioner i det uendelige, at de kom til at staa helt isolerede mellem de andre Stænder og mere og mere fordybede sig i deres skarpt afsluttede Tænkevis.[1]) For at yde Retfærdighed over for det 17de Aarhundredes Theo-

---

[1]) Helveg I. S. 345—46; 407—9; 433; 459. 475. Hammerich. Kirkehistorie B. 3. S. 201—5.

logi maa man dog heller ikke glemme dens religiøs sædelige Iver; dens Bærere vare Mænd, strænge i deres Fordringer til sig selv og strænge i de sædvanlige Fordringer til deres Børn, Husstand og hele Menigheden; den sædelige Regeneration skulde gjennemføres med Kraft og Bestemthed. Naar der spurgtes, hvorledes dette skulde iværksættes mellem alle Kirkens Medlemmer, saa havde Theologerne kun samme Middel at anvende som for at opnaa Uniformitet i Læren: Tvangslove, stræng Kirketugt og skarpt Tilsyn fra Præstens Side overfor de enkelte. At herved kun i det høieste kunde opnaas en udvortes borgerlig Skikkelighed, et Skin af Sædelighed, men at det i Længden maatte føre til Sløvhed og Ligegyldighed for Religionen, manglede man Syn for.[1]) Theologernes Ivren for ved Tvang at hævde Uniformitet i Lære og Kirkeskikke og at fremme Sædeligheden hænger nøie sammen med den stærke Betoning af Staten som christelig Stat, til hvis Bestaaen og Velvære disse Ting ansaas for nødvendige, og som derfor var forpligtet til ved sine udvortes Midler at fremme dem. Staten betragtede man, navnlig efter Enevoldsmagtens Indførelse, som repræsenteret i Kongen, hans Magt ansaas for en guddommelig Naadegave, som beroede paa Salvelsen, ikke paa Folkets Valg, hans Tro skulde Undersaatterne dele, og han burde være custos utriusque tabulae, der vældig vogtede over, at Kirken ikke led nogen Skade og Afbræk, og sørgede for, at den rette Gudsdyrkelse overholdtes. Af en saadan Betragtning af Kongen som et jordisk Forsyn fulgte, at hans Befalinger, ogsaa hvad Religionen angik, maatte lydes ubetinget, det blev en Samvittighedssag for enhver Undersaat, og navnlig maatte da hans Embedsmænd, Præsterne, være bekymrede for ved den verdslige Øvrigheds Hjælp at udføre hans Villie.[2]) Der er endnu ét Punkt, som det vil være nødvendigt at paapege for at faa Syn paa Forbindelsen mellem Egedes Missionspraxis

---

[1]) Helveg I. S. 265; 361. [2]) Helveg I. S. 411—12; 435—37.

og den Tids Anskuelser, som han var fostret af. Det er det 17de Aarh.'s ringe Sands for det humane, som ikke netop hørte ind under Theologien; hvad der laa udenfor denne Videnskab, der i lang Tid saa godt som udelukkende drog de videnskabelige Kræfter til sig og udfyldte Interesserne hos de bedste Mænd, stod i anden Række og skænkedes ikke synderlig Opmærksomhed. Heraf fulgte en Ligegyldighed for Almueundervisningen udover, hvad der kunde befordre Gudsfrygten; man søgte ikke at bibringe den almindelig Dannelse, men holdt sig ene til Christendommens Kundskab som Dannelsesmiddel, og dennes Meddelelse var endda tarvelig nok, idet den fornemmelig indskrænkede sig til, at Præsten om Søndagen efter Prædiken forklarede denne for Ungdommen og katekiserede med dem, som skulde nyde Nadveren. For heri at faa et fast Udgangspunkt og tilveiebringe Ensformighed i Undervisningen ligesom paa alle andre Omraader, arbejdedes der gjentagne Gange paa at faa en Katekismus, som skulde bruges over alt.[1])

Hovedtrækkene i denne Skildring af Datidens Theologi ville gjenkjendes i Egedes Fremgangsmaade i Grønland, man finder hos ham baade Tidens Dyder og Lyder, og det er ikke Meningen med denne Afhandling at dække over de sidste, de ere for den rolige Iagttager øiensynlige nok, og Egede søgte aldrig selv at skjule dem i sine Indberetninger til Fædrelandet, saaledes som det vil fremgaa af den senere Fremstilling, at Hernhutterne gjorde overfor deres Mangler. Det hidrører fra Egedes grundærlige Karaktér; hvad hans Samvittighed bød ham at gjøre, det gjorde han og smykkede sig aldrig med skjønnere Motiver og helligere Følelser, end han virkelig besad. Skjøndt udgaaet fra den sildigere lutherske Orthodoxis Tidsalder, tilhører han dog, som før berørt, i Hovedsagen den ældre med dens grundige og alvorlige Studium af Biblen, dens Kjærlighed til og daglige Anven-

---

[1]) Helveg. I. S. 278; 303; 361; 478—79.

delse af denne Bog til Opbyggelse og dens stærke Betoning af et religiøst, sædeligt Liv, den Tid, som herhjemme frembragte Mænd som Jesper Brochmand og Holger Rosenkrands. Som denne sidstes Liv helt igjennem var præget af alvorlig Fromhed, der blandt andet udtrykte sig i, at han altid begyndte og sluttede sin Dag med Psalmesang, saaledes var det ogsaa Tilfældet med Egedes [1]); som Rosenkrands bar han den største Omhu for sine Børns Undervisning og for sit Tyendes Vel, hos begge finder man den samme Sands for praktisk Christendom. Som Opbyggelsesbøger nærede de begge næst efter Biblen en oprigtig Kjærlighed til og anvendte stadig Johan Arndts Skrifter; denne Forfatters: „Sex Bøger om den sande Christendom" var Rosenkrands' kjæreste Læsning, og Egede brugte dem ved Aftensangs Gudstjenesten om Søndagen [2]). — Hermed skal det ingenlunde være nægtet, at Egede i meget sluttede sig til de Mænds Opfattelse, som paa hans Tid vare Theologiens Ordførere herhjemme, havde det ikke været Tilfældet, vilde Bartholins Dom om ham næppe kommet til at lyde saa gunstigt, og man vil vistnok under Egedes Strid med Christian David, hvor denne fremsatte chiliastiske Anskuelser, og Egede optraadte særlig skarpt der imod, kunne spore Paavirkning hos Egede af Johan Vandal, Chiliasmens heftige Bekjæmper [3]). Men paa noget exklusivt Standpunkt stillede Egede sig aldrig, han var anerkjendende overfor alt, der bar sand og oprigtig Christendoms Præg, enten det kom fra Mænd, der hørte til den strængt orthodoxe Leir, eller fra Pietister og Hernhutter.

At Egede under sit korte Ophold i Kjøbenhavn har gjort sig bekjendt med Speners og Franckes Skrifter og lært at skatte disse Mænds Iver for den sande Christen-

---

[1]) Om Hverdagen læste Egede Morgen og Aften og efter Maaltid et Capitel af Biblen, om Søndagen desuden et Par Capitler til Aftensangs-Tjenesten. Sé Omstændelig Relation. S. 38; 186.

[2]) Helveg 1, 267. Omstændel. Relat. S. 38; 186.

[3]) Helveg 1. S. 531.

doms Opbyggelse, som det fremgaar af hans Correspondance med Chr. David, at han gjorde[1]), er muligt; han kunde da være bleven ledet dertil af Hofpræst Lütkens, som jo netop 1704 var kommen til Hovedstaden. Men troligt er det dog næppe, at Tiden den Gang har tilladt ham det, snarere maa Studiet af de nysnævnte Mænds Værker henføres til hans senere Forbindelse med v. Westen, mulig til hans Ophold i Bergen 1718—21.

Allerede i August 1705 vendte Egede tilbage til Norge, hvor han opholdt sig i sine Forældres Hus, indtil han 1707 kaldtes til Præst for Waagen, en af Lofoten-Øerne, kun 22 Aar gammel[2]); allerede samme Aar ægtede han den 13 Aar ældre Gertrud Rask[3]). Her skal ikke tales udførlig om Egedes stille, ubemærkede Virksomhed i den lille Menighed, som sluttede sig til ham med stor Kjærlighed, heller ikke om hvad der ledede hans Tanker hen paa Grønland eller om de mange Kampe og Skuffelser, han maatte gjennemgaa, inden han naaede saa vidt, at han kunde følge sit Kald som Missionær[4]). — Kun enkelte Træk fra denne Tid 1707—21 maa her fremdrages, fordi de enten hidtil ikke ere blevne paa agtede, eller fordi de have særlig Betydning til Forstaaelse af hans senere Virksomhed. For det første vidnede det kjærlige Forhold, hvori han stod til sin Menighed, som navnlig gav sig et smukt Udtryk i den gjensidige Sorg, da han 1718 forlod den, og den stærke Tilstrømning til hans Prædikener, naar fremmede Fiskere flokkedes ved Øen, om, at hans Forkyndelse i Varme og Inderlighed har staaet betydelig over, hvad der var almindeligt hos

---

[1]) Se Correspondancen mell. Egede og David i Arkivet i Hernhut og Egedes Dagbog 1733—34 for $^{9}/_{3}$ 34 (Kallske Manuscriptsamling 638. 4to). [2]) Giessing B. 1. S. 5—6.

[3]) N. M. Petersen, Egedes Levnet S. 90. Der anføres, at Gertrud Rask ved sin Død 1735 var i sit 63de Aar, altsaa maa hun vel være født 1673.

[4]) En ligesaa grundig som udførlig Fremstilling heraf findes hos Rudelbach. S. 299—308.

hans Colleger[1]). For det andet har sikkert Egedes ensomme Liv paa Øen Waagen givet ham Ro til ved Bøn og Paakaldelse gjennem lange Tider at komme til Klarhed om, at den Gjerning, han vilde optage, var Guds egen, og til at overvinde de mange Hindringer, som taarnede sig op mod hans Forsæt. Fremdeles fortjener det vistnok Opmærksomhed, at Egede allerede fra 1708 havde rettet sine Tanker paa Grønland og 1710 fremkom med sit første Forslag til Grønlændernes Omvendelse[2]), altsaa paa en Tid, da Tilstanden i den norske Kirke var saa slet som vel mulig, til at Interessen for hans Mission kunde trænge igjennem. Om den almindelige Fordærvelse, som Syvstjernen optraadte imod, og som ovenfor er skildret, behøver det næppe at bemærkes, at Egede var forbleven fuldstændig uberørt af den, men den maa holdes i Erindring til Forstaaelse af, at han kom til at staa fremmed overfor Størstedelen af det norske Præsteskab, som ikke kunde forstaa en saa uegennyttig Opofrelse af egen Stilling og Behagelighed for en aandelig Opgave som Egedes. Derfor mødte han kun lunken Deltagelse hos de Biskopper, han henvendte sig til, og enten fuldstændig Ligegyldighed eller Haan og Beskyldning for Tragten efter verdslig Fordel og timelig Ære hos dem, der burde hilst hans Forsæt med Glæde og Deltagelse og med Raad og Daad staaet ham bi ved Iværksættelsen deraf[3]). Missionen blandt Lapperne paa denne Tid, som den blev drevet af de enkelte Mænd, der havde Interesse for den, Nitter, Paus og Isaak Olsen, har upaatvivlelig

---

[1]) Omstændel. Relat. S. 13—14. Lund. Egedes Levnet S. 9. De fremmede Fiskeres Besøg i Egedes Kirke og deres frivillige Gaver til ham gav som bekjendt Anledning til en pinlig Strid mellem Egede og Fiskernes Sognepræst — den er bleven fremstillet paa Laaget af det prægtige Sølvkrus, som de fremmede Fiskere 1715 skænkede Egede til Minde om Striden 1714. — En Afbildning af Kruset findes i Illustreret Tidende Nr. 738. $^{16}/_{11}$ 1873.

[2]) Omstændel. Relat. S. 2—3.

[3]) Omstændel. Relat. S. 4—8; 11; 14.

været Egede bekjendt; hans Kald laa jo ikke langt fra Stederne for de nysnævntes Virksomhed, og den strænge statskirkelige Maade, paa hvilken de søgte at fjerne Hindringerne hos Lapperne for Evangeliets Vækst, er aabenbart ikke bleven uden Indflydelse paa Egedes senere Optræden i Grønland. Med de omtalte Mænd, der ligesom Egede vare aandelige Børn af den lutherske Orthodoxi, tilbøielige til stræng Hævdelse af Religion og Sædelighed ved Øvrighedens Hjælp, men med en trofast og oprigtig Kjærlighed til Missionen, har Egede sikkert haft langt mere tilfælleds end med Syvstjernens Mænd, der — som før berørt — vare paavirkede af Pietismen og i Begyndelsen traadte op mod den aandelige Nød i hele Kirken, en Sag, som maatte ligge den afsides boende Egede mere fjern. At Egede alligevel ikke, som det kunde synes naturligt, rettede sine Tanker paa Lapperne for at missionere blandt dem, maa vistnok — aldeles bortset fra det specielle Kald, som udgik til ham — finde sin Forklaring i, at der endnu ikke i hans første 8 Embedsaar var kommet nyt Liv i den lappiske Mission ved v. Westens Tiltrædelse; derfor havde den ikke været i Stand til at vække nogen særlig Kjærlighed hos Egede. Da Interessen for den saa vaagnede kraftig 1716, ved hvilken Lejlighed Egede muligvis ellers vilde taget fat paa den, var han allerede gjennem mange Aars Bøn og Arbejde knyttet med alle sine Tanker og Forhaabninger til Grønland. — Det er rimeligvis først 1716, efter at v. Westen var traadt i Miss. Coll's Tjeneste, at Egede netop paa Grund heraf henvendte sig til ham med Anmodning om at indsende det af ham forfattede Memorial til Collegiet[1]); derved indlededes et Bekjendtskab og Hengivenhedsforhold, som vistnok strakte sig ud over den Tid, Egede endnu var i Norge. De 2 Mænd corresponderede flittig med hinanden om den paatænkte grønlandske Mission,

[1]) Omstændel. Relat. S. 10. Giessing. Jubellærene. B. 1. S. 14. Smlg. Rudelbach S. 303—4.

og v. Westen undlod ikke sammen med sine aarlige Indberetninger til Miss. Coll. ogsaa at indsende Egedes Betænkninger, ledsagede af varme Anbefalinger[1]). At Egedes Forehavende maa have ligget v. Westen meget paa Sinde, synes ogsaa indlysende ved, at v. Westen allerede i et Brev af $^{25}/_{8}$ 1715 i Forbindelse med den øvrige Syvstjerne havde bedet Miss. Coll. forebygge den Vold, som bergensiske Kjøbmænd truede med at anvende mod de Vilde i Grønland[2]), hvor meget mere maatte han da ikke ønske, at Evangeliet kunde blive bragt dem? — Det fremgaar af et Brev fra v. Westen til Miss. Coll., dat. Refsnæs 1718, hvis Indhold Hammond refererer[3]), at Egede i ethvert Tilfælde for en Tid tænkte paa ene at gaa til Grønland med et af de bergensiske Skibe, medens han foreløbig lod Hustru og Børn blive tilbage i Norge. Det hedder nemlig heri, „at Hr. Egedes berømmelige Instinctus, hvilken overtalede ham til. at forlade Hustru og Børn, var værd, ei alene at elskes, men og at soulageres med et Brev fra Collegio“ — Uagtet Egede ikke med et Ord omtaler denne Plan i sin „Omstændelige Relation“, i hvilken han altid gaar ud fra, at han og Familien skulde følges ad, er det dog efter det nysanførte sandsynligt, at han har næret den og fremført den i sine Breve til v. Westen, og det bliver endnu sandsynligere, naar man gjennemlæser Biskop Krogs Missive af $^{11}/_{10}$ 1711 til Egede som Svar paa dennes Memorial af 1710, hvori det hedder: Jeg fornemmer af Eders Anslage, at I vilde følge de Bergenske Skibe, og førend en Mand baner Veyen, er neppe noget yderligere at vente. Og skulde der noget vedgjøres, da maatte I see til, at alle de Bergenske Skibe, som ginge paa Grønland, contribu-

---

1) Hammond: S. 270; 341; 582-83.
2) Hammond: S. 170; denne Trudsel var vistnok fremkaldt ved Rygtet om et Overfald, Grønlænderne skulde have begaaet paa et strandet bergensisk Skibs Mandskab; smlgn. Omst. Relat. S. 12.
3) Hammond. S. 582-83.

erede til denne Mission, og ethvert Skib efterlod en Person med nogen Handling der i Landet, at den ene kunde da have nogen Hjelp og Raad af den anden, derpaa nogen Tid forblivende. Thi at see Landet, og reyse strax bort, gjorde ikke nogen Frugt til Grønlændernes Omvendelse" [1]). — Af dette Citat synes det at fremgaa, at Egede allerede den Gang har tænkt sig Missionen indledet ved, at han et Foraar fulgte op med et af Handelsskibene, undersøgte Forholdene og vendte tilbage om Efteraaret igjen for at meddele Resultatet af sine Undersøgelser. Paa denne Plan synes v. Westen ikke at være gaaet ind, han foreslog nemlig i det nylig omtalte Brev til Miss. Coll., „at de Bergenske paa Grønland Handlende tilholdes at tage en vel intentioneret Student med sig, da ingen vidste, hvad Gud havde i Sinde." Det er næppe rimeligt, at han med „en vel intentioneret Student" skulde have tænkt paa Egede, han har trods det rosværdige i dennes Forsæt, som han jo bad Miss. Coll. at paaskjønne, dog ment, at Egede hellere maatte blive i Norge hos sin Familie og virke for en varig Grundlæggelse af Missionen, indtil en anden havde undersøgt Forholdene og bragt Besked om Udsigterne. Muligvis har v. Westen tænkt sig, at Egedes Broder Christian kunde foretage denne Reise, da han paa et andet Sted siger om ham, at han en Tid havde til Hensigt at følge med Broderen til Grønland; men da der ikke blev noget deraf, meldte han sig hos v. Westen som Missionær blandt Lapperne og fik ogsaa Ansættelse [2]). Dette Forslag fra v. Westens Side synes særlig at have tiltalt Miss. Coll., hvis Midler allerede var saa stærkt engagerede ved den trankebarske og lappiske Mission, at det helst saa' den paatænkte grønlandske iværksat med saa lille Bekostning; som det lod sig gjøre. Miss. Coll.

---

[1]) Omst. Relat. S. 6.

[2]) Hammond: S. 390. Smlgn. Vahl: Lapperne og den lapske Mission. 2. S. 22.

udvidede derfor Forslaget derhen, at den eller de, som gik med Handelsskibene til Grønland, skulde helt slaa ind paa Grønlændernes Levevis og saa i Enfoldighed og Tro vente af Guds gode Haand, hvad Han vilde bestemme til Forehavendets Udførelse[1]. Imidlertid kom hverken Egedes eller v. Westens Plan til Udførelse, da det ved Egedes Ankomst til Bergen om Efteraaret 1718 viste sig, at ingen af de Handlende foreløbig vilde sende Skibe til Grønland, dels fordi de ikke kunde konkurrere med Hollænderne, og dels fordi Pengeforholdene vare trykkede af Krigen med Sverig[2].

I Foraaret 1719 reiste Egede til Kjøbenhavn for ved sin personlige Nærværelse at virke for sin Mission hos Kongen og Miss. Coll.; i Sommeren samme Aar kom v. Westen ogsaa der til, og det er vel ikke for dristigt at tilskrive hans venlige Omtale (baade hos Kongen, til hvem han ofte kaldtes, og hos Miss. Coll.) af Egede, at denne fik en saa naadig Modtagelse, som han gjorde[3]. Med Egedes Tilbagekomst til Bergen sent om Efteraaret 1719 synes v. Westen at være traadt tilbage fra at være Mellemmand mellem Miss. Coll. og Egede; v. Westen boede i Throndhjem, Egede i Bergen, og Biskop Smith af Bergen er vistnok allerede fra den Tid kommet i v. Westens Sted i denne Henseende. Denne Antagelse stemmer med Hammonds Fremstilling S. 341[4], men

---

[1]) Dette Miss. Coll.'s Forslag er fremdraget af Rudelbach: S. 306-7, men det forekommer Forf. først at faa sin rette Belysning, naar det ses i ovenanførte Sammenhæng.

[2]) Omst. Relat. S. 14.

[3]) Hammond: S. 359. Omst. Relat. S. 15-22.

[4]) Hammond skriver paa det anførte Sted om Tiden fra Juni 1718 til Apil 1719 (Lectors anden Reise i Finmarken): — „Hr. Hans Egede, der i Grønland paatog sig samme gudelige og høist besværlige Forretning, som Lector i Finmarken, skrev ofte til Lector og gav ham Underretning om alting, hvilket fra Lector igjen blev sendt til Collegium, foruden hvad senere ved Hr. Biskop Smith blev besørget. —

strider imod, hvad han anfører S. 270, hvor han kun nævner v. Westen som eneste Mellemmand ved Egedes Correspondance med Miss. Coll., og desuden giver det Udseende af, at v. Westen er vedbleven at indtage denne Stilling og tillige skulde have tilstillet Egede hans Lønning efter hans Ankomst til Grønland. Hammond siger nemlig, at Egedes Brev af $^{15}/_{7}$ 1721 (fra Grønland) blev sendt Miss. Coll. af v. Westen, og at denne sidste skulde besørge „baade hvad Collegium vilde give Hr. Egede udi aarlig Salarium, saa og, hvad der til Udredning for hans Reise var, og efterdags skulde besørges“. Begge disse Paastande maa dog bero paa Misforstaaelse og Unøiagtighed fra Hammonds Side; det omtalte Brev fra Egede sendtes nemlig Miss. Coll. „under Hr. Biskop Smeds Couvert“, som det udtrykkelig hedder i Miss. Coll.'s Svar af $^{21}/_{2}$ 1722 [1]), og af en kgl. Skrivelse til de Deputerede for Finantserne af $^{4}/_{7}$ 1721 ses det, at Egedes Gage og Udstyrs Penge skulde udbetales til Bispen i Bergen, som saa igjen skulde tilstille Egede dem [2]). — Det fremgaar heraf, at Biskoppen af Bergen som øverste geistlige Autoritet paa det Sted, hvorfra det grønlandske Foretagende sattes i Værk og i en Aarrække dreves, blev det naturlige Mellemled mellem den nye Mission og Miss. Coll., uden at der dog paa nogen Maade blev Tale om, at denne Mission hørte under nogen anden Øvrighed end Miss. Coll. [3])

---

[1]) Se Journalen for 1722. Gml. kgl. Manuscript-Samling. 853 fol.; Ny kgl. Manuscript-Samling 1294 fol.; smlgn. Giessing: Jubellærere. B. 1, S. 34, hvor Svaret er aftrykt.

[2]) Den kgl. Skrivelse findes i Miss. Arkivets Brevpakke for 1721.

[3]) I denne Henseende skuffedes altsaa Biskop Krog i Throndhjem, som i sit Svar af $^{11}/_{10}$ 1711 paa Egedes Memorial af 1710 hævdede Throndhjems Bispestols Primat over den grønlandske Kirke, grundet paa lovlige Krav fra Middelalderen. Se Omst. Relat. S. 5-8.

Forf. har nu søgt at vise Forbindelsen mellem Egede og v. Westen; det er, som tidligere berørt, sandsynligt, at Egedes Bekjendtkab med denne Mand har ledet ham til Studiet af Franckes og Speners Skrifter og til den Ærbødighed, han nærede for dem; men han kom dog aldrig til at staa i det Discipelforhold til dem som v. Westen; dertil var han ved Opdragelse og Karaktér alt for bunden til den lutherske Orthodoxi. Da v. Westens og Egedes theologiske Anskuelser vare forskjellige, maa deres Betragtning af den bedste Missionspraxis have været afvigende, saaledes som det ogsaa fremgaar af Beretningerne om deres Virksomhed. — v. Westen tilsigtede som Pietisterne i det hele en Opvækkelse med Taarer og dybe Suk, han yndede Prædikener om Lammets forsonende Blod for derved at røre Lapperne til Kjærlighed til Christendommen; Egedes Forkyndelse havde en gjennemgaaende historisk Karaktér, han vilde oplyse Hedningerne om Gud, Menneskets Skabelse, Fald og Forsoning, for saa ad Samvittighedens og Tænkningens Vei at lede dem til Troen. — Men disse betydelige Forskjelligheder udelukke ikke, at de i flere Punkter have været enige angaaende Missionen; her skal blot anføres som noget meget væsentligt, at de begge lige fra Begyndelsen af deres Virksomhed arbejdede paa at skaffe Hedningerne indfødte Lærere, den eneste Maade, hvorpaa Christendommen i Sandhed kunde blive tilegnet. — Det vigtigste var imidlertid, at de begge vare ærlige troende Mænd, ydmyge i Erkjendelsen af deres egen Skrøbelighed; derfor kunde de mødes og arbejde sammen i den fælleds Kjærlighed til Missionen og anerkjende hinandens Stræben i den fælleds Herres Tjeneste, trods Forskjellighederne i deres Opfattelse af de Veje, som føre til Ham. —

Under sit Ophold i Bergen hjalp Egede stadig Præsterne med at prædike og udføre ministerielle Handlinger, naar nogen af dem trængte dertil; det var ham en Glæde at gjøre det, da han mest af alt frygtede for at være en unyttig Tjener, men han vilde aldrig modtage noget Ve-

derlag derfor[1]). — Fra samme Tid er der et Træk, som fortjener at erindres, da det viser, hvorledes Egede med sit paa de fleste Omraader skarpe og sunde Blik dog var hildet i sin Tids videnskabelige Overtro. Da han ikke saa' nogen Udvej til at skaffe Midler til Missionen ved Menneskers Hjælp, faldt han paa at studere filosofisk-chemiske Skrifter, for gjennem disse og ved chemiske Experimenter at naa til at kunne lave Guld. Han fortsatte sine Studier og Forsøg desangaaende al den Tid, han blev i Norge, og tog dem op paany i Grønland, hvorhen han forskrev en Mængde Litteratur til Spørgsmaalets Løsning. Det er bekjendt, hvordan et mislykket Experiment, han anstillede deroppe, fik et sørgeligt Resultat, idet det voldte et Menneskes Død, men Egede blev stadig i den Tro, at det vilde lykkes at finde „den philosophiske Steen" [2]).

Først 1721 lykkedes det Egedes mageløse Udholdenhed og usvækkede Kjærlighed til sit Livs Formaal at trænge igjennem Haan, uretfærdige Beskyldninger og Ligegyldighed. Ved gjentagen personlig Henvendelse til en Dél Folk i Bergen, baade Kjøbmænd og Geistlige, fik han dem til at love at ville hjælpe ved hans Forehavende og give Penge dertil, saa fremt han kunde skaffe saa mange Midler tilveie, som der behøvedes til at udruste 2 Skibe for, der kunde overvintre i Grønland. Men ingen vilde gjøre Begyndelsen og tegne sig for en bestemt Sum; den ene henviste til den anden, idet han sagde, at den eller den havde bedre Raad end han: „lad ham først bestemme, hvad han vil give, saa vil jeg rette mit Contingent der efter". Derfor maatte Egede selv gjøre Begyndelsen ved at deponere 300 Rdl. uden dog straks at nævne sit Navn, der blev kun sagt, at en vis Mand havde tegnet sig for den anførte Sum; det hjalp imidlertid, de andre fulgte efter og tegnede sig for saa meget, at Sagen kunde

---

1) Egedes Brev til Chr. David af $^{22}/_{3}$ 1734 i Arkivet i Herrnhut.
2) Omst. Relat. S. 214-20.

iværksættes[1]). — Foretagendet var beregnet baade paa Mission og Handel; Egede maatte som den mest fremragende af de bortdragende paatage sig at være „Overhoved for Raadet og de udsendte Folk“, altsaa øverste Leder ogsaa for Handelen[2]). Der ligger heri et Bevis for den Tillid, Egede havde vidst at erhverve sig som en dygtig, paalidelig og omsigtsfuld Mand ogsaa paa rent praktiske Omraader; men Compagniet, som valgte ham dertil, har herved sikkert ogsaa tænkt paa, hvor interesseret Egede maatte være i at fremme Handelens Tarv, da hans eget Værks, Missionens, Bestaaen afhang af dens Trivsel[3]). — Fra Missions Collegiet sendtes ham Kongens Tilladelse til Foretagendet og allernaadigst Vocation som Missionær med fast aarlig Lønning; den 3die Juli 1721 landede han i Grønland[4]).

---

1) Se Egedes Brev til Chr. David af 22/8 1734 i Arkivet i Herrnhut. Af dette fremgaar det ogsaa, at Egede vedblev hvert Aar, saalænge Handels-Compagniet i Bergen bestod, at indbetale det samme Contingent til Foretagendets Vedligeholdelse.

2) At Forholdet var saaledes ses bl. a. Omstænd. Relat. S. 44, hvor Egede siger, „at han havde at befale“ over Folkene og S. 122, hvor han siger, at Coloniens Direktion var ham anbefalet; derfor maatte han flittig se paa Compagniets og Desseinets Nytte og med eget Exempel vise enhver, hvad han burde gjøre.

3) Det er urigtigt, naar A. Hojer i „König Friederich des Vierten Glorwürdigstes Leben“ 2 Th. Tondern 1829 S. 102 — siger, at man i Begyndelsen gjorde sig store Forhaabninger i Bergen om det grønlandske Foretagende. Forhaabningerne gave sig et usvigeligt Udtryk i den lunkne Iver, hvormed man tog sig af Sagen.

4) Om'st. Relat. S. 26-28; 31. Rudelbach: S. 308-9.

§ 5.

Vilkaarene for Missionen. Egede var ikke baaret af en levende Menighed i Hjemmet; hans Støtte hos Missions Collegiet og Handels Compagniet i Bergen. — Egedes personlige Betingelser for at være Missionær; Skuffelser, som ventede ham i Grønland.

Det er med Rette bleven gjort gjældende, at det sikreste og bedste Grundlag for en Mission er givet der, hvor den er bleven et Menighedsanliggende[1]). Saaledes var det Tilfældet i Antiochia, hvor Meningheden udsendte Paulus og Barnabas, og hvor den med kjærlig Deltagelse modtog Beretningen om, hvad dens Udsendinge havde udrettet (Acta 13, 2; 14, 27). Hvor en levende Menighed bærer Missionen, materielt sikrer Missionærens Existens, beder for ham, raader, trøster og opmuntrer ham, idet den med vedholdende, kjærlig Déltagelse bevarer Rapporten til ham, dér vil Missionæren, saafremt han i Sandhed har Aandens Salvelse og en brændende Kjærlighed til det Evangelium, han bringer Hedningerne, ogsaa kunne vække nye Arbejderes Lyst til at komme sig til Hjælp og lette Gjerningen, hvis den overstiger hans Kræfter. — Jo mere fremmed det Folk, som Missionæren gaar til, staar ham i Aandsudvikling, Sprog og Levevis, desto nødvendigere bliver det for ham at have Støtte i Modermenigheden; finder han den ikke dér, maa han søge den andre Steder. Han kan da, hvis han er udgaaet fra en Statskirke, vende sig til dennes Styrelse, eller han kan forene sig med Landsmænd, som, forfølgende andre Formaal end han, dog have Interesse af, at en Colonisation grundlægges i det Folk, han gaar til; han kan søge Støtte i fremmede Lande, hvis disse staa ham aabne, og han ikke finder den i sit eget — der er mange Veje at slaa ind paa, som det ligger udenfor denne Afhandlings Plan at gaa nærmere ind paa, men ét maa holdes fast: at de alle ere mere eller mindre uheldige Støtter i Sammenligning med den bedste: den levende Menighed[2]).

---

1) Vahl: Er det Guds Villie. S. 147.

2) Dette Spørgsmaal er udførlig behandlet af Vahl: Er det

Det laa Egede med hans statskirkelige Betragtning nærmest at søge Støtte for sin Mission hos Statskirkens Ledere, Bisperne og Kongen, og, da denne havde overdraget Omsorgen for Missionen til den nye Myndighed Miss. Coll., hos dette. Til disse Autoriteter henvendte han sig først og fremmest — saaledes 1710, 1716 og 1719, som det tidligere er berørt — og af dem ventede han sig aabenbart mest. Han begik herved et betydeligt Misgreb, eftersom han først burde have henvendt sig i Tale og Skrift til levende Medlemmer af den norske Kirke for at vække deres Kjærlighed til den Sag, der havde grebet ham, og med dem danne en Forening i Fædrelandet, som i det mindste aandelig kunde baaret Missionen. Der findes vel Spor til, at det var ham om at gjøre ogsaa at faa Menigheden med, saaledes hans offentlige Apologi for den paatænkte Mission 1715 [1]) og hans ufortrødne Arbejde i Bergen fra 1718—21 paa at vække Interesse for Sagen; men dels skete dette sidste, efter at han foreløbig var bleven afvist paa de andre Steder, og dels gik hans Bestræbelser her dog nærmest ud paa at faa det materielle Grundlag for Missionen sikret. — Det er derfor næppe for strængt overfor Egede at sige, at han manglede Øie for Betydningen af den levende Menigheds Medvirkning, naar man til Forklaring og Undskyldning straks anfører hans Tids statskirkelige Betragtning og de for Missionen ugunstige Forhold, som fandtes i de fleste Menigheder i hans Fædreland. Det sidste Punkt er før udførlig omtalt; det forklarer den trevne Tilslutning, Egede fandt i Bergen, efter at hans Forehavende gjennem de mange Aar havde faaet Tid til at blive bekjendt; hans nærmeste Aandsfrænder i Norge, Tilhængerne af den lutherske Orthodoxi, vare slet ikke med til Missionen, de hjalp ikke

---

Guds Villie. S. 141-65 under Overskriften: Hvo skal tage sig af Christendommens Forkyndelse blandt Hedningene?

[1]) Omst. Relat. S. 11.

Egede til at begynde den[1]), de støttede ham ikke med aandelig Trøst og Opmuntring, efter at han havde faaet Grunden lagt i Grønland, og de sendte ham ingen nye Arbejdere over til at dele Gjerningen med ham. — Var der da slet ingen af den Menighed, som ret egentlig kunde kaldes Egedes, der delte hans Kjærlighed til Missionen? Det er tidligere berørt, hvordan hans Broder Christian vel for en Tid gjorde det, men senere, uvist af hvad Grund, opgav Grønland. Fra den Side havde han altsaa intet at vente, men en trofast og paalidelig Støtte havde han, som aldrig svigtede ham, i sin Hustru, Gertrud Rask, og hun opveiede ved sin mageløse Kjærlighed til Egedes Kald mange Venner i Hjemmet. Hans Børn blev ham ogsaa, efterhaanden som de voksede til, trofaste Hjælpere, saa han fik af Gud, til Erstatning for Modermenighedens Deltagelse, i sin Familie en lille levende Menighed, som kunde bære ham og hans Gjerning oppe i mange Trængsler og Anfægtelser, og det blev væsentlig hans 2 Sønner, Poul og Niels, som tog Arbejdet fra hans trætte Skuldre, da den Tid kom.

Den pietistiske Vækkelse i Norge stod Egede for fjernt, til at dens Præster og Menigheder skulde føle sig kaldede til at hjælpe ham med hans Mission — v. Westen alene undtagen, men hans Kræfter vare jo optagne af Lapperne. — At den lutherske Orthodoxis Tilhængere i Danmark lige saa lidt som i Norge vare stemte for Missionen, er før omtalt, og det gjentages kun paa dette Sted for at minde om, at Egede heller ikke der havde nogen Støtte hos sine Aandsfrænder og de Menigheder, som ledede af dem. Men det maa herved ikke glemmes, at hele Egedes Virksomhed for Missionen, inden han kom til Grønland, falder i Norge og næppe har vakt synderlig Opmærksomhed i Danmark. —

1) Man kan ikke regne det for et sandt Tegn paa Interesse for Missionen, at Biskoppen af Bergen og enkelte Præster dersteds tegnede sig for nogle Penge til „den grønlandske Affaire“; ifølge deres Stilling kunde de umulig være andet bekjendt.

Saaledes var altsaa Egede, dels paa Grund af en Mangel ved hans eget Syn paa Grundlaget for en Mission og dels paa Grund af Tidernes Ugunst, Ligegyldigheden for Missionen hos hans nærmeste Trosfæller, afskaaret fra den ene og væsentligste af de Støtter, som skulde baaret hans Gjerning. Han var da alene henvist til de 2 andre, Missions Collegiet og Handels Compagniet i Bergen. — Miss. Coll. var fra Begyndelsen af velvilligt overfor Egede, det tog venligt imod ham, da han var i Kjøbenhavn, det udvirkede hans Udnævnelse til kgl. Missionær med fast Gage, og det sendte ham venlige og opmuntrende Breve [1]; men det havde, som tidligere berørt, allerede 2 Missioner i Forveien at tage sig af. Derfor maatte det vise hele den mere bekostelige Del af Missionsforetagendet, Udrustningen af Skibe og Colonisationen, paa Grundlag af hvilken Egede skulde virke, fra sig og overlade til ham selv at sørge for Ordningen deraf. Men derved, at Coll. dog havde indladt sig paa at støtte den grønlandske Mission med noget vist aarligt og navnlig ved at overtage Tilsynet med den — Egede skulde sende Indberetninger til Collegiet og modtog igjen Breve og Ordrer fra det — var der dog givet en Udsigt til, at det med Tiden vilde sikre den grønlandske Missions Existens, hvis den ellers viste sig lovende. — Egedes Udnævnelse til kgl. Embedsmand ved Miss. Coll.'s Hjælp havde iøvrigt 2 Sider, som ikke bør overses. Hans Stilling styrkedes der ved overfor de ofte raa og udannede Colonister, saa der vistes ham Ærbødighed, om ikke af anden Grund saa af Frygt for hans mægtige Protector, Miss. Coll., og dette maa anses for at have været heldigt for Egede. Men han fik tillige derved en Myndigheds-Bevidsthed overfor Grønlænderne som Kongens Repræsentant og Statskirkens Haandhæver, der kunde fordre Lydighed og Omvendelse, og det blev ingenlunde Egede og hans Gjerning til Gavn. — Hvad den aandelige Støtte angaar, som Egede kunde

[1]) Se navnlig det før omtalte af $^{21}/_{2}$ 1722.

vente af Coll., saa var den, trods al Velvillie fra dets Side i Begyndelsen, ikke betydelig, dertil var Forskjellen mellem det pietistiske Coll. og den gammeldags orthodoxe Egede for stor; men det viste sig senere, at Coll. dog havde baade Sind og Villie til at sende Egede Medhjælpere i Tjenesten, og det var allerede meget. —

Den aldeles overveiende Dél af Midlerne til Missionens Iværksættelse maatte Egede søge hos Handels Compagniet i Bergen; da det hovedsagelig bestod af Kjøbmænd, var dets Formaal ved Grundlæggelsen af en Coloni i Grønland at kunne optage Concurrencen med Hollænderne og mulig drage den Fordél, som de havde af Landets Beseiling, over til sig. Hvor forskjelligt end dette Formaal var fra Egedes, saa har det dog staaet for ham som muligt at forene dem, og man kan sikkert heller ikke nægte, at Mission og Handel kunne forenes, naar den sidste ledes i christelig Aand med tilbørligt Hensyn til det uciviliserede Folks sande Tarv, saa at der ikke udelukkende ses paa Handelsmændenes Fordél. Egedes Stilling som Overhoved for det hele Foretagende tydede heldig fra Begyndelsen, der var Udsigt til, at han kunde lede alt jævnt og roligt fremad, lade Civilisation, som jo saa godt som overalt indledes ved Handel og Christendom, jævnsides komme Grønlænderne i Møde og hæmme Overgreb fra havesyge Landsmænds Side. — Men der laa heri ikke ringe Farer: han kunde enten for at holde Missionen i Live komme til at tage for stort Hensyn til Handels-Compagniets Fordél, ofre Handelen for meget af sin Tid og Kraft og forsømme Missionen, eller han kunde, tvungen af det voksende Missionsarbejde, blive nødsaget til for meget at overlade den medfølgende Kjøbmand og hans Folk til deres egen vilkaarlige Fremgangsmaade og derved udsætte Grønlændernes Tarv og i Tidens Løb ogsaa Handels-Compagniets — thi ved Udsugning af de Indfødte maatte Handelen gaa tilbage — for at lide Skade. Egedes Kjærlighed til selve Missions Gjerningen paa den ene Side og hans store Samvittighedsfuldhed paa

den anden frelste ham vel fra ènsidig at komme ind paa èn af de angivne Retninger, men de kunde, da han kun besad et Menneskes Forudseenhed og Kræfter, ikke fri ham fra Feilgreb i begge Henseender. — Det har ikke kunnet undgaa Egedes Opmærksomhed, hvor farligt det var for et saa betydningsfuldt Værk som Missionen, der, èn Gang begyndt, med den dybeste Ret kræver Fortsættelse for deres Skyld, der have ladet sig lede til Christendommen, at være afhængig i sin Existens af en Dél Mennesker, som hovedsagelig havde Interesse for den paa Grund af de Fordele, de ventede sig af Missionens Ledsager, Handelen, og som endda kun halvt modstræbende havde indladt sig paa den. Lykkedes Foretagendet blot èt Aar mindre godt, kom der ugunstige Pengeforhold i Hjemmet eller Uenighed mellem Compagniets Medlemmer eller bortreves nogle af dem ved Døden, kunde Stemningen slaa om, Compagniet opløse sig og kalde sine Folk tilbage — hvordan skulde det saa gaa Missionen? — Men hvilken og hvor mange Betænkeligheder der nu end kunne have vist sig for Egede ved at gaa til Grønland baaren af et Handels Compagni, saa var dog det, at han paa den Maade kunde komme derover og begynde at virke i det Kald, han saa længe havde sukket efter, for ham det afgjørende, saa han var inderlig taknemlig mod Gud, fordi Han havde ført alt saaledes, at Compagniet kom istand[1]).

En Mission grundet paa i det hele taget saa svage Støtter, som det nylig er forsøgt at vise, at den grønlandske var, krævede frem for nogen anden, at der stod en Mand i Spidsen for den, udrustet med ganske særlige personlige Betingelser for at bringe noget ud af den, en Mand, som først og fremmest havde en klippefast Tro at arbejde med. En saadan Mand var netop Egede, prøvet og rodfæstet i Troen, inderlig og vedholdende i Bønnen; der er noget af Luthers Djærvhed hos ham, naar man

[1]) Omst. Relat. S. 27.

hører, hvad han skriver om sin Sjælstilstand, da Skibet, som han og hans Familie var ombord paa, klemtes inde i Isen tæt ved Grønland, og de alle trode at have den visse Død for Øie. „Jeg gik tilbage og eftertænkte mine Veje, og hvorledes Gud hidindtil havde ført mig. At mit Øiemerke med dette Foretagende var reent og oprigtigt for Gud, gav min Samvittighed mig Vidnesbyrd, og at Gud paa besynderlig Maade har hjulpet mig frem derudi, havde jeg og øyensynlig befundet; hvorledes kunde det da skee, at han nu i denne Nød skulde forlade mig? Jeg formanede Herren, at han vilde redde sin Ære, og styrke min Tro, og ved det han frelste mig af Fare, maatte icke allene jeg, men endogsaa andre faae Anledning til at prise og berømme hans forunderlige Forsyn, Godhed og Allmagt" [1]). Det er sikkert ikke mange, det er givet at kunne bede saaledes. — Egede havde en ærlig, sanddru og djærv Natur, en kraftig Villie, besad Mod og Udholdenhed, og han havde gjennem sin landlige Opdragelse og sin stadige Færden mellem Mennesker af Haandens Verden faaet en praktisk Sands, som kom baade Mission og Handel til den største Nytte. Hans theologiske Uddannelse var sund og solid, dens Fordele og Mangler ere før paapegede, hans Forkyndelse af Guds Ord var varm og ærlig med et ægte bibelsk Præg. Baade i hans Prædiken og i hans Undervisning, navnlig i den sidste, traadte hans Tilslutning til Luthers Lære frem, ikke énsidigt, tørt og trættende, men ærligt og klart, saa at ingen kunde tage Feil af, hvad han førte i sit Skjold i theologisk Henseende. Det er nu ingenlunde Meningen, at det skulde være en Fordél for en Missionær at staa paa den Maade stift paa sin Confession, at han straks fører de unge Hedningechristne ind i de confessionelle Forskjelligheder mellem den christne Kirkes enkelte Hovedafdelinger eller paatrykker dem sin Confessions Eiendommeligheder; det vilde sikkert være en høist fordærvelig Fremgangs-

---

1) Omst. Relat. S. 80.

maade, der enten vilde kaste hans Tilhængere ind i Tvivl, som de ikke kunde magte, eller gjøre dem til uheldige Copier af ham selv. Det vogtede Egede sig ogsaa for med sit sunde praktiske Blik, og det laa heller ikke for ham, da han paa ingen Maade var nogen udpræget Partimand. Men hans faste theologiske Standpunkt medførte den direkte Fordêl for Missionen, at han lagde en saa udmærket Bog som Luthers lille Katekismus til Grund for sin Undervisning af Katekumenerne, og det gav hans hele Missionsvirksomhed en Holdning og Sikkerhed, som den ellers vilde have savnet[1]).

Man maa dog her ved Skildringen af Betingelserne hos Egede til at være Missionær dvæle ved 3 Ting, som virkede tilskyndende paa Egede til at tage fat paa Missionen i Grønland, men i hvilke han skulde skuffes, da han kom derover; de vare en Følge af den Vildfarelse, han befandt sig i, medens han endnu var i Norge: at han i Grønland vilde finde Efterkommere af de gamle Nordboere. — Det var Medfølelse med deres ulykkelige aandelige Tilstand, der først havde vakt Tanken hos ham om at gaa derover, den var kun blevet styrket ved de Beretninger om dem, som han i Aarenes Løb modtog gjennem de Søfarende, der vare komne i Berøring med dem, og han mente, at man i Særdeleshed var forpligtet til at bringe dem Evangeliet, fordi de „baade havde været Christne, som ogsaa vare af Norsk Folk og Extraction, og deres Land under Norges Krone beliggende.“ [2]) Man ser heraf, at hans Interesse for Grønlænderne baade havde sin dybe christelige og nationale Grund. — Han vidste vel, at de vare „forfaldne udi Hedensk Blindhed og Vildhed“, at Troen „af Mangel paa Lærere og Underviisning og lang Afsondring fra andre Christelige Nationer

[1]) Spørgsmaalet, om en Mission bør være confessionel, er behandlet af Vahl: Er det Guds Villie S. 165-77, og Forf. kan i det væsentlige slutte sig til denne Forf.'s Anskuelser.

[2]) Omst. Relat. S. 2.

igjen var uddød", og Beretninger der oppe fra lød kun paa, at de var „vilde Folk og Mennesker", ja det hèd endog om dem, at de havde overfaldet og opædt Mandskabet fra et strandet bergensisk Skib.[1]) Og man ser af Biskop Randulffs Brev til Egede, at det har været den almindelige Mening i Bergen, hvor man maa have været bedst underrettet, at „disse Barbarer have et sært fremmed Sprog, saa de hverken forstaae, hvad vi tale til dem eller de til os".[2]) — Men Egede haabede dog for det første, „at de hedenske Grønlænders Omvendelse skulde lettere og lyckeligere udfalde end den udi Ost-Indien — thi mand skulde haabe, at der endnu skulde findes nogen Levninger af den forfaldne Christendom"; det samme antyder han ogsaa ved at sige, „at man ikke af dem, som nu har faret der paa, (ɔ: Grønland) kand erfare, om der endnu ere nogen Levninger af Christendommen."[3]) Altsaa ventede han, at der skulde være Tilknytningspunkter for Evangeliet, religiøse Begreber, som om end forvanskede dog kunde fremdrages paa ny med god Udsigt til, at Grønlænderne i kortere Tid end andre Hedningefolk vilde lade sig overbevise om Christendommens Sandhed. — For det andet, hvad Sproget angaar, synes Egede at have næret Haab om, at der i det vilde findes i ethvert Tilfælde lige saa store Tilknytningspunkter til Norsk, som i Religionen, om ikke langt større; man tør vistnok antage, at han tværtimod den nys omtalte almindelige Mening i Bergen har haabet at kunne gjøre sig forstaaelig for Grønlænderne straks ved sit første Møde med dem. Egede skriver nemlig om sin Ankomst til Landet: „Her saa jeg de Folk, for hvis skyld jeg havde paataget mig saa megen Møje. Deres første Anblik kom mig saa miserabel fore, som de i Sandhed i sig selv og vare miserable og ynkværdige Mennesker; thi hvad er elændigere, end ikke at have Guds Kundskab, og at være langt fra Livet, som er

---

[1]) Omst. Relat. S. 2; 16; 18; 12. [2]) Sammesteds S. 5.
[3]) Sammesteds S. 21; 16.

af Gud? Den Betragtning, at see dem i slig elændig Tilstand, gjorde mig bedrøved, end mere, at jeg ikke var i Stand, endda at kunne hjælpe dem i deres Elændighed".[1]) Man kan vistnok ikke forstaa den sidste Bemærkning af Egede paa anden Maade, end at han havde haabet straks at kunne hjælpe dem i deres Hedenskab ved Evangeliets Forkyndelse, men nu, da han kom og hørte deres fuldstændig fremmede Tungemaal, blev han saare bedrøvet over foreløbig intet at kunne gjøre for dem. — Der udtaler sig i de nys anførte Ord af Egede en saa dyb Skuffelse ved Synet af Grønlændernes smaa, uanselige og navnlig ved det første Indtryk hæslige Skikkelser, at dette alene tilstrækkelig viser, hvor fast han havde troet at finde Folk, som ikke stod Nordboerne altfor fjernt. Og her staar vi netop ved den 3die Vildfarelse, Egede befandt sig i, og det sikkert den, som det faldt ham sværest at overvinde: at han skulde forkynde Evangeliet for et Folk, som var aandsbeslægtet med ham, og som havde Tanker om og Interesse for aandelige Ting, eller i ethvert Tilfælde let kunde vækkes dertil. Beviset for, at Egede havde denne Tro, ligger dels i hans Forestilling om, at Grønlænderne vare af nordisk Herkomst og havde haft Civilisation i tidligere Tid, og dels synes det tydelig at fremgaa af de hyppig hos ham forekommende Klager over Grønlændernes „medfødde Dumhed og Koldsindighed" og „naturlige Vanvittighed".[2]) De maa være Udtrykket for en Skuffelse, ellers ere de Egede uværdige og stemme ikke med hans Taalmodighed og Udholdenhed under alle de Skuffelser, han léd, inden han kom til Grønland, og den trofaste Kjærlighed og Selvopofrelse, han ellers viste Grønlænderne. Derfor maa det staa fast, at han havde ventet sig et langt mere aandsbeslægtet Folk i Grønlænderne. end han virkelig fandt.

Men naar det forholdt sig saaledes, at Egede i væsentlige Henseender følte sig skuffet ved sin Ankomst til

---

[1]) Omst. Relat. S. 32. [2]) Sammesteds S. 142; 362; 384 osv.

Grønland, naar han, for at sige det rent ud, saa', at det, der havde vakt hans Interesse for Missionen, var et Bedrag, og de Betingelser for et hurtigt og gunstigt Resultat af Missionen, som han baade selv havde haabet paa og tillige overfor andre f. Ex. Miss Coll. havde henvist til for at vække Interesse for Sagen, ikke vare tilstede, hvorfor vendte han saa ikke om snarest mulig, gik hjem med Skibene samme Efteraar og tilstod ærlig, at han havde taget feil? Kunde han under de givne Forhold være vis paa, at det Folks Missionstid var kommet, som han nu havde truffet i Stedet for det, han ventede at finde?

Dr. Rink har i Indledningen til sine „Grønlandske Sagn" S. 26 besvaret det første af disse Spørgsmaal ved at sige, „at Egedes energiske Aand ikke tillod ham at opgive et Foretagende, ved hvilket han hjemme havde vakt Opsigt og udsat sig for Spot", derfor gjaldt det for ham „at gribe det Halmstraa, som den eskimoiske Befolkning, han traf paa, ydede for hans Forbliven i Landet, istedetfor at vende hjem med uforrettet Sag." Der synes i disse Ord at hentydes til, at det skulde være Egedes Forfængelighed, der forbød ham at vende om, en Anskuelse, som Dr. Rink vistnok er kommen til ved at overveje den Spot, som Egede unægtelig udsatte sig for ved at vende tilbage med feilslagne Forhaabninger og efter at have sat Penge til for mange Mennesker, der havde vist ham Tillid, men som dog næppe yder Egede den Retfærdighed, som tilkommer ham. Den Mand, som gjennem saa mange Aar havde taalt Spot og Forhaanelse for sit efter de flestes Mening ufornuftige og letsindige Forehavende, og som havde kjæmpet ene, men dog freidig og uforfærdet mod saa godt som hele den offentlige Mening i Norge, hos ham skulde man tro, at Forfængeligheden har været saaledes underkuet og dødet, at den ikke vilde afholdt ham fra at udsætte sig for end mere Spot, hvis han virkelig var bleven overbevist om, at hans Plan

kun havde et Halmstraa at klynge sig til ɔ: var omtrent haabløs.

Egede har selv udtalt sig om, hvad han tænkte og følte, da han saa' sig skuffet i sine Forventninger om Grønlænderne, og hans Ord bære i saa høi Grad Præget af Sanddruhed og Oprigtighed, at de vistnok maa staa til Troende. — Han siger: „Jeg kunde da intet gjøre, uden sukke baade for dem og mig selv tillige; for dem, at Gud af sin store Naade og Barmhiertighed vilde i sin Tid udfrie dem af det store Vankundigheds Mørke, og for mig selv, at han vilde gjøre mig Uværdige til et beqvemt Redskab, sin Ære iblant disse arme Mennesker at udbrede og dertil give mig den behørlige Dygtighed og Beqvemhed [1].“

Man ser heraf, hvorledes Egedes Religiøsitet straks traadte i Forgrunden og tilsagde ham, hvad han skulde gjøre; Folkets aandelige Nød var endnu større, end han havde tænkt, der fandtes ingen Tilknytningspunkter i Sproget, saa Egede indsaa', at Arbejdet langt vilde overgaa hans Forventninger i Norge; men derfor turde han ikke svigte, han kunde kun sukke til Gud for Folket og sig selv, at han maatte dygtiggjøres til den vanskelige Opgave. Saaledes m a a t t e det nødvendigvis stille sig for Egede; han var gjennem de mange Prøvelser, som Gud havde styrket ham til at bestaa, bleven forvisset om, at hans Forsæt var af Gud og ikke Menneskepaafund, hans Samvittighed vidnede med ham, at han havde søgt Guds, ikke sin egen Ære, hvordan kunde han da nu svigte? Nu saa' han vel, at Guds Tanker ikke havde været hans Tanker, at, medens han havde tænkt at gaa til Landsmænd, havde Gud kaldt ham til Fremmede, men turde han derfor vige tilbage? maatte ikke netop Vanskelighederne, han havde skullet gjennemkjæmpe for at komme til Grønland, af hvilke Gud havde ladet ham gaa seirrig ud, være ham et Pant paa, at Gud vilde give ham

---

[1]) Omst. Relat. S. 32.

Seir over endnu større Vanskeligheder? Han var mod sin Forventning bleven ført til et stort, besværligt Arbejde, som, han i sin Ydmyghed følte, laa langt over hans egne Kræfter, han havde Tro til Ham, som hidtil havde hjulpet, Ham, hvis Kraft netop fuldkommes i Skrøbelighed (2 Cor. 12, 9.) Det var gaaet Egede, som det gik Luther, hvem Gud maatte „narre“ til Reformationen; havde Egede i Forveien anet de Vanskeligheder, Missionen i Grønland frembød, saa havde han ikke fattet Mod til den, men nu, da han stod i Vingaarden, hvor Arbeidet skulde begynde, maatte han som en ærlig Svend tjene den Herre, som havde leiet ham.

Hvad det andet Spørgsmaal angaar, om Egede kunde være sikker paa, at Eskimoernes Missionstid var kommet, saa finder man ganske vist ikke, at Egede nogensteds har indladt sig skriftlig paa Drøftelsen deraf; men hans faste Tro paa, at det var Gud, der havde kaldt ham til Grønland, maatte ogsaa, hvis han et Øieblik har næret Tvivl i saa Henseende, have forvisset ham om, at Herren havde beredt Veien for sit Evangelium. Forfatteren skal i det følgende søge at paavise de Tegn, som tyde paa, at en saadan Forberedelse virkelig var sket.

---

§ 6.

De grønlandske Naturforholds Hindringer for Missionen. Egedernes Paalidelighed som Forfattere. Dunkle Sagn af sandt religiøst Indhold; Tornarsuk, Arnakuagsak og lavere Guddomme; begyndende religiøs Ligegyldighed hos Folket. — Angakuts Stilling, Kvindernes Undertrykkelse. — Folkets Forberedelse til Evangeliet.

Det er ikke her Stedet til at dvæle ved Beskrivelsen af det Land, Egede gik til, dels ligger det udenfor denne Afhandlings Plan, og den, der ikke selv har set Landet, vilde intet nyt kunne tilføie, dels maa det efter de talrige videnskabelige og populære Fremstillinger, som foreligge,

anses for tilstrækkelig bekjendt[1]) — Kun bør det erindres, at Grønlands strænge Klima med Kuldegrader, som Europæerne ellers ikke kjende til, dets bjergfulde Natur, dets Is og Snemasser inde i Landet og dets af Drivis opfyldte Hav, lægger ganske særlige Hindringer i Vejen for Missionærernes Liv og navnlig for deres Færden mellem det vidt adspredte Folk. — Hvad Grønlændernes Erhverv og Levevis angaar, skulle heller ikke disse nærmere omtales; de vare afpassede efter Landets særegne Naturforhold, som henviste dem til fornemmelig at leve som Jægere, om Sommeren flakkende om fra Sted til Sted langs hele Landets Vestkyst, om Vinteren med faste Boliger som Udgangspunkter; men disse søgte de ofte paa meget fjernt fra hverandre liggende Steder i de forskjellige Vintre. Herved beredtes der Missionærerne de største Vanskeligheder, da deres Tilhørerkreds stadig vekslede; en fast Menighed, Betingelsen for at et sundt og varigt christeligt Liv kunde udvikle sig, var det saa godt som umuligt at finde.

Folkets tidligere Historie, før Egede kom til det, dets Karaktêr, Sæder og Skikke, Sagn og Religion have faaet en lige saa grundig som interessant Skildring af Dr. Rink,[2]) men det synes, at denne udmærkede Forfatter

---

[1]) Fra ældre Tid navnlig: H. Egede: Det gamle Grønlands nye Perlustration. Kbhvn. 1741. David Cranz: Historie v. Grønland. Barby 1765; B. 1-2.

Fra nyere Tid: Rink: Grønland geografisk og statistisk beskrevet.* 1857. B. 1-2. Fries: Grønland, dess Natur og Innevånere. Upsala. 1872. Helms: Grönland und die Grönländer. Leipzig. 1867. Hayes: The land of desolation osv. London. 1871.

[2]) „Grønlandske Folkesagn: 1) Antikvarisk Tidsskrift: 1858-60. S. 200-24 og 320-30. 2) Eskimoiske Eventyr og Sagn med Indledning og Supplement. Kbhvn. 1866-71. 3) Om Aarsagen til Grønlændernes og lignende af Jagt levende Nationers materielle Tilbagegang ved Berøringen med Europæerne“ i Dansk Maanedsskrifts Extrahefte. 1862. S. 85-110. 4) „Om

ved at sammenligne Folkets nuværende fortrykte Tilstand særlig i materiel Henseende med det frie og friske Liv, som navnlig Sagnene give os en Fremstilling af, er bleven ledet til at dvæle for meget ved dettes sidste Lyssider uden at ofre Skyggesiderne en lignende Opmærksomhed[1]) og til at betragte Folket med dets eiendommelige Religion, Sæder og Skikke mere efter dets Idé end efter de Forhold, hvorunder det virkelig befandt sig, da Christendommen mødte det, og hvorom de første Missionærer have givet os Underretning. — Det vil imidlertid være nødvendigt til en Begyndelse at fremføre nogle Bemærkninger om de ældste Forfattere, som have skildret Grønlændernes Tilstand, da Christendommen bragtes dem, eftersom Dr. Rink ikke synes at tillægge deres Vidnesbyrd den Vægt, som de dog vistnok fortjene. — Naar Dr. Rink saaledes skriver:[2]) „I de første Missionærers Beretninger fremhæves det, at Grønlændernes Begreber om Gud eller Tornarsuk vare meget ubestemte og ufuldkomne. Det maa i saa Henseende vel erindres, at hine Forfattere kun paa ufuldstændig Maade kunde skaffe sig Kundskab derom, eftersom dels Sproget lagde Hindringer ivejen, dels Grønlænderne selv ikke hørte til de Folk, som havde deres Styrke i at skulle forklare noget, endsige indlade sig i en Disput med Fremmede, som i deres Racehovmod gik ud paa at drive Spot med det, de ansaa for helligt.“ Og naar han paa et andet Sted svækker de „ældre Forfatteres“ Paalidelighed ved at henpege paa de Misforstaaelser, de gjorde sig skyldige i og den ufuldkomne Underretning, de modtog „paa Grund af en mindre heldig Maade at udspørge de Indfødte paa“[3]) — saa maa man

Grønlændernes gamle Tro“ i Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed. 1868. S. 192-256. 5) „Om Eskimoernes Herkomst“ i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed. 1871. S. 269-302.

1) Jfr. Dr. Kalkars Udtalelser i Artiklen „Grønland“ i Dansk Missionsblad. 1869. S. 1-16.

2) Indledning til Eskimoiske Eventyr osv. S. 16-17.

3) Supplement til Eskimoiske Eventyr. S. 183.

ganske vist indrømme, at Dr. Rink i disse sine Domme har udtalt noget ganske berettiget og velbegrundet, selv om man antager, at der særlig er sigtet til Egederne. — Hans Egede siger selv udtrykkelig paa mange Steder, at Sproget faldt ham meget vanskeligt, og man kan se, at hans Mening f. Ex. om Tornarsuk er undergaaet Modification i Aarenes Løb. I „sin omstændelige Relation“ S. 44 og 136 forklarer han Tornarsuk som Angakuts spiritus familiaris, saaledes tænkte han 1722—24; men i „Grønlands Perlustration“ S. 108—10, udgivet efter hans Hjemkomst til Danmark, er han mest tilbøielig til at opstille Tornarsuk som Overguden og „Torngak“ som spiritus familiaris. — Men angaaende Poul Egede bør det dog erindres, at han fra Barn af havde omgaaedes Grønlænderne og levet sammen med deres Børn; hans Fader fremhæver ham udtrykkelig som den, der talte langt bedre Grønlandsk end han[1]), Grønlænderne erklærede selv efter Pouls Tilbagekomst fra Danmark 1734, da han tiltalte dem paa deres Modersmaal, at han talte som en Landsmand[2]); desuden havde han specielt studeret Angakuts eiendommelige Sprog og optog Ord deraf i sit Lexikon[3]) — At Grønlænderne havde Vanskelighed ved at forklare deres Anskuelser, har Dr. Rink vistnok fuldkommen Ret i, men Vanskeligheden blev dog mindre, jo bedre de ældste Forfattere og navnlig Poul Egede trængte ind i deres Sprog og Forestillingskreds og ved fortrolig Omgang med dem kunde faa dem til at lukke sig op. — At flere Missionærer gik ud paa at drive Spot med det, som Grønlænderne ansaa' for helligt, saa de sidste af den Grund vare utilbøjelige til at betro dem deres religiøse Anskuelser, kan man desværre heller næppe nægte, selv om det vistnok er for stærkt sagt, at det skete af

---

1) Omst. Relat. S. 164-65.
2) P. Egede: Efterretn. om Grld. S. 46-47.
3) Continuat. af Relationerne. S. 57; 102. Efterretn. om Grld. S. 97-98; 102; 154.

Racehovmod. Men man bør dog her gjøre Skjæl imellem det, som ligefrem kun var Gjenstand for en latterlig Overtro, saaledes som Angakuts Kùre, overfor hvilket Spot næppe var noget utilladeligt Kampmiddel, og det, som egentlig stod for Folket som helligt. Overfor det sidste vil man næppe med Rette kunne sige, at f. Ex. Poul Egede brugte Spot, men han synes altid at have stillet sig mild og fordragelig herover for; ja han omtaler endog, at Angakut selv tilbød at ville lære ham deres Videnskab og Kunst og virkelig gjorde det[1]. — Ogsaa overfor Hans Egede bør det erindres, at han, selv om han optraadte for skarpt og rigoristisk imod Vantroen, dog ikke derved lukkede sig ude fra Folkets Tillid og Fortrolighed, men bevarede den ved sit Retsind og sin kjærlige Dèltagelse under Sygdom og Nød, hvad der viste sig klarest og smukkest ved Folkets Sorg over hans Afreise. — De gamle Forfattere og navnlig Egederne ville dog altid bevare det store Fortrin fremfor alle senere, at de meddele de første Oplysninger, som vi eie om Folkets Religion, saaledes som den var, inden den blev paavirket af Christendommen, og herpaa har Dr. Rink dog maaske ikke lagt tilstrækkelig Vægt. — Den samme Forfatter henviser til Missionær Glahn som en Forfatter, der støtter hans Betragtning[2], og sigter vistnok dermed til en Udtalelse af Glahn i dennes „Anmærkninger over Crantz“ S. 337—38, hvor der fremhæves: 1) at Angakuts endnu paa Glahns Tid til Dèls uforstaaelige Sprog var en Hindring for Kjendskabet til Religionen. 2) at sjelden nogen, som kunde Grønlandsk, fik Adgang til Angakuts Trolddomskunster og 3) at nogles overdrevne Nidkjærhed havde skræmmet Angakut, saa de holdt sig tilbage. — Man bør dog erindre, at Glahns Bog er skrevet som en Kritik over Hernhutteren Cranz's Værk, og at derfor det anførte Sted vistnok nærmest maa

---

[1]) Efterretn. om Grld. S. 51-52. Continuat. af Relat. S. 12-14; 50-51; 57.

[2]) Indledning til Eventyr. S. 17.

betragtes som en Indsigelse mod Cranz's Fremstilling af Folkets Religion og næppe kan være rettet mod Egederne. — Angaaende det andet Punkt hos Glahn maa det bemærkes, at han kun udtaler, hvad der var Tilfældet paa den Tid, han var i Grønland (1763—69), men vistnok ikke sigter til Forholdene paa Egedernes Tid; han nægter ikke, at disse jævnlig kunde overvære Angakuts Kunster, som man finder Exempler nok paa i deres Skrifter [1]. — Glahns 3die Udtalelse kan muligvis sigte til Hans Egede, men det er dog maaske rimeligere, at han har tænkt paa uheldige Efterfølgere af Egede, som vilde efterligne dennes Nidkjærhed uden at have hans Aand. — Men da der utvivlsomt fandtes omvendte Angakut paa Egedernes Tid, tør man da ikke antage, at de ogsaa af disse have modtaget Oplysninger om Religionens Hemmeligheder, som Angakut jo især kjendte? [2])

Poul Egede fandt hos Grønlænderne Spor af den sande Aabenbaring og Minder fra Menneskeslægtens første Historie, som vistnok fortjene at anføres trods den Dunkelhed, hvori de ere hyllede. Grønlænderne trode, at Dyrenes Oprindelse var ældre end Menneskenes [3]), og at Døden skrev sig fra en Kvinde, som havde sagt: „Lad disse dø efterhaanden, de faa ellers ikke Rum i den store Verden"; derved vare Menneskene, som hidtil havde levet bestandig, blevne dødelige [4]) — Desuden havde Folket Minder om Syndfloden [5]), og navnlig meddelte en forhenværende Angakok Poul Egede, da denne talte om de Dødes Opstandelse, en mærkelig Anelse om Verdens

---

1) Sé f. Ex. Omst. Relat. S. 70-71.
2) Omst. Relat. S. 127-28.
3) Efterretn. om Grld. S.153.
4) Efterretn. S. 69. Continuat. S. 79.
5) Se de sidst anførte Steder. Sagn om Syndfloden findes ogsaa blandt Eskimoerne i Labrador, som Dr. Rink har oplyst efter en Meddelelse fra Pastor Reichel i Grønlandske Folkesagn, 2den Meddelelse. Antiquarisk Tidsskrift. 1858-60. S. 322.

Fornyelse, som dog ikke synes at have været almindelig kjendt, og som der ifølge dens Natur ikke kunde være særlig Anledning for Missionærerne til at tage til Udgangspunkt for deres Forkyndelse overfor Hedningerne og de ganske unge Christne. Angakoken fortalte, at naar alle Mennesker vare døde, skulde en stor Flod overskylle Jorden og rense de Dødes Blod, og naar Bjerge, Jord og Stene var opløste og adskilte og alting aftvættet af Vandet, skulde en Vind blæse paa det hele, saa det fik en deilig Skikkelse. De høie Klipper og Bjerge skulde blive til et smukt jevnt Land [1]) med mange Rensdyr paa, og Sælhundenes Bén skulde alle faa Liv igjen. Da skulde „Han deroppe“ blæse paa de døde Mennesker, paa Mændene to Gange og paa Kvinderne én Gang, saa blev de alle levende [2]) — Dog om „Ham deroppe“ vidste Angakoken intet, han havde modtaget Sagnet fra andre og berettede det saaledes [3]), men det synes dog ikke urimeligt, at deri kan ligge et dunkelt Minde om Gud, som throner i Himlen, uagtet Himlen jo ellers ikke i deres Sagn bruges som Betegnelse for det lykkeligste Sted, man vidste. — Man vil se, at selve Sagnet har enkelte Ligheder med Ragnaroksmythen og maa vel nærmest sammenstilles med denne. — Her skal kun tilføies om disse dunkle Sagn, at der naturligvis er Mulighed for, at de kunne være Levninger af den christne Religion, som de Nordboere havde, hvis Herredømme i Grønland gik til Grunde paa Dronning Margrethes Tid, og som da muligvis optoges i det eskimoiske Folk, forsaavidt de ikke vare faldne i Kampen. [4])

Hvad den egentlige Religion angaar, saaledes som den levede i Folket ved Egedes Ankomst, saa indtog

---

[1]) Smlgn. Esaias: 40, 3-5. Lucas: 3, 5-6.
[2]) Smlgn. Ezechiel: 37, 1-14.
[3]) Continuat. S. 79. Efterr. S. 125-26.
[4]) Grlds. historiske Mindesmærker: B. 3. S. 461.

Tornarsuk Pladsen som den høieste Guddom, et personligt Væsen, der hverken var Mand eller Kvinde[1]; til Tornarsuk henvendte Angakut sig om Raad i vanskelige Tilfælde, og i denne Guddoms Bolig under Jorden trode Folket, at de Gode og de, som havde lidt Ondt her i Verden, samledes[2]. Om den Usikkerhed og Uklarhed, som herskede i Opfattelsen af det høieste guddommelige Væsen, som de gamle Forfattere fremhæve[3], udtaler Dr. Rink sig paa følgende Maade: „Kundskaben om dette Væsen var vel nærmest en Hemmelighed, som eiedes af Angakut, og hvad de derom meddelte Mængden, var vel mere end alt andet lempet efter Omstændighederne. Deraf kommer de forskjellige og besynderlige Forestillinger om Tornarsuks Udseende og Egenskaber, som de første Europæere angive at have opspurgt blandt hedenske Grønlændere, samt endvidere den næsten fuldstændige Taushed om samme i Sagnene, og endelig ere de nuværende Grønlænderes Begreber derom blevne endnu mere forvirrede ved Tornarsuks Forvendelse til Djævelen“[4]. — Da imidlertid Poul Egede efter sit eget Vidnesbyrd har modtaget de ofte modstridende Oplysninger og latterlige Fortællinger, som han meddeler om Tornarsuk, af Angakut selv[5], saa tør de dog næppe forkastes som virkelige Udtryk for Angakuts Forestillinger. Men tyde disse da ikke paa, at der var skêt et Fald i Forestillingerne om denne høieste Magt, at den hellige Rædsel for Guddommen var svundet, og at den Betagethed, som Folket èn Gang havde følt overfor Religionen, var paa Veie til at

---

1) Aarbøger for Nord. Oldkyndighed. 1868. S. 203-4.
2) Grønlands Perlustrat. S. 108-12. Glahn: Anmærkn. S. 342-43.
3) P. Egede: Continuat. af Relat. S. 26; 160. Samme Forf.: Efterr. om Grld. S. 73; 197. Glahn. Anmærkn. S. 343-45.
4) Aarbøger for Nord, Oldkyndighed. 1868. S. 204-5.
5) Efterretn. om Grønlænderne S. 197.

afløses af Digtning og Fablen[1]). — Som Herskerinde over Havdyrene, den vigtigste Kilde til Næring, tænkte Grønlænderne sig en kvindelig Guddom, Arnakuagsak, som havde sin Bolig dybt nede i Havet[2]). — Foruden disse 2 overordnede Guddomme trode Grønlænderne paa en Mængde lavere stillede, de saakaldte Inue, Ejere eller Beboere, som hver havde sit Omraade at herske paa, enten det nu var et Sted, Fjeld eller Sø, eller en Drift og Evne hos de levende Væsner; man maatte vogte sig for at fortørne dem, men skete det, kunde de efter Angakuts Anvisning forsones ved, at man ofrede dem én eller anden Ting, rigtignok mest en temmelig værdiløs Bagatel. Til nogen egentlig Cultus overfor disse forskjellige Guddomme, baade de over- og underordnede. findes der ikke Spor.

Desuden trode Grønlænderne paa en Mængde overnaturlige og fabelagtige Væsner, nærmest svarende til Trolde, Nisser og Spøgelser; dog var der ogsaa gode Væsner imellem, f. Ex. de højere boende Ingnersuit, som hjalp Kajakmanden, naar han paakaldte dem i Faren. — Til Beskyttelse mod Ulykker bar Folket Amuletter, som kunde være af meget forskjellig Natur.[3])

Grønlænderne adskilte Sjæl og Legeme baade hos Dyr og Mennesker, og de trode, at de sidste fortsatte

---

1) Et andet Resultat synes Dr. Rink at være kommen til, naar han i Aarbøger for Nord. Oldkyndighed. 1871. „Om Eskimoernes Herkomst“, S. 289, udtaler: „For nu at gaa over til Eskimoernes Religion, da bemærkes, at der i samme næppe spores synderligt til Overtro i snævrere Forstand, nemlig til meningsløs Tro, som kunde være usammenhængende Levninger af en tidligere og maaske mere udviklet Troeslære“. — Det er selvfølgelig vanskeligt her at fælde nogen afgjørende Dom, men Forf. skal i det følgende paapege flere Tegn paa en religiøs Forfaldsperiode hos Grønlænderne, som dog vistnok fortjene Paaagtelse og Overvejelse.

2) Aarbøger for nordisk Oldkyndighed. 1868. S. 204-5.

3) Aarbøger for Nord. Oldkyndighed. 1868. S. 216-23. Supplem. til Eskimoiske Eventyr. S. 180-92; 194-95.

deres Existens efter Døden, iklædte et lettere og mindre sandseligt Legeme end her i Livet, men beskæftigende sig paa samme Maade. De kom enten til Over- eller Under-Verdenen, om hvilke Steder de nærede aldeles sandselige Forestillinger; i Underverdenen var der bedst at være, og alle de, som havde lidt uskyldig her paa Jorden, erhvervede sig af den Grund Krav paa at komme der. Men nogen synderlig Forskjel paa Tilstanden efter Døden tænkte de sig dog ikke, enten man saa var det ene eller andet Sted; den guddommelige Retfærdighed tænktes væsentlig som afsluttet med dette Liv. [1])

Hvad Grønlændernes Forhold til Religionen angaar, saa synes det efter de gamle Forfatteres Vidnesbyrd, at de paa den Tid, da Christendommen bragtes dem, havde meget uklare og afvigende religiøse Anskuelser. Det blev nylig omtalt, at det forholdt sig saaledes overfor Tornarsuk, og Missionær Glahn vidner udtrykkelig, at Folket var meget frit stillet overfor Religionen, det bandt sig ikke til noget bestemt System, men ofte lo den ene ad den andens religiøse Forestillinger og det, han agtede høiest. [2]) Denne Uklarhed og Famlen overfor Religionen tør vistnok tilskrives en begyndende Ligegyldighed hos Folket overfor det, som ellers er et Folks høieste og bedste Eiendom; de færreste vidste Besked med selv de vigtigste Guddomme og de betydningsfuldeste Trossandheder. Vilde Missionærerne vide noget derom, maatte de henvende sig til Angakut, kun de bekymrede sig om Gudetroen og kunde give Besked derom. [3])

Grønlænderne førte i Sammenligning med andre Hedningefolk et ret sædeligt Liv, da Egede kom derover. Men naar man hos et saadant Folk træffer en — ganske vist sjældent forekommende — Skik, som den saakaldte Sennelliarnek, i Følge hvilken en hêl Forsamling, be-

---

[1]) Perlustrat. S. 118. Continuat. S. 51.
[2]) Anmærkn. over Crantz. S. 340-42.
[3]) Perlustrat. S. 108-9.

staaende baade af Gifte og Ugifte, hengav sig, anført af en Angakok, til den vildeste Utugt og det af religiøse Grunde, navnlig for efter deres Præsts Anvisning at forebygge Ulykker, tør man da ikke deri sé et Tegn paa, at Religionen er i Forfald? Hvorledes havde Sædeligheden i Folket, navnlig mellem de Ugifte, kunnet opretholdes saaledes, som den dog endnu var, under en Religion, der gjennem Aarhundreder havde medført en saadan Skik som Sennelliarnek? Det tør maaske derfor antages, at den først er fremkommen i Religionens Forfaldsperiode; at Skikken endnu kun var lidt udbredt, synes at tyde paa, at Forfaldet i Religionen ikke havde taget fuldstændig Overhaand, da Christendommen bragtes Grønlænderne. Som et andet Exempel paa Usædelighed, fremkaldt ved udartede religiøse Forestillinger, maa endnu nævnes den utugtige Omgang, som ofte med Mændenes Billigelse fandt Sted mellem deres Hustruer og Angakut for at faa lykkelige og dygtige Børn.[1]) Noget saadant kunde næppe finde Sted, hvor ikke Folkets religiøse Begreber vare forvanskede og slappede, og hvor ikke Religionens Bærere havde mistet Følelsen af Ansvar ved deres Kald, saa de vovede at benytte dette til at smigre deres egne smudsige Lyster. At det forholdt sig saaledes med de sidste, skal det følgende søge at godtgjøre.

Som Religionens Bærere og Vogtere, som Mellemled mellem den oversandselige og sandselige Verden stod Angakut; de maatte som en Følge heraf blive Folkets Raadgivere og Veiledere i tvivlsomme Tilfælde, og de var tillige Læger. Deres ofte langvarige og vanskelige Uddannelse, inden de naaede Angakokværdigheden, deres mangehaande Forretninger og Udøvelsen af deres Kunster har Dr. Rink udførlig fremstillet, til hvilken Fremstilling her kun skal henvises[2]). — Grønlænderne forstod

---

[1]) Perlustrat. S. 78-79.

[2]) Aarbøger for Nord. Oldkyndighed. 1868. S. 235-45. Indledning til Eskimoiske Eventyr. S. 14-19; 28-32.

ved en Angakok en „Profet og viis Mand", „en kunstig lærd Mand", som Egede skriver, og „en Angakok qua Angakok gjør aldrig ondt, men idel godt"[1]), og Angakut have vistnok ogsaa i Almindelighed været fremragende mellem deres Landsmænd ved Forstand og Indsigt i Naturen og Menneskelivet, saaledes som Dr. Rink fremstiller det[2]). Begrundet herpaa indtog de, saaledes som samme Forf. har Fortjenesten af at have paavist det, en Stilling som Folkets naturlige Ledere og Øvrighed, og det er næppe for meget sagt, naar Dr. R. bemærker: „Formedelst Troens Anvendelse paa Livet skyldes jo vistnok ogsaa dem væsentligst den Kraftudvikling hos de oprindelige Eskimoer, som gjorde, at de kunde befolke Grønlands øde Kyster og uddanne det Erhverv og den Levemaade, paa hvilke den nuværende Beboelse ene og alene beroer."[3]) — Men de Midler, som Angakut anvendte for at vedligeholde deres Anseelse, deres foregivne Samkvem med Aander, deres Aandeflugt og mystiske Ceremonier, vare i ethvert Tilfælde ved Missionærernes Ankomst kun lige saa mange Bedragerier, som de umulig

---

Tillæg til samme. S. 199-204. — Forf. skal, da det ligger udenfor dette Arbeides Plan, kun lige berøre den mærkelige Lighed mellem Angakut og Lappernes Noider, der ligesom de første paastod at kunne gjøre Aanderejser f. Ex. til de Dødes Opholdssteder og at have Saiwo — svarende til Angakuts Tornakker — til Hjælpeaander. I Lighed med de kvindelige Angakut havde Lapperne Qvapser. — Edderkopperne synes i de grønlandske Sagn at have spillet samme Rolle som Ganfluerne hos Lapperne. Sé Hammond. S 249-54; 452-53; 456-57, jvfr. Rink: Eskimoiske Eventyr. S. 292-94. Vahl: Den lapske Mission. S. 149-50; 156; 163-65.

[1]) Omst. Relat. S. 60; 76, jvfr. Continuat. af Relat. S. 141. Glahn: Anmærkn. S. 357. Dalager: Relationer. 1752. S. 43.

[2]) Aarbøger for Nord. Oldkyndighed. 1868. S. 243. Indledn. til Eventyr. S. 15.

[3]) Aarbøger for Nord. Oldkyndighed. 1868. S. 243, jvfr. S. 238. Dansk Maanedsskrift. 1862. Extrahefte. S. 90.

selv have kunnet tro paa[1]). — Dette fremgaar tilstrækkelig baade af de Vidnesbyrd, vi have fra Egederne, om at Angakut enten leiede en Grønlænder til at staa udenfor Hytten og agere Tornak eller benyttede sig af Bugtaleri for at skuffe deres lettroende Landsmænd[2]), og af en Beretning hos Dalager. Han fortæller om en gammel Angakok, med hvem han havde daglig Omgang, og som han roser for et exemplarisk Levnet, ja han siger endog, „at den grønlandske Erfaring, jeg besidder, har jeg meest erhvervet af Omgang med denne store Mand." — Dalager siger, at denne Angakok" gjennemheglede de andre Angakuts slette Conduite" mod en Syg; i sine „Collegia publica" glemte han ikke „at forestille de mange urimelige Indfald, Angakuten broderer Kunsten med, hvorved Lærdommen kommer i Foragt", og denne Angakok billigede ikke alene, at nogle Grønlændere havde afsløret en Angakoks Bedrageri, som i en talrig Forsamling skulde til at flyve op under Taget for at tage imod sin Tornak, men han udtalte endog, „at det kunde være velgjort, hvis de tilligemed havde brækket Halsen itu paa ham." — Dalager skriver fremdeles om ham: „Indvender jeg og siger, at hver Angekok haver jo een og flere Aander, som tale med ham, og forkynde ham alle Ting, dels ved en blot Røst, dels ved at paatage sig en Slags Gestalt af Mennesker eller Dyr og i saadan Qualitet forskaffe Angekokken Skydsfærd til Himmelen og til Afgrunden, svarer han sig ikke saadant at kand troe, men

---

[1]) Smlgn. Dr. Rinks Udtalelse i Aarbøger for Nord. Oldkyndighed. 1868. S. 288: „Selvfølgelig udartede Forretningen herved som oftest til den blotte Kunst at blende Tilskuerne og den blotte Hensigt at vinde Fordel og Anseelse eller, som jo ogsaa ofte i vore Dage, at rette sig efter Folks Smag og Fordom". —

[2]) Omst. Relat. S. 70-71. Continuat. af Relat. S. 139-40. Responsum 22 fra Egede paa Miss. Coll.'s Spørgsmaal om Grønlændernes Religion og Sæder i Kallske Manuscriptsamling. 275 fol.

holder det for Løgn og Bedragerie, hvorvel, da han i forrige Tider stod i Embedet, indbildte han godt Folk det samme".[1]) — Lignende Udtalelser af en Angakok anfører Poul Egede; under et Besøg, Egede aflagde hos en saadan, sagde denne: „Jeg er ikke af de store Løgnere, som sige de fare til Himmelen og ned under Jorden, men jeg curerer ikkun Folk med Ord".[2]) — Naar de i deres Egenskab af Læger undertiden foregav at skære Maven op paa Folk og tage Tarmene ud for at skrabe dem rene, eller de paastod, at de kunde indsætte nye Sjæle i Folk, hvem de indbildte, at de havde mistet deres[3]), naar de fortalte en Mand, som havde Mavepine, at han var frugtsommelig med en Sælhund og vilde fordrive den — saa kan dette jo ogsaa kun betragtes som grove Bedragerier, fremførte i Tillid til deres Landsmænds Barnagtighed. — Man maa vistnok som de anførte gamle Forfattere erklære det meste af, hvad Angakut øvede som Lægekunst, for fuldstændig Bedrageri, som de ikke selv trode paa, og som de kun vovede at byde Folket paa Grund af dets mærkværdige Troskyldighed; deres Hensigt var efter Glahns Dom at gjøre sig verdslig Fordél, og den lykkedes godt.[4]).

Dr. Rink har Fortjenesten af skarpt at have fremhævet Forskjellen mellem Angakut og Illiseetsut, Heksene; de sidste gjorde Indgreb i de førstes Forretning og forvanskede deres Lære, derfor bekæmpede Angakut dem og søgte at beskytte Folket mod deres Trolddom.[5]) Dette skete derved, at de opdagede og udpegede

---

[1]) Dalager: Relationer. S. 40-43.

[2]) Continuat. af Relat. S. 50.

[3]) Jfr. den ganske lignende Dom, som Dr. Rink fælder om disse Bedragerier i Aarbøger for Nord. Oldkyndighed. 1868. S. 238.

[4]) Omst. Relat. S. 233-36. Continuat. af Relat. S. 25-26; 79. Efterretn. om Grld. S. 67; 71; 92. Glahn: Anmærkn. S. 354-55.

[5]) Indledning til Eskimoiske Eventyr. S. 18. Supplem. S. 203-5.

Illiseetsut, hvem det saa ansaas for tilladeligt at dræbe; Angakut udøvede herved en stor og frygtelig Indflydelse, da de jo kunde udpege, hvem de vilde, og enhver maatte tage sig i Agt for at komme i Fjendskab med dem, da han derved kunde risikere Livet.[1]) Thi man gjør næppe Angakut Uret ved at paastaa, at de undertiden nok saa meget lod sig lede af personlig Uvillie som af formentlig guddommelig Indskydelse ved Angivelsen af Illiseetsut. — Vist er det, at Angakut ifølge deres Kald og Idé burde være Illiseetsuts Fjender[2]), men det tør vistnok ogsaa paastaas, at de langt fra alle var det, da Missionen kom til Grønland. — Hans Egede omtaler, hvorledes en Angakok ved Pissubigme i 1728 hver Aften heksede mod Europæerne og truede med at dræbe dem alle ved sit Hekseri[3]); Poul Egede beretter, at en Angakok var bleven til en Illiseetsok, efter hvad Grlderne meddelte ham[4]), og Glahn anfører udtrykkelig, efter at have fremhævet Væsensforskjellen mellem en Angakok og en Heks, at Forholdene paa hans Tid var saaledes, at den samme Person kunde anses for begge Dele paa en Gang.[5])

Saa grove Bedragere i Henseende til Religion og Lægekunst og saa affaldne fra deres Idé, som adskilligt tyder paa, at Angakut var, da Christendommen bragtes til Grønland, synes at lede til den Antagelse, at der maa være foregaaet et Fald med dem. Ellers havde Folket næppe saa længe kunnet bevare nogen Tro og Tillid til dem; men er det da ikke sandsynligt, at dette Fald skrev sig fra, at de for en stor Dél havde mistet Troen paa den Religion, de skulde vogte, og som hvis Udøvere de stod? Og er det ikke naturligt, at med Troen paa Religionen svandt ogsaa Ærbødigheden for deres Stilling som dens Vogtere, for deres Hverv som Tornarsuks Repræsentanter? Den sidste kunde umulig bevares, naar den første

---

1) Efterretn. om Grønlænderne. S. 140; 152.
2) Perlustration. S. 113. 3) Omst. Relat. S. 248-49.
4) Continuat. S. 141. 5) Anmærkninger. S. 357-58.

var borte. — Hvor meget af deres Aabenbaringer og Kunster, de oprindelig have troet paa, vil nu ikke kunne afgjøres, men det har dog vistnok været adskilligt mere, end den af Dalager omtalte Angakok ved Frederikshaab trode paa. — Han var sikkert en ærlig og oprigtig Mand, men han stillede sig fuldkommen rationalistisk overfor al Religion; Guds Ord og fornuftige Angakuts Ord ansaa' han for lige kraftige, og hvorvel han gjerne hørte „tale om Gud og hans guddommelige Gjerninger, hvilke han altid admirerer“; forblev det dog derved; „thi for Resten holder han stift ved sine egne Principia.“ [1]) — Denne Mand synes at være et godt Bevis paa Troens Forfald hos Angakut; som han stod skeptisk overfor sit Folks Religion, ærlig tilstaaende Angakuts og sine egne fordums Bedragerier, men tillige skeptisk overfor den nye Religion, kun holdende sig til sin Fornuft og naturlige Skjønsomhed, saaledes ville i en religiøs Forfaldsperiode adskillige fremragende Aander komme til at staa. De have erkjendt Forfængeligheden og Tomheden af den overleverede Religion, men have derved levet sig saaledes ind i Tvivlen paa al positiv Religion, at den er bleven en Dél af deres Væsen; selv overfor Christendommen ville de stille sig og vedblive at være tvivlende.

Folkets Tro til Angakut var ganske vist ikke ringe, da Egede kom til Grønland, det havde gjennem Aarhundreder været vænnet til at betragte dem som Ledere baade i religiøse og verdslige Sager, og det barnlige, lettroende Folk følte sig tiltrukket af det mystiske ved deres Kunster. Men Forholdet til dem synes dog nærmest at have været grundet paa Frygt; Angakut bildte Folket ind, at den, der ikke trode paa dem, maatte dø, og skræmmede det med Farer, som de foregav at kunne forudse, og som de saa maatte afvende.[2]) Endelig indgød de, som før omtalt, den største Frygt derved, at de

---

[1]) Dalager: Relationer. S. 40-41.
[2]) Continuat. af Relat. S. 26; 38.

kunde angive, hvem de vilde, som Illiseetsok. — Der mangler dog ikke Exempler paa, at Grlderne emanciperede sig fra denne Frygt; saaledes fortalte de selv at have grebet Angakut i Løgne, og de glædede sig over, naar Missionærerne afslørede deres Bedragerier. Som Exempel paa det første skal her anføres følgende: Poul Egede fortæller om en Angakok, der efter Sædvane øvede sine Kunster i Mørke og forandrede sit Mæle, som om han talte med Tornarsuk; da sagde én af de Tilstedeværende pludselig: „den store, vise Mand lyver uforskammet", og hele Forsamlingen lo Angakoken ud.[1] Dalager fortæller, hvorledes 2 Brødre paa lignende Maade brød med Frygten for Angakokens Trældom og udtalte de frigjørende Ord, som afslørede Bedrageren.[2] — Disse Ting synes at pege hen paa, at Folkets Tro til Angakut, hvor meget disse end gjorde for at bevare den, eller rettere for at erstatte den ved Surrogatet: Frygt, var begyndt at tabe sig; deres Bedragerier blev for aabenbare til, at Tilliden kunde vedligeholdes i Længden. Den oftere omtalte Angakoks Udsagn om, at hans Kaldsfæller bragte Lærdommen i Foragt, synes ogsaa at tyde paa, at det forholdt sig saaledes.

Det er tidligere bleven berørt, at Grønlænderne i Henseende til Sædelighed snarere stod høiere end under andre Hedningefolk, da Christendommen bragtes dem. Herfor vidner vægtige Udtalelser baade af Hans Egede[3]) og Glahn, men den sidst nævnte Forf., som har gjort sig det til Opgave at imødegaa Cranz's feilagtige Fremstillinger af grønlandske Forhold og navnlig ofte paaviser Modsigelser i hans Udtalelser, har dog ikke selv undgaaet saadanne. Naar han saaledes i sine Anmærkninger S. 240 fremfører den Formodning, at Grunden til, at Grønlænderne sædvanligvis kun fik faa Børn, laa i det unge Mand-

---

[1]) Continuat. af Relat. S. 139-40.
[2]) Relationer. S. 40-41. smlgn. Omst. Relat. S. 136-38. Continuat. S. 26-38. [3]) Sé f. Ex. Perlustrat. S. 77-82.

kjøns uordentlige Levnet, og saa dog paa mange Steder, bl. a. S. 258, fremhæver Grønlænderne som et „blufærdigt Folk“, saa vil man vanskelig kunne rime dette sammen, med mindre man antager, at hans Iver for at forsvare Folket mod Cranz's grove Beskyldninger for mangehaande Laster har ført ham noget for vidt, medens hans Sandhedskjærlighed dog har forbudt ham at fortie, hvad han vidste talte mod Folkets Sædelighed. Forholdet har vistnok været saaledes, at det oprindelig sædelige Folk var paa Vei til at slaa over til det modsatte; som Tegn herpaa skal her anføres 1) den afskyelige Horeleg, ved hvilken der dreves en skamløs Utugt mellem gifte, men som dog endnu i Missionens første Tid forekom sjælden,[1]) 2) det af og til forekommende Flerkoneri, som endog kunde gaa saa vidt, at en Mand havde 10 Medhustruer,[2]) 3) den mellem gode Venner ikke ualmindelige Konebytning og 4) den særdeles almindelige Forskydelse af Hustruen[3])- — Det er ganske vist, at de 3 sidst nævnte Punkter til Dèls finde deres Begrundelse i den store Pris, Grønlænderne satte paa mandligt Afkom, saa naar en Hustru ingen Sønner fødte eller var helt ufrugtbar, ansaas det for tilladeligt at benytte et af de 3 anførte Midler for at faa Familien forøget efter Ønske[4]), men det maa ogsaa hævdes, at det kun er til Dels, de kunne undskyldes derved. Thi at der i mange Tilfælde, navnlig naar Medhustruernes Antal voksede, eller naar Forskydelsen gjentoges flere Gange, laa en utæmmet

---

[1]) Omst. Relat. S. 252. Perlustration. S. 78-79. Glahn: Anmærkn. S. 275. Dalager: Relationer. S. 67.

[2]) Perlustration. S. 77. Dalager: Relat. S. 9. Saaby. Dagbog. 1770-78. S. 19.

[3]) Perlustrat. S. 80. Continuat. af Relat. S. 145-46; 154; 159. Glahn: Anmærkn. S. 238-39. Udtog af en Dagbog, holden i Aarene 1751-53 af Handelsbetjent Peder Olsen paa en Reise i Grønland — udg. af O. Fabricius. Samleren. B. 1. Kbhvn. 1787. S. 187.

[4]) Rink: Indledn. S. 19-21. Do.: Supplem. S. 171-73.

Sandselighed og svækket moralsk Følelse til Grund, vil dog vist ingen nægte. Det er rigtignok bleven fremhævet, at Flerkoneriet revsedes af den offentlige Mening, naar ikke Ønsket om talrig Afkom, men Usædelighed var Bevæggrunden der til;[1]) men hvorledes var det muligt for den offentlige Mening her at drage Grændsen mellem en sømmelig og en usømmelig Bevæggrund? At den offentlige Mening har taget det alt andet end strængt i den Henseende, synes at fremgaa af Egedes Bemærkning om, at Folket beundrede den Mand, som kunde føde flere Hustruer med deres Børn, til hvilken Egede ikke knytter nogen Indskrænkning[2]), saa man gjør næppe Grønlænderne Uret ved at paastaa, at den offentlige Moral var begyndt at slappes, og Sædeligheden var i Forfald, da Christendommen bragtes Folket.

Det vilde imidlertid vistnok være urigtigt ved Omtalen af Grønlændernes Flérkoneri og deres ofte letsindige Maade at indgaa og atter bryde Ægteskabet paa at blive staaende ved de anførte Grunde: Ønsket om Børn og en fremskridende Usædelighed. Den dybeste Grund maa sikkert søges i Grønlændernes hele Betragtning af Kvinderne som staaende langt under Mændene.[3]) Den kom f. Ex. til Orde, da én af Poul Egedes Tilhørere opkastede Tvivl om, at Kvinderne kunde blive salige og komme til Gud, fordi de efter hans Mening ikke duede og vare uden Fornuft.[4]) — Allerede ved Fødselen hilsedes de af Familien med Graad og Klage af Sorg over, at de ikke vare blevne til Drenge, ja Grønlænderne trode endog, naar de saa' en Ring om Maanen, at Grunden var, at

---

[1]) Indledn. til Eventyr. S. 19-20. [2]) Perlustration. S. 77-78.

[3]) Det vil maaske her være paa sin Plads at bemærke, at man intetsteds i Grønlændernes gamle Tro finder Kjærlighedens Magt personliggjort, hvortil Dr. Rink knytter følgende Bemærkning: „muligen et Bevis paa den ringe Betydning man har tillagt den under disse Himmelstrøg. Sé Aarbøger for Nord. Oldkyndighed. 1868. S. 223.

[4]) Continuat. S. 17. Efterretn. om Grønlænderne. S. 55.

Maanen havde trukket sin Hætte paa af Sorg over et Pigebarns Fødsel eller en Drengs Død.[1] Dog var det først egentlig som Voksne, at de maatte føle deres retsløse Stilling overfor Mændene; Frierierne, som straks skulle omtales, ere oplysende i saa Henseende. — Tydeligst kommer dog Mændenes Ringeagt for Kvinderne frem i den tidligere omtalte Forestilling, at Kvinderne var Skyld i, naar Havdyrene blev borte; der aabenbarer sig heri en Mistillid til hele Kjønnet, en Tilbøielighed til at give dem Skyld for indtrufne Ulykker, som er meget karakteristisk for Mændenes Betragtning af dem.[2] Herfor vidner ogsaa følgende Udtalelse af Poul Egede: „Naar noget usædvanligt indfalder, ere Angekokkerne strax færdige med deres Betænkninger, for at gjøre sig ansete og fortjene noget. De ophitte derfor adskillige Ting, som skal være Aarsager dertil, og alt gaaer ud paa de arme Kvinder".[3] — Det forholder sig næppe saaledes, at de ligefrem betragtedes som Trælle og behandledes som saadanne, saaledes som Cranz har skildret det, da dette ikke stemmer med H. Egedes Fremstilling, og det ligefrem er bleven modsagt af Glahn; men det tør vistnok antages, at det her er gaaet den sidst nævnte Forf. i sin Iver for at imødegaa Cranz's altfor mørke Skildring ligesom før angaaende Sædeligheden.[4] Han synes selv at have haft Følelsen deraf, naar han S. 252, efter at have skildret Hustruernes Stilling, som om den i Almindelighed var ret god, dog tilføier: „skjøndt det er vist, at der heri ofte er store Undtagelser". Og han benægter ingenlunde, at Kvinderne behandledes haardt og raat ved Indgaaelsen af Ægteskaberne, og at de som gifte maatte taale mange Hug af deres Mænd, navnlig naar de vovede at tale mod Mandens Flérkoneri og Usædelighed.[5]).

---

[1]) Continuat. S. 149. Efterretninger. S. 129-30; 207.

[2]) Sé foruden de ovenfor anførte Steder: Continuat. S. 41; 163.

[3]) Efterretn. S. 170; smlgn. S. 180.

[4]) Perlustration: S. 80. Glahn.: Anmærkn. S. 244; 249-51.

[5]) Om dette Punkt sé Continuat. S. 77; 149-50; 157-58.

Ganske vist fordrede Skik og Brug i Grønland, at en Pige kun modstræbende maatte følge sin Beiler, selv om hun syntes om ham, for at bevare Ry for Blufærdighed, men denne Skik kan dog ikke forklare den Raahed, hvormed en Jomfru ofte bortførtes af den Mand, som havde kastet sine Øine paa hende. Saaby omtaler Frierne som raa og voldsomme; Frieren gik med nogle Venner ind i Huset eller Teltet og snappede Pigen bort, ofte uden at hun i Forvejen vidste noget om hans Kjærlighed. Han slæbte hende undertiden bort ved Haaret og slog hende dygtig i Ansigtet for at faa hende med. Slap hun et Øieblik fra ham, indhentedes hun igjen; i ældre Tid skar Frieren hende sommetider under Foden for at forhindre Flugt. Følte hun ligefrem Afsky for ham, klippede hun sit Haar hélt af og løb til Fjelds, men gav derved for stedse Afkald paa Ægteskab.[1] — Poul Egede, hvis Vidnesbyrd alle maa tillægge megen Værd, skriver om Kvindens Stilling gjennem hele Livet: „Gifter en Pige sig, medens hun er ung, da maa hun taale at hedde Mand-gal, gaaer hun for længe, bliver hun næppe huset for hendes Angiak[2]); bliver hun gift, faaer hun Stryg, om hun ikke er lydig, from og skaffer Manden Børn; bliver hun Enke, skal hun være de andres Tjenestepige, ja rettere Træl, og endelig om hun naaer en høi Alder, bliver hun beæret med Heksetitel, hvorpaa gjerne følger Stene og Masacre. Ja efter Døden at pines og plages af Ravne i Himlen“.[3]) Uagtet denne Skildring vistnok er noget overdreven, og Poul Egede har sét Kvindernes Stilling i et for mørkt Lys, saa fortjener den dog vistnok at fremdrages og maa tillægges ikke ringe Vægt; thi det vil næppe kunne indses, hvad Interesse P. Egede skulde have af at fremstille

---

[1]) Saaby: Dagbog. S. 22-23.

[2]) Angiak = utidigt Foster, som er født i Løndom og bliver til et flyvende Spøgelse.

[3]) Continuat. af Relat. S. 122-23. Efterretn. om Grld. S. 171.

Forholdene værre, end de virkelig stod for ham. Hans Sanddruhed kan ikke underkastes Tvivl, hans mangeaarige Ophold i Grønland og nøie Kjendskab til Folket og dets Sprog borger for, at han var en paalidelig og kompetent Dommer over Forholdene. — At navnlig de gamle Kvinders Stilling ofte var høist ulykkelig, naar de ikke havde Børn, som tog sig af dem med lidt Venlighed, vidner andre Forfattere end Poul Egede; Grønlænderne var tilbøielige til at ansé dem for Illiseetsut, der anvendte deres Kunster til at skade Mændenes Fangst eller sende Sygdom og Død. Man har ikke faa Fortællinger om, hvordan de have mishandlet og paa det grusomste myrdet saadanne, hvem enten en Angakok havde udpeget som Hekse, eller de selv fattet Mistanke til. Vistnok kunde, som før omtalt, ogsaa Mænd anses for Illiseetsut, men Glahn bemærker udtrykkelig, at de sjælden dræbtes af den Grund.[1]) — Undertiden begravedes endog gamle, svage eller døende Kvinder levende, ja der anføres Exempel paa, at en Søn bar sig saaledes ad mod sin Moder; Dalager, som beretter dette, føier til: paa en Mand vilde det ansees for et groft Mord.[2])

Til Cranz's Historie er der ikke bleven taget Hensyn ved denne sidste Fremstilling, uagtet der af den kunde fremdrages mangfoldige Exempler og Beviser netop for det, som det her har været magtpaaliggende at gjøre gjældende; men man maa være saare varsom med at øse af denne Forf., da løse Rygter og rene Fabler ere blandede saaledes sammen med Sandhed, at det nu vil være umuligt at oprede, hvad man tør lide paa og hvad ikke; Glahn har gjennem hele sin Bog paavist Cranz's Upaalidelighed. — Men det vil vistnok ved det nys anførte,

---

[1]) Anmærkn. S. 245.

[2]) Dalager: Relationer. S. 45. Lund: Egedes Levnet. S. 94. Anm. berettes en lignende Historie, som hvis Kilde Egedes Datter nævnes. Grønlænderne havde dog selv omtalt denne Gjerning med Afsky.

sammenholdt med de Tegn, som man finder paa Folkets synkende Sædelighed — om hvilke alle dog maa indrømme, at det i de der nævnte Tilfælde var Kvinderne, som led Uretten — tilstrækkelig være godtgjort, at Kvinderne hos Grønlænderne, som hos de fleste Hedningefolk, i mange Henseender var foragtede og undertrykte.

Til Slutning skal her kortelig gives en Udsigt over Grønlændernes Tilstand, da Christendommen bragtes dem. De var et barnligt Folk uden nogen dybt rodfæstet eller meget indgribende og bevidst hedensk Livsopfattelse, de var barnlige i deres Betragtning af det Overnaturlige og som Børn endnu uden Bevidsthed om Menneskelivets høieste og dybeste Sandheder og derfor uden nogen udpræget Syndsbevidsthed. Som Børn var de ude af Stand til at tænke sig det aandelige i selvstændig Existens udenfor det legemlige; men til Gjengjæld for sin Uudviklethed var deres Religion fri for de fleste af de Afskyeligheder, som ellers ofte plette Hedenskabets Cultus. Som Religionen, saaledes var deres Sprog barnligt og fattigt paa Udtryk for aandelige Ting. — Intet hedensk Statsbegreb og ingen indgroet sædelig Fordærvelse var at spore hos dem som hos de store Culturfolk, Christendommen mødte i Grækere og Romere ved sin Indtrædelse her i Verden; men de besad saa heller ikke disses klarere Begreb om det aandelige og deres høitudviklede Sprog. Nu var Folket begyndt at vaagne af Barnedrømmene, at komme til Bevidsthed om Troens Forfængelighed; deres Lærere og Veiledere havde tabt Troen paa deres Forhold til Guddommen, men søgte ved Bedrageri og Løgn at holde den tidligere Anseelse ved lige hos de Børn, som begyndte at tvivle om deres Paalidelighed. — Med Troens Forfald hos Lærere og Folk kom Ligegyldighed og spottende Skjæmt overfor Guddommene, Uorden og Forfald i sædelig Henseende, en begyndende Opløsning i alle Samfundsforhold. — Der mangler ikke ganske Tegn

paa, at Samvittigheden var begyndt at røre sig hos Folket overfor det afskyeligste Udslag af deres Religion, Mordene paa Illiseetsut. Da saaledes Poul Egede en Gang talte med en Grønlænder om, at det skulde gaa de onde ilde efter Døden, blev denne greben af Angst og bekjendte: „jeg er ond, jeg har dræbt en Mand“. Da Egede spurgte ham ud, viste Mordet sig at være foranlediget ved, at en Angakok havde angivet den dræbte som Heks og Skyld i Grønlænderens Broders Død. Morderen havde nok følt Medlidenhed med Manden, da han saa' sin Pil sidde i hans Ryg, dog den Gang havde han trøstet sig med, at han som Heks fortjente Døden; men at der var vedblevet at lyde en straffende Røst i hans Samvittighed, synes at fremgaa af det stærke Udbrud af Sorg og Ængstelse, som Egedes Forkyndelse fremkaldte, uagtet denne ikke havde talt til ham om det forkastelige ved Heksemord [1]). Endnu klarere træder det dog frem i P. Egedes Beretning om, at Grønlænderne betragtede en dødelig Sygdom, som en Familie ved Isefjorden plagedes af, som en Straf over, at de havde dræbt et Menneske. Hvo det var, der sendte Straffen, vidste de vel ikke at sige, men P. Egede fandt dog i selve Forestillingen et Bevis paa Sandheden af Apostlen Pauli Ord Rom. 2, 15, og han har vistnok haft Grund der til. [2]) — Var der gaaet endnu en Tid, vilde muligvis Erkjendelsen af deres Tros og Livs Forfængelighed og Trangen til Frelsen være kommen tydeligere frem for Grønlændernes Bevidsthed, og Modtageligheden for Christendommen derved være bleven større, men paa den anden Side vilde saa maaske det barnligt umiddelbare, tillidsfulde og venlige være forsvunden ved Tvivl og sædelig Fordærvelse. Forholdet var vistnok dette, at Gud havde ført Grønlænderne saa vidt, at Kraften i deres Naturreligion var opbrugt og Forfaldet lige i sin Be-

---

1) Efterretn. S. 140. 2) Continuat. S. 128.

gyndelse, for at fremkalde den beleilige Tid til, at Hans Aabenbaring kunde bringes dem.

---

§ 7.

Egede grundlægger et Venskabs- og Tillids-Forhold mellem sig og Grønlænderne; hans Iver for at lære Sproget og første Forsøg paa en Forkyndelse. Egedes ydre Levevis.

Der er i en tidligere § talt om de store Skuffelser, som ventede Egede i Grønland, det fremmede og ubekjendte Sprog var naturligvis den, som straks maatte ramme ham; den fuldstændig hedenske Religion og Folkets ringe aandelige Udvikling skulde først efterhaanden gaa op for ham. — I Guds Navn og med urokkelig Tillid til Hans Bistand tog han under Bøn og Paakaldelse fat paa sin Gjerning; den maatte til Begyndelse gaa ud paa at vinde Grønlændernes Tillid, og det viste sig ingenlunde at være saa let en Sag, som Egede straks gjorde sig Haab om. Han tog nemlig Grønlændernes Nysgjerrighed overfor de Nyankomne og deraf følgende Tilnærmelse og deres venlige Hjælpsomhed ved Coloniens Opførelse for et saa gunstigt Varsel for Missionen, at han skrev et meget fortrøstningsfuldt Brev til Miss. Coll. af $^{15}/_{7}$ 1721, i hvilket han gik vel vidt i de Forhaabninger, han allerede turde gjøre sig[1]). — Tilnærmelsen hørte atter op, da Grønlænderne saa' de mange fremmede Mennesker slaa sig til Ro i deres Land, de frygtede for, at de skulde skade deres Fangst[2]), og at Opholdet muligvis skulde medføre Hævn for de gamle Nordboere, som Folket bevarede Mindet om, at dets Forfædre havde udryddet[3]). — Men ved Gaver af Smaating, ved Besøg i deres Hytter og ved at modtage dem til Gjengæld paa Colonien og fremfor alt ved kjærlig Hjælpsomhed overfor de Syge

---

[1]) Journalen for 1722. Gamle kgl. Manuscriptsamling 853 fol.; Ny kgl. do. 1294 fol. Omst. Relat. S. 32-33.

[2]) Omst. Relat. S. 42. [3]) Omst. Relat. S. 80.

lykkedes det Egede at vinde deres varige Tillid og Venskab; hans ærlige, ligefremme Væsen og den Hjertens Godhed, som lyste ud af hans Person, maatte tiltale det umiddelbare Folk. Efterhaanden blev det saaledes, at naar Grønlænderne kom til Colonien, vilde de kun forhandle med Egede[1]), og naar Coloniens Folk var paa Togter med Egede, skaffede Tilkjendegivelsen af hans Nærværelse dem en venlig Modtagelse paa fremmede Steder[2]). —

Man kan næppe paastaa, at de to af de Midler, som Egede anvendte til at vinde Folkets Venskab: Gaver og Hjælpsomhed mod de Syge, i og for sig var forkastelige, tværtimod, de er Pligt for enhver Christen; men de medførte Farer her, hvor Maalet laa høiere end det Venskab, de for det første tilsigtede, og disse Farer fortjene kortelig at omtales. — Grønlænderne mærkede snart, at Egede navnlig var tilbøielig til at forære dem noget, som viste Andagt, naar han søgte at meddele dem sin Religion, og som vilde modtage hans Undervisning; der mangler derfor heller ikke Exempler paa, at disse ansaa' det for en Ret at faa en Gave til Betaling[3]). Det er sikkert, at der herved opstod Fare for Hykleri, og man tør antage det for givet, at Egede ikke sjælden i Begyndelsen kom til at forveksle Egennytte med Interesse for Evangeliet; men dels hindrede de ringe Midler, der stod til hans Raadighed, ham i at anvende synderligt til Gaver, og dels var hans Samvittighedsfuldhed og Sandhedskjærlighed saa levende, at naar han opdagede sin Feiltagelse med en og anden, lod han sig ikke oftere skuffe af ham. — Egedes Hjælpsomhed overfor de Syge misbilliger Dr. Rink,

---

1) Omst. Relat. S. 49-50.

2) Egedes Dagbog 1723-24. Thottske Manuscriptsml. 1572. 4to. Erik Larsens Journal af 1723 og Seehusens Journal af 1724 — findes begge i Ny kgl. Manuscriptsml. 1294 fol. og i Kallske Manuscriptsml. 275 fol.

3) Omst. Relat. S. 73-74.

fordi han mener, at Egede viste den, for at befæste sit Ry som Angakok, medens han samtidig gjorde alt for at nedbryde Respecten for de egentlige Angakut, og fordi Grønlænderne maatte betragte hans Bønner ved Sygeleierne som Angakuts Mumlen over de Syge, altsaa som en Slags Trolddom; at Egede af og til lod sig plage til at blæse paa en Patient, fordi denne haabede derved at helbredes, bebreider Dr. R. ham særlig[1]. — Man kan nu ingenlunde nægte, at Egede gik ind paa den Forestilling hos Grønlænderne, at han var en Angakok; han omtaler selv paa flere Steder, at han betragtedes som saadan, uden at han gjorde noget for at hindre denne Forestilling, ja han tillod endog, at hans Lods forkyndte ham for de Grønlændere, de besøgte, som Angakok. Men man maa lægge Mærke til, at Egede kun antog Navnet, for saa vidt som det betyder „Profet og Vismand", og at han kun tillod sin Lods at bruge denne Betegnelse, fordi Lodsen forklarede, at denne Angakok havde Correspondance med Aanderne i Himlen og vidste meget at sige om En, som havde skabt Verden[2]. — I Betydningen af en Mand, der havde noget overnaturligt at forkynde og havde Visdom at meddele Tilhørerne (1 Cor. 2, 6—9) kunde Egede med Rette lade sig kalde Angakok, ligesom ogsaa i den Forstand, at han stod i Forbindelse med Aanderne; thi disse Betegnelser ville kunne bruges om enhver ærlig Forkynder af Evangeliet, som i Bønnen og Sacramenterne staar i Livssamfund med sin Gud og sin Frelser. Men at der var den største Modsætning mellem ham og Folkets Angakut, det glemte Egede ikke at gjøre opmærksom paa, for at han ikke skulde lede Tilhørerne vild. Han paastod jo saaledes Forbindelse med Aanderne i Himlen i Modsætning til Angakuts Forhold til dem dybt i Jorden og Havet, og han lovede Forkyndelse om Ham, der har skabt Verden, et Emne, som Angakut aldeles ikke indlod sig paa, fordi de intet vidste der om.

---

[1]) Indledn. til Eventyr. S. 31. [2]) Omst. Relat. S. 105-7.

— Man bør derfor vistnok antage, at Egede kun tillod Betegnelsen Angakok, fordi den indeholdt et for Grønlænderne fatteligt Begreb, som i nogle Henseender kunde anvendes ogsaa paa ham. — Men man vil næppe kunne paavise Spor til, at Egede stræbte efter at indtage den med Angakokembedet forbundne Stilling som Mirakeldoctor eller at opnaa Ære der ved; han hjalp de Syge ved simple, naturlige Midler, hvis Virkning han efter Evne forklarede, og han viste stadig bort fra sig selv til Ham, der har Menneskenes Liv og Sundhed i sin Haand. Han benyttede sine Barmhjertigheds Gjerninger til at vinde Folkets Venskab og Hengivenhed ikke for egen Fordêls Skyld, men for derigjennem at vinde Ham Venner, af hvem han var udsendt; misforstod Folket end af og til hans Bønner over de Syge, som om de vare Trylleformularer i Lighed med Angakuts, hvilket jo ikke er umuligt, saa var det ikke den samvittighedsfulde Egedes Skyld; han gjorde alt for at modarbeide det. — Det er sandt, at Egede, inden han ret kjendte Folkets Tilbøielighed til Overtro, enkelte Gange efterkom dets barnagtige Bønner om at blæse paa de Syge, det lægger han selv intet Dølgsmaal paa; første Gang betragtede han det blot som en Spøg[1]), anden Gang, den Opfordring rettedes til ham, siger han, at han ikke vidste, om han kunde gjøre det med god Samvittighed, men henviste til Skaberen i Himlen som den, de skulde bede om Sundhed. Kun efter gjentagne Bønner blæste han paa den Syge, det var et lille Barn, samtidig bedende til Gud[2]), men saa snart han kom paa det Rene med, at det gav Anledning til overtroiske Forestillinger, holdt han op dermed og afslog bestemt alle Anmodninger i saa Henseende[3]). — Man vil heraf se, at Egede ganske uskyldig af Ubekjendtskab med Folket første Gang kom til at anvende dette Middel; allerede anden Gang blev han opmærksom paa, at det

---

[1]) Omst. Relat. S. 49. [2]) Omst. Relat. S. 58.
[3]) Smsteds. S. 66-68; 112.

muligvis kunde vække Overtro, og det var da ganske vist Svaghed — men en tilgivelig — at han gav efter for Barnets Faders vedholdende Bønner; men saa snart han blev sig den Fare bevidst, det medførte, gjorde han en Ende der paa.

Egedes Tankeudveksling med Folket maatte i Begyndelsen væsentligst ske ved Tegn, men han kastede sig med hele sin Energi over Sproget, hvis grundige Tilegnelse, han straks indsaa', var Betingelsen for, at et aandeligt Samliv kunde komme til Stede[1]; derfor skyede han heller ingen Opofrelse, som kunde føre ham til Maalet. — Han og hans 2 Sønner, Poul og Niels, besøgte Grønlænderne i deres Hytter, blev hos dem Dag og Nat trods den ulidelige Hede, Stank, Urénlighed og Utøi, som de der plagedes af; det var Ting, som faldt de uvante Europæere meget besværlige, men som maatte overvindes[2]. Egede modtog hele Familier i Besøg paa Colonien og tog Børn til sig i længere Tid[3], alt sammen for at faa Sproget lært grundigt; det var Maalet for hans eget, for hans Børns og hans senere Medarbejder Tops stadige Flid at komme til Bunds i Formerne og faa sammenstillet en brugbar Grammatik, som kunde danne Grundlaget for alt senere Studium af Grønlandsk[4]. Forf. skal ikke nærmere indlade sig herpaa, da det er bleven udførlig fremstillet af Dr. Rudelbach[5]; men det har maattet berøres her, for at fremhæve Egedes mageløse Samvittighedsfuldhed og utrolige Arbeide ogsaa paa dette Omraade, og fordi det fortjener Opmærksomhed, at han straks tilstræbte en videnskabelig Granskning af Sproget.

Det kan være Tvivl underkastet, om Egede ikke

---

[1]) Journalen for 1722. Gmle kgl. Manuscriptsml. 853 fol.

[2]) Journal for 1722-23 (særlig $^{2}/_{11}$ 1722) Thottske Manuscriptsml. 1571. 4to. Omst. Relat. S. 69, 71.

[3]) Omst. Relat. S. 73-75; 79; 120. [4]) Omst. Relat. S. 185-86.

[5]) Biografier. Artikl. Egede. S. 311-12; 314-15; 321.

burde ventet med at arbeide for Christendommens Indgang hos Folket, indtil han havde lært Sproget til Gavns, saa han kunde tale fuldstændig forstaaelig, og indtil han grundig kjendte Folkets religiøse Forestillinger. Derved vilde det for en Dél være undgaaet, 1) at Forkyndelsen ofte kunde falde Tilhørerne trættende, fordi de kun halvt forstod Meningen, 2) at de ligefrem misforstod Taleren, hvilket saa senere, da Sproget var bedre tilegnet, maatte rettes og 3) at Evangeliet undertiden blev til Latter paa Grund af det slette Sprog, det fremsattes i[1]. — Men den værste Følge, Egedes hurtige Stræben efter at forkynde Evangeliet fik, var dog maaske den, at han kom i Vane med i sit Hjem skriftlig at udarbeide Spørgsmaal og Svar i det grønlandske Sprog, som han saa forlangte lært, og ligeledes Prædikener og Oversættelser af Biblen og Opbyggelsesbøger, som han saa læste op for den forsamlede Menighed. Det er saa let forstaaeligt, at Egede kunde komme ind paa denne Vei, for at sikre sig mod at gaa i Staa i sine Spørgsmaal og i sine Prædikener, og der er ingen Tvivl om, at hans Udarbeidelser skete med den største Samvittighedsfuldhed, hvad Sproget angaar, efter Raadførelse med Grønlænderne paa Colonien og hans Børn; men Katekisation og Prædiken mistede derved den Friskhed, som det frie mundtlige Foredrag altid har fremfor Oplæsning af noget skrevet. — Det var vel ikke altid Tilfældet, at Egede bar sig saaledes ad, men han omtaler det dog saa hyppig, at det jævnlig maa være skét. Vistnok ledede det ham og navnlig hans Søn Poul til for meget at sysle med Oversættelsesarbejder, hvis store Betydning navnlig for de følgende Missionærer ellers fuldelig skal anerkjendes, men det er sandsynligt, at de kostede Egederne mere Tid og flere Kræfter, end det var godt for den mundtlige Forkyndelse. I den megen „Læsning“ for Grønlænderne maa man vistnok søge én af Grundene til den Koldsindighed og Ligegyldighed, som

---

[1]) Omst. Relat. S. 157-58. Efterretn. om Grld. S. 6; 27.

Egede klagede over, de viste mod Forkyndelsen[1]). — Men det var ikke muligt for Egede at vente, til han besad Færdighed i at udtrykke sig mundtlig i frie Foredrag; det vilde ogsaa for hans Vedkommende have været i det mindste 6—7 Aar, thi inden den Tid kan man næppe sige, at han talte fuldstændig forstaaelig for Folket[2]); hans Alder hindrede ham i at komme saa hurtig efter Sproget som Sønnerne. — Han maatte længe inden lade Grønlænderne vide, hvorfor han var kommen til dem, og han saa' det sikkert som en Pligt mod det Embede, der var ham betroet, og som en nødvendig Betingelse for at holde Interessen for Missionen ved lige hos Miss. Coll., at han straks tog fat paa Forkyndelsen[3]). — Det kunde fra først af kun skè stammende og ved Hjælp af Billeder, som Poul Egede tegnede og malede, og som fremstillede Skabelsen, Syndfloden, Gjenløsningen ved Christus, Christi

---

[1]) Omst. Relation. S. 126; 152; 156; 161-62; 187-88; 191; 231.

[2]) Rudelbach siger vel i sin Biografi S. 319, at Egede allerede i Januar .1724 holdt sin første grønlandske Tale for en stor Forsamling, og samme Aar forfattede en udførligere grldsk. Katekismus end den, han hidtil havde brugt, saa Rudelbach synes at antage, at Egede allerede den Gang var hjemme i Sproget. Men foruden at Egede selv i Slutningen af 1725 siger, at han og Top trods deres store Anstrængelser næsten ansaa' det for umuligt at komme „til nogen ret Perfektion og Fuldkommenhed derudi" (Se Omst. Relat. S. 185-86), saa vidner Poul Egede, som personlig overværede Prædikenerne, at Folket 1725 forstod meget lidt af, hvad hans Fader sagde det. Tilhørerne spurgte bagefter Poul Egede om, hvad der var bleven forkyndt dem, om hans Fader havde skændt paa dem, og hvorfor han talte saa meget om „Kapitek" (ɔ: en Søpels, Forveksling med Kapitel). Sè Efterretninger om Grld. S. 27.

[3]) Af Miss. Coll.'s Brev af $^{20}/_{2}$ 1723 (Gml. kgl. Manuscriptsml. 853 fol.) ser man, at dette mente, at Egede straks kunde og burde prædike Evangeliet; det trode, at der i Overensstemmelse med Egedes Forventning, inden han kom til Grld., maatte findes Tilknytningspunkter for ham i Folkets Sprog, Religion og Levevis. —

Mirakler, den yderste Dag, Opstandelsen osv.; disse vakte Opmærksomhed, Samtaler indledtes om dem, hvorved Egede fik lært nogle Betegnelser paa de fremstillede Ting, og Folket fik en Forestilling om, hvad det var, han vilde det [1]). Det var allerede noget, at Grønlænderne Aaret efter hans Ankomst sagde til en hollandsk Skipper, som Egede senere talte med, at „Præsten" havde meget at fortælle dem om Himlen, men endnu forstod de sig ikke der paa [2]).

Forf. skal ikke gaa nærmere ind paa Skildringen af Egedes første Tid i Grønland, Dr. Rudelbach har i sin Fremstilling faaet alt væsentligt med, saa hvad der kunde tilføies, vilde kun blive spredte Bemærkninger, som ikke kom til at indeholde noget særligt karakteristisk [3]). — Men Dr. Rudelb. har ikke indladt sig paa Besvarelsen af et Spørgsmaal, som synes at ligge nær ved Undersøgelser om den grønlandske Missions Begyndelse: hvorfor slog Egede ikke ind paa Grønlændernes Levevis, boede i en Hytte som de, klædte sig som de og levede af samme Føde, fulgte med dem paa deres Reiser, kort sagt, hvorfor blev han ikke Grønlænderne en Grønlænder efter Pauli Exempel overfor Jøder og Græker? (1 Cor. 9, 20—22.) Det er utvivlsomt, at han ved en saadan Fremgangsmaade, hvis den var mulig, langt hurtigere og bedre vilde have vundet Folkets Venskab og Tillid, lært deres Religion, Sæder, Skikke og Sprog og fundet langt villigere Øren for Christendommen. Ved at leve som Grønlænder vilde han have vænnet sine Sønner til det samme, vilde have givet de danske Colonister og, hvad der var det

---

1) Efterretn. om Grld. S. 10. 2) Omst. Relat. S. 50.

3) Kun for et enkelt Punkts Vedkommende, de første Grønlænderes Besøg i Kjøbenhavn og det i den Anledning foranstaltede grønlandske Optog, fortalt af Rudelbach S. 320-21, skal her henvises til den interessante og fyldige Beskrivelse, som Chr. Bruun har givet heraf i Fr. Rostgaards Liv og Levnet. S. 244-49.

vigtigste, sine senere Medarbeidere et Exempel, som mulig vilde baaret de bedste Frugter med Hensyn til Grønlændernes Tilegnelse af Troen. — Ved saaledes at stige ned til Folket vilde han og hans Efterfølgere have haft Udsigt til efterhaanden at hæve de Indfødte til et høiere Culturtrin, uden at Folkets eiendommelige Levevis, som Landets Natur medførte, forandredes til den almindelige Velstands Forlis og til de nationale Skikkes Udryddelse, som det nu er skêt. —

Til Forstaaelse af, at Egede ikke heri fulgte Pauli Exempel — hans og hans Sønners før omtalte Ophold i Grønlænderhytterne var jo kun rent midlertidige — maa man holde i Erindring, hvor forsvindende Forskjellen var mellem Jøders og Grækers Levevis, sammenlignet med Forskjellen mellem Grønlænderes og Europæeres; den sidste var en Forskjel mellem et Folk paa Sténalderens Civilisationstrin og et Culturfolk fra det 18de Aarhundrede. — Der hører meget til at sætte sig ud over en saadan Forskjel og i det ydre Liv stige ned til Naturtilstanden, men dog har Missionshistorien nogenledes analoge Exempler at pege paa i Jesuiternes Fremgangsmaade i Indien og China, og man bør ikke tvivle paa, at Egede for sin egen Person kunde været tilbøielig til at bringe et saadant Offer, hvis det havde staaet for ham som et Middel til Missionens Fremme, der lod sig iværksætte. — Men man maa erindre, at Egede var udgaaet fra en Tid, som satte særdeles Pris paa sin Cultur og Videnskabelighed, en Tid, i hvilken der med Hensyn til Samfundsstilling var en Kløft mellem den lærde Stand, hvortil Egede jo hørte, og det menige Folk, en Tid, der mere end nogen anden manglede Blik for det rent menneskeliges Berettigelse. — Egede var i disse Henseender sin Tids Barn, og det maatte da navnlig træde frem overfor et saa uudviklet og i social Henseende saa lavt staaende Folk som Grønlænderne; han kunde ikke ansé det for sin Pligt at stige ned til dem, hvad den ydre Levevis angaar, da han derved mente at ville løbe Fare for, at den Ærbødighed,

som skyldtes hans Embede og Stilling, og som han sikkert ansaa' for nødvendig, for at hans Ord kunde have ret Myndighed og Vægt, skulde svækkes [1]). Og Egede var saa overbevist om det civiliserede Livs Fortrin, som han var vænnet til, fremfor det omflakkende Naturliv, Grønlænderne førte, at han ansaa' det for særlig heldigt for Christendommens Indførelse, hvis man kunde bevæge Folket til en stadigere Levevis [2]). Dog denne hans Betragtningsmaade skal senere yderligere omtales; det har kun været nødvendigt her at paapege, at hele Egedes Udvikling og Syn paa Livet maatte drage ham bort fra at leve som Grønlænder. — Men der var andre Grunde, som hindrede ham deri. Den vigtigste Betingelse for at leve som Grønlænder er utvivlsomt at kunne erhverve sin Føde paa samme Maade som Folket: ved Kajakfangst; Egede kunde ikke uden at være øvet heri have fulgt med Grønlænderne paa deres lange Reiser og boet sammen med dem paa forskjellige Vinterpladse. Thi hvad kunde det hjælpe ham, at Kongen sendte Løn, for hvilken han kunde kjøbe sig de til Byttehandel med Grønlænderne nødvendige Varer, naar han var langt borte fra Colonien, hvor Varerne jo opbevaredes, og den meste Tid af Aaret var afskaaret fra at komme dertil? Han kunde dog umulig føre tilstrækkelige Handelsvarer med sig over alt, hvor han kom, til ved Handel med de Indfødte at skaffe sig det fornødne for ét eller mulig for flere Aar, og selv paa denne Maade vilde hans Levevis være bleven saa afvigende fra Grønlændernes, at de ikke vilde betragtet ham som én af deres Egne. — Altsaa maatte han ernære sig ved at fange i Kajak for ret at blive Grønlænderne en Grønlænder, men da det maa anses for umuligt at

---

[1]) Det synes at være et ret oplysende Træk i saa Henseende, at Egede aldrig vilde bruge de almindelige grldske Fugle- eller Dyre-pelse, men altid, endog paa sine Reiser, viste sig for Grlderne i sin Præstekjole. Sé Lund: Egedes Levnet. S. 87-88. [2]) Perlustration. S. 126-27.

lære dette, med mindre man fra Barnsbén af er bleven vænnet dertil, vilde det heller ikke være lykkedes for Egede, som allerede ved sin Ankomst til Landet var 35 Aar[1]) — Derfor skrev ogsaa Egede til Chr. David, som bebreidede ham, at han havde tænkt og tænkte endnu altfor meget paa at sikre sig europæiske Bekvemmeligheder, „at han ikke ansaa det for muligt, at en af os bestandig kan leve blandt Grønlænderne og ernære og klæde sig paa deres Vis“[2]). — Men der var ogsaa 2 vigtige Hensyn, som bandt ham til Colonien og gjorde det umuligt for ham at indrette Bolig og Levemaade paa grønlandsk; det var Hensynet til hans Familie og til Colonisterne, som han stod i Spidsen for, og hvis Foretagender han skulde lede. — Han kunde ikke føre det over sit Hjerte at forlange af sin Hustru og sine Smaabørn, at de skulde bo i en Grønlænderhytte og leve af den dem modbydelige Kost[3]), og han kunde ikke undvære Samlivet med dem, da de, som det før er bleven paavist, var ham som en levende, lille Menighed, hvor han daglig kunde hente Trøst, Styrke og Opmuntring. — Egede havde kun kunnet faa Missionen i Gang paa Grundlag af Handelen, som han skulde føre Overtilsyn med; han maatte sørge for, at den dreves samvittighedsfuldt, han bar Ansvaret for Colonisternes Opførsel og skulde have Omsorg for deres Existens, derfor maatte han tage fast Ophold ved Colonien. At dette ikke hindrede ham i at foretage lange Reiser om Sommeren, paa hvilke han gik i Land, hvor han saa', der var Grønlændere, og prædikede for dem, eller i om Vinteren stadig at være paa Færde med Besøg hos dem, som boede i Nærheden af

---

[1]) Om Vanskeligheden af at drive Kajakfangst for Europæere, sé Rink: Indledn. S. 13; det skal endnu ikke være lykkedes for nogen Europæer at udføre det, endog blot som Kunststykke.

[2]) Brev fra Egede af $^{20}/_{1}$ 1734, dat. Godthaab; findes i Arkivet i Herrnhut. [3]) Omst. Relat. S. 54-55.

Colonien, behøves der næppe at mindes om. — For at vedligeholde Respecten hos Colonisterne, var det vistnok aldeles nødvendigt for Egede at indrette sit Hus paa europæisk, og den maatte bevares, for at han kunde tøile de ofte raa Menneskers Udskeielser. Det er bekjendt, at netop den Slags Folk lægge den største Vægt paa de ydre Forhold, hvori deres Overordnede leve, og lade den Ærbødighed og de Hensyn, de vise dem, afhænge af disse. —

Forf. har nu søgt at fremføre de vigtigste Grunde til, at Egede selv vedblev at leve som Europæer i Grønland; man har imidlertid fremført den Bebreidelse imod ham, at han ikke opdrog Sønnen Poul, som han havde udsét til sin Afløser, paa Grønlandsk og navnlig undlod at lade ham lære Kajakfangsten. Ligeledes er det bleven paastaaet, at han burde have opdraget sine øvrige Efterfølgere, Missionærerne, paa Grønlandsk.[1]) Til Forklaring af, at Egede ikke lod sin Søn opdrage paa Grønlandsk, maa der henvises til, hvad nylig er anført om Egedes hele Betragtning af Civilisationens Fortrin fremfor Naturtilstanden; men man maa dog tillige lægge Mærke til, at det var Egedes Faderkjærlighed, som bevægede ham til at forbyde Sønnen Kajakroningen. Og det var ikke uden Grund, han ængstede sig for, at den kunde koste hans Liv; de grønlandske Drenge øvedes deri fra ganske smaa af, men Poul Egede var dog allerede 13 Aar, da han kom til Grønland, og altsaa ikke, som Bluhme siger „næsten Grønlænder af Fødsel.“ Desuden oplevede Egede selv det sørgelige Tilfælde, at en flink og opvakt grønlandsk Dreng trods sin Øvelse dog kæntrede med Kajakken og druknede[2]), hvor naturligt derfor, at han søgte at bevare sin Søn for en saadan Fare. — Hvad den anden Bebreidelse angaar, saa maa den sikkert bero paa en Misforstaaelse hos den ellers saa vel underrettede Forf.;

---

[1]) E. Bluhme. Fra et Ophold i Grønland Kbhvn. 1865. S. 121.
[2]) Efterretn. om Grld. S. 13—14.

de Efterfølgere, Egede fik sendt over, medens han var i Grønland, var jo alle ordinerede Præster, altsaa over den Alder, i hvilken man kan lære Kajakfangsten, og dem, han kom til at undervise i Kjøbenhavn, er det dog næppe Forf.'s Mening, at han kunde have opdraget paa Grønlandsk.

---

§ 8.

Egedes Betragtning af Grønlænderne og de bedste Midler til at forberede og indlede Missionen med; hans Strænghed mod Angakut.

Først efterhaanden, som Egede lærte Grønlændernes Sprog, Religion og Natur at kjende, kunde han danne sig en bestemt Mening om, hvorledes Folket bedst skulde vindes for Christendommen.[1]) — Den historiske Oplysning, som han i Begyndelsen véd Hjælp af de før omtalte Billeder meddelte Folket om de christelige Hovedlærdomme, slog ikke an, saa hurtig som han havde haabet; han fik Øiet op for de store Hindringer for Christendommens Indgang, som laa i Folkets Levevis, Naturbetragtning, religiøse Anskuelser og Afhængighed af Angakut, og det stillede sig som nødvendigt for ham at bortrydde disse, før noget ret for Alvor kunde udrettes; med ét Ord: han vilde lægge Grund for Christendommen med Civilisation. — Allerede fra 1724 have vi Antydninger af, at han var kommen til denne Anskuelse[2]), men det er dog navnlig i en udførlig Betænkning fra 1727,

---

[1]) Man sér af Journalen for 1722 — Gml. kgl. Manuscriptsml. 853 fol. — at det kostede Egede megen Overveielse, hvordan han bedst skulde begynde Missionen; han havde altsaa ikke nogen bestemt Plan færdig, før han kom til Grønland.

[2]) Egedes Dagbog for 6/5 1724. Thottske Manuscript Sml. 1572. 4to. Albert Tops Brev af 28/6 1724, dat. Bergens Coloni (ɔ: Godthaab). Kallske Manuscript Sml. 275 fol. Thottske M. S. S. 987 fol. Smlgn. Rudelbach. S. 324.

at han fremfører den som en samlet Plan[1]). Hans Udtalelser paa det sidst nævnte Sted stemme ganske overéns med hans Syn paa Sagen ogsaa efter hans Bortgang fra Grønland, hvilket han har fremsat i sin Erindring til Missionærerne, vistnok af 1739[2]), og i sin Grønlandske Perlustration af 1741[3]) — Forf. tager derfor ikke i Betænkning straks at anføre en Udtalelse i Perlustrationen, fordi denne viser, hvordan Egede mente, at Begyndelsen burde gjøres med Folket. Han siger: Det er uden al modsigelse vist, at barbariske wilde Folk maa først gjøres til fornuftige Mennisker, førend man kand gjøre dem til Christne Mennisker, og man maa altid gjøre Begyndelse af Jordiske Ting; thi saadan Læremaade har Frelseren Christus self commenderet os, i det hand forestiller Guds Riges Hemmeligheder i lignelser. Først maa alle de obstacula removeres, som enten hindrer deres Omvendelse, eller gjør dem Ubeqveme til at imodtage den Christelig Lære, førend noget til Frugt kand udrettes med dem[4]).“ — Til Forstaaelse af det Udtryk hos Egede, at man først maatte gjøre Grønlænderne til „fornuftige Mennisker,“ er det nødvendigt at lægge Mærke til, hvordan han betragtede dem i deres hedenske Tilstand. De stod for ham som et af Naturen dumt og koldsindigt

---

[1]) Copi af en i Grld. 1727 holden Journal i Missions-Arkivet. Smlgn. Thottske M. S. S. 988 fol. 1.

[2]) I Slutningen af „Erindringen“ anbefales det de i Grld. værende Missionærer at tage sig „af de 2 iaar overgaaende Kateketer, Bertel Laersen og Jens Pedersen, om hvilke det er bekjendt, at de kom til Grld. 1739. — (Forf. har benyttet en Afskrift af „Erindringen“, tilhørende Hr. Pastor N. E. Balle i Grønland, taget efter et Exemplar i Hr. Stiftsprovst Egede Glahns Eie).

[3]) S. 125-31. Mærkelig nok har Dr. Rudelbach ikke taget Hensyn til Perlustrationen; maaske har han oversét Udtalelserne om Missionen, fordi Bogen ellers omhandler Landets Natur og Folkets Sæder og Skikke. —

[4]) Perlustrat. S. 126.

Folk, uoplagt til at bruge Eftertanke angaaende noget som helst, derfor ogsaa angaaende de guddommelige Sandheder. De gav vel Forkyndelsen Bifald, men uden at Tanke- og Følelses-livet derved sattes i videre Bevægelse, kun meget faa, skriver Egede, „har villet raisonnere med os eller givet os objectioner og Instantzer.“ Ligeledes var deres Tal kun ringe, som havde Øiet opladt for den hedenske Elendighed, de levede i, og bar nogen ret Attraa og Begjærlighed efter Guds Naade i Jesu Christo. — De viste sig i disse Henseender „ret barnagtige og taabelige,“ derfor maatte han ogsaa „tractere dem som Børn og paa det énfoldigste søge at inculcere dem den christelige Forstand“ [1]). — Til christelig Forstand henregnede Egede aabenbart en sund og fornuftig Naturopfattelse, som ikke henfører de almindelige Fænomener i Naturen og Menneskelivet til taabelige, overtroiske Grunde, men sér dem som fremgaaede af de Love og den Orden, som Gud én Gang har sat, og som Han stadig opretholder. For at bibringe Grønlænderne en saadan civiliseret Naturopfattelse, indlod Egede sig stadig i Samtaler med dem om alt, hvad de saa' og oplevede, og forklarede dem, saa vidt det stod i hans Magt, Verdensaltets Bygning, Stjernernes Gang, Jordens Inddeling i kolde og hede Zoner, Folkeslagenes Levevis i de forskjellige Egne osv.; med denne Kundskab som Underlag kunde han saa vise dem Guds Væsens Aabenbaring efter Pauli Anvisning og Exempel (Rom. 1, 19—20; Acta 14, 17 [2]). Hvad han havde meddelt dem og vedblev at meddele dem om Menneskeslægtens Oprindelse, Syndefaldet, Syndfloden, Guds Førelse med det jødiske Folk osv., det hørte ogsaa med til den christelige Forstand, som han ansaa' for nødvendig, for at de knnde faa „et Begreb om Guds Existens, Es-

---

[1]) Perlustrat. S. 125-26.

[2]) Omst. Relat. S. 84-85; 137-38; 155; 181-83; 186-87; 276. Egedes Dagbog: 1723-24 for $^{12}/_{8}$ 24. Thottske M. S. S. 1572. 4to.

sens og Væsen" og „Menneskets Prærogativer fremfor alle andre Creaturer og synlige Ting paa den ene Side og paa den anden Side deres, endskjøndt de ypperste blandt de skabte Ting, mangfoldige og store Ufuldkommenheder mod det eene rette og fuldkomne Væsen[1])."

Der kan ikke være Tvivl om det berettigede og gavnlige i denne Missionspraxis, igjennem Naturlivet og Menneskeslægtens Historie at vise Guds Væsens Aabenbarelse, men det er tvivlsomt, om den burde været anvendt overfor et Folk som Grønlænderne, der manglede alle Kundskabs Forudsætninger. Hos dem maatte først hele Grundlaget for en saadan Paavisning af Guds Aabenbarelse lægges af Missionæren, og det maatte tage Tid, før det kunde skê; de nye Oplysninger maatte gjentages og forklares oftere, før de gik ind i Tilhørernes Bevidsthed, og disse fik let de Tanker, at Midlet, som var anvendt for at føre dem til Guds Erkjendelse, var nok saa vigtigt som Maalet. — De fik Kundskaber paa denne Maade, og det gode og nyttige Kundskaber, men det maatte vare længe, før de var saaledes assimilerede, at de kunde blive et let og naturligt Medium for Guds Erkjendelsen. — Til de obstacula, som hindrede Folkets Omvendelse, regnede Egede for det første Folkets idelige „Strippen og Omflakken," den skulde modarbeides ved at anlægge flere Colonier, mellem hvilke Grønlænderne kunde indelukkes, saa, naar de flyttede fra én, hvor de var blevne underviste, de da ikke helt skulde glemme Christendommen, saa Missionsarbeidet spildtes, men kunde knyttes til en anden, hvor der ogsaa var Lærere. Det skulde foreskrives dem, hvor de maatte opholde sig Vinter og Sommer, men det skulde selvfølgelig være paa Steder, hvor de kunde finde deres Udkomme. — Det var altsaa ikke Egedes Mening, at, naar Colonierne laa paa Steder, som var ugunstige for Grønlændernes Fangst, de da skulde tvinges til at bo der; de maatte gjerne bo spredt, kun at

---

[1]) Erindring til Missionærerne.

deres Boliger laa mellem 2 Colonier. Simple Kirker og Bedehuse af Tørv og Stén skulde opreises paa bekvemme Steder, hvor Menigheden havde let ved at samles om Søndagen; Prædikenen og den daglige Undervisning skulde ledes af talrige National-Kateketer, som stod under Opsyn af de paa Colonierne boende Missionærer [1]. — Oprindelig 1725 havde Egede foreslaaet 10 Colonier anlagt, men da det umuligt kunde ske paa Grund af den store Bekostning, gik han i sit Forslag af 1727 ned til 3; af disse kom foruden Godthaab kun den ene, Nepisene, i Stand 1729, men den opgaves allerede 1731; først 1734 anlagdes der en Coloni i Viire Bay, Christianshaab, som fik varig Bestaaen [2]. — Saaledes blev der ikke noget af at indeslutte Grønlænderne mellem visse Colonier, saa længe Egede var i Landet, men, selv efter at mange nye var anlagt, lod det ved Indeslutningen tilsigtede Tilsyn fra Colonierne sig lige saa lidt iværksætte paa Grund af den betydelige Afstand mellem de enkelte, som Grønlænderne lod sig foreskrive, hvor de maatte bo Vinter og Sommer; de flyttede omkring, som de selv havde Lyst til. — De simple Bedehuse, som Egede vilde haft opført, og Ansættelsen af Nationalkateketer kom heller ikke i Stand; til det første havdes der ingen Penge, de sidste kunde man langtfra faa tilstrækkelig mange af. — De 2 sidste Forslag maa man vel beklage ikke lod sig gjennemføre, da de utvivlsomt vilde have stiftet stor Gavn; men at de første ikke kom i Stand, eller ikke gjennemførtes, var sikkert meget heldigt for Folkets Velvære. Thi den af Egede ønskede Indeslutning og Foreskriven af Opholdssted vilde have medført en Tvang paa Grønlænderne baade i aandelig og materiel Henseende, som han ganske vist mente til det bedste, men som vilde være bleven meget skadelig. — For lidt efter lidt at vænne Grønlænderne til et roligere Erhverv, foreslog Egede, at der skulde

---

[1]) Journalen for 1727 i Miss. Arkivet.

[2]) Omst. Relat. S. 273; 316-17. Continuat. af Relat. S. 7.

coloniseres med christelige Mennesker paa de Steder, hvor Jorden kunde dyrkes, og hvor der kunde holdes Kvæg; af dem vilde Folket saa nok lære at sætte Pris paa en civiliseret Levemaade[1]. — Men alt skulde skê ganske jævnt, og det var frem for alt Egede imod, at der foretoges nogen Forandring, som kunde skade Folkets Velvære; derfor stillede han sig bestemt imod 2 Forslag fra Fædrelandet om at forsyne Grønlænderne med noget andet til Klæder end de af dem anvendte Skind og at ombytte den Mængde Spæk, de brugte til Brændsel, med et billigere Materiale. Han erklærede, at tilstrækkelig varme Klæder vilde blive dyrere end Skindene, og at det andet Forslag ikke lod sig realisere, „thi deres Huse og Husholdningsmaade vil det ikke anderledes tilstede end at bruge Spæk at koge med og gjøre deres Huse varme med om Vinteren[2].“

Egedes Forslag om at colonisere med „christelige Mennesker“ fremkaldte vel 1728 et Paabud til 10 islandske Familier om at gaa til Grønland, og der sendtes Tømmer fra Danmark til deres Boliger; men Sagen trak i Langdrag og kom paa Grund af Kong Frederik den 4des Død aldrig til Udførelse[3]. Det eneste, som gjordes i denne Henseende, var den berygtede Foranstaltning med Oversendelsen af 10 Mænd og 10 Kvinder, udtagne af Slaveriet og Børnehuset, som viedes ved Lodkastning og bestemtes til at „populere Landet“ og „anrette Colonier[4].“ Heldigvis bortreves de fleste af Sygdom allerede den første Vinter, de var i Grønland. — Hvis Planen om at vænne Grønlænderne til en civiliseret Levemaade

---

[1]) Perlustration. S. 126-27. Som sigtende til det samme Maal: at give Folket Sands for Civilisation, maa ogsaa de hyppige Besøg, som Egede lod Grldere aflægge i Kjøbenhavn, betragtes. Se Omst. Relat. S. 149-50.

[2]) Journalen for 1727.

[3]) Omst. Relat. S. 294. Efterretn. om Grld. S. 238.

[4]) Omst. Relat. S. 240-41. Efterretn. om Grld. S. 34-35.

ɔ: tage faste Boliger og ernære sig af Agerdyrkning og Kvægavl, havde været realisabel, vilde den naturligvis have medført de største Fordéle for Missionærerne, hvis Arbeide derved lettedes overordentlig. Egede ledede til Troen paa, at den lod sig gjennemføre, ved Fortællingerne om de gamle Nordboeres Levevis i Grønland, hvilke sagdes at have ernæret sig af Kvægavl og Agerdyrkning; Sagnene meldte om rige og frugtbare Egne, hvor der baade havde vokset den bedste Hvede og de skjønneste Træer. Han trode at finde Spor af de Agre, Nordboerne før havde dyrket, han prøvede at saa' Byg fra Bergen, og det udviklede sig saa vidt, at det lige skulde til at modnes, da Nattekulden i August standsede det deri; deraf sluttede han, at mere haardført Korn f. Ex. fra Nordlandene vilde kunne lykkes, og det samme, tænkte han, gjaldt Roer og Kaal. — De udmærkede Græsgange i det sydlige Grønland lovede godt for Kvægavlen, de mange Bær var til Forfriskning, og de lave Træer kunde tjene til Bygning af Huse og til Brændsel; ved Cultur vilde det altsammen kunne komme langt anderledes frem, end det nu var. — Egede havde selv ført Køer, Faar og Gæs med til Grønland, der sendtes ham oftere Kvæg op med Fædrelandets Skibe, og han havde kunnet føde og bevare det nogenledes — af alle disse Grunde sluttede han, at man kunde finde sit Underhold deroppe ved Agerdyrkning og Kvægavl [1]). I denne Henseende tog han imidlertid fuldkommen feil, Landets Natur stred imod en saadan Levevis, saa det vilde aldrig være lykkedes at bringe Grønlænderne til den; Erfaringen vilde i Aarenes Løb, hvis Forsøget var bleven gjort, have lært Egede bedre [2]).

Fremdeles foreslog Egede, at man skulde modarbeide Grønlændernes „sædvanlige Vildhed og Selvraadighed" ved at foreskrive dem visse Regler og Love, og ved at

---

[1]) Egedes Betænkning af $^4/_7$ 1727. Thottske M. S. S. 988 fol. Sammes Dagbog 1723-24 for $^5/_{10}$ 23. Thottske M. S. S. 1572. 4to. [2]) Perlustration. S. 23-25.

bringe dem under Tugt og Disciplin skulde man forbyde og betage dem „deres gjekkelige superstitioner og deres løgnagtige Angekuters Indbilde-Konster og de deraf flydende onde Følger[1]).“

Denne Tugt og Disciplin skulde øves i sin Strænghed mod dem, som „modvillig peccerede imod de paatagne og foreskrevne Regler og Paabud;“ de maatte da „de andre til Afsky exemplariter straffes; som heller ikke skal koste stor Embrage og dog udrette en stor Frygt og Skræk hos dem, det vi nok har fornummet. Thi naar Een af dem for nogen Uskikkelighed er bleven brav afpryglet, har det foraarsaget saa stor Skræk i de andre, at man har kunnet formaa dem til, hvad man vilde; ja mange ere af stor Frygt flygtet langt bort fra os. Heraf kan sees, hvad liden Frugt der kan skaffes, ved at ikkun een eneste Coloni skal blive; thi hvad vil det hjælpe, at man lærer og underviser dem, naar de ikke skal holdes i Tugt at gjøre efter det, som de haver hørt og veed, men lader dem leve efter gamle Manerer, ligesom de lyster, hvorfra de ikke kan holdes uden ved Disciplin[2]).“ — Trods disse udvortes, uapostoliske Midler, som Egede anbefalede til Missionens Fremme, havde han dog ikke selv Følelsen af, at der ved dem øvedes nogen utilladelig Tvang; han udtaler sig, som Dr. Rudelbach har paavist, flere Steder mod at anvende Magt ved Hedningernes Omvendelse og mod at bruge Staten som Fuldbyrderinde af Guds Riges Formaal[3]), og han siger udtrykkelig i sin Perlustration[4]): „Dog er ikke min Meening, at de (ɔ: Grønlænderne) skal tvinges til Religionen, men alleniste ved lempelige Midler dertil appliceres.“ Men Egede skuffede sig selv paa dette Punkt, den Fremgangsmaade, han bebreidede andre, holdt han sig ikke selv fri for, thi de Midler, han anbefalede, var langt fra lempelige. Han

---

[1]) Journalen af 1727. Perlustration. S. 127.
[2]) Journalen af 1727.
[3]) Chr. Biografi. S. 324-25. [4]) S. 127.

drog den Slutning, at da christelig Tugt og Disciplin „endog i Kirken self er et ikke ringe Hjelpe-Middel at Guds Ords Lære vinder Fremgang og skaffer Frugt til Tilhørernes Forberedelse og Opbyggelse," saa var de saa meget mere nødvendige i det hedenske Grønland; „thi ellers er det, som man vilde kaste sæden udi en Steene og Torne fuld Jord, hvor den slet ingen Frugt kand bære [1])." — Der er næppe noget af Egedes Forslag til Missionens Fremme, i hvilket hans statskirkelige Betragtningsmaade træder saa stærkt frem som i dette; han var i denne Henseende fuldkommen Barn af sin Tid, det maa være hans Undskyldning. Det vil næppe behøve nærmere Paavisning, at det var en aldeles forkastelig og meget skadelig Indledning til Missionen at bruge Tugt og Disciplin til Hjerternes Beredelse; det, han vilde opnaa der ved i udvortes Henseende: christeligt og sædeligt Liv, det kunde kun resultere af en frivillig Christendoms-Tilegnelse, ikke paatvinges, før denne var til Stede.

Mest af alt frygtede Egede for, at Grønlænderne skulde føre al deres gamle Overtro med over i Christendommen, hvorved der kunde opstaa en Blandingsreligion som den, der omtales 2 Reg. 17., og hvorved hans Arbeide kunde føre til samme Resultat, som Katholikernes i China og andre Steder, hvor Missionærerne endog ansaa' det for en „stor Finesse," at have tilladt de omvendte „med den sande Gud ogsaa at dyrke deres Afguder eller under deres Afguders Navne at tilbede og bekjende den sande Gud." — „Dette, skriver han, er udentvivl den rette Aarsag, hvorfor endnu af Vanvittige i Christendommen øves adskillige hedenske Bruge og Superstitioner, efterdi man vore hedenske Forfædre ved Christendommens Indførelse udi Begyndelsen har tilladt dem eller overseet med hedenske Bruge og været fornøiet med en blot udvortes Bekjendelse af Religionen. Man maa derfor vel vogte sig, at man ikke af en god Mening med Christen-

---

[1]) Perlustrat. S. 127.

dommens Forplantelse paa dette Sted og lader slige hedenske Bruge blive beholdne og conserverede, som i Fremtiden maatte komme Guds Kirke til Nachdél og langt vanskeligere staa til at udrydde[1]).“ — Her gjælder omtrent det samme, som der nylig gjordes opmærksom paa over for den af Egede ønskede Disciplin; Overtroen skulde naturligvis modarbeides fra Begyndelsen af, det vil sige med aandelige Midler, men dens Udryddelse kunde kun blive Resultatet af Christendommens sande Tilegnelse og den dermed følgende Oplysning.

Det er imidlertid nødvendigt til Forstaaelse af Egedes Udtalelser, at man lægger Mærke til, at han betragtede hele Grønlændernes Religion som Overtro, saa han altsaa har den i sine Tanker, naar han taler om „Superstitioner.“ Han siger i sin Perlustration S. 109: „allehaande Superstitioner bliver dem i Steden for en religion og Guds dyrkkelse,“ og i sin Erindring til Missionærerne: „Thi ere de end skilt ved den sande Guds Kundskab, da findes ey heller nogen synderlig Religion udi dette Mørke, hvilken enten ved Love, Stiftelser eller Traditioner ere fastsatte og vedtagne, ey heller ved noget Slags afgudisk Tyrannie eller Overmagt handthævet og forsvaret (de her og der forekommende Superstitioner eller deres saakaldte Angekuters og Hexemesteres Løgn og Bedrageri undtagen, som ere gemenlig saa grove, at de samme med maadelig Forsigtighed lettelig kand aabenbares og Tid efter anden lægges de arme vankundige Mennesker for Øyne).“ — Egede mente vel, at den onde Aand herskede i alle saadanne Superstitioner og betjente sig af dem til at forføre de arme, dumme Mennesker og holde dem fra den sande Guds Kundskab og Eftertragtelse, „at Satan har sin Gjerning i Vantroens Børn, ja ogsaa er mægtig i dennem,“ men han ansaa' dog deres Angakuts og Hekses Kunster for snarere at bestaa i Indbildning og daarlig Praleri, end at de skulde skrive sig fra „nogen

[1]) Egedes Erindring til Missionærerne i Grønland.

virkelig Communion med Djævlen og spiritis malis[1]." — Af denne Grund behandlede han Superstitionens Bærere, Angakut, ikke saa meget som Djævlens Tjenere og Organer, hvem han maatte bekjæmpe med Hellig Aandens Vaaben, som han ansaa' dem for egennyttige Bedragere, som det kun gjaldt om at afsløre for det taabelige, lettroende Folk. Men dette maatte efter hans Mening ogsaa skė, førend det ret vilde kunne lykkes at indplante Christendommen i Folket, og han arbeidede derfor af al Kraft mod dette Maal.

Det er ganske vist, at Egede optraadte med altfor stor Strænghed mod Angakut, og man kan paa ingen Maade billige hans Trudsler om, at der i Stedet for ham og hans Folk skulde komme grumme Mennesker til Grønland, som vilde dræbe dem, der var modvillige og spottede Gud, og om at dem, som gav sig ud for Angakut og bedrog andre, „dem skulde vi slaae ihjel, hvis de icke vilde afstaae fra deres Skalkhed og Bedragerie[2]," thi derved skræmmede han dem blot fra at fremføre deres Indvendinger mod Christendommen, som han dog selv beklager sig over, at Folket var saa lidt tilbøielig til at fremkomme med[3]). Men man maa til hans Undskyldning erindre, at han ansaa' Grønlænderne for Børn, hvem man havde Lov til at afskrække fra deres Uartigheder og Barnagtigheder ved Trudsler, som dog ikke udførtes, og at Angakut modarbeidede hans Indflydelse paa Folket blandt andet ved i Forsamlingerne at forstyrre de ellers agtpaagivende ved „Skalkhed, Aberie, Ord og Gebærder[4])." — At han en enkelt Gang lod en Angakok korporlig revse var vistnok ogsaa beklageligt, men finder dog sin Undskyldning ved, at vedkommende havde truet hele Colonien med Undergang, en Trudsel, som meget let kunde være sat i Værk,

---

[1]) Perlustration. S. 114. Dagbog for $^{30}/_{1}$ 1732 i Thottske M. S. S. 988 fol. II. Smlgn. Omst. Relat. S. 70-71.
[2]) Omst. Relat. S. 128-29; 143; 163. [3]) Perlustrat. S. 126.
[4]) Omst. Relat. S. 128-29.

og som Egede, der jo var Overhovedet for alle Europæerne, ansaa' sig for pligtig til at forebygge ved særlig Strænghed[1]).

Værst af alt var det dog, at Egede af og til lod sig henrive til selv at lægge Haand paa Angakut; han fortæller saaledes, at han i fleres Overværelse lystig afprygléde én, som trods Egedes Forbud og Advarsler vedblev med sine Kunster; „saaledes gaf jeg baade hannem og de andre Deris Haardhed og Følesløshed en kjendelig Paamindelse, at de vist skulde kjende det ikke var Gieckeri, men af Betydende og Alvor, som jeg forestiller dem.“ Den „Ydmyghed og Attention,“ som han derefter glædede sig over hos vedkommende Angakok og hos dem, som havde været til Stede, maatte han visselig hellere have undværet, naar den skulde kjøbes ved et saadant Middel. Til Forklaring af denne Strænghed maa man dog erindre sig Egedes Syn paa Angakut som bevidste Bedragere[2]). — Denne Egedes Fremfærd mod Angakut bedømmer Dr. Rink navnlig meget strængt; det skal have været bornert Racehovmod, der lod Egede oversé, at de var Folkets verdslige Øvrighed, det var uchristeligt, at han bragte dem i Foragt, da Christus jo paabyder, at give Keiseren hvad Keiserens er. Det var uklogt, at han tilintetgjorde den indfødte Øvrighed, som han dog ikke selv kunde erstatte, men han maa have anset det for nødvendigt til sit eget Herredømmes Befæstelse. Egede burde efter Dr. R's Mening frem for alt have søgt at vinde dem for sig og alene gjennem dem søgt at indvirke paa deres Landsmænd[3]).

Det synes dog at være baade en vel stræng og vel énsidig Betragtningsmaade overfor Egede, at ville forklare hans Optræden mod Angakut som udsprungen af bornert

---

1) Omst. Relat. S. 195-97.
2) Dagbog 1724-25 for $^{3}/_{1}$ 25. Thottske M. S. S. 987 fol.
3) Indledn. til Eskim. Eventyr. S. 29-30. Dansk Maanedsskrift. 1862. Extrahefte. S. 93.

Racehovmod, selv om man vistnok maa indrømme Dr. R., at der er noget sandt og træffende i hans Udtalelser. — Der var saare meget, som kunde undskylde Egede for at han enten oversaa' denne hjemlige Øvrighed eller maaske snarere ikke vilde anerkjende dens Berettigelse. Naar han saaledes bemærkede, at Angakuts Myndighed væsentligst vedligeholdtes ved det mystisk religiøse Skær, hvormed de omgav sig, og naar han med god Grund holdt dette for løgnagtigt og bedragerisk, fornemmelig beregnet paa at skuffe Folket, saa kunde han efter sin Betragtningsmaade umulig anerkjende dem for en Øvrighed, som fortjente at respekteres[1]) — Havde Angakuts Optræden og Ledelse af Folket været gjennemlyst af fremragende Indsigt og Forstandighed[2]), saa vilde Egede ikke være draget saa stærkt til Felts imod dem, men vist dem det Hensyn, som skyldtes den Stilling, de nu én Gang indtog, men da det vistnok ikke var Tilfældet, da tværtimod deres Paabud og Forskrifter for en stor Dél var Udslag af Vilkaarlighed eller Egennytte, saa kunde Egede ikke bøie sig for dem. — Han betragtede kun én som Grønlændernes lovmæssige Herre, den dansk-norske Konge, under hvem det Land, de nu beboede, før havde hørt; Grønlændernes Forfædre havde voldelig trængt sig ind i Landet, dræbt Kongens Undersaatter og bemægtiget sig hans Eiendom, han havde Ret til igjen at tage det i Besiddelse, og det gjorde han ved Egedes Ankomst. Da Kongen var Grønlændernes eneste retmæssige Herre, kunde kun han alene beskikke Øvrighedspersoner, som

---

[1]) Egede svarede, vistnok 1723, paa en Række Spørgsmaal, som Miss. Coll. havde rettet til ham angaaende Grønlands Natur og Folkets Sæder, Religion osv. — I Responsum 17 hedder det: „Jeg kand icke indbilde mig, at deris saakallede Kloge og Angekut self tro paa deris Konster men ickun bedrager andre, hvilket de self har maattet tilstaa, naar jeg har straffet dem derfor og overbeviist dem deris Afmagt og Vanvittighed“. Kallske Manuscript Samling 275 fol.

[2]) Tillæg til Eskim. Eventyr og Sagn. S. 204-5.

burde lydes; som én af disse betragtede Egede sig selv[1]). Derfor optraadte han saa myndig, som han gjorde, derfor betragtede han det som sin Pligt at belønne det gode, især den gjensidige Hjælpsomhed hos Folket, men derfor ansaa' han det ogsaa for en særlig Dumdristighed, at en Grønlænder, hvem han revsede, vovede at løfte Haand imod ham igjen[2]). — Egede fulgte i denne Betragtningsmaade sin Tid, der havde et saa høit Begreb om Kongemagtens Rettigheder; at han derved kom til at handle imod Christi Befaling om at give Keiseren, hvad Keiserens er, synes ikke med Rette at kunne forekastes ham, men man maa indrømme, at han forsaa' sig mod den Mildhedsog Fordrageligheds-Aand, han som Evangeliets Forkynder burde have ladet sig lede af.

Eftersom Angakut kun udøvede deres Magt som Øvrighed i Kraft af deres Forhold til Religionen, var det naturligt, at Egede navnlig rettede sin Opmærksomhed paa dette; da han snart kom til den Overbevisning, at de allerfleste Angakut ikke selv trode paa deres Profetier og Kunster, saa kunde han ikke vise dem nogen Skaansel, men maatte ubarmhjertig afsløre deres Bedrageri. Det var han kaldet til at gjøre som Sandhedsvidne, og dertil maatte han føle sig samvittighedsbunden overfor Gud, som hader Løgnen og Mørket; selv om han havde betragtet Angakut som retmæssig Øvrighed, vilde det dog været hans Pligt at løse Folket ud af det Samvittigheds-

---

[1]) Omst. Relat. S. 181-83; 209-10; 322. Efterretn. om Grld. S. 116. Dagbog for 1722-23 i Thottske M. S. S. 1571. 4to. Et andet Sted — Kallske M. S. S. 275 fol. — antyder Egede vel, at Eskimoerne muligvis have været de oprindelige Indbyggere, med hvem Nordboerne i Aarenes Løb er bleven blandede, og han vilde finde Spor hertil i de grldske Ord: Kona = Kvinde og quaun = Angelica, paa Norsk = qvane. Men det forandrede ikke hans Betragtning af, at Landet nu med Rette tilhørte Kongen, hvis Forfædre ved Erobring havde erhvervet sig Høihedsret over det.

[2]) Omst. Relat. S. 124-25; 174-75.

aağ, de lagde paa det. De af Angakuts Raad og Anvisninger, som virkelig fortjente at følges, var ikke andre end de, som Erfaring og sund Dømmekraft kunne fremføre; men disse to Ting berøvedes jo ikke Angakut, fordi deres Bedrageri afsløredes, de ville altid komme til at gjøre sig gjældende. Egede kunde maaske, som Dr. Rink paastaar, vide, at han ikke selv formaaede at erstatte den indførte Øvrighed, men han kunde ikke vide, at Regjeringen aldeles vilde forsømme Loves Udstedelse for Grønland og deres Gjennemførelse og Haandhævelse ved Hjælp af Indfødte, hvilket havde været dens Pligt at sørge for[1]).

Egedes Handlemaade var ikke dikteret af egennyttige Øiemed, hvad man maaske kunde tro efter Dr. Rinks Yttring om, at Egede ansaa' det for nødvendigt til sit eget Herredømmes Befæstelse at tilintetgjøre Angakuts Magt; han var gaaet til Grønland, følgende et guddommeligt Kald; hans Maal i Grønland var ikke noget verdsligt, men sigtede til Folkets evige Salighed. — Den Missionspraxis, som Dr. R. har foreslaaet: at Egede burde søgt at vinde Angakut, for saa udelukkende gjennem dem at vinde Folket, den vilde vistnok have været meget klog, hvis hans Formaal havde været et verdsligt Herredømme,

---

[1]) Dr. Rink synes selv tidligere at have set noget mildere paa Egedes Optræden overfor Angakut og at have hyldet en lignende Betragtningsmaade, som her er bleven gjort gjældende. Sé saaledes: Dansk Maanedsskrift. 1862. Extrahefte. S. 88-89, hvor det hedder: „de første Missionærer kunde ikke gjøre alt, de kunde ikke forudsee, at der med det gode, som de virkede, tillige maatte følge Ulemper; sligt tilkom det deres Efterfølgere, saavel i den verdslige som i den geistlige Bestyrelse, idelig af have Opmærksomheden henvendt paa; og havde disse viist den samme christelige Nidkjærhed som hine, saa vilde det nu have seet mindre sørgeligt ud i Grønland“. Fremdeles S. 92: „Angakokkerne maatte afskaffes som saadanne, det er en Selvfølge; hedensk Overtro kunde ikke bestaae ved Siden af Christendom“. —

til hvis Opnaaelse Christendommen kun skulde tjene som Middel; men da det modsatte var Tilfældet, og han mest af alt frygtede Sammenblanding af Hedenskab og Christendom, kunde han umuligt følge en saadan. — Han forkyndte Evangelium for alle, for det menige Folk og for Angakut; vilde de sidste tage imod det, var de ham lige saa velkomne som andre; men at skaffe sig dem til Venner ved en særskilt Henvendelse for saa bag efter at bruge den Autoritet, som de besad i Kraft af deres Løgn og Bedragerier, det kunde Egede umuligt indlade sig paa.

Vil man betragte Egedes nu skildrede Plan til en Indledning i Christendommen som Helhed, saa led den af den væsentlige Mangel, at den pegede paa Oplysning som det vigtigste, der manglede Grønlænderne, uagtet det for dem, som for alle Mennesker, væsentligst gjaldt om Gjenfødelse (Joh. 3, 3). Naturligvis kunde den sidste ikke opnaas uden gjennem en Oplysning, men det stemmer ikke med Christi og Apostlernes Anvisning at lægge en saa afgjørende Vægt, som Egede gjorde, paa Fornuftens Oplysning, for der igjennem at berede Sindene til Omvendelse. Han burde først have sigtet paa Hedningernes Hjerter, og naar de var grebne af Christi Kjærlighed, saa var den sikre Grund vundet, paa hvilken der kunde være arbeidet videre navnlig i Retning af Oplysning. — Egede tillagde Fjernelsen af Hindringerne for Christendommen altfor stor Betydning, og hans Arbeiden derpaa ved ydre Midler var aldeles forkastelig; Dr. Rudelbach har vel søgt at dække ham i denne Henseende [1]), men de forhen citerede Udtalelser af Egede vidne desværre uigjendrivelig for, at han ansaa' Tvang for en god Hjælper til at fremme Guds Riges Udbredelse. Egedes Betragtningsmaade var i Virkeligheden den, at det bedste

---

[1]) Chr. Biographi. S. 324-25.

Middel til Grønlændernes Omvendelse vilde være at overføre Fædrelandets Stats- og Kirkeforfatning paa Grønland; under disse faste Former burde Folket opdrages som Børn til et christeligt og civiliseret Samfundsliv. Han oversaa' derved den Kløft, der er mellem et civiliseret Folk og et Sténalderfolk, en Kløft, over hvilken der ikke hurtig lader sig slaa Bro med Civilisation, stræng Tugt og Disciplin, men som kun Christi Evangelium, forkyndt jævnt og fatteligt for de aandelig Umyndige, i Tidens Løb vil kunne opfylde. — Det skal i det følgende tilstræbes at vise, hvorledes Egedes Forkyndelse af Evangelium var.

---

§ 9.

Egedes Christendomsforkyndelse; dens Mangler og Fordéle.

Til Grund for Fremstillingen skal foruden Egedes „Omstændelige Relation“ lægges hans „Erindring til Missionærerne“, som hidtil ikke har været kjendt in extenso, men kun i et paa mange Punkter ufuldstændigt Excerpt af J. J. Lund[1]), fordi man af den bedst lærer Egedes Fremgangsmaade at kjende, som den blev, efterhaanden som hans Anskuelser modnedes[2]).

---

[1]) Egedes Levnet. S. 90; 93.

[2]) Grunden til, at Dr. Rudelbach ved Fremstillingen af Egedes Missionspraxis ikke har taget Hensyn til hans „Erindring“, maa vistnok søges i, at han ganske savnede Oplysninger om, naar Egede havde forfattet denne. Da den imidlertid, som i det foregaaende paavist, ikke kan være forfattet senere end Foraaret 1739, altsaa i det høieste $2^1/_2$ Aar efter hans Hjemkomst fra Grønland, er det næppe sandsynligt, at hans Anskuelser om den heldigste Miss. Praxis havde ændret sig i Løbet af den korte Tid. — En saa grundig, alvorlig og paalidelig Mand som Egede kunde umulig anbefale en anden Fremgangsmaade end den, han selv havde prøvet og anerkjendt for den Rette, og da der ikke i hans Dagbøger, Breve og Omstænd. Relat. findes noget, som strider mod „Erindringen“, har Forf. ikke taget i Betænkning at give den en fremragende Plads i Fremstillingen af Egedes egen Missionspraxis.

Egede bestræbte sig for at følge Pauli Anvisning i Acta 17, 23—31, idet han overalt, hvor han traf brugelige Tilknytningspunkter i Grønlændernes Religion for Christendommen, anvendte disse og af dem tog Anledning til at fremføre sine Anskuelser. Saaledes benyttede han sig af det Gudsbegreb, der knyttede sig til Tornarsuk som et aandeligt og usynligt Væsen, af hvem Menneskenes Lykke afhang, til at udvikle Forestillingen om den sande Gud; men det følger af sig selv, at alle de hedenske Fabler om Reiser og Henrykkelser til ham, om hans latterlige Aabenbaringsformer og om hans Opholdssted dybt i Jorden, ikke kunde bibeholdes. Det vilde vistnok ingenlunde have været tilraadeligt for Egede at beholde Navnet Tornarsuk som Betegnelse for Gud, eftersom Folket jo derved forstod en bestemt Guddom, og paa den Maade let alle de gamle Forestillinger vilde være bleven overført paa den Gud, Egede forkyndte; derfor opgav Egede ogsaa dette og indførte ligefrem det danske Ord: Gud i det grønlandske Sprog[1]. — Han befandt sig herved i fuldkommen Overenstemmelse med Kirkens ældgamle Missionspraxis; der var aldrig Tale om at forkynde Zeus, Jupiter eller Odin, eller hvilken som helst anden øverste hedensk Guddom, man vil nævne hos de forskjellige Folk, som den sande Gud og saa udvikle det christne Gudsbegreb paa Grundlag af det gamle Navn og de Forestillinger, som knyttede sig til det. Men baade Grækernes, Romernes og Nordboernes Sprog og hele Forestillingskreds var saa udviklet, at man hos dem fandt et brugeligt Gudsbegreb knyttet til en Almènbetegnelse, som kunde bevares; saaledes var det ikke hos Grønlæn-

---

[1]) Glahn: Anmærkn. over Cranz. S. 364. Dr. Rink er af den Mening, at Egede burde beholdt Navnet Tornarsuk (Indledning til Eventyr og Sagn. S. 28), men han kunde med sin før omtalte Frygt for en Blandingsreligion ikke handle anderledes, end han gjorde.

derne, hos dem var det nødvendigt at indføre Ordet Gud og dertil knytte de Egenskaber hos Tornarsuk, som stemmede med det sande Gudsbegreb. — At Egede imidlertid gik til den Yderlighed at gjøre „Tornarsuk“ til Betegnelse for Djævelen kan vel forklares af hans Frygt for religiøs Sammenblanding, hans Betragtning af alt Hedenskab som liggende under Djævelens Herredømme og af hans Syn paa Grønlænderne som Børn, hvis Forestillinger let lod sig omforme; det vil ogsaa kunne finde Analogier i den Fremgangsmaade, Missionærerne havde brugt f. Ex. overfor Saxerne, idet de forvandlede de gamle hedenske Guder til hedenske Aander, som maatte forsages[1]), men det var næppe rigtig handlet alligevel[2]). Tornarsuk stod dog for Folket som en god Guddom, derfor burde Egede have nøiedes med at vise hans Afmagt og Betydningsløshed, vise dem, at han kun var en Guddom, opstaaet i deres egen Indbildning, og saa trøstigt have lagt det i Guds Haand, naar det Tidspunkt vilde indtræde, da de

---

[1]) Hammerich: Kirkehistorie. B. 2. S. 46-47.

[2]) For at „imaginere“ Grønlænderne, hvorledes Djævelen havde forført vore første Forældre, brugte Egede et Billede af en Trold, som han erklærede for at være den samme Torngarsuk, for hvem de selv var saa bange, og hos hvem Angakut søgte Oplysning og Hjælp. — Da Gud vrededes over, at Adam og Eva adlød Torngarsuk, overgav han dem til denne, som gjorde dem og deres Efterkommere alt ondt, dræbte dem og tog dem til sig i sit Ildhus ɔ: Helvede, hvor de altid pintes og brændtes. — Men Jesus Christus, Guds Søn, elskede Menneskene og sagde til Gud, at han vilde blive Menneske og dø for dem, hvilket ogsaa skete. Efterat han paa 3die Dag havde været død, stod han igjen op, nedfór til Helvede og tog saa Menneskene fra Djævelen og førte dem til Gud. (Denne Ombytning af Leddene i den 2den Trosartikel beror dog sikkert paa en Feil i Egedes Optegnelser). De, som elskede Gud og Jesus, kom efter Døden i Himlen, men de, som ikke paakaldte Gud, kastedes i Torngarsuks Ild. — Se Relation for 1722-23. Optegnelsen af $^{30}/_{12}$ 1722. Thottske M. S. S. 1571. 4to.

gamle Forestillinger om Tornarsuk var forvandlet til dunkle Sagn, som kun havde historisk Interesse for Folket.

Tilknytningspunkter i Grønlændernes Religion fandt Egede ogsaa i Forestillingerne om a) Sjælens Udødelighed og den lykkeligere Tilstand, som ventede i ethvert Tilfælde nogle Mennesker efter dette Liv, og om b) Grønlændernes Nedstamning fra ét Par Forældre[1]; men det er en Selvfølge, at de maatte undergaa betydelige Modificationer for ikke at blive vildledende. Iøvrigt tog Egede bestandig Anledning af Begivenheder i Natur- og Menneske-Livet til at pege paa Guds Styrelse af dem begge, til at fremhæve ham som Verdens Skaber og Opholder og udvikle Hans Væsens „Rênhed, Hellighed og Retfærdighed" paa den ene Side og Hans „Godhed, Kjærlighed og Barmhjertighed" paa den anden Side. Han søgte at gjøre Folket klart, at ligesom Liv og Salighed resulterede af Guds Godhed og Kjærlighed, saaledes var Helvede og evig Straf en nødvendig Følge af Hans Hellighed og Retfærdighed. — Naar denne Egedes Udvikling ikke kunde skê „per rationes philosophicas et naturales", anvendte han „theologicas et supernaturales" ɔ: henviste dem til Guds aabenbarede Ord; men han tog altid det største Hensyn til „ethvert subjecti eller nærværende Forsamlings mindre eller større naturlige Genie, Begreb, Art og Beskaffenhed."

Egedes Anvendelse af „rationes naturales" for at lede Folket til Erkjendelse af Guds Tilværelse og hans Væsens Aabenbarelse gjennem Naturlivet, hører nærmest hen under Indledningen til hans Christendomsforkyndelse, og er allerede i det foregaaende bleven behandlet. Han „rationes philosophicae" passede sikkert langt bedre for theologiske Studerende end for de barnlige Grønlændere, for hvem al Tankeanstrængelse var fremmed; de trættedes og kjededes derved, medens Egede paa sin Side

---

[1]) Omst. Relat. S. 61-62.

fandt dem „dumme og koldsindige,“ fordi de ikke kunde gaa ind paa hans Deductioner. — Den heldigste Virkning havde den ganske simple historiske Forkyndelse, som Egede med sin Mangel paa Lethed til at udtrykke sig i Sproget bedst kunde magte, og ved hvilken han lettest kunde bevare sine Tilhøreres Interesse. Det har han sikkert selv indsét, og derfor fremgaar det ogsaa af hans „Omst. Relat.“, at han oftest anvendte den, idet han lagde de 3 Tros-Artikler til Grund[1]).

Om dem formede hans Tale sig saa, han oplyste de enkelte Led ved Beretningerne fra det Nye Testamente, og han lagde Hovedvægten snart paa ét, snart paa et andet, alt eftersom Forholdene krævede det. — Oftest tog han Anledning af sine Besøg hos Syge og Døende til at tale om Guds Søn, som har lidt og er død for os, og som én Gang vil opvække os; det dannede saa Indledning til en kraftig Opfordring til de Tilstedeværende om at omvende sig og tro[2]). — Haabet om Opstandelsen var især trøstende for de Sørgende, det kunde de straks fatte og glæde sig ved, saa det synes i Forbindelse med Christi Gjenkomst til Dommen og Verdens Undergang at have været de første christelige Sandheder, som Grønlænderne tilegnede sig[3]).

Afgjort uheldig var Egedes Anvendelse af Læren om Djævelen og Helvede paa den Maade, som den skéte, nemlig til at skræmme Folket til Christendommen med; de barnlige Mennesker, som saa' Egedes skrækindjagende Billeder af Djævelen og Helvedes Luer og hørte om den Pine, som ventede dem dér, hvis de ikke vilde lytte til Prædikenen og omvende sig, grebes af en Frygt for Egedes Forkyndelse, som kun kunde være skadelig[4]). De

---

[1]) Til Oplysning heraf, tjener Egedes Udkast til en Katekismus. Gamle kgl. M. S. S. 853 fol. I. 5 flg. — Thottske M. S. S. 1571. 4to. (Dagbogen for 1722-23).

[2]) Omst. Relat. S. 131; 155; 160; 187; 211; 225-26; 290-91.

[3]) Omst. Relat. S. 84; 112; 116; 133.

[4]) Omst. Relat. S. 85; 156-58; 182-83.

maatte, fordi deres Syndsbevidsthed var saa ringe, opfatte det som uretfærdig Haardhed af Gud at dømme nogen til Helvede; Egedes Forsøg paa gjennem Deduction at gjøre dem klart, at Guds Hellighed og Retfærdighed krævede et Helvede for dem, som ikke vilde optage hans Væsen i sig, lykkedes ikke, de kunde ikke forstaa hans Udviklinger. — Her staa vi overfor det svageste Punkt i Egedes Forkyndelse: hans Bestræbelse for at vække Syndserkjendelse[1]). Det lykkedes mindre godt for ham at fremkalde den ved at skildre Modsætningen mellem „Guds fuldkomne Væsen“ og „Menneskenes mangfoldige og store Ufuldkommenheder,“ derfor forsøgte han ogsaa en anden Maade, nemlig at tale mod Synder, „ved hvis Afskaffelse enten alle i Almindelighed kan tilvoxe nogen Fordél eller nogen i Særdeleshed kan ønske sig nogen Nytte af, som f. Ex. Mord, Vold, Røveri og Tyveri“[2]). Egede vidste nok, at disse Synder kun sjelden forekom, men han vakte Opmærksomhed ved at tale imod dem, og Tilhørerne blev derved betagen den Frygt, de ofte nærede for Europæerne, hvilke de mistænkte for at ville dræbe, røve eller stjæle fra dem eller paa anden Maade forurette dem i Handel og Vandel. Af samme Grund begyndte han

---

[1]) Egede indførte ligefrem det danske Ord Synd i det grldske Sprog, fordi han med sit mangelfulde Kjendskab til Grønlandsk ikke fandt nogen passende Betegnelse der for. — Naar Dr. Rink hertil knytter den Bemærkning (Aarbøger for Nord. Oldkyndighed osv. 1868. S. 209), at Grønlænderne kun kunde tillægge dette Ord Betydning af: det, der er det europæiske Samfund imod, saa er dette dog næppe ganske korrekt. — Snarere synes Grønlænderne ved Synd at have maattet forstaa det, der var Egedes Gud imod, da Synd i christelig Forstand har Betydning af det, der strider mod Guds Villie, og Egede ikke har undladt i sin Forkyndelse at fremhæve dette for dem. Efterhaanden som Grlderne da tilegnede sig Egedes Gud som den, der ogsaa var deres Gud, saa har de vistnok ogsaa kunnet forbinde det rette Begreb med det fremmede Ord Synd.

[2]) Erindring til Miss.

ogsaa snart at tale imod Horeri og Skjørlevnet, navnlig imod Flérkoneri, thi derved vidste han, at han kunde vinde Kvinderne, som nok skulde vide at minde Mændene om Egedes Formaninger i saa Henseende [1]). Man kan ikke nægte, at det var en praktisk Maade at faa Buddene til at gaa ind i Folkets Bevisthed paa, naar det kunde lykkes at faa det til at erkjende den Nytte, Samfundet vilde have af deres Overholdelse; men til at vække en dyb Syndserkjendelse overfor Gud egnede den sig ikke. Egede burde for at fremkalde denne have taget sit Udgangspunkt i Guds grundløse Kjærlighed til Menneskene, burde vist, hvorledes den aabenbarer sig i Hans Styrelse af Verden og det enkelte Menneskes Liv, og hvorledes den har faaet sit høieste Udtryk i, at Han sendte sin Søn til Jorden og lod ham lide og dø for Syndere. Selv om Tilhørerne naturligvis ikke straks forstod, at Menneskenes Synder kunde kræve et saa stort Offer, saa vilde dog Kjærligheden, som aabenbarede sig der igjennem, have grebet deres Hjerter og efterhaanden vakt deres Samvittighed. — Det vilde imidlertid være Uret mod Egede at tro, at han undlod at forkynde Folket Guds Kjærlighed aabenbaret i Jesus Christus, det maatte han jo gjøre ifølge det Grundlag, han havde valgt for sin Undervisning: de 3 Troens Artikler; men Guds Kjærlighed blev ikke, som den burde have været, Grundtonen, der gik igjennem hele hans Forkyndelse, og deri laa Aarsagen til, at det kun var saa faa, som med inderlig Kjærlighed modtog Evangeliet som det glade Budskab. Havde han altid først taget Sigte paa Folkets Hjerter, saa vilde han, som det senere viste sig med Hernhutterne, have kunnet vække Kjærligheden til Gud og med den Følelsen af Uværdighed til Guds Naade; var det først lykkedes ham, saa vilde hans simple, ærlige Prædikener og hans jævne,

---

[1]) Erindring til Miss. — Det 6te Bud kom i Egedes Oversættelse til at lyde: Een Hustru alene skal Du have og elske! Sé Thottske M. S. S. 1572. 4to.

fattelige Undervisning have været fortrinlig skikket til at føre Folket fremad i christelig Oplysning[1]. Egedes Forkyndelse kunde nok vække Opmærksomhed for en Tid paa Grund af det nye, som den indeholdt[2], men Tilhørerne trættedes af de lange Prædikener, de kunde ikke længe holde Tankerne samlede, og de var uvante med at sidde stille flere Timer i Træk. Det gav saa Anledning til Egedes beklagelige Fremgangsmaade med at anbringe Coloniens Folk mellem Tilhørerne for med Magt at holde deres Opmærksomhed ved lige, men man kan let tænke sig, af hvad Art den Opmærksomhed blev[3]. — Andagtstimerne blev til Undervisningstimer; ikke alene berøvede Egede ofte sine Ord den Vægt, de ellers kunde haft, ved — som tidligere berørt — at læse sine Prædikener op, men han gjorde dem kjedelige for Tilhørerne ved for meget at beregne deres Indhold paa at kunne tjene til Grundlag for de paafølgende Katekisationer. Han holdt Bøn Morgen og Aften med de Grønlændere, som han kunde naa til, hvilket visselig var en smuk og rigtig Skik at vænne dem til, men det burde være gjort kort og indtrængende, saa Andagten ikke, som det desværre blev Tilfældet, kjedede Grønlænderne ved at tage for meget af deres Tid[4].

Mest Vægt lagde han dog paa den egentlige Undervisning i Christendom; han var utrættelig i at opsøge

---

[1] Egede manglede ingenlunde Blik for, at Folket skulde føres frem til at kunne modtage Forløsningens Hemmelighed, men han klager over, at der manglede ham Sprogfærdighed til at udtrykke sig for Tilhørerne. Denne Mangel, hvis ærlige Indrømmelse af ham selv man ikke nok kan skatte, udelukker dog ingenlunde, at han i Meddelelsen af den chr. Kundskab, som hans Sprogfærdighed kunde magte, og som han ansaa' for den bedste Indledning til de chr. Hemmeligheders Meddelelse, stærkt havde kunnet betone Guds Kjærlighed. Egedes Dagbog: 1722-23 for April 1723. Thottske M. S. S. 1571. 4to. Kallske M. S. S. 275 fol.

[2] Omst. Relat. S. 198. [3] Samme. S. 157-58.

[4] Omst. Relat. S. 128; 280.

664065 A

Grlderne og Stykke for Stykke gjennemgaa og forklare Parterne af Luthers Katekismus, at gjentage dem i det uendelige og søge at indprente sine Tilhørere dem Dag efter Dag. Kjærest var det ham, naar de vilde lære at læse, saa mente han, de havde den bedste Betingelse til at kunne skaffe sig en solid og grundig Kundskab. Med Børnene gik Undervisningen særdeles godt, med de ældre derimod mindre, de havde især utrolig vanskeligt ved at lære noget udenad og bevare det i Hukommelsen. Derfor besluttede Egede sig til navnlig at lægge Vægt paa at vinde Børnene og faa dem godt oplært, og han anbefalede stærkt sine Efterfølgere at gjøre det samme; gjennem dem skulde saa Forældrene vindes. — At de kunde lære mere end de gamle, det er sikkert, men dermed blev de ikke Christne, og det beroede vistnok aldeles paa en Vildfarelse, naar Egede trode gjennem Børnenes Undervisning at kunne vinde Forældrenes Hjerter for Christendommen. Thi en christelig Skoleundervisning udretter kun lidt, hvor Børnene ikke have et christeligt Levnet for Øie i det fædrene Hjem. Naar det sidste var opnaaet, da kunde Skoleundervisningen være drevet med god Frugt baade for Børn og Forældre[1]). — Og dog maa man efter Egedes egne Udtalelser antage, at det efterhaanden lykkedes ham i en ganske forbausende Grad at faa Grønlænderne med i sine Undervisningstimer og bibringe dem alle, baade store og smaa, saa megen Kundskab, at de maaske ikke under nogen af de senere Missionærer naaede videre[2]). — Men hvad Egede lige saa lidt kunde opnaa ved sin Undervisning som ved sine Prædikener, det var at bringe Tilhørerne til Erkjendelse af deres „dybe Fordærvelse og Guds Naades Ypperlighed i Christo og hans

---

1) J. F. Fenger; Den trankebarske Mission. S. 84-85.
2) Egedes Dagbog for 1732. Thottske M. S. S. 988 fol. II; Hovedindholdet af de herhen hørende Udtalelser er refereret af Rudelbach. S. 328.

dyre Igjenløsningsværk, hvorved ikke alene Anger og Ruelse for Synden, men endog Troen og en inderlig Forlængsel efter Guds Naade og den evige Salighed hos dem skulde opvækkes“, og det var han selv meget bedrøvet over[1]).

Dette var én af Grundene, og man tør vist sige den vigtigste, hvorfor han var saa overordentlig varsom med Daabens Meddelelse; af andre anfører han Folkets Selvraadighed og den Mangel paa Orden og Disciplin, som herskede blandt dem, tilligemed deres stadige „Omstrippen“ fra ét Sted til et andet[2]). —

Vi skulle ikke her dvæle ved det første alvorlige Skridt, Egede foretog i 1729, for at meddele Daaben efter en større Maalestok end hidtil; hans Forhandling derom med de andre Missionærer og Miss. Coll. er bekjendt[3]); men det bør dog overfor Rudelbachs Billigelse af Egedes Daabspraxis bemærkes, at den ingenlunde stemmede overéns med Apostlernes, som vi vide ofte efter en kort Undervisning meddelte Daaben (Acta 8, 26—39; 16, 30—34). Egede derimod forlangte af de Voksne ikke alene en langsom og grundig Forberedelse og én efter deres Fatteevne betydelig Kundskab til Katekismens forskjellige Parter og de vigtigste bibelske Fortællinger; men han krævede Beviser paa deres Tros Oprigtighed gjennem flere Aar baade i hele deres ydre Levemaade, i deres vedholdende Flid og Opmærksomhed og i deres Hjerters Omdannelse efter Guds Villie. Men ved de mange Beviser, han krævede paa Troens Oprigtighed, inden han vilde meddele Daaben, viste han, at han manglede Syn for den objective Naadegave i Daaben, for Hellig Aandens Meddelelse, ved hvilken Gjenfødelsen skér, og den døbte faar det evige Livs Kræfter (Acta 2, 38; Joh. 3, 3.) Hvis Egede rask var skredet til Daaben, saa snart Tilhørerne indtrængende begjærede

---

[1]) Sé den anførte Dagbog for 1732. [2]) Sé samme.
[3]) Rudelbach. S. 328-31.

den af ham, selv om deres Christendomskundskab lod meget tilbage at ønske, saa de f. Ex. kun vidste Tros Artiklerne og Fader Vor udenad, saa vilde vistnok hans Gjerning være bleven ganske anderledes velsignet, end den blev, Hellig Aanden vilde langt kraftigere have stadfæstet sig i de Troendes Hjerter. Det er ganske vist, at det maatte vække Egedes Bekymring, at hans Ophold i Landet og Forbliven ved Menigheden ikke var sikret for lang Tid, men han havde haft saa store Beviser paa, at Gud var med ham, at han ogsaa burde lagt Fremtiden i Hans Haand og fattet den Tillid til Ham, at Han ikke vilde slippe Gjerningen.

Det viste sig ogsaa oftere, at Egede fortrød ikke at have meddelt Daaben til flere, navnlig naar Troende, som oftere havde begjæret den, døde uden dens Modtagelse; han maatte da trøste sig med, som han skriver, at „ikke Daabens Mistelse, men dens Foragt, fordømmer; thi Troen af Ordets Hørelse er og bliver dog paa Menneskens Side Saligheds fornemste Middel og Aarsage“ [1]).

Selv om man nu, efter hvad der er blevet fremstillet i det foregaaende, maa indrømme, at Egede altfor meget saa' det christelige Liv som en Frugt af Menneskets Kundskab og eget Arbeide, at han var tilbøielig til at identificere det med et „cultiveret“ Liv, og at Kjærnen i Christen-Livet, Gjenfødelsen i Daaben, ikke var gaaet klart op for ham, saa vilde man dog bedømme ham uretfærdig, hvis man ikke overfor de store Mangler ved hans Missionspraxis vilde fremhæve dens mange gode Sider; de udsprang alle af hans samvittighedsfulde, opofrende og kjærlige Charaktér. — Han gjorde alt for at give saa mange Grønlændere, som han kunde overkomme at naa til, Kundskab om Christendommen, og han brugte alle sine legemlige og aandelige Kræfter, for at Tilegnelsen skulde blive saa grundig og sund som mulig. — Hans Iver for at lære Sproget til Gavns er før bleven paapeget,

[1]) Omst. Relat. S. 369-70.

men det fortjener her at fremhæves til hans store Ære, at han lige fra Begyndelsen af saa', at Betingelsen for, at Christendommen skulde slaa Rod i Folket, var at faa indfødte Lærere opdragne. Derfor vedblev han at tage unge Grønlændere til sig paa Colonien, hvilke han saa efterhaanden anvendte som Kateketer — Frederik Christian blev ham især en udmærket Hjælper — og derfor satte han stadig sit Haab til ved Seminariers Oprettelse at faa tilstrækkelig mange duelige Lærere uddannede. Disse kom rigtignok ikke i Stand før længe efter hans Hjemkomst til Danmark og da i en meget ufuldstændig Form; men Egedes Iver for indfødte Lærere kom dog til at bære velsignet Frugt for den danske Mission og skaffede den et overordentligt Fortrin fremfor den hernhuttiske[1]). Han viste alle Grønlænderne den største Kjærlighed, kom dem til Hjælp i Nød og Fare og var til Rede med Trøst og Opmuntring overalt, hvor der gaves ham den ringeste Anledning. Derfor vandt han ogsaa, trods sin Strænghed og sin Indblanding i deres Familieforhold[2]), hvilket han ansaa' for Pligt, men som de ikke altid kunde billige, Grønlændernes Hengivenhed i fuldeste Maal; de hængte ved ham af hele deres Hjerte, deres Smaa klyngede sig til ham, og de Fjerntboende sendte Bud paa Bud efter den kjærlige, déltagende Grønlænder-Ven[3]). — Han levede sig ind i deres Interesser, hjalp dem med Raad og Daad, han saa' med Mildhed og Venlighed paa deres uskyldige Fornøielser[4]) og var altid beredt til at tage Parti for sine Grønlændere, naar Nogen vilde forurette dem[5]). — Der synes at ligge den bedste Apologi for Egedes Virksomhed i Grønlændernes Kjærlighed til ham; de, som levede i stadig personlig Berørelse med ham, de kunde

---

1) Thottske M. S. S. 988 fol. I. Rudelbach. S. 323.
2) F. Ex. angaaende deres Flérkoneri, de døbtes Valg af Ægtefælle osv. Omst. Relat. S. 173; 290.
3) Omst. Relat. S. 100-2; 109-11; 113-14; 131; 296; 320-21.
4) Omst. Relal. S. 123-24; 198. 5) Omst. Relat. S. 178.

sé igjennem hans strænge Optræden til Bunds i hans kjærlige Hjerte og blev derved overbevist om, at han mênte dem det godt og kun vilde fremme deres eget Bedste. — Men det viste sig ogsaa, navnlig under den store Koppe-Epidemi ved de talrige Dødsleier, Egede da var til Stede ved, at hans Forkyndelse hos flere havde slaaet dybt an, og at det Evangelium, han havde prædiket, var bleven opfattet paa den rette Maade. Forfatteren skal ikke nærmere gaa ind paa Enkelthederne ved Egedes Missionspraxis, som Dr. Rudelbach har fremstillet udførlig, det har kun været Hensigten upartisk at fremhæve Eiendommelighederne ved den, og naar der særlig har maattet dvæles ved Skyggesiderne, saa er det ikke af Mangel paa Kjærlighed til Egede, men af Hensyn til, at Dr. Rudelbach altfor lidt har villet sé dem.

Til Slutning kun dette: hvis det havde været saa heldigt for den danske Mission, at Egede, da hans Kræfter var opbrugt, kunde faaet unge, dygtige Afløsere, som ved en varm, inderlig Forkyndelse havde vidst at vinde Hjerterne for Evangeliet, saa skulde Egedes Forarbejde, hans utrolige Flid og Udholdenhed, nok baaret sin Frugt til Velsignelse. Desværre blev det ikke Tilfældet med de danske Missionærer, og de, som høstede mest Frugt af hans Arbeide, manglede Sands for at bevare det udmærkede Kundskabs-Grundlag, Egede havde lagt.

---

§. 10.

Egede som Leder af Handelen; denne bliver kongelig. Egedes Medhjælpere i Grønland.

Forfatteren har i en tidligere Paragraph antydet de Farer, Egedes Dobbeltstilling som Leder baade af Missionen og Handelen medførte; da Interessen her fornemmelig knytter sig til Missionen, skal han væsentlig holde sig til denne Side af Sagen og søge at vise, hvilke Misligheder Egedes Forhold til Handelen medførte for Missionen. — Egede havde som Missionær ganske vist den

Fordél af sine Reiser med Handelsfolkene, at han kom meget vidt omkring, lærte Landets Natur og Folkets Levevis særlig godt at kjende og fik Lejlighed til at forkynde Evangelium for langt flere, end det vilde været Tilfældet, hvis han havde været indskrænket til sin Stilling som Missionær paa Colonien; men han kom ogsaa til at ofre megen Tid og mange Kræfter paa en Gjerning, som var hans egentlige Øiemed fremmed. Paa sine lange Reiser til Handelens Fremme, hvor det ofte gjaldt om at trænge frem gjennem hidtil ukjendte Egne for at finde de bedste og korteste Handelsveie, maa man beklage, at Egede af og til anvendte Magt for at faa sine grønlandske Veivisere til at følge med. Det var urigtigt og maatte skade hans Stilling som Missionær; til hans Undskyldning skal her blot anføres, at det skete af Hensyn til Handelens Tarv [1]. — Egede kom ofte paa Grund af de slette Handelsvarer, som Compagniet i Bergen sendte over, i en langtfra behagelig Stilling til Grønlænderne, der var vænnet til at faa bedre Betaling for deres Producter hos Hollænderne, end Egede kunde give; han vidste da ikke andet at sige til dem, end at Kongen, deres Herre, vilde have, at de skulde handle med hans Folk, ikke med Hollænderne. og den Villie burde de lyde. Det gik dog aldrig saa vidt, at Grønlænderne holdt Egede for en Kræmmer, kommen derover for verdslig Fordéls Skyld, de vidste meget vel at gjøre Forskjel paa hans og Hollændernes Hensigter; at det var Tilfældet, vidner godt for Egedes Optræden [2]. Trods hans Anstrængelser for at holde Foretagendet oppe [3], gik det dog kun daarligt,

---

[1]) At lægge Egede det saa stærkt til Last, som Dr. Rink gjør, er man vist næppe berettiget til. Sé Indledn. til Eventyr. S. 33. Omst. Relat. S. 139-40.

[2]) Efterretn. om Grld. S. 31.

[3]) Egedes Frygt for, at nogen skulde sigte ham for Verdslighed og for at anvende for mange Tanker og Kræfter paa Handelen, har fremkaldt et lige saa fyldestgjørende som smukt og varmt

væsentlig af den før nævnte Grund med de slette Handelsvarer; den hidrørte igjen fra, at Interessen for den grønlandske Handel, som aldrig havde været stor, stadig gik tilbage; havde Kongen ikke staaet bag ved og støttet Foretagendet paa forskjellige Maader, vilde det vistnok have maattet ophøre efter nogle faa Aars Forløb[1]). I sin Frygt herfor foreslog Egede 1727 at forsøge at faa Grønlænderne til „at kontribuere noget til deres eget bedste", hvilket han ansaa' for muligt, naar man brugte „List og Lemfældighed". Han anslog Antallet af Familier om hver af de tre Colonier, som han den Gang haabede vilde blive oprettet, til 300, hvilket altsaa for alle 3 blev 900; hver Familie skulde aarlig give 1 Tønde Spæk i Skat, og Handelen vilde endda kunne faa noget til Kjøbs hos dem; lykkedes denne hans Plan, haabede han, at Missionens Fremtid vilde være sikret. Midlet til at faa Grønlænderne til at betale Skat skulde være følgende: der skulde siges til dem, at nogle onde Menne-

---

Forsvar for hans Handlemaade i Omst. Relat. S. 122. Smlgn. Egedes Dagbog for $^{18}/_{11}$ 1723 i Thottske M. S. S. 1572. 4to.

[1]) Til Oplysning herom sé et Brev fra „Bergens Compagnis Direktion" af $^{29}/_{8}$ 1724 i Kallske M. S. S. 275 fol.; Ny kgl. M. S. S. 1294 fol. — Egede roste i det hele Compagniets Direkteurer for deres Iver for Foretagendet; men Virksomheden lammedes af Mangel paa Penge, de kunde ikke faa Interessenter nok i Foretagendet. — I 1721-22 var der anvendt 16000 Rd. paa Grønland, i 1723: 12,000 og i 1724 igjen en betydelig Sum, og dog havde Handelen 1724 ikke endnu givet 2000 Rd. i Udbytte, fordi de anvendte Summer dog ikke var tilstrækkelige til paa én Gang at iværksætte Foretagendet, saa det lønnede sig. — Egede klagede over, at Interessen for Missionen i Danmark og Norge var saa ringe, at mange ikke engang vilde ofre 1 Rd. paa et Lod i det Lottori, som Kongen havde tilladt til Fordél for det grldske Foretagende. Sé Egedes Dagbog for $^{23}/_{4}$ 1723. Thottske M. S. S. 1572. 4to. Hele Sagen med Lottoriet er nøiagtig oplyst og udførlig fremstillet af Chr. Bruun i „Frederik Rostgaards Liv og Levnet". Kbhvn. 1870. S. 249-53.

sker havde sammensvoret sig om at komme over til dem for at slaa dem ihjel; imod dem vilde Kongen beskytte dem og havde derfor sendt Egede og hans Folk derover. „Ville de nu te sig skikkelige, skriver Egede, og forholde sig efter mine Ord og Undervisning og give Kongen noget Spæk til Betaling, fordi han saaledes tager dem i Forsvar, da vil han hindre, at disse slemme Mennesker skal komme hen til dem og tilføie dem nogen Skade. Hvis ikke, da reise vi herfra, og saa kommer bemeldte slemme Folk hid til dem og overfalder dem" [1]).

Paa Grund af Folkets Lettroenhed og Frygtagtighed ventede Egede, at Planen vilde lykkes godt; han forsøgte ogsaa at sætte den i Værk hos nogle, men Resultatet svarede slet ikke til Forventningerne [2]). — Uagtet dette Middel selvfølgelig var meget forkasteligt, maa man dog til Egedes Undskyldning erindre, at det fremkom, da hele Missionsværket stod Fare for at maatte ophøre af Mangel paa Understøttelse, og at jo i ethvert Fald dets egentlige Øiemed var at gavne Folket selv. 1728 overtog Regjeringen den grønlandske Handel, hvorved Missionens Stilling naturligvis blev fastere end før; men derfor turde Egede ikke ophøre med at arbeide for Handelens Fremme; hvis den ikke betalte sig, var der dog stadig Fare for Missionens Vedligeholdelse. — Egede vedblev, saa længe han var i Grønland, at være Formand for Raadet [3]), som skulde tage alle vigtige Beslutninger, og han øvede derved en gavnlig Indflydelse paa Colonisterne; men fra den Tid af, at Handelen blev kongelig, ligesom ogsaa senere, da den 1734 overdroges til Jacob Severin, synes Egedes Overtilsyn med hele Foretagendet lidt efter lidt at være falden bort. Kjøbmanden, Assistenten og deres Folk emanciperede sig fra Egede og fulgte kun deres egne Planer og Beslutninger med Hensyn til Handelens Drift; Egede maatte selv være om at befordre sig rundt til sin

---

[1]) Dagbog for 1727 i Miss. Arkivet.
[2]) Omst. Relat. S. 297-299. [3]) Omst. Relat. S. 305.

Menighed, thi uagtet Handelsfolkene nok var pligtige dertil, havde de det dog altid i deres Magt at undslaa sig ved at henvise til deres Forretninger[1]).

Adskillelsen mellem Handel og Mission blev saa større og større i Aarenes Løb; hver af dem forfulgte sine Interesser og ansaa' dem for de vigtigste; der kom Overgreb fra begge Sider, det skal ikke nægtes, men det burde dog stadig været erindret, at Foretagendet var begyndt for Missionens Skyld, saa Hensynet til den fortjente at være det første og afgjørende; desværre skete det ikke.

Den bedste Støtte ved Missionsarbeidet havde Egede i sine Sønner, først i Poul, som lige fra Begyndelsen, indtil han 1728 drog til Kjøbenhavn for at studere, var Faderens Kateket[2]), og senere i den yngre, Niels, der var lige saa dygtig i alle ydre Færdigheder, som til at undervise, og som i ganske særlig Grad vandt Grønlændernes Hjerter. 1723 sendte Miss. Coll. en Medhjælper til Egede i Præsten Albert Top, som egentlig var bestemt til Nepisene Coloni, men da denne opgaves 1725, Aaret efter, at den var anlagt, blev han i de 4 Aar, hans Ophold i Grønland varede, hos Egede. Han hjalp denne med hans Sprogstudier og Oversættelsesarbeider og deltog trolig i Missions Gjerningen, saa han i fuldt Maal vandt Egedes Kjærlighed og Fortrolighed; derfor havde Egede gjerne beholdt ham længere hos sig, men Tops „svage Helsen og kleinlige Legems-Constitution vilde ikke tillade ham at forblive længere i dette Land.“ Egede haabede dog, at der ved Tops Ankomst til Danmark 1727 og ved hans personlige Forhandlinger med Miss. Coll. skulde kunne udrettes mere, end det var muligt ved Skrivelser[3]). 1728 fik Egede 2 nye Medhjælpere i Præsterne Ole Lange og Hendrich Miltzoug[4]), hvem Egede og hans Søn Niels gjorde sig al mulig Umage for at lære

---

[1]) Omst. Relat. S. 278. [2]) Efterretn. om Grld. S. 36.
[3]) Omst. Relat. S. 100; 185-86; 220; 224. [4]) Smsteds. S. 243.

Sproget. Uagtet deres Kaldsbreve ikke mere er bevaret, tør man dog ansé det for givet, at de gik til Grønland med den Forpligtelse at blive der mindst 5 Aar og med 200 Rdl. i aarlig Løn. Tjenestetiden var bleven fastsat saaledes ved kgl. Rescript af $^6/_4$ 1725 [1]), og man sér af et i Miss. Arkivet opbevaret Kaldsbrev for P. B. Scheen, som var udsét til 1728 at gaa som Missionær til Grønland, men uvist af hvad Grund forhindredes deri, at han skulde være gaaet derover paa de Vilkaar [2]). Senere indskrænkedes — rigtignok ikke ved noget kgl. Rescript, men ved Praxis, for lettere at faa Folk, som var villige til at gaa til Grønland — Tjenestetiden, saa den kun fastsattes til 4 Aar; det er dog ikke muligt nøiagtig at angive, naar denne Praxis blev fastslaaet som normal [3]). Med Lange og Miltzoug var det, at Egede afgjorde det vigtige Spørgsmaal om Daaben i Januar 1729 [4]), og de hjalp ham med Besørgelsen af Gudstjenesten for Coloniens Folk; allerede 1729 maatte Ole Lange antage en selvstændig Stilling som Missionær ved Nepisene Coloni, som i dette Aar oprettedes for anden Gang [5]). Da Lange imidlertid vanskelig alene kunde besørge Tjenesten paa

---

1) Fogtmann: Rescript Samling. Kbhvn. 1840. B. 3. S. 536.

2) Det hedder i Kaldsbrevet, som er dat. Fredriksberg $^{18}/_2$ 1728, at Scheen skulde være Missionær i Tops Sted „saafremt han ellers efter foregaaende Overhørelse udi Lærdom saa dygtig, udi Liv og Levnet saa skikkelig og af den Alder efter Loven befindes; at hannem Prædikeembedet kan betroes, til hvilken Ende fornævnte P. B. Scheen sig didhen med første fra Bergen afgaaende Skib haver at begive og der udi 5 Aar ved samme Forretning forblive.“

3) Se Glahn: Dagbog, holdt i Holsteinborg fra $^1/_7$1767-$^{30}/_6$68, for Juli 1767, hvor han siger, at det vil blive vanskeligere at faa Missionærerne til at blive flere end de 4 Aar, som de ved Instruxens Underskrivelse forpligte sig til at tjene i Landet. (Denne haandskrevne Dagbog er i Stiftsprovst Egede Glahns Eie.)

4) Omst. Relat. S. 253-61. Rudelbach. S. 328-31.

5) Omst. Relat. S. 273.

Colonien og tillige komme omkring til Grønlænderne, skrev han 1730 til Egede om at faa Miltzoug til Hjælp, og Egede lod ham ogsaa reise der op, eftersom han paa den Tid havde en god Hjælp i sin Søn Niels og Grønlænderen, Fredrik Christian. Lange og Miltzoug arbeidede, som det synes, med Flid og besøgte, saa ofte som mulig, de omboende Grønlændere; i 1731 døbte de allerede 3, af hvilke den ene var Carl, der 1733 bragte Koppesmitten fra Kjøbenhavn til Grønland. Den anden, som var meget frimodig til at vidne for sine Landsmænd, optoges, da Nepisene Coloni paa ny blev opgivet, for en kort Tid i Egedes Menighed paa Godthaab; men han sneg sig hemmelig bort der fra med nogle Landsmænd, uden at han dog derfor glemte at tale om Gud, hvor han kom hen. Han omkom ved et Ulykkestilfælde paa Søen et eller to Aar senere; den 3die var ligesom Carl reist med et Skib til Kjøbenhavn, hvor han døde af Børnekopperne [1]. — I Sommeren 1731 kom Efterretningen om Frederik d. 4des Død til Grønland og med den Budskabet om, at hele Foretagendet skulde opgives som altfor kostbart, og Colonierne nedlægges. Her skal ikke dvæles ved Egedes mageløse Optræden ved denne Leilighed, da alt syntes tabt; det er bekjendt, at det ene skyldtes ham, at Missionen reddedes fra Undergang [2]. — Colonien paa Nepisene blev opgivet, Lange og Miltzoug hjemkaldtes efter kun 3 Aars Ophold i Landet, og den af dem ny plantede Mission blev overladt til sig selv. —

Dog allerede Aaret efter, 1732, kom det glædelige Budskab til Grønland, at Kong Christian d. 6te var bleven omstemt med Hensyn til den „grønlandske Affaire“, og 1733 saa' Egede nye Arbeidere paa Missionsmarken; desværre kom det, som det skal vises i den følgende Paragraph, ikke til noget broderligt Samarbeide mellem dem og ham.

---

[1] Omst. Relat. S. 292-93; 316. Continuat. af Relat. S. 175-77.
[2] Rudelbach. S. 332-33.

§ 11.

De første Brødremissionærers Udsendelse til Grønland; deres Ophold i Kjøbenhavn, Møde med Egede; Correspondancen mellem Egede og Chr. David og dens Eftervirkninger; Chr. David gaar tilbage til Europa.

Det var Zinzendorf, som 1731 var indbudt til Christian d. 6tes Kroning, der havde vakt Kongens Interesse for den grønlandske Mission. Allerede tidligere havde Greven hørt om Egedes Arbeide og tænkt sig Muligheden af, at hans Disciple kunde finde en Virkekreds i Grønland, ja han havde endog 1727 tilbudt Brødrene Hjælp til den danske Mission, uden at det dog blev modtaget[1]; men det var først, da han selv kom til Kjøbenhavn, hvor man netop paa den Tid talte meget om helt at opgive Missionen som mislykket, og hvor han kom i Berøring med Poul Egede og et Par døbte Grønlændere, som opholdt sig der samtidig, at hans Tanker stadig blev dragen hen paa det fjerne Land[2]. Foreløbig maatte han nøies med at anbefale Egedes Mission til Kongens Understøttelse; men han fattede samtidig den Beslutning at sende Arbeidere fra sin egen Menighed til Grønland, naar han havde faaet Missionen i Vestindien, den første, som han indlod sig paa, sat i Gang. Dette lykkedes 1732, da Leonhard Dober og David Nitschmann gik til St. Thomas, og allerede Aaret efter begyndte han sin anden Mission ved at sende 3 Brødre af Sted til Grønland, uagtet han ellers hyldede det Princip kun at henvende sig til Hedninger, for hvem endnu ingen havde begyndt at forkynde Evangeliet[3]. De udsendte var 2 Fættere, Matthæus og Christian Stach, af hvilke navnlig den første synes at have været en from og særdeles nidkjær Mand, tilligemed den noget ældre Christian David, hvis Raad de andre skulde

---

[1] Mission der evangelischen Brüder in Grönland. Gnadau 1831. S. 39.

[2] Uebersicht der Missions Geschichte der evangelischen Brüder. Gnadau 1832. 1ste Abth. S. 6-8.

[3] Uebersicht d. M. S. 9-12. Dr. J. Wiggers: Geschichte der Evangel. Mission. B. 1. S. 51.

høre, og ære ham som en Fader. Det blev dem paalagt, at de ved deres Ankomst til Grønland først skulde tilbyde Egede deres Tjeneste, havde han ikke Brug for dem, maatte de i det mindste ikke forstyrre ham i hans Gjerning; men Zinzendorfs Paalæg om, at Brødrene saaledes skulde tilbyde Egede deres Tjeneste, tør vist kun ansés for en from Talemaade, som han ikke selv trode, vilde føre til noget, da han udtrykkelig tilføiede, at Brødrene i ethvert Tilfælde skulde bo for sig selv og indrette deres Husvæsen, som det sømmede sig et helligt Liv og Vandel ɔ: de skulde bevare deres hernhuttiske Eiendommeligheder ubeskaarne[1]). Nogen Regel for deres Fremgangsmaade ved Missionen kunde man ikke give dem, da Menigheden endnu manglede Erfaring i den Henseende; man overlod dem selv at handle, som Herren og Hellig-Aanden indgav dem det. Dagen før deres Afreise indløb der til den, for største Delen af fattige Exulanter bestaaende Menighed, en lille Pengesum fra en Ven i Venedig; en Dél af den anvendtes til Reisepenge for de 3 Missionærer. Efter at være blevne velsignede til deres Forehavende under Bøn og Haandspaalæggelse af den Ældste, Augustin Neiszer, forlod de Hernhut d. $^{19}/_{1}$ 1733[2]). Paa Veien besøgte de 3 Missionærer Spangenberg i Halle og tilbragte nogle Dage hos ham med Samtale om deres tilkommende Gjerning; han gav dem gode Raad om Planen for deres Fremgangsmaade ved Evangeliets Forkyndelse for Hedningerne, som væsentlig gik ud paa følgende. De skulde først bevise for dem, at der er en Gud til og tale med dem om Hans Egenskaber og Fuldkommenheder, derefter skulde de oplyse dem om Skabelsen af Verden og af Mennesket i Guds Billede, om Syndefaldet og Lovgivningen ved Moses;

---

[1]) Cranz: Historie v. Grönland. B. V. S. 410-11. En Beretning fra Matth. Stach, rimeligvis forfattet 1764, findes i Missions Blatt aus der Brüdergemeine. Hamburg 1837. Nr. 17. [2]) Mission d. e. B. in Grld. S. 41-42.

her ud af skulde de bevise Hedningerne, at de var Syndere, som havde fortjent timelig og evig Straf, og at en Forsoner overfor Gud er nødvendig [1]).

Brødrenes Reise gik videre over Kjöbenhavn, hvortil de ankom tidlig paa Aaret 1733 og traf ikke faa Brødre og Venner, som tog godt imod dem [2]); disse sagde, at der skulde afgaa 2 Skibe til Grønland det Aar, det ene, bestemt til Discobugten, laa allerede seilfærdigt, det andet, som skulde gaa til Godthaab, vilde først komme af Sted noget senere. De 3 Missionærer kom herved i Tvivl om, hvilket Skib de skulde søge Overfart med, uagtet rigtignok Zinzend.'s Paalæg om at tilbyde Egede deres Tjeneste, hvis de vilde holde sig det efterrettelig, udtrykkelig maatte anvise dem Skibet til Godthaab; men synderlig samvittighedsfulde her over for kan de, efter Chr. Davids Brev [3]), hvoraf denne Fremstilling er taget,

---

1) Miss. Blatt aus der B. G. Nr. 17. 1837. Brev fra Johann. Beck dat. $^{16}/_{6}$1740 Ny Herrnhut i Büdingische Sammlung. Leipzig 1742. B. 2. S. 178-81. Man vil sé, at den anbefalede Fremgangsmaade i alt væsentlig stemmede overéns med den, Egede søgte at følge.

2) De var vundne af Zinzendorf under hans Ophold i Kbhvn. 1731; han havde den Gang vidst at skaffe sig mange Venner og havde navnlig forbundet sig med nogle af de Selskaber af Pietister, Separatister og Opvakte, som paa den Tid var talrige i Kbhvn. og andetsteds i Riget. Inden sin Afreise havde han udvalgt nogle, hvem han paalagde at styrke de andre og have Opsigt med Tilhængerne; de udførte deres Hverv vel og vandt mange nye til. — Fra den Tid af var her mange af den herrnhut. Menigheds saakaldte „Sødskende", som uden at være indlemmede i nogen af Menighedens offentlige Forfatninger dog elskede Brødrene, antog deres Religionsprinciper, stod i Forbindelse med dem og holdt Brevveksling og Omgang med dem, naar det var muligt. Se Jens Møller: Mnemosyne. B. 4. S. 296-97.

3) Det er dateret Kopenhagen d. $^{4}/_{4}$33 og findes optaget mellem: Briefe v. Chr. David; cop. 1853 v. Archiwar v. Schweinitz. S. 518-34. (Arkivet i Herrnhut.) — En Oversættelse af det, i hvilken dog adskilligt er udeladt, er optaget

ikke have været, og de tænkte derfor stærkt paa at vælge det andet Skib. Hertil raadede flere af „Brødrene“ dem, blandt andre ogsaa „Hr. Ewald“ — den daværende Præst ved Waysenhuset og Medlem af Miss. Collegiet —, idet han sagde, at de helst maatte undgaa Egede, fordi dennes Sager i Grønland stod slet[1]; han udtalte ogsaa, at de ikke burde bygge paa en fremmed Grund, men søge at lægge en ny for sig selv. Dette billigede de 3 Missionærer ganske, men de besluttede dog — som det var Skik i Herrnhut, naar der skulde træffes vigtige Afgjørelser — at lade det komme an paa en Lodtrækning; Loddet faldt ud til, at de skulde vente og følge med Skibet, som gik til Godthaab. — Ventetiden benyttede de til at skaffe sig flere Venner og Velyndere i Kjøbenhavn, navnlig var Chr. David meget virksom i den Henseende og benyttede snildt den pietistiske Stemning i Hofkredsene til sin Fordél. — Hos Medlemmerne af den kongelige Familie havde Zinzendorf en meget høi Stjerne; derfor vidner, foruden Indbydelsen til Kroningen og hans Indflydelse paa Kongen under dette Besøg[2], navnlig det

---

i Evangelisk Miss. Tidende. Haderslev 1861. S. 145-53. Til Supplering og Oplysning af forskjellige Punkter har Forf. benyttet: Altes und Neues aus dem Reiche Gottes. Th. 4. Frankfurth u. Leipzig 1734. S. 70-78. Miss. der evang. Br. in Grld. S. 41-45. Cranz. B. V. S. 411-15.

[1] Ewald havde sagt: „Weil es schon verdorben wäre“; det maatte sandelig være behageligt for Egede at arbeide under en Foresat, som havde den Mening om hans Arbeide!

[2] Kongen raadførte sig ved den Leilighed med Zinzendorf om at indkalde fra Tyskland „en retskaffen og lærd Mand“, hvem han kunde bruge baade til Hofpræst og Professor theologiae. Z. anbefalede Würtembergeren Jeremias Frederik Reusz, som fik sin Vocation inden Udgangen af 1731 og 1732 tiltraadte sit dobbelte Embede. — Ligeledes raadførte Kongen sig med Z. om Oprettelsen af et nyt Universitet i Slesvig for Kongens tykse Undersaatter; det skulde indrettes paa lignende Maade som Universitetet i Halle, hvor Z. var opdraget. — Kongen overlod dog de nærmere Forhandlinger herom til sine Stats-

intime Forhold, som, man kan sé, har existeret mellem Z. og Christian d. 6te som Kronprins og mellem Z. og Prins Carl [1]); derimod havde „de fornemme Folk“ mange Indvendinger at gjøre mod Greven, idet de fandt, at hans Virksomhed ikke sømmede sig for en Mand af saa høi Byrd som han. Grevens ligefremme Modstandere i Kjøbenhavn havde heller ikke forsømt at fremdrage hans Skyggesider; „men“, skriver Chr. David i et Privatbrev til Z., „de forstaa allesammen ikke Hemmelighederne og ere blinde“. Han tog Greven varmt i Forsvar, og overfor hans veltalende Forklaringer maatte Modstanderne „tie stille og undre sig“ [2]). — David søgte især at finde Ind-

---

ministre, som ikke synes at have været særlig stemt for Sagen, og den døde snart hen. — Se J. Møller: Mnemosyne. B. 4. S. 97-98; 187-90.

1) I „Optegnelser om sit Levnet“ skriver Z., at medens han var ganske ung, trængte hans Slægtninge ind paa ham, for at han skulde søge en Hofstilling. For at undgaa dette, hvortil han ingen Lyst følte, kjøbte han et Gods, hvor han kunde tilbringe sit Liv blandt Bønder og hverve Sjæle for Frelseren; mest gjorde han det dog for at kunne leve i Fred „bis einmahl der damahlige Cronprintz von Dänemark, den ich über alle Massen verehrte, zur Regierung kommen würde; da dachte ich hernach in dero gantzem Königreich vor meinen Heyland Platz zu gewinnen und mich bis dahin drauf zu präpariren.“ Büdingische Sammlung. B. 1. Indledning. Til Prins Carl sendte Z. 1727 de 2 Brødre Johann og David Nitschmann, som skulde bede ham staa Fadder til en Søn, som Grevens Gemalinde havde født. Herpaa svarede Prinsen i et Brev af $^{31}/_{10}27$, takkede for Indbydelsen, lovede at opfylde Grevens Begjæring og udtalte sine gode Ønsker om „at Gud vilde velsigne Z.’s Bestræbelser for at fremme Hans Ære.“ Büd. Samml. B. 3. S. 625-26.

2) Brev fra David til Z. dat. Kbhvn. d. $^{16}/_{8}33$. Se Copibogen med Chr. Davids Breve, S. 512-16 i Arkiv. i Herrnhut. Til de omtalte Modstandere, som havde Indflydelse, hørte navnlig Oversekretairen, Geheimeraad Ivar Rosenkrands og Sjællands Biskop Worm, der var Fjender af alle Conventikler. De havde vistnok fremkaldt Rescript. af $^{5}/_{2}32$ til Kbhvns. Magistrat og Politimester om, „at Ingen maatte holde Forsamling

gang hos Overkammerherre v. Pless, en Mand af den aller største Indflydelse; ved deres første Møde viste han sig noget frastødende mod David, sagde, at Brødrene burde blive i Saxen, til de forjoges, eller nogen kaldte dem, foreholdt Chr. David, at han med Urette havde forladt sin Hustru og forestillede ham, at Brødrene næppe vilde kunne lære det vanskelige grønlandske Sprog. David svarede ham dog freidig og fortrøstningsfuld paa alt og gjorde et saa godt Intryk paa Pless, at denne indbød ham til at komme igjen endnu samme Dags Eftermiddag; fra den Tid af var han Brødrenes ivrigste Ven og Beskytter. David maatte besøge ham næsten hver Dag og tale „hjertelig og fortrolig" med ham, og skjøndt Broderen efter sin Skik, som han skriver, ikke skjulte noget, modsagde Pless aldeles ikke, hvad han sagde. Han indbød endog David til Middag sammen med de fornemste Mænd, og ved en saadan Leilighed spurgte Pless, hvorledes Brødrene tænkte at finde Føden i Grønland. David svarede: „ved vore Hænders Gjerning og Guds Velsignelse; vi ville dyrke Jorden og tage alle Slags Træ med os, saa' Agre og bygge et Hus for ikke at falde nogen til Besvær" — saa lidt Begreb havde Brødrene altsaa om det Lands Natur, hvorhen de skulde gaa. Paa Pless's Indvending, at der ikke fandtes Tømmer der oppe til at bygge Huse af, svarede David: „saa ville vi grave os ned i Jorden og bo der". — „Nei, svarede Pless, tag Tømmer med herfra og byg et Hus, saa vil jeg skjænke Jer noget

---

i deres Huus for at udtyde den hellige Skrift, da saadant har givet Anledning til adskillig Tumult" o. s. v., og snart efter fik de herrnhut. Emissærer, som skulde styrke og tilsé Menigheden, consilium abeundi. For at faa disse Hindringer ryddet af Veien, skrev Z. til Dronning Sophia Magdalena et Brev, dat. Herrnhut den hellige Paaskedag 1732, men det hjalp ikke; Kongen holdt nok meget af Z., men han holdt dog end mere af, som sine Forgængere, at bevare den dansk-norske Kirke for Splid. Sé J. Møller: Mnemosyne. B. 4. S. 299-308. Helveg: Kirkehist. eft. Reform. B. 2. S. 21-22.

der til“, og han gav David 50 Rdl. Senere føiede han mere til og fik ligeledes sine mange fornemme Venner til at interessere sig for Brødrene; det blev en hêl Modesag ved Hoffet at sværme for de nye Missionærer og modtage Chr. David i Salonerne for at høre hans følsomme, hjertegribende Taler [1]. — David indførtes hos Kongens Tante, Prinsesse Sophie Hedevig [2]), som gjentagne Gange lod ham kalde til sig, og David fandt hende „redelig og hjertelig“; alle hendes Spørgsmaal gik ud paa „Hovedsagen“, det var hende ikke om Historien, men om selve Sagens Kjærne at gjøre; „hun elsker os meget“, skriver David. En Gang samtalede hun med ham om den aandelige Fattigdom og dens Nødvendighed til Omvendelse, og saa vel behagede Davids opbyggelige Tale om Omvendelsen efter de 8 Saligheder, som Frelseren nævner (Math. 5, 3—9) hende, at han maatte gjentage den for et Par nye Tilhørerinder. Til Slutning faldt Talen paa at spinde, og David fortalte, at det gav Brødrene sig ogsaa af med; da Prinsessen ønskede at sé det, maatte Overhofmesterinden skaffe en Rok, og David satte sig til at vise sin Færdighed; ved Afskeden fik han 50 Rdl. til Bygningens Opførelse. — Med Markgrevinden, Dronningens Moder [3]), blev han ogsaa efter sin egen Skil-

---

[1]) I Carl Adolf v. Pless til Gunderslevholm (født 1678, Overkammerherre, Geheimeraad, 1708 Ridder af Dannebrogen, 11/10 1730 af Elefanten, 1732 af l'union parfaite, død 1758) havde Zinzendorf allerede i 1731 under sit Besøg haft en mægtig Velynder; det var derfor naturligt, at Brødrene henvendte sig til ham og fandt en Beskytter i ham. Han var endnu i 1733 i fuld Besiddelse af Kongens Bevaagenhed og besad en betydelig Indflydelse. Sé Danske Samlinger. B. 4. Kong Chr. d. 6tes Dagbog for 1741. S. 268. Anm. 2 og J. Møller: Mnemosyne. B. II. S. 118-25.

[2]) Hun var en Datter af Christian d. V. og var født 1677, † 1735; skal hemmelig have været gift med Overkammerherre v. Pless. Königsfeldt: Genealogiske Tabeller. S. 68.

[3]) Enke efter Markgrev Christian Henrik af Brandenburg-Culmbach-Wewerlingen. Königsf.: Geneal. Tab. S. 69.

dring meget intim; hun opbyggede ham med sin Tale om Jesus, som gik ham dybt til Hjerte; han maatte love at skrive til hende fra Grønland og indeslutte hende i sine Bønner. Paa samme Maade gik det med Prinsesse Charlotte [1]), hun var lige saa naadig og forsikrede David, at hun elskede „Menigheden“ høit. —

Imidlertid havde David indgivet en Supplique til Kongen, til hvem Overkammerherren anbefalede Brødrene paa det bedste, og han blev ganske vunden for dem; her om skriver Chr. David: „Kongen er nu bleven meget opvakt og har for 14 Dage siden besluttet at sørge for Grønland, hvorledes det kan dyrkes og forsynes med godt Folk, som ikke giver Hedningerne daarligt Exempel. Kongen har sagt, at dersom hele Herrnhut vil til Grønland, saa vil han faa dem derhen paa sin egen Bekostning [2]). — Kongen elsker os meget og har givet Befaling til at skaffe vore Sager i god Stand paa Skibet, og at ingen skal gjøre os ondt; vi skulle provianteres paa Skibet, og Egede skal modtage os venligt og lade os gjøre, som vi ville, efterdi Gud er med os“. Det sidste kan dog næppe være korrekt opfattet af David, da det synes utroligt, at Kongen i den Grad skulde have glemt, hvad han skyldte Grønlands Apostel, som nu i 12 Aar havde kæmpet med de største Besværligheder for at udbrede Evangeliet og nu havde brudt Isen der oppe [3]). — Men at

---

1) Kong Chr. d. 6tes Søster, f. 1706 † 1782. Se Königsfeldt S. 69.

2) En saadan Ytring kunde nok komme overens med Kongens Tænkemaade; han vilde vel hjælpe og beskytte Herrnhutterne, men paa den Betingelse, at de blev saa langt som mulig fjernede fra hans egentlige Riger, hvor der skulde herske Orden og Fredsommelighed i Religions Sager, noget, som Brødrene ikke befordrede. Se S. 115 Anm. 2, Slutning.

3) Det stemmer heller ikke overens med Kongens Anbefaling af Brødrene til H. Egede i hans Brev dat. Frederiksberg d. $^4/_4$1733, som kun indeholder Paabud til Egede om at vise Brødrene Venskab og Hjælpsomhed, men intet som helst om at lade dem gjøre, som de vilde. Brevets Slutning lyder saaledes:

Hoffet virkelig i nogen Tid har været meget optaget af Brødrene, synes utvivlsomt, uagtet der nok kan være en Dêl Overdrivelse med i Spillet, naar David skriver: „Paa Frederiksberg, Kongens Lystslot ved Kjøbenhavn, er opstaaet en stor Opvækkelse i Anledning af vor Rejse til Grønland, og alle ere grebne som af en usynlig Kraft. Jeg er ganske forbavset over, at der gives et saadant kongeligt Slot paa Jorden". Det var hele Hofpersonalet, lige fra Overkammerherren og de forskjellige fyrstelige Personers høieste Functionærer, fra Hofdamerne, „som begyndte at holde sig sammen og var meget fortrolige med hverandre" og Baron v. Sølenthal [1]), hos hvem Chr. David „gik ud og ind", og lige ned til Kammertjenerne, mellem hvilke Herrnhutterne ogsaa fandt „en meget kjær Broder", som var grebet af Bevægelsen, og alle viste deres Déltagelse for Brødrenes Mission ved hyppige Forsikringer om Kjærlighed og ved at skjænke dem rundelige Pengegaver. — Chr. David blev helt fortumlet af alle de fornemme Folk, han talte „hjertelig og fortrolig" med og „gik ud og ind" hos og maatte opbygge ved at tale over et eller andet Sted af Skriften, som de opgav

---

„Og som med dette Skib til Dig henkommer trende saakaldte mæhriske Brødre, der ere christelige og redelige Folk og Tømmermænd af Profession, og alene af Kjærlighed til at tjene Gud iblandt Grønlænderne, og for at hjælpe Landet saa vidt muligt er at bygge, frivillig har paataget sig denne Reise, saa er hermed vor allernaadigste Villie og Befaling, at Du disse trende Mænd imodtager, og dennem al god Villie, Kjærlighed og Hjælp i deres gode Forehavende beviser. Dermed skeer vor Villie." — Brevet findes meddelt in extenso i Mnemosyne. B. III. Bilag S. CCCI-CCCII.

[1]) Georg Wilhelm, Friherre af Söhlenthal, havde navnlig en meget høi Stjerne hos Dronning Sophia Magdalena. Han var en Ungdomsven af Zinzendorf og fulgte udpræget pietistiske Grundsætninger, som han ogsaa under Frederik d. 5te blev fuldstændig tro trods de forandrede Tider. Mere om ham i Danske Samlinger. 2den R. B. 4. S. 285. Mnemosyne. B. 2. S. 54-56.

ham; sine 2 Ledsagere maatte han overlade at tage sig af de simplere Folk, som ogsaa havde hørt om Brødrene og gjerne vilde vide noget mere om deres Forehavende. De 2 Stach'er modtog derfor Borgerne, kom ogsaa til dem i deres Huse og vandt megen Indgang hos dem[1]. — Imidlertid søgte de alle 3 at lære lidt Dansk, da de frygtede for ellers ikke at kunne tale med Egede, som, de havde hørt, ikke kunde Tysk — hvilket dog senere viste sig at være en falsk Formodning; desuden mente de, at de maatte lære noget af Sproget for at kunne forstaa de danske Ord, som Egede havde indført i Grønlandsk, fordi det manglede Betegnelser for mange Begreber. —

Om Egede skriver David: „man beretter meget om ham; Brødrene[2]) sige alle, at han er oprigtig, men mangler levende Erfaring om Christo og slaaer Hedningerne,

---

[1]) Dette sés bl. a. af et Brev, opbevaret i det ledreborgske Arkiv Reg. Nr. 335: Grönländische Briefe der herrnhuttischen Colonie. Brevet er fra Chr. Stach til J. G. Becherer i Kbhvn. og er dateret Grld. d. 17/7 34; Stach var glad ved fra Becherer at erfare, at Brødrenes Arbeide i Kbhvn. endnu bar Frugt, om det end skete under Trængsel; han var vis paa, at det netop derved vilde vokse.

[2]) Til disse maa regnes foruden Enewold Ewald ogsaa Professor Reusz, til hvem Chr. David skrev et Brev 1733, i hvilket han kalder ham „lieber Bruder" og taler opbyggelig til ham. (Se Copibogen med Chr. Davids Breve S. 510-11. Arkivet i Herrnhut.) Smlgn. 2 Breve i det ledreborgske Arkiv. Reg. Nr. 335: 1) fra Chr. Stach af 8/7 1734 til Prof. Enewold Ewald. Overskriften lyder „Hertzlich geliebter Bruder", og man erfarer, at Ewald i et Brev til Chr. David havde bevidnet Brødrene sin hjertelige Deltagelse og havde omtalt sine egne Trængsler. Brødrene i Grld. sendte deres Diarium til Ewald, som tillige med de andre Venner og „Brødre" i Kbhvn. af det kunde faa Oplysninger om Brødrenes Færd og Tilstand. — 2) Brev fra Chr. Stach af 30/7 34 til Præsten Høling i Riga; i dette omtales Hofpræsten, Prof. Reusz (skrives Reisz) som „Broder" og som Brødrenes Mellemmand ved deres Correspondance med Europa. — Yderligere Oplysninger om Reusz findes i Danske Samlinger. 2. R. 4de B. S. 295 Anm. 2. Mnemosyne. B. IV. S. 97-98.

naar de ikke ville være lydige; Gud alene kjender hans Hjerte". Hvad der dog opmuntrede David, var, at Egede var gaaet fra Norge til Grønland af en særegen Trang, og at han havde kaldt Colonien for „Godthaab". — Chr. David talte ogsaa med Poul Egede, som fortalte ham, at hans Fader allerede havde døbt 200 Børn. —

Man sér af Davids nys anførte Bemærkninger, at han kun nærede temmelig svage Forhaabninger om, at der var noget ved Egede, og at der kunde komme noget frugtbart Samarbeide i Stand imellem dem; Tilliden, hvorpaa Forholdet skulde være bygget, manglede hos David, og den store Gunst, som var bleven ham til Dél hos de fornemme, var just heller ikke skikket til at gjøre ham ydmyg og imødekommende, som han burde have været, overfor Egede. — I Slutningen af sit Brev skriver David: „Nu kalde alle os „den levende Guds Børn", om end skjøndt jeg ikke har været sagtmodig og saaledes ikke kan tilegne mig de Ord: „de skulde kaldes Guds Børn" [1]). Jeg forsikrer mine Brødre i Herrnhut, at jeg her ikke har søgt Ære, Gunst eller Brød. Nej, nej, har jeg nogetsteds været ligefrem og stræng, saa er det her" — han havde altsaa dog selv Følelsen af, at hans megen Omgang med de fornemme og mægtige kunde misforstaas.

Penge havde Brødrene ikke Brug for i Grønland, derfor brugte de dem, de havde faaet, til at indkjøbe Bygningsmaterialier, Tømmer, Brædder, alle Slags Værktøi, Hør til at spinde, Brød, Mél, Bøger, Papir osv., saa de drog af Sted, rigelig forsynet med alle Ting, hvad det udvortes angaar, havde blot Chr. David haft noget mere christelig Kjærlighed og Forsonlighed til at begynde Arbeidet med. —

Den 10de April afgik Brødrene fra Kjøbenhavn, og allerede den 20de Maj ankom de til Godthaab, hvor de henimod Aften kastede Anker; Niels Egede og Skriveren Just kom straks ombord for at spørge nyt fra Hjemmet,

---

[1]) Math. 5, 9.

de samtalede med Capitainen og spurgte ham ud om de nye Missionærer, hvor de agtede at bo osv. [1]) Ogsaa med Brødrene selv vekslede de nogle Ord, som ifølge Chr. Davids Beretning gik ud paa, at Brødrene kun skulde blive ombord den første Nat, saa vilde Egede næste Dag sørge for, at de fik et Logis i Land; men da Diariet intet indeholder herom, og Skriveren Just udtrykkelig benægtede, at et saadant Løfte var bleven givet, maa det enten hidrøre fra en Misforstaaelse eller ligefrem være et Opspind af David, som brugte det til at angribe Egede med i den paafølgende Correspondance. —

Næste Morgen fulgte Brødrene med Capitainen hen til Egede, som modtog dem alle venlig og, efter at have læst deres Anbefalingsbrev fra Kongen, lykønskede dem til deres Forehavende. Han spurgte dem, hvordan de havde tænkt sig at faa Sproget lært, og da de svarede, at de endnu ikke vidste det, men vilde bede ham give dem Anvisning paa, hvordan det bedst kunde ské, svarede han dem, at han nærmest havde lært det som en Elev, der ad grammatisk Vei tilegner sig et fremmed Sprog, ikke saa meget ved Omgang med Grønlænderne, som hans Børn. Samtalen gik i øvrigt noget tungt, Brødrene kunde ikke endnu tale Dansk, og Egede udtrykte sig med Besvær mundtlig paa Tysk; efter at de havde drukket The, stod Brødrene op for at gaa. Egede bad dem vel blive, men da de sagde, at de havde Lyst til at sé sig om uden for Colonien, lod han dem gaa, idet han dog indbød dem til at komme igjen, naar de havde endt deres Spadseretour. — Det gjorde de imidlertid ikke, Chr. David var blevet fornærmet paa Egede, som han mente ikke havde vist sig hjertelig og imødekommende; efter at

---

[1]) Man sporer straks i Brødrenes Diarium deres uvillige Stemning overfor alle, som hørte til Egedes Hus; saaledes tage de af den i sig selv ganske uskyldige og naturlige Ting, at Capitainen bød den unge Egede og Skriveren noget at drikke, Anledning til at bemærke: „da de havde drukket sig tæmmelig mætte i Vin og Brændevin, gik de bort.“

Brødrene paa egen Haand havde udsêt sig en Byggeplads et godt Kvartêrs Vei fra Colonien, vendte de tilbage til Skibet, hvor de traf Capitainen, som da havde endt sin Samtale med Egede. — Ifølge Brødrenes Diarium sagde Capitainen dem, at han havde spurgt Egede, om han ikke vilde give Brødrene Kost i 14 Dage, men han havde erklæret sig ude af Stand der til, hvilket undrede Brødrene, da de var seilet til Godthaab paa et stort Proviantskib, og de hos Egede havde sêt 4 Køer, 4 Svin og megen tør Fisk. Capitainen havde da spurgt Egede, om han ikke vilde give Brødrene Logis, indtil de fik sig indrettet en Bolig, men ogsaa dette havde han afslaaet. Brødrene skrive, at de ikke blev bedrøvet her over, da de ikke havde ventet sig det bedre, og de desuden allerede i Forveien havde besluttet at bygge for sig selv. —

Hvad det første Punkt angaar, saa er det vel muligt, at Egede har undslaaet sig for at forsyne Brødrene med Proviant, og der laa sikkert aldeles ingen Uvillie til Grund der for, men kun en fuldstændig berettiget Sparsommelighed, som hans mangeaarige Erfaring om den Fare, Colonien kom i, naar Proviantskibene udeblev, havde lært ham; efter den rigelige Forsyning, som var bleven Brødrene til Dél i Kjøbenhavn, synes der heller aldeles ikke at have været nogen Opfordring for Egede til straks at vise sig meget rundhaandet. Senere, da Brødrene virkelig kom i Nød, viste Egede den største Venlighed og Hjælpsomhed imod dem, hvilket ogsaa paaskjønnedes i Brødrenes Indberetninger til Hjemmet, og som Cranz har ydet stor Anerkjendelse [1]).

---

[1]) Til Stadfæstelse herpaa skal der henvises til et Brev fra M. Stach, C. Stach og Chr. David til Madam Elisabeth Qvast i Kbhvn., dat. Grld. d. $^{12}/_{8}$ 34. Der omtales heri, at Egede i det forgangne Aar havde laant Brødrene 2 Tdr. friskbagt Brød og 1 Td. islandsk Faarekjød; nu ønskede Egede det tilbage, da han og Colonien kun havde lidt tilovers. Brødrene bad Md. Qvast sende dem forskjellig Proviant. (Sé det ledreborgske Arkiv. Reg. Nr. 335.)

Angaaende det andet Punkt maa imidlertid enten Capitainen have misforstaaet Egede eller Brødrene have opfattet Capitainens Beretning galt; thi Egede afgiver i et Brev til Chr. David, som i den senere Correspondance bebreidede ham hans Ugjestfrihed, en saa høitidelig Forsikring om sin Uskyldighed i denne Henseende, at hans Ord maa staa til troende. Capitainen havde lige saa lidt, som Brødrene selv, med et Ord bedet Egede om at give dem Logis; da Egede mærkede, at Brødrene ikke vilde bo paa Colonien, men udsaa' sig en Byggeplads, uden at spørge ham til Raads, afsondret for sig selv, opfattede han det med god Grund som et Tegn paa, at de ikke skjøttede om at have for meget at gjøre med ham, og han holdt sig derfor tilbage fra at tilbyde dem Bolig hos sig. —

Ganske vist var Egede paa Grund af denne Brødrenes Afsondring — som Chr. David i et Brev til Egede vilde give det Udseende af var foranlediget af Egedes ugjestfri Modtagelse, medens den i Virkeligheden var besluttet, inden Brødrene kom til Grønland, og kun var en Opfyldelse af Zinzendorfs Instruks om, at de skulde bo for sig selv — noget retiré overfor dem, men hertil havde han ogsaa andre Aarsager. Han havde fra Kjøbenhavn modtaget Breve, som indeholdt meget modsigende Domme om Brødrene; nogle var helt for dem, andre nægtede, at de var rette Lutheraner, og maatte ikke den store Iver, hvormed de ledende Kredse i Kjøbenhavn havde taget sig af de nye udenlandske Arbeidere, baade forbause og smerte ham, som nu i en Aarrække havde kæmpet saa haardt og ofte under saa ringe Déltagelse i Fædrelandet for Grønlændernes Omvendelse? — Men hans Tilbageholdenhed gik dog ikke videre, end at han d. 22de Maj, da Brødrene paa ny besøgte ham og spurgte ham, hvordan han var bleven opvakt til at gaa til Grønland, viste sig meget villig til udførlig at fortælle dem det, ja endog i Fortrolighed meddelte dem, hvorledes han havde maattet kæmpe og læmpe sig frem i Bergen

for at faa de fornødne Midler tilveiebragt til at begynde det grønlandske Foretagende med. Af Beretningen her om i Diariet sér man imidlertid, hvorledes Brødrene straks misforstod Egede, enten det nu var hans ringe Sprogfærdighed eller Manglen hos Brødrene til at opfatte skarpt og bestemt, der foranledigede det; Misforstaaelsen kom frem i den paafølgende Correspondance i Form af en meget graverende Beskyldning mod Egede for paa en underfundig Maade at have tilvendt sig Penge [1]).

Brødrene fulgte ganske vist deres Instruks for saa vidt, at de tilbød Egede deres Tjeneste, som han selvfølgelig ikke kunde benytte sig af, før de havde lært Sproget, men det fremgaar tydelig nok af deres Breve til Hjemmet, at de saa' med alt andet end venlige Øine paa ham. De insinuere nemlig, at Egede delte den i Grønland almindelige Betragtning af dem som Daarer, der havde indladt sig paa en Opgave, der laa langt over deres Kræfter [2]), uagtet Egede ikke med et Ord antyder dette i sin Dagbog [3]), men tværtimod i den senere opstaaede Brevveksling med Tak anerkjendte deres gode Hensigt og udtalte, at de kunde blive skikkede til at

---

[1]) Til hele det foregaaende Stykke fra Ankomsten til Grønland, se: De 3 første grdlandske Brødre-Missionærers Diarium for 1733 i Brev Copibogen af 1853. S. 549-72. Den findes offentliggjort med Udeladelser i Gemein Nachrichten for 1854. — Optegnelser af Matthæus Stach. Sm. Copibog S. 602-3. — Beretning fra Fr. Böhnisch om Chr. David og Egede. Sm. Copibog S. 614-18. — Breve fra Egede til David af $^{3}/_{10}$1733 og $^{20}/_{1}$ og $^{22}/_{2}$1734; Breve fra David til Egede af $^{16}/_{3}$1734. Alle de nævnte Kilder findes i Arkivet i Herrnhut.

[2]) Brev fra M. Stach af $^{13}/_{6}$33, meddelt i Miss. Blatt aus der Brüder Gemein. 1837. Nr. 18 og i Mission der evang. Brüder in Grld. S. 46-48. Det hedder heri: „Alle Menschen halten uns zwar für Thoren, sonderlich diejenigen, welche schon lange in diesem Lande gewesen sind, und dieses Volk kennen; aber wir freuen uns darüber.“ . . .

[3]) Kallske M. S. S. 638 4to.

forkynde Evangeliet for Grønlænderne[1]). Han søgte at hjælpe dem hertil ved at laane dem sine Optegnelser om Sproget, sine Oversættelser af Hovedpunkterne i Katekismus, og baade han og hans Børn kom dem med Glæde til Hjælp ved Indøvelsen af det vanskelige Sprog, som faldt de ulærde Arbeidsmænd, der ikke havde Begreb om Grammatik, dobbelt besværligt[2]). — Brødrene søgte ogsaa at give det Udseende af, at Egede ikke bekymrede sig synderlig om Grønlænderne, og at man ikke saa' nogen af dem gaa ud og ind hos ham, skjøndt der boede flere Hundrede i Nærheden; Egedes utallige Reiser og hans utrættelige Opofrelse baade for døbte og udøbte under den snart efter udbrydende Koppeepidemi vidner tilstrækkelig om Grundløsheden af denne Beskyldning. — Ogsaa de døbte Grønlænderes mangelfulde Kundskaber havde de straks faaet Øie for; en Grønlænder, som var reist med dem fra Kjøbenhavn, havde de, da de begyndte at lære de første Spor af Sproget, udspurgt om Christus og om, hvorpaa han var bleven døbt, men han havde vist sig aldeles uvidende[3]). Forklaringen ligger nær: Grønlænderne har slet ikke forstaaet deres Spørgsmaal; men kan man i det hele ansé Brødrene for kompetente Dommere over en Indfødts Kundskaber nogle faa Uger efter deres Ankomst til Landet?[4]). — Det gik endog saa vidt, at Matth. Stach i et Brev til Menigheden i Herrnhut saa' bort over Egedes Arbeide som fuldkomment betydningsløst. Her skal anføres et Par Udtalelser af ham: „Ich ruffe Euch zu, meine Brüder, aus einem Lande, da der Nahme Jesu noch nicht bekannt ist, und die Sonne der

---

1) Brev af $^{25}/_{9}$1733 i Arkivet i Herrnhut.

2) Det paaskjønnedes dog meget af Fr. Böhnich; sé hans: Beretn. om Chr. David og Egede i Brev-Copibogen af 1853 i Arkivet i Herrnhut; ligeledes af Cranz. B. V. S. 421-25.

3) Brev fra Chr. David og Chr. Stach af $^{13}/_{6}$1733, meddelt i „Altes und Neues aus dem Reiche Gottes. 7de Dél.

4) Den samme Betragtning gjøres ogsaa gjældende af Glahn i Fortalen til „Anmærkn. over Crantz“.

Gerechtigkeit noch nicht erschienen". — Han skriver om den, der ikke vandrer i Lyset: „dem wäre es besser, er wohnete in Groenland, da er von Jesu, dem Heyland aller Menschen, noch nie gehöret hätte" [1]). Ifølge en lignende Betragtning skrev David til Zinzendorf: „O wie elend ist der Haushalter Egede in Grönland! Man siehet vom allen nichts, nicht einmal gastfrei ist er, da wir ihm doch helffen wollen" [2]). — Egedes Pintseprædiken følte de sig slet ikke tilfreds med; han gjorde ikke opmærksom paa, hvordan man kommer til Gjenfødelsen, og hvilken Forskjel der er mellem et gjenfødt og et ærbart, naturlig fromt Menneske [3]). — Man sér af disse Domme, (hvorvel man vistnok ikke tør benægte, at der, hvad den sidste angaar, kan have ligget noget berettiget til Grund), hvor tilbøielig Brødrene straks var til at kriticere Egede paa en alt andet en „broderlig" og venlig Maade. —

Saaledes var altsaa deres Stemning, da Egede ved jævnlige Samtaler om Trossager søgte at komme til Klarhed om deres Overbevisning for ikke at dømme dem efter de af andre fremførte Paastande og Beskyldninger, men selv danne sig en Opfattelse. Man kan derfor ikke undre sig over, at Udbyttet af Samtalerne kun blev ringe; Brødrene vilde ikke ret ud med deres Mening og udtalte sig uklart, og Egede havde paa sin Side vanskelig ved i Øieblikket at finde det rette Ord til at udtrykke sig med. Han opfordrede derfor Brødrene, da de i Juli Maaned havde faaet deres Bolig reist og for saa vidt færdig, at de kunde flytte ind i én af Stuerne, til at begynde en skriftlig Forhandling; derved haabede han, at de bedre vilde komme til gjensidig Forstaaelse [4]). — Under almindelige

---

[1]) Brevet er af $^{9}/_{6}$1733 og findes i „Der freywilligen Nachlese 1ste Sammlung. Frankfurth u. Leipzig 1734. (Unitets Bibliotheket i Herrnhut.)

[2]) Brevet er skrevet i Juni 1733 og findes i Copibogen af 1853; Arkivet i Herrnhut.

[3]) Se det ovenanførte Brev fra C. David og Chr. Stach af $^{18}/_{6}$33.

[4]) Egedes Brev til Chr. David af $^{20}/_{1}$34 i Arkivet i Herrnhut. Miss. Blatt aus der B. G. 1837. Nr. 18.

Forhold var det vistnok et unaturligt og lidet hensigtsmæssigt Middel for 2 Parter, som ikke kunde forstaa hinandens Meninger, at ombytte den mundtlige Forhandling med den skriftlige, men fra Egedes Standpunkt var det fuldstændig berettiget, da han ventede bedre at kunne fatte Brødrenes underlige Udtryk, naar han fik dem til rolig Gjennemlæsning og Overveielse. Tillige formodede han med god Grund, at det vilde falde ham lettere at udtrykke sig skriftlig end mundtlig. Man kan kun betragte det som et Vidnedsbyrd om hans store Samvittighedsfuldhed, at han ansaa' det for en Sag af den største Betydning, at de nye Medarbeidere paa Grønlændernes Salighed ikke førte anden Lære end den, han ansaa' for den eneste rette. — Han gik til Correspondancen uden nogen Bagtanke om paa spidsfindig Maade at ville fange Lægmændene i uconventionelle Udtryk om Læren, han havde den bedste Villie om at komme til Forstaaelse med de Folk, hvis Hensigt i Grønland han ærede og glædede sig over; at der blev blandet allehaande uvedkommende Spørgsmaal ind i Forhandlingerne og navnlig mange personlige Angreb, som kun tjente til at fjerne ham fra Brødrene, var visselig ikke hans Skyld. — Det blev den ældste af Brødrene Christian David, der jo betragtedes som den egentlige Leder, som aabnede Forhandlingerne med et Brev af 11te August 1733.

Christian David var ganske vist en mærkelig Personlighed og æres ikke uden Grund i Brødremenigheden som en Mand, der har indlagt sig store Fortjenester af den; han var kraftig og rastløs virksom; usædvanlig begavet, havde han en for mange henrivende Veltalenhed. Han var glødende i Troen og havde læst overordentlig meget, navnlig var hans Bibelkundskab forbausende; men han manglede i høieste Grad Kritik over, hvad han tilegnede sig. Ifølge sin Natur havde han Hang til det mystiske, og han jagede efter at opsøge det i Christendommen; i den hellige Skrift fandt han en ligefrem Mening, tilgængelig for alle, og en dybere, som kun Aandens Salvede

kunde trænge ind i[1]. — Han kunde slet ikke gjøre Skjel mellem væsentligt og mindre væsentligt i den christelige Lære og manglede fuldstændig Sands for en kort udtrykt Bekjendelse; uheldigvis havde han en for Lægmænd almindelig Lyst til at brede sig og lade sin Tale glimre med Skriftsteder og mystiske Udtryk. — Af disse Grunde var en Forhandling med ham trættende og besværlig, hans Mening var vanskelig, undertiden ligefrem umulig, at forstaa; hvad Egede betonede som Hovedpunkter, ansaa' han for Biting, fordrede Egede et kort og bestemt Svar paa et simpelt Spørgsmaal, gav han ofte en lang, mystisk Udvikling, som ikke direkte indlod sig paa Sagen. Derfor svulmede Correspondancen saa uforholdsmæssig op — den udgjør 390 tætskrevne Kvartsider — og udstrakte sig over $^3/_4$ Aar; Egede søgte vel ved Samtaler mellem Brevene at komme til Klarhed og Forstaaelse, men Chr. Davids Skrivelyst var én Gang vakt, og den lod sig ikke standse. — Da Egede mærkede Davids Tilbøielighed til vidtsvævende, mystiske Udviklinger, som ikke oplyste noget om hans Forhold til den lutherske Lære, foreslog han, at David skulde udtale sig om Retfærdiggjørelsen af Troen, som han selv til en Begyndelse udviklede med en udførlig Begrundelse i den hellige Skrift. — Igjennem en Række af Breve behandledes dette Æmne, fra Chr. Davids Side bestandig indhyllet i uklare Talemaader og ledsaget af Udviklinger, hvis Sammenhæng med den foreliggende Sag kun hans egen mystiske Tankegang kunde finde[2], men dog saaledes, at hans Opfattelse mere og mere skinnede frem; han saa' Retfærdiggjørelsen som en virkelig iboende Retfærdighed, forud for hvilken der maatte gaa en Helliggjø-

[1] Til Belysning af hans sværmeriske Meninger er der i Bilagene Nr. 22 meddelt et Uddrag af et Brev fra ham af $^{29}/_{6}$ 1734.

[2] Saaledes en vidtløftig Udvikling i hans Brev af $^{15}/_{9}$33: „vom siebenfachen Fall-Adams“, hvori han lærte om en Række Synder og Overtrædelser hos Adam, som dannede Indledningen til det i Biblen omtalte Syndefald. (Arkivet i Herrnhut.)

relse. — Egede var helt igjennem den overlegne, men venlig og human indlod han sig paa saa godt som alle Davids Udviklinger, naar han da kunde forstaa Meningen af dem, bifaldt eller modsagde dem, dog altid paa en rolig og værdig Maade, saa man faar det bestemteste Indtryk af, at det var ham om Sagen at gjøre, og at han meget ønskede at komme til Enighed med David. — Hovedpunktet, Retfærdiggjørelsen af Troen, indtager altid den første Plads i hans Breve, han gjorde sig den største Umage for at faa det ret alsidig belyst; da det vrange ved Davids Anskuelse traadte tydelig frem, bestræbte han sig for, navnlig med Grunde ud af den hellige Skrift, at vise ham hans Vildfarelse, og faa ham ledet ind paa den rette lutherske Betragtning. — Senere kom Spørgsmaalet om de gjenfødte Guds Børns Fuldkommenhed til. David vilde hævde en saadan baade i Tro og Gjerning, de Gjenfødte var saa fuldkomne, som det var dem foresat af Gud. Egede derimod holdt paa, at der stadig vedblev at klæbe store Ufuldkommenheder og Skrøbeligheder ved dem, som de først lidt efter lidt kunne aflægge, den fuldkomne Frigjørelse lykkes aldrig i dette Liv. — Egede anerkjendte Davids oprigtige Tro, paaskjønnede mange sande og træffende Bemærkninger hos ham og holdt sig stadig fri for alle personlige Argreb; han vilde ikke berøve David noget, som var ham dyrebart og helligt, men kun berigtige hans Anskuelser om de 2 anførte Punkter eller faa ham til at indrømme, at han i sin Lære derom ikke stod paa luthersk Grund.

Chr. David betragtede Egede som et uomvendt Menneske, som den, „der endnu stod under Faderens Dragen til Sønnen“, og han saa' det som sin Opgave at bringe ham til Omvendelse; han havde havt saa stort Held med sig i Kjøbenhavn overfor fornemme og lærde Folk, at han ogsaa ansaa' det for muligt at vække Egede og faa ham draget over til sin Anskuelse. Det var en noget plump Maade, hvorpaa han stræbte der efter; alle hans Breve, lige fra det første til det sidste, er fulde af

direkte og indirekte Opfordringer til Egede om at omvende sig og fatte et andet Sind og af Forsikringer om, at han vilde bede Gud lade sin Naade bryde igjennem hos Egede, saa han kunde begynde en ny gudelig Vandel. Dog ikke nok der med, David rettede, foranlediget ved en Feillæsning i et Brev fra Egede, de hæftigste Angreb paa hans Tro og christelige Vandel: han var ikke alene selv uomvendt, men han hindrede ogsaa sine nærmeste Omgivelser og Hedningerne i at omvende sig; den Lære, han førte, var kun „ein elend Ortodoxie". — Med Ro og Værdighed afviste Egede de ubegrundede Beskyldninger og vendte tilbage til Forhandlingsgjenstanden; men de kunde ikke komme til nogen Enighed dér om. — Med 1734 begyndte den anden Dél af Correspondancen, idet Chr. David i et Brev af 1ste Jan. rettede et endnu langt plumpere og mere ubegrundet Angreb paa Egede end før, og Egede i 2 Breve af 20de Jan. og 22de Febr. 1734 udførlig forsvarede sig; i disse traadte Spørgsmaalet om Læren helt tilbage. — En senere, meget vidtløftig Afhandling af Chr. David, hvori han navnlig udbredte sig om Tusindaarsriget og Christi Gjenkomst til Dommen, lod Egede ganske ubesvaret; han nøiedes med „at levere Chr. David hans chiliastiske og fanatiske Skrift tilbage" [1]).

Ved denne Correspondance havde Egede ganske vist

---

[1]) Dagbog for $^{17}/_{5}$ 1734. Kallske M. S. S. 638. 4to. En nøiere Redegjørelse for Correspondancen, som det er lykkedes Forf. at opspore i Arkivet i Herrnhut, og som han med nogen Besvær fik Adgang til i Sommeren 1877, vilde føre os for vidt; Hovedindholdet findes angivet i det foregaaende og har til Déls før været meddelt af Rudelbach efter Egedes Dagbog 1733-34 (Kallske M. S. S. 638 4to). Correspondancen er imidlertid saa interessant i sine Enkeltheder og giver et saa udmærket Billede af Egedes Karaktér, at den fortjener at kjendes i en videre Kreds. Da Forf. har taget nøiagtige Copier af alle Egedes og en Dél af Chr. Davids Breve og for Restens vedkommende gjort Excerpter, vil han, ifald han kan opnaa den nødvendige Deltagelse der for, senere forelægge Correspondancen for Offentligheden.

opnaaet at komme til Klarhed om Chr. Davids religiøse Standpunkt, og navnlig var han kommen paa det Rene med, at denne med Urette vilde tilegne sig Navn af luthersk Lærer; Egede kunde derfor efter sin Opfattelse ikke arbeide sammen med ham, „denn wo nicht Einigkeit im Lehre ist, dar ist auch kein Einigkeit im Geist", skriver Egede i Brevet af 2den Oktbr. 1733. — Hvis der ikke havde været andre Differentser mellem Egede og David end de 2 Lærestykker om Retfærdiggjørelsen og et gjenfødt Menneskes Syndefrihed, saa burde disse vistnok ikke have skilt to Hedningelærere ad; de kunde meget godt haft afvigende Meninger herom og dog arbeidet sammen til Velsignelse. Hvorvel Egedes nys anførte Udtalelse tyder paa, at han lagde for megen Vægt paa Enighed i L æ r e n, i Stedet for stærkest at betone T r o e n, er det dog sandsynligt, at han overfor en anden Medarbeider end Chr. David vilde have stillet sig anderledes; men det stærke Hang til Mystik hos David skræmmede Egede, han var med Rette betænkelig ved den Christendom, som David vilde meddele Grønlænderne, naar Forkyndelsen blev blandet med saadanne Fantasterier og mystiske Udtryk, som David havde fremført for ham, under Foregivende af, at de hidrørte fra Aandens Salvelse. Rimeligvis stred Egede saa haardt for at faa David til at erkjende sin Vildfarelse paa de to Punkter, fordi han saa' dem som Roden til alt det andet usunde hos David. — Især maa man dog erindre sig dennes nærgaaende og hjerteløse Angreb paa Egede; de viste kun altfor tydelig, at han ansaa' Egede for aldeles uværdig og udygtig til den Plads, han beklædte; med en Mand, som nærede en saadan Anskuelse, kunde Egede ikke arbeide sammen, de maatte hver gaa sin Vei.

Hvorvel der altsaa, som det nylig bemærkedes, var o p n a a e t det ved Correspondancen, at Egede havde lært Davids Anskuelser at kjende, saa maa man dog i høieste Grad beklage, at den ved Davids Feil medførte et Brud mellem den danske og Brødrenes Mission, som blev til Skade for dem begge. Selv om de aldrig var bleven

sammensluttet til én, hvad Brødrenes Instrux ikke tillod dem, og hvorpaa de danske Missionærer heller næppe vilde indladt sig, det vil sige paa én for Brødrene antagelig Maade, saa vilde de dog ved venligt Naboskab, Hjælpsomhed og gjensidig aandelig Paavirkning have kunnet udvikle hinanden og undgaaet mange Ensidigheder og Feil, som de hver paa sin Side henfaldt til. — David maa bære Skylden for, at dette ikke blev til noget. — At gjøre de andre 2 Brødre-Missionærer ansvarlig for Davids Lærdomme og hele Optræden, gaar ikke an, uagtet han udtalte sig ogsaa paa deres Vegne; de var begge som ganske jævne Almuesfolk fremmede for theologiske Stridsspørgsmaal. Lige saa lidt tør man tillægge Brødremenigheden Davids Anskuelser, hvilket man bedst sér ved at sammenligne hans Udtalelser om Retfærdiggjørelsen og en Gjenfødts Syndefrihed med § 124—27 og § 167 i Idea fidei fratrum [1]).

De herrnhutiske Forfattere har enten som Cranz fuldstændig fortiet denne Strid, [2]) eller de har skjænket den en ganske kort Omtale; men man maa lade de sidste, at de giver Sandheden Æren og kaster Skylden for Uenigheden over paa David; de bebreider ham „hans utidige Omvendelsesiver“ eller „hans egensindige og ubetænksomme Disputeren med den ærværdige Egede“ [3]). Der findes kun 2 Forf., som har forsøgt at give en udførligere Fremstilling og Bedømmelse af Striden [4]), men de oplyser

---

[1]) Udgiven paa Dansk af J. Thisted. Aarhus 1830.

[2]) Det eneste Sted, hvor Cranz maaske hentyder til den, er i hans 5te Bog S. 465, hvor han omtaler, at Brødrene ved Egedes Afreise „baten ihm alle Versehen ab“.

[3]) Se f. Ex. Uebersicht der Miss. Geschichte der evang. Brüder Kirche. 1ste Abth. S. 13. Evangelisk Miss. Tidende. Chrfeld 1873. Nr. 9. Fr. Böhnisch: Beretning af 1743 om Striden mell. Egede og David. (Copibogen af 1853. S. 614-18; Arkivet i Herrnhut.)

[4]) Miss. Blatt aus d. Br. Gem. Hamburg 1837. Nr. 18. Mission der evang. Br. in Grld. S. 48-51.

uheldigvis ikke, hvilke Kilder de har benyttet, og de synes at have været ubekjendt baade med Samtalerne [1]), som faldt mellem Brevene, og med hele den sidste Dél af Brevvekslingen, i hvilken David fremførte sine mange ubeføiede Beskyldninger mod Egede — hvis man da ikke vil antage, at de 2 Forf. forsætlig har forbigaaet denne Dél for at skaane deres Trosfælle. Den af Forfatterne, som har skrevet i Miss. Blatt, gaar mest ind paa Sagen, og skjøndt det af hans Udtalelser er klart, at han ikke selv har undersøgt Correspondancen, men ladet sig nøie med et Kjendskab paa anden Haand, synes hans Fremstilling dog at fortjene Opmærksomhed; den skal derfor gjengives saa kort som mulig. — Forfatteren erklærer straks, at Skylden ikke synes at have været paa Egedes, men paa Chr. Davids Side, endskjøndt Anledningen til Misforstaaelsen ikke laa hos ham, men var en Frugt af de daværende Tidsomstændigheder. Til Forklaring peger han da paa den store Forskjel mellem de to Mænds hidtidige Livsforhold og paa den Fordom, hvormed Egede modtog Brødrene ved deres Ankomst til Grønland. Forfatteren mener, at Egede af sine Correspondenter i Kjøbenhavn havde hørt Brødrene nævne som „halliske“ eller „Pietister“, overfor hvilke han, der levede fjernt fra Striden, som paa den Tid førtes i Tyskland, og kun kjendte den gjennem de fra begge Sider fremkomne Stridsskrifter, ikke kunde være nogen uhildet Dommer, men maatte være fuld af Fordom mod den anklagede, ham ellers ubekjendte, Part (Pietisterne). — Egede og David kunde let misforstaa hinanden, siger Forfatteren, fordi den ene skrev paa Dansk, den anden paa Tysk, og de var begge for gamle til at kunne trænge ind i et ufuldkomment forstaaet Sprogs Udtryksmaade. — Med Hensyn til selve Stridsspørgsmaalet mener han, at Egede med Rette ansaa' det for det vigtigste at naa Enighed om Retfærdiggjørelse

---

[1]) Til Oplysning om dem er Egedes Dagbog 1733-34 — Kallske M. S. S. 638. 4to — særdeles vigtig.

af fri Naade; men da denne Lære har et theoretisk Udseende, medens Erkjendelsen af den er og bliver af udelukkende praktisk Natur, saa kunde man ikke vente, naar der var kommen om end nok saa ringe Mistanke mellem 2 Mænd af saa forskjellige Livsforhold, at saa denne skulde kunne fjernes ved Ord. — I Virkeligheden, mener Forfatteren, trode og følte dog Egede og David éns om Retfærdiggjørelsen. — Han indrømmer, at Chr. David tillod sig Udtalelser om Ting, som ligger os for høit, og hans „hist og her ikke rigtig klare“ Udtryksmaade bidrog til, at mange af hans Ytringer forekom Egede løierlige og fantastiske. — Skylden for Stridens Fortsættelse, efter at Egede i et Brev af 25de Septbr. 1733 havde budt Haanden til Forlig og venligt Arbeide i Fælledsskab, lægger han afgjort paa David, og han udleder den af et beklageligt Rethaveri, som vi dog alle mere eller mindre kjende fra os selv; men den heraf opstaaede Fjernelse mellem Egede og Brødrene, skriver han, indskrænkede sig mest til:“ dass sie von der Weise an den Heiden zu arbeiten verschieden dachten, je nachdem in ihren bisherigen sehr verschiedenen Kreisen und äuszerst verschiedener Lebensbahn die Wirkungen der göttlichen Gnade unter den Menschen ihnen in verschiedener äuszerer Form entgegen getreten war (Rom. 14; 1 Cor. 8)“. Iøvrigt, skriver Forfatteren, levede de som gode Naboer, saa længe Egede blev i Landet; han og hans Hustru viste Brødrene den største Velvillie og ved Egedes Afreise skiltes de som de bedste Venner.

Uagtet man i det hele maa paaskjønne, at en saadan Bedømmelse af Striden er kommen frem fra herrnhutisk Side, og at Forf. har bestræbt sig for at fremsætte de Grunde, som kan forklare det beklagelige Sammenstød, saa er der dog adskillige Punkter, hvor han har grebet feil, og det skal derfor forsøges at paapege disse. — Naar han for det første beskylder Egede for at have næret Fordom mod de halliske Theologer eller Pietisterne, saa strider dette baade mod Egedes Ytringer i en Sam-

tale, han havde med én af Brødrene, i hvilken han nævnte Spener og Francke med den største Anerkjendelse, og mod hans Udtalelser i et Brev til Chr. David af ²²/₂ 34, hvori han skriver, at han havde de sande Pietister oprigtig kjær, men som saadanne vilde han ikke anerkjende Brødrene, da de ikke fulgte Pietisternes Lære og Fodspor.[1] — Forf. omtaler. hvor han i sin Fremstilling karakteriserer Pietisterne, deres Tilslutning til Johan Arndt; men nu træffer det sig netop saaledes, at Egede i Løbet af den nylig berørte Samtale ogsaa fremhæver denne Mands Fortjenester, og vi véd med Sikkerhed, at han benyttede Arndts Opbyggelsesbøger ved den daglige Andagt, saa man sér, at Egede lige saa vel som Pietisterne forstod at skatte Arndt.[2] — Det sunde i Pietismen: dens Inderliggjørelse af Christendommen, dens Hævdelse af Biblen som Opbyggelsesbog og Forkastelse af Christendommen som en Formeltheologi[3], det havde Egedes fuldstændige Bifald, hvorvel det ikke lykkedes ham, som opvokset under den lutherske Orthodoxi, at gjennemføre det første Punkt i Praxis. — Man kan altsaa ikke med Rette paastaa, at Egede nærede Fordom mod Brødrene, fordi han ansaa' dem for Pietister, det vilde snarere været en Anbefaling for dem i hans Øine; men tyder Egedes Hjælpsomhed og Venlighed mod Brødrene, hans Forsonlighed under Striden og gjentagne Bestræbelser for at komme til Forstaaelse og venligt Samarbeide i det hele paa, at han nærede nogen som helst Fordom imod dem? Det kan man vist paa ingen Maade indrømme. Han vidste, at der var reist Beskyldninger imod Brødrene, deres Begrundelse vilde han prøve, inden han selv dømte, og deraf opstod Samtalerne og Brevvekslingen. — Den anden Forklaringsgrund, som Forf. søger, i de forskjellige Sprog, Egede og David skulde have benyttet, falder

[1]) Brevet findes i Arkivet i Herrnhut.
[2]) Omst. Relat. S. 186.
[3]) Gieseler: Kirchen Geschichte. Bonn 1857. B. IV. S. 193-96.

bort af sig selv over for det Factum, at de begge skrev paa Tysk; hvis Forf. selv havde undersøgt Correspondancen, vilde han ikke have gjort sig skyldig i denne Feiltagelse. — Det er en mærkelig Paastand, at Egede og David i Grunden skulde have troet og følt éns om Retfærdiggjørelsen, da dog deres Udtalelser her om er saa aldeles modsatte. Efter saa mange Breve, som var vekslet om dette Punkt, og i saa mange Samtaler, som dreiede sig derom, vilde det dog være uforklarligt, om de ikke selv var kommen til den Overbevisning, at de i deres Hjerter var enige, og derfor havde ladet Striden fare, hvis det virkelig forholdt sig, som Forf. antager. — Ved denne Paastand kommer Forf. til at forudsætte hos Egede enten en Stridssyge eller Uklarhed over de Ting, han talte om, som bestemt maa afvises; at de derimod var til Stede hos David, skal ikke benægtes.

Naar Forf. endelig søger at gjøre den Kløft, som opstod mellem Egede og Brødrene, saa lille som mulig, ved at sige, at den kun ytrede sig i deres forskjellige Anskuelser om Maaden, paa hvilken der burde arbeides blandt Hedningerne, saa viste denne Forskjel sig i Virkeligheden at være særdeles betydelig, hvilket tilstrækkelig vil fremgaa af en følgende § om Brødrenes Missionspraxis. — Forf. tilføier, at Egede og Brødrene ogsaa efter Striden levede som gode Naboer[1]), det er i ethvert Tilfælde sandt for den førstes Vedkommende; han og hans Hustru viste Brødrene den største Venlighed, da de blev syge, ja „overøste dem“ — efter Cranz's Fremstilling — ligefrem med Velgjerninger.[2]) Herfor har man det bedste Vidnesbyrd i M. Stachs og Fr. Bøhnischs Beretninger; navnlig den sidste fremhæver Egedes venlige Omgang og Naboskab med Brødrene efter Correspondancen og hans Iver for at lære dem Sproget. „I det ydre,“ skriver Bøhnisch, „har han vist os al optænkelig

[1]) Sm. Bemærkning findes i Miss. der evang. Brüder in Grld. S. 51. [2]) Hist. v. Grld. B. V. S. 429.

Tjeneste og mange Velvilligheder, som man ikke skulde have ventet." [1]) Han gav Brødrene det bedste Bevis paa sin forsonlige og høimodige Tænkemaade ved ogsaa efter Striden at tage dem med sig paa sine Besøg hos Grønlænderne, for at Brødrene kunde lære dem at kjende og vinde deres Fortrolighed. [2]) — Men et hjerteligt og fortroligt Forhold kunde man efter det passerede ikke vente, der skulde komme imellem dem, og der findes heller ikke hos Egede nogen Antydning der af; hans Frygt var vakt over for Brødrenes Lære, og han arbeidede de 2 Aar, han endnu blev i Grønland, ivrig for, at Brødrene skulde underskrive de symbolske Bøger eller i det mindste Speners Katekismus, noget, som de stadig undslog sig for. [3]) — Saa længe David blev i Landet, var det umuligt, at et godt Forhold kunde indtræde; der til var hans Stemning mod Egede altfor uvenlig, hvad der bedst sés af hans Breve til Z. og Menighedens Ældste i Herrnhut [4]). Han ansaa' Egede for en „naturlig, uomvendt Præst som de fleste", Kraft og Lov havde han endnu ikke erfaret, Guds Naade kom nok til ham, men han modstod den. Paa gudelige Ting var Egede meget dum, David havde villet oplyse ham om Retfærdiggjørelsen, men han forstod ikke saa meget deraf, som den elendigste Broder i Herrn-

---

[1]) Copibogen af 1853. S. 602-3; 614-18. (Arkiv. i Herrnhut.)

[2]) Miss. der evang. Br. in Grld. S. 56.

[3]) Bøhnisch: Betænkn. af 1743. Chr. Davids Brev til Z. af 6/8 1734. (Arkiv. i Herrnhut.)

[4]) De findes udførlig gjengivet i Bilagene Nr. 1-2 og indeholder ikke lidt af Interesse. De andre herrnhut. Missionærers Breve fra Grønland vidner ganske vist om, at ogsaa de bedømte Egede uretfærdig og nærede alt andet end forsonlige Følelser overfor ham; men de var heri saa øiensynlig paavirket af David, at Forf. ikke tager i Betænkning afgjort at betegne hans Nærværelse i Grld. som den væsentligste Hindring mod et bedre Forholds Oprettelse. Sé Bilag Nr. 16-21, Uddrag af det ledreborgske Arkiv. Reg. Nr. 335. Der er i Nr. 21 næsten fuldstændig meddelt et Brev fra Chr. David for at give en Prøve paa hans eiendommelige Sprog og Stil.

hut. I sin Correspondance mente David at have handlet som en redelig Mand, han havde været oprigtig, aabenhjertig og kjærlig; at Egede havde optaget det ilde og erklæret ham for en Vranglærer, vilde han overlade til Gud og hans Samvittighed. Hvis Egede og hans Sønner omvendte sig og sluttede sig til Brødrene, saa vilde de sikkert i Forening kunne udrette meget hos Hedningerne, paa hvem der endnu intet var virket; men det var ikke sandsynligt, at det vilde skè, fordi Egedernes Tid endnu ikke var kommen, eller fordi de hørte til „die faulen Wasser“. Muligvis kunde dog Egede og hans Sønner i den tilkommende Verden opnaa Syndstilgivelse og blive salige, det maatte da skè „durchs Feyer“. En underlig Modsigelse indvikler David sig i, idet han til Z skriver, at Hedningerne elskede Egede, medens det i Brevet til de Ældste hedder, at ikke én af alle Hedningerne havde bedet Egede om at blive, da han sagde, at han vilde forlade dem; over dette sidste skulde Egede selv have beklaget sig for Brødrene. Paa dette Punkt er David imidlertid en meget upaalidelig Referent; Egedes „Omst. Relat.“ er fuld af Vidnesbyrd om den Sorg, det vakte hos Grønlænderne, da han meddelte dem sin Beslutning om at vende hjem, og han kan næppe have sagt andet til Brødrene. Det vilde dog ogsaa være utroligt, om Grønlænderne ikke, naar de, som David skriver, elskede Egede, skulde have ytret Sorg over hans Afreise.

Correspondancen fik et Efterspil, som hidtil har været fuldstændig ubekjendt, og som i mere end én Henseende fortjener Opmærksomhed. Da ingen af Parterne vilde indrømme, at have gjort sig skyldig i Vranglærdom, blev de enige om at forelægge Correspondancen for 2 Mænd, som skulde dømme dem imellem; David valgte Professor Enewold Ewald, Egede paa sin Side Prof. Stenbuch.[1])

---

[1]) Jfr. Brev fra M. Stach til Heinrich Daniel, Lakey hos Kronprinsen, dat. Grld. d. $^{9}/_{7}$ 1734. — Brev fra Chr. David til Dr. Theodor Wilhelm Grothaus (født i Osnabrück, Dr. med. i Halle 1725, var i nogle Aar Medicus ved Waisenhuset i Kbhvn.,

David modtog imidlertid Ordre — han anfører ikke fra hvem, men det har vistnok været fra Miss. Coll. — om at indsende sine Breve enten til dette Collegium eller til Kongen; han trak Lod der om, og det var ham kjært, at Loddet anviste Kongen.[1]) Dette gjorde han ogsaa, og Kongen overgav Correspondancen til Zinzendorf, som i Foraaret 1735 opholdt sig i Kjøbenhavn, med Anmodning om, at han vilde afgive sit Skjøn om den.[2]) Z.'s

---

gik siden til Amerika som Apostel fra Brødremenigheden i Herrnhut, jvfr. Nyerup: Dansk-norsk Litteratur Lexikon S. 201) i Kbhvn., dat. Grld. $^{15}/_{8}$ 34. Begge Breve i det ledreborgske Arkiv. Reg. Nr. 335.

[1]) Brev fra Chr. David til Brødrenes Ældste i Herrnhut, dat. Strat Davis den $^{18}/_{7}$ 34. Copibogen af 1853 S. 573-77. (Arkivet i Herrnhut.)

[2]) J. Møller har allerede tidligere i Mnemosyne B. 4 S. 312 forundret sig over Kongens tvetydige Holdning overfor Zinzendorf. Chr. d. 6te havde 1734, da Greven havde modtaget geistlig Ordination (jvfr. et Brev fra Chr. d. 6te til C. A. Pless, dat. Fredensb. $^{9}/_{5}$ 35, meddelt i Mnemosyne B. 3 Bilag Nr. 306) ladet Z. tilskrive, at han ikke maatte indfinde sig i hans Land, medmindre han og hans mæhr. Brødre vilde lade sig examinere af det theol. Fakultet. — Ikke desto mindre sendte Kongen en i høieste Grad venlig og fortrolig Skrivelse til Z., dat. Frederiksberg d. $^{25}/_{1}$ 35, af hvis Begyndelse man sér, at Z. endnu først i Januar 1735 havde sendt Breve til Kongen ang. den i 1733 afsatte Præst ved Vartou Ole Hersleb (i Kongens Brev kaldes han Hersløf), hvilket ikke tyder paa, at Z. har følt sig synderlig stødt over Kongens officielle Brev af 1734. Brevets egentlige Hensigt var at søge Z.'s Raad ang. Kongens Forhold til Stifmoderen, Enkedronning Anna Sophie, og desuden ønskede Chr. d. 6te at høre hans Mening om Tilladeligheden af at holde Assemblé ved Hoffet. Overskriften lyder „Min kjære Hr. Greve", Underskriften „. . . og forbliver, min kjære Greve, deres velaffectionerede Chr. Rex". Kongens Fortrolighed til Z. i dette Brev vidner bedre end noget andet om, at han endnu nærede den største personlige Tillid og Høiagtelse for ham. (Brevet er meddelt i Mnemosyne B. 4 S. 310-12.) — Da Z. nu kom til Kbhvn. d. $^{8}/_{5}$ 35 og henvendte sig til sin gamle Ven og Fortrolige Overkammerherre Pless, modtog denne den tidligere omtalte Skrivelse fra Kongen af $^{9}/_{5}$ 35, i hvilken Kongen

Svar er dateret d. $^{18}/_{5}$ 35 og er meget diplomatisk affattet; han begynder med at sige, at han ikke vilde dømme Egede, og ender dog med at fælde en haard Dom over ham, fordi han ikke havde villet erkjende og modtage de dyrebare og nyttige Sandheder, som David havde fremført. David søgte han at dække dels med hans tid-

---

udtalte sin Forundring over „en saa uventet Gjests Ankomst" og fandt det raadeligst, „at Overkammerherren betyder bemeldte Greve, hvorledes jeg paa ingen Maade kan tilstede, at han eller hans mæhriske Brødre opholde sig længe i mit Land uden at lade sig examinere af det theolog. Fakultet" . . . „Altsaa maa Greven, dersom han ikke har Lyst hertil, i 2 eller 3 Gange 24 Timer begive sig ud af mine Riger og Lande, ifald han ikke vil exponere sig for Ubehageligheder". — Z. forlod dog hverken Landet i 2 eller 3 Gange 24 Timer, heller ikke kom han til at lade sig examinere, hvad han forøvrig gjerne havde indladt sig paa, men da det kom til Stykket, fortæller Spangenberg (Leben des Graf. von Zinzendorf S. 904-6), at Etatsraad Schrøder, Kongens fordums Lærer og daværende fortrolige Ven, meddelte Z, at Examinationen, eller som Spangenberg udtrykker sig „Colloquiet", ikke godt kunde finde Sted, fordi der ikke var fremkommen egentlige Klager mod Z. Da Greven nu tilkjendegav sin Beklagelse heraf og erklærede, at en grundig Undersøgelse vilde været ham kjærere, saa fik han „eine aus dem Munde des Königs genommene schriftliche Erklärung", om at H. Maj. ikke havde noget mod ham og Brødrene, og at Kongen som hidtil, saaledes ogsaa for Fremtiden vilde vise dem al Kjærlighed. — Z. modtog vistnok samtidig med, at Kongen sendte Pless den officielle Skrivelse om ham, Egedes og Davids Correspondance til Gjennemsyn, og han afgav sin Betænkning d. 16de, medens han selv først afreiste herfra den $^{16}/_{5}$; saaledes havde han — ifølge Spangenberg S. 904 — allerede før sin Ankomst bestemt det. Z.'s senere Udtalelser i det Forsvarsskrift, han indgav til den svenske Konge (citeret i Mnemosyne B. 4, S. 314), „nach dem man Ihro Maj. den König v. Dänemark zu bereden gesucht, ich sey irrig und verführisch u. s. v." — sigtede naturligvis kun til Kongens officielle Optræden. Heller ikke Z.'s Tilbagesendelse af Dannebrogsordenen i Foraaret 1736 (Spangenb. S. 934 og Mnemosyne B. 4 S. 314-15) gjorde noget Skaar i Kongens og Z.'s Fortrolighed, hvad Z.'s Brev af 1737, som straks skal omtales, vil vise.

ligere Liv, dels med den gode Mening, hvoraf han havde talt, og endelig med den grønlandske Ensomhed, som nok kunde lede en Mand til aparte Spekulationer.[1]) — Kongen har vistnok taget sig Z.'s Bemærkninger til Indtægt og bestemt, at Sagen foreløbig skulde hvile, uden at der blev afgivet noget Skjøn om, hvem der havde Ret eller Uret; i ethvert Fald findes der ikke Spor til, at enten Egede eller David modtog nogen Dom for eller imod. Efter Egedes Hjemkomst 1736 synes han at have arbeidet for at faa Correspondancen udgivet i Trykken, sandsynligvis fordi han mærkede, at man i de høieste Kredse var tilbøielig til at tillægge ham Skylden for dens bitre Karakter og uheldige Resultat, og at andre nærede lignende Anskuelser. Han maatte da i høi Grad ønske, at Sagen blev lagt aaben for alle, saa at enhver upartisk og ærlig Mand kunde dømme ham og David imellem. Men herom fik Zinzendorf Nys, og da han nødig vilde sé David og hele Menigheden compromitteret, skyndte han sig at tilkrive Chr. d. 6te og bad ham standse Udgivelsen, idet han foregav, at den kun vilde foranledige Vidtløftighed, eftersom David vilde svare: „und sonst allerley vorkommen könnte, so man lieber nicht haben wollte“ [2]). Det skulde altsaa sé ud, som om Kongen ved at standse Udgivelsen frelste sine Undersaatter fra unødvendig Uro og Anfægtelse, men den sande Grund skinner tydelig igjennem. Hvad Aarsag der skulde være for David til at svare, naar Egede indskrænkede sig til at udgive de vekslede Breve, kan man ikke let indsé, naar det ikke netop var, fordi Zinzendorf vidste, at David vilde blive stillet i et saa uheldigt Lys ved Correspondancen, at han nødvendigvis maatte søge at undskylde sig i et Forsvarsskrift. Det maa vistnok ansés for sandsynligt, at det var dette Zinzendorfs Brev, som bevirkede, at Correspondancen ikke udgaves i Trykken. — Da dette Punkt om Udgivelsen

---

[1]) Brevet findes udførlig gjengivet i Bilagene Nr. 3.
[2]) Findes udførlig i Bilagene Nr. 4.

aldeles er forbigaaet af Egede, kunde man muligvis tænke. at den af Zinzendorf udtalte Frygt kun har været grundet paa et løst Rygte, uden at der har ligget nogen virkelig Hensigt hos Egede til Grund der for. Men det synes dog høist sandsynligt, at Egede virkelig har arbeidet for at faa Correspond. udgivet, for at komme til at staa i et sandere Lys navnlig overfor Hoffet og Miss. Coll., da han begge Steder langt fra mødte den Venlighed og Tillid, som han fortjente. At han ikke selv har omtalt Sagen, er ganske naturlig; han kunde ikke i sine Skrifter, som udgaves under Miss. Coll.'s Tilsyn, fremføre noget, der maatte tage sig ud som en Bebreidelse mod Regjeringen.

Til Belysning af Davids øvrige Færd og hans snarlige Hjemreise til Herrnhut, skal her endnu kun hidsættes følgende. Det var ikke alene mod Egede, han viste sig ufordragelig, hans hidsige Natur tillod ham ikke i Længden at leve i Fred med Nogen[1]; værst blev det med hans Medbrødre i Grønland, de 2 Stacher. Han skrev om dem, at de næsten havde krænket ham til Døde, oprørt sig mod ham, ikke i ringeste Maade villet agte hans Embede og villet gjøre ham til Træl. Han havde om Vinteren, medens de var upasselige, hele Tiden maattet vaske, lappe, hede Ovnen og koge, ja nogle Gange endog bringe dem Maden paa Sengen, ikke fordi de var meget daarlige, men fordi de sov 10—11 Timer i Træk. Stod han op af sin Seng for at tænde Lys, saa skjældte de ham, og han maatte igjen lægge sig, indtil det blev Tid

---

[1]) Undertiden gik han dog i sig selv og bekjendte sine Feil, saaledes i et Brev til Brødrene og Søstrene i Herrnhut af $^{21}/_{8}$ 35. Han bekjendte sin Uværdighed til Christi Naade, sin Utroskab, Udyd, Ulydighed og Modstræben, som ledte ham til Egenkjærlighed og til at ivre og forløbe sig. Saaledes var det gaaet ham i 14 Aar, og han var bedrøvet over at have voldt mange Brødre Sorg. — Desværre medførte en saadan Selverkjendelse kun en kortvarig Bedring. (Arkivet i Herrnhut: Copibogen af 1853.)

at koge Maden. — En Gang havde de nydt Nadveren sammen, og David havde vasket de andres Fødder; han havde ogsaa vist sin Ydmyghed ved intet som helst at foretage sig uden deres Raad, men alt uden Nytte. Chr. Stach havde nok bekjendt det, og én Gang med Taarer bedet ham om Tilgivelse, men det havde ikke været alvorlig ment[1]. — I et andet Brev siger han, at de 2 Stach'er havde voldt ham megen Sorg i det ydre, de stemmede slet ikke overéns, og han fandt Letsindighed, Dovenskab, Uforstand, Ulydighed og Modstræben hos dem, saa de stødte ofte haardt sammen[2]. Endelig siger han i sit Brev til Zinzendorf af $^6/_8$ 34 efter den før omtalte haarde Dom over Egede, at Matth. Stach heller ikke var ham „den rette Mand“.

Hans urolige Aand tillod ham ikke længe at stedes i Grønland. Allerede medens Kopperne rasede, havde han og Chr. Stach besluttet at gaa hjem med det første Skib, fordi de frygtede for, at alle skulde uddø i Grønland, hvorved deres Arbeide vilde blive overflødigt[3]. Da Sygdommen ophørte, faldt vistnok denne Frygt bort, men David var dog allerede 1734 kommen paa det Rene med, at hans Kald ikke var at paavirke Hedningerne; efter Böhnisch's og J. Beck's Ankomst samme Aar trak han Lod om, naar han skulde forlade Landet, det faldt ud til, at han skulde blive der endnu et Aar og saa gaa hjem[4]. Han forlod altsaa Grønland 1735, idet han medbragte en Skrivelse fra Egede til Zinzendorf, som han havde bedet Egede give sig med. I denne takkede Egede Zinzendorf, fordi han havde haft til Hensigt at sende Medarbeidere i Missionen, men han beklagede, at der ikke var kommen nogen Forening i Stand imellem ham

---

[1]) Brev fra David til Menighedens Ældste af $^{18}/_7$ 34. (Copibogen for 1853 S. 573-77.)
[2]) Brev til Z. af November 1735 — findes i Bilagene Nr. 5.
[3]) Fr. Böhnisch's oftere citerede Beretn. om David og Egede af 1743.
[4]) Det før citerede Brev fra David til Menigh.'s Ældste af $^{18}/_7$ 34.

og dem, dels fordi de havde afsondret sig fra ham, og dels fordi de havde fremført aparte Meninger og brugt suspecte Talemaader. Til Egedes store Forundring afveg disse Meninger betydelig fra den Lære, som Zinzendorf førte i sin Forklaring og sine Spørgsmaal til Luthers Katekismus, hvilke sidste Egede fandt fuldstændig orthodoxe. Da Brødrene tillige havde vægret sig ved at underskrive den augsburgske Conf., formodede Egede, at Zinzendorf vilde kunne forstaa, at de danske Missionærer ikke havde kunnet forene sig med Brødrene; thi det vilde kun voldet Forargelse mellem Grønlænderne, naar Brødrene kom saa vidt, at de kunde tale til dem, at de og de danske Missionærer gjensidig maatte fordømme hverandres Lære. Vilde Brødrene antage den evangeliske Lære, saa vilde Egede hjertelig glæde sig over den af dem tilbudte Tjeneste og takke for den, da Missionen trængte til mange Kateketer [1]). — Zinzendorf svarede Aaret efter med et Brev, i hvilket han som en Slags Undskyldning for David fremførte, at dennes Arbeide i Grønland havde været unødvendigt, og tillige forsikrede Egede, at Controversen mellem ham og David havde gjort Menigheden ondt. Han hævdede, at Brødrenes Lære stemmede fuldstændig overéns med Luthers Katekismus; kun i ét Punkt afveg Brødrene fra den lutherske Kirke, nemlig deri, at de havde en særegen Forfatning og helst dannede Menigheder for sig selv. Til Slutning bad han Egede vedblive at være Brødrenes Ven og rolig lade dem nyde den Frihed, som Kongen havde tilstaaet dem [2]). Sent paa Efteraaret 1735 kom Chr. David efter en 7 Ugers Reise til Kjøbenhavn, hvor han opholdt sig i 4 Uger og hver Aften holdt gudelig Forsamling; efter hans eget Skjøn var Virkningen heraf overordentlig, han trode at have vundet over 1000 Sjæle. Ligesom under hans første Ophold var det atter denne Gang de Fornemme, han

---

[1]) Brevet findes in extenso i Bilagene Nr. 6.
[2]) Findes in extenso i Bilagene Nr. 7.

især vandt Indgang hos; 2 Gange var han paa Frederiksberg Slot, hvor han fandt en mod Zinzendorf meget ugunstig Stemning, men det lykkedes ham at bringe en Forandring heri navnlig hos Overkammerherre v. Pless. Hos Baron Sølenthal fandt han samme venlige Modtagelse som i 1733, men det var navnlig Grev Reusz's Omvendelse, som denne Gang laa ham paa Sinde [1]). David fik ham fuldstændig vundet for Brødrene, og Greven bøiede sig i den Grad for ham, at han hver Dag bad David om Anvisning og Raad; „jeg kan gjøre med ham alt, hvad jeg vil," skriver David, „Gud har givet ham i mine Hænder" [2]).

Efter Davids Hjemkomst til Herrnhut lykkedes det ham straks fuldstændig at faa Zinzendorf til at sé med sine Øine paa det uheldige Forhold, som havde været mellem David og Stach'erne; Følgen blev et Brev med en alvorlig Tilrettevisning fra Zinzendorf til Stach'erne, fordi de ikke havde vist David den Respekt, som de var ham skyldig [3]).

---

§ 12.

Poul Egede, Martin Ohnsorg og Andreas Bing gaa til Grønland; Poul og Niels Egedes Virksomhed paa Godthaab; Hans Egede vender tilbage til Danmark.

I Juni 1734 kom Missionær Martin Ohnsorg til Godthaab, men var af Mangel paa Kjendskab til Sproget i lang Tid uanvendelig overfor Grønlænderne [4]); anderledes var det med Poul Egede, som omtrent samtidig kom til

---

1) Henrik d. XII, den yngre, af Reusz, Greve og Herre til Plauen, Kammerherre, Capitain i Garden til Fods. Sé: Danske Samlinger for Historie og Topografi. 2den Række. 4de Bd.'s 3die Hefte S. 285.

2) Et udførlig Uddrag af Brevet findes i Bilagene Nr. 5.

3) Brev fra Z. dat. Herrnhut d. $^{18}/_{1}$ 1736. (Copibogen af 1853 i Arkivet i Herrnhut.) 4) Omst. Relat. S. 376.

Discobugten, hvor Sewerin vilde anlægge en ny Coloni. Poul Egede havde været i Kjøbenhavn siden 1728 og havde efter sin Faders Ønske forberedt sig til Miss. Gjerningen, skjøndt hans Lyst egentlig var at blive Søofficér; han havde med Sorg afslaaet Kongens Tilbud om at indtræde som Søcadet. Først forberedte han sig til Studenterexamen under Veiledning af en Student, Peder Palstrup, som havde tilbudt sig uden at nyde Kost og Løn at gjøre ham færdig til Examen mod kongelig Forsikring om Promotion til et Præstekald; men denne viste sig efterladende, og Tiden trak ud til 1733, uden Poul Egede blev Student[1]). I Foraaret samme Aar kaldte Geheimeraad Holstein, Præses i Miss. Coll., Egede til sig og lod ham vide, at hans Fader ventede ham i Grønland; han maatte derfor berede sig til at tage derover med det snart afgaaende Skib. Egede undskyldte sig med, at han læste til theologisk Examen, men erklærede sig villig til at gaa til Grønland næste Aar; Holstein blev dog ved sit, han skulde reise, og hans Fader skulde faa Ordre til at ordinere ham uden Examen. Efter en Dags Betænkningstid opnaaede Egede dog ved direkte at henvende sig til Christian d. 6te at maatte vente et Aar endnu, og den 2den April 1734 blev han af Biskop Worm[2]) ordineret til Præst og Missionær, 26 Aar gammel, sammen med Bing og Ohnsorg, som ligeledes var bestemt til Grønland.

I Herrens Navn gik Poul Egede til det vigtige Embede, hvortil han var kaldet, og 17de Mai afreiste han tilligemed Bing til Grønland. Ohnsorg var allerede afgaaet til Godthaab. Den 17de Juni fik de Landet i Sigte, som indesluttede hans dyrebare Forældre, han nu saa længe havde været skilt fra, og saa mange af hans kjæreste Barndomsminder; men hvor nedslaaet blev han ikke, da han ud for Godthaab fik at vide, at Skipperen ikke havde Ordre til at anløbe denne Coloni, men skulde

[1]) P. Egede: Efterretn. S. 42. [2]) Sjællands Biskop 1711-37.

gaa direkte til Discobugten, 100 Mile længere mod Nord[1]). Da de ankom der til, hørte Grønlænderne med den største Forbauselse, at Poul Egede tiltalte dem paa deres Modersmaal, og spurgte ham, hvem han dog var, eftersom han talte som en Landsmand. Han bad dem først sige, om de ikke havde hørt Tale om „Pauia“ — saaledes havde Grønlænderne tidligere kaldt ham — og da de svarede: „vi have hørt meget om ham fra Sønden af, og at han er reist til sit Fædreland for mange Aar siden,“ saa gav han sig til Kjende. De blev inderlig glade ved at lære ham at kjende og fik Lov til at komme om Bord til ham; „her var en Glæde, skriver Egede, som var stor, og jeg veed ikke, hvis den største var, min eller deres.“

Skibet lagde ind i Viire-Bay, og man begyndte straks at opføre en Bygning, som kaldtes Christianshaab; 8 Dage efter, som var en Søndag, holdt Egede sin første Prædiken paa den nye Coloni. Han havde Tilladelse til at besøge sine Forældre, derfor efterlod han Bing paa Christianshaab og kom selv til Godthaab med ét af de hjemvendende Skibe d. 8de August, „hvor jeg paa denne min højstglædelige Dag fandt mine Forældre og Sødskende i live og ved god Helbred[2]), og de faa overblevne fra de ødeleggende Kopper, hvilke alle modtoge mig med inderlig Glæde“ [3]). Han begyndte nu straks at tage rundt til de i Omegnen boende Grønlændere, fornyede Bekjendtskab og Venskab med dem, som Smitsoten havde levnet, og forkyndte med Glæde Evangeliet. Samtidig var Niels Egede bleven antaget af Sewerin til Kjøbmand paa Godthaab, og paa sine mange Handelsreiser glemte han heller ikke Sjælenes Salighed; det har

---

[1]) Efterretn. om Grld. S. 44-47. Continuat. af Relat. S. 5-7.
[2]) Det kunde han dog ikke sige i streng Forstand om Forældrene, som begge, især Gertrud Rask, var meget svækkede; men Glæden over Gjensynet har oplivet dem saa meget, at Poul Egede let kunde antage det for, at de var ved god Helbred.
[3]) P. Egede: Efterretn. S. 48.

været en Opmuntring og Trøst for Hans Egede at have to saa nidkjære og dygtige Medhjælpere i sine egne Sønner.

Begge de unge Mænd stod i det venligste Forhold til deres fordums Legekammerater, og Evangeliet fra deres Læber havde paa disse en egen indtrængende Kraft. Det kom f. Ex. frem, da en længe undervist ung Mand, om hvis hjertelige Tilegnelse af Christendommen man nærede de bedste Tanker, under en Sygdom lod sig forføre til at lade en Angakok mumle over sig for at faa sin Sundhed tilbage. Det kom til Egedernes Kundskab, som straffede ham der for med meget alvorlige Ord, saa han drog bedrøvet bort, mest dog fordi Poul Egede, hvem han havde elsket fra Barn af og glædet sig inderlig over at sé igjen og høre prædike, opsagde ham Huldskab og Venskab. Men nogle faa Dage efter vendte han tilbage, han havde ikke kunnet sove eller finde Ro, fordi han havde ladet sig forføre til sin gamle Overtro, og bad nu, de vilde tilgive ham, ligesom han haabede paa Guds Forladelse, da han oprigtig angrede sin Synd; han blev da antaget igjen med alvorlig Formaning om Bestandighed i det gode og drog glad bort [1]).

Paa en Reise kom Poul og Niels Egede til en Hytte, hvor en gammel Enke døde Dagen efter; hendes Søn var for svag til selv, som det var hans Pligt, at bære hende bort, og han bad derfor Niels Egede, der var bekjendt for sin Styrke, at gjøre det. Han var straks villig der til, tog Liget paa Ryggen og bragte det gjennem dyb Sne til det bestemte Sted, hvor saa han og Sønnen opreiste en Stengrav og begravede Liget. En anden Gang maatte Niels tage en Brud med Magt for at føre hende til en Ungkarl, han kjendte; men hun viste sig først saa gjenstridig, at de begge styrtede paa Hovedet i Søen. De kom dog uskadt der fra, og da Poul Egede, som ogsaa var med, omsider havde faaet ud af hende, at hun kun viste sig modvillig af kvindelig Blufærdighed efter

---

1) Omst. Relat. S. 380-82.

Landets Skik, men at den unge Mand ellers stod hende an, udførtes ogsaa denne Venskabstjeneste med Held [1].

De anførte Træk viser tilstrækkelig, paa hvilken venlig og fortrolig Fod de unge Egeder stod med Grønlænderne; de havde Ungdomsmod, Kraft og Helbred til Arbeidet, men paa disse Ting skortede det mere og mere den snart 50aarige Fader. Her skal imidlertid ikke dvæles ved de sidste Aar af H. Egedes Ophold i Grønland, i hvilke han gjennemgik saa mange aandelige og legemlige Lidelser, da de er udførlig skildret af Dr. Rudelbach [2]; det er bekjendt, at han til det sidste var lige saa utrættelig virksom, som han havde været fra Begyndelsen af. Gudstjenesten paa Colonien skiftedes han til at udføre med Poul Egede, Ohnsorg og Bing; den sidste havde med Hustru og Barn maattet forlade Christianshaab i 1735 af Mangel paa Proviant og blev nu Vinteren over paa Godthaab [3]. Poul Egede var stadig i Virksomhed; naar der levnedes ham Tid paa Colonien, arbeidede han paa et Dictionarium Groenlando-Danicum og rettede den Katekismus med et Anhang af Bønner og Psalmer, som tidligere var oversat af hans Fader og anvendt til Undervisningen; Poul Egedes Revision var nærmest bestemt for Ohnsorg og Bing, som endnu var ufuldkomne i Sproget [4]. Hans nidkjære Forkyndelse paa de mange Reiser, han foretog, lønnedes af og til med en Interesse for og Tænksomhed over de Ting, der høre til Guds Rige, som glædelig maatte overraske ham. En Grønlænder mente saaledes en Gang under en Katekisation over Gud at have udfundet Treenigheden, som P. Egede havde sagt, var ubegribelig for Mennesket; den var: Legeme, Sjæl og Aand. — „Paa den Maade blev alle Mennesker Guder", svarede Egede; Grønlænderen tog da en Pind, delte Ilden i sin Lampe i 3 Dele og sagde, at Gud var som denne Ild, der var én, men dog

---

[1]) Efterretn. om Grld. S. 49-51. [2]) Biographie S. 344-50.
[3]) Omst. Relat. S. 388. Continuat. S. 14. [4]) Continuat. S. 21-22.

havde 3 Spidser. Da Egede heller ikke syntes om denne Lignelse, stak han en Kniv i Gulvet, som ved de 3 adskilte Luer gav 3 Skygger, der løb sammen til én; det, mente han, maatte passe paa Gud. Egede roste ham for hans Eftertanke og fik ham kjær, fordi han søgte at tilegne sig, hvad han hørte, men gjorde ham tillige opmærksom paa, at Gud er og bliver ubegribelig for vor menneskelige Forstand; om hans Væsen véd vi kun, at han er almægtig, vis og god[1]).

Først i Juli ankom det Skib, hvormed Hans Egede skulde forlade Landet, den 29de holdt han sin Afskedsprædiken, og den 9de August afgik han fra Grønland med sin Søn Niels og sine 2 Døtre, Kirstine og Petronella[2]); sin Hustrus Lig havde han ogsaa med for at lade hende, som var død i Slutningen af 1735, begrave i Fædrelandet[3]). Missionsgjerningen ved Godthaab overlod han til Bing og Ohnsorg. Da de passerede Statenhuk, var Havet langs op med Østkysten mod Sædvane ganske frit for Is; der lysnede til Afsked et Haab for ham om, at det én Gang vilde lykkes, uhindret af Isen, at naa op til Østerbøigden, de gamle Nordboeres Hovedcoloni, som han gjennem hele sit Liv vedblev at tro havde ligget paa Grønlands Østkyst. Saa var det maaske andre forbeholdt at bringe Evangeliets Lys til de Landsmænd, han forgjæves havde søgt paa Vestkysten[4]).

Efter en temmelig lang og møisommelig Reise ankom de lykkelig til Kjøbenhavn d. 24de September, hvor han fandt en naadig Modtagelse og senere blev stillet i Spidsen for et Seminarium af Studenter, bestemte til Missionærer,

---

[1]) Efterretn. om Grld. S. 60. Continuat. af Relat. S. 23.
[2]) Kirstine ægtede senere den grldske Missionær Alsbach, Petronella Præsten Saaby; som Enker boede de begge i Budolphi Kloster i Kjøbenhavn. Sé Lund: Egedes Levnet. S. 96-97.
[3]) Hun bisattes paa Nicolay Kirkegaard. Lund. S. 61.
[4]) Det gamle Grlds. nye Perlustration. S. 21-22.

og af Waysenhusdrenge til Kateketer; Egede skulde lære dem Grønlandsk, før de sendtes op til Landet.

I 15 Aar havde han stridt den gode Strid i Grønland, aabnet en stadig Forkyndelse af Evangeliet for de stakkels Hedninger og holdt den begyndte Mission vedlige; som uden ham vilde være bleven opgiven; gik han nu end hjem, da hans sjælelige og legemlige Kraft var brudt, han blev dog i de 22 Aar, han endnu levede, en tro Forbeder hos Gud og en varm Talsmand hos Missions-Collegiet for sine dyrebare Grønlændere.

---

§ 13.

Poul Egedes Virksomhed paa Christianshaab 1736-1740.

Allerede 1735 havde Poul Egede faaet Ordre fra Sewerin, Landets Patron, til at gaa til Christianshaab, men kunde ikke efterkomme det straks, da Bing og Ohnsorg ikke endnu var tilstrækkelig hjemme i Sproget til at kunne undervise Grønlænderne; i 1736 fornyedes Ordren, han afgik derfor sidst i Juni med et af de nys ankomne Skibe fra Godthaab og naaede Christianshaab efter 8 Dages Seilads. En flink grønlandsk Dreng, Pungiok, som var bleven undervist i længere Tid, tog han med sig baade for at føre ham videre i Christendoms-Kundskab og for selv at have Hjælp af ham til at udvide sine Sprogkundskaber. Egede tog straks fat paa sin Gjerning. Det gjaldt om at benytte Sommertiden til at komme til de fjernere boende af hans Menighed — saaledes betragtede han allerede Grønlænderne om Christianshaab — og da et af Handelsskibene gjorde en Tour op mod Nord, gik han med det. Hvor han kunde, gik han i Land og forkyndte dem Evangeliet, modtog ogsaa Besøg af sine Tilhørere ombord; de viste sig opmærksomme for hans Lære, og det var ham en Glæde at kunne trøste mange Bedrøvede med Haabet om et evigt Liv, naar de vilde tro paa Jesus. De Syge hjalp han med simple Midler og vandt

manges Tillid og Venskab; men med Angakut maatte han døie mangen en Dyst, da de skræmmede Folket med deres falske Spaadomme om Ulykker og andre Bedragerier [1]).

Efter sin Hjemkomst til Colonien modtog han talrige Besøg af Grønlænderne; de havde lovet, at hans Gulv ei skulde være fri for deres Fødder, og de holdt det trolig [2]). De kunde ikke blive træt af at spørge ham ud om hans Fædreland, om den mægtige Konge virkelig ogsaa trode paa Gud, om Verdens Indretning, og hvorfor Solen skjulte sig for dem fra sidst i November til midt i Januar, og Egede havde altid simple og tydelige Oplysninger at give dem; især de ældre var glade ved, hvad han lærte dem, og sagde: „Du er ung, men har dog gjort os gamle vise." At Europæerne ved Breve kunde meddele hinanden deres Tanker morede dem især; en opfindsom Grønlænder vilde forsøge sig med noget lignende og malede derfor med Sod og Tran 2 Streger omtrent som et latinsk 5 Tal paa en tyk Stok og sendte den til Egede i den sikre Forventning, at denne vilde forstaa, han ønskede, han skulde sende ham et Par Benklæder [3]). Egedes Beretning har mange lignende Træk, der vidner om Folkets Videbegjærlighed og Lærelyst; Kvindernes Tro paa deres Amuletter og deres hedenske Frygt for at udføre de naturligste Gjerninger, maatte vige for Christendommens sunde Lære [4]). Men derfor fattedes naturligvis heller ikke dem, der blev greben af en unaturlig Rædsel for Verdens Undergang, som de antog for nær forestaaende, for Djævelen og Helvede, som Egede forkyndte dem om; det var Ting, som ikke kunde undgaas, og som en inderligere og fyldigere Christendoms-Tilegnelse vilde rette [5]). I sine rolige Timer paa Colonien oversatte Egede Genesis, men han maatte kjæmpe haardt med det vanskelige og paa passende Ud-

---

[1]) Continuat. af Relat. S. 25-32. [2]) Efterretn. om Grønld. S. 78. [3]) Continuat. S. 37. [4]) Continuat. S. 35-36; 45. [5]) Continuat. S. 27.

tryk saa fattige Sprog; det daglige Besøg af Grønlænderne forstyrrede ham meget, og jævnlig hentede de ham i Slæder til de fjernere liggende Boliger, hvor da han og hans Forkyndelse modtoges med stor Glæde[1]).

Den fra Godthaab medbragte grønlandske Dreng, Pungiok, gjorde gode Fremskridt og blev døbt endnu i det første Aar med Navnet Hans. En voksen Pige, Arnarsak, havde paa sin indstændige Bøn faaet Lov at blive ved Colonien for at nyde stadig Undervisning; hun viste megen Interesse, Omtanke og Alvor ved Christendommen og undrede sig kun over de Christnes ugudelige Vandel trods deres Kundskab om det rette — thi Colonisterne ved Christianshaab gav ikke dem ved Godthaab noget efter —; hun blev døbt i 1737 og beholdt efter Ønske sit gamle Navn, da hendes afdøde Moder havde baaret det samme[2]). Den første Vinter var særlig stræng, og Colonien syntes at være et usundt Opholdssted; mange af Beboerne angrebes stærkt af Skjørbug og Dyssenteri, og Egede blev dem en trofast Læge — thi en saadan havde man ikke — og Kok for deres Sygemad. Da de blev bedre, maatte han selv hjælpe dem af og i Seng og endda tillige være Kjøbmand og forrette alt. Især de, som led af Skjørbug, var drøie at passe; de stank som Aadsler, og Tænderne faldt dem ud af Munden, men Egede havde foruden Ungdomsmod og Kraft arvet sine Forældres Kjærlighed og Trofasthed over for Syge[3]). Da Kjøbmanden ved Foraarstid laa dødelig syg, ansaa' Egede det for nødvendigt, at han tog ud paa Handelstogt i dennes Sted for at faa noget indhandlet hos Grønlænderne, inden de fremmede Skibe kom og tog det bort; „thi — skriver han — 16 Aars Erfaring har lært, at naar Negotien taber, er der ikkun slet Haab for Missionen“[4]). Paa denne Reise blev han selv haardt angrebet af Dyssenteri og laa syg paa Handelsjagten, som

---

[1]) Continuat. af Relat. S. 44-50. [2]) Efterretn. om Grønld. S. 99, [3]) Samme. S. 102-103. [4]) Continuation. S. 61.

var trukken paa Land; Grønlænderne tilbød at tage ham til sig og pleie ham, men han tog ikke derimod, fordi Sygdommen er saa besværlig for Omgivelserne, skjøndt den Pleie, Mandskabet ydede ham, kun var ringe. Han kom sig dog igjen og kunde tage til Colonien, hvor Kjøbmanden var kommen sig; men hans Øine blev stadig mere og mere angrebne ligesom de fleste derboende Grønlænderes paa Grund af det stærke Reflexlys, Solen der giver mod den megen Is, som bliver liggende ogsaa om Sommeren[1]). Hedenskabet hos Egedes Grønlændere her imod Nord synes at være optraadt en Del vildere, end Missionærerne tidligere havde mødt det, ligesom ogsaa Angakut øvede en større og uheldigere Indflydelse her end andetsteds. Mord paa formentlige Hekse, undertiden Mænd, men især gamle Kvinder, forefaldt jævnlig, skjøndt det ogsaa kunde hænde, at Grønlænderne bagefter fortrød deres Grusomhed og — for sent — angrede at have dræbt en uskyldig, naar det nemlig viste sig, at vedkommende havde rigtigt Blod, hvilket de mente, Heksene ikke havde[2]). Naar de stakkels forfulgte gamle Kvinder saa ikke vidste andet Raad til at frelse sig, søgte de Beskyttelse hos Egede paa Colonien[3]). Han maatte derfor anvende særlig Flid paa at modarbeide Angakut, trænge ind i deres meget vanskelige Sprog[4]), hvor de brugte Ordene i modsat Betydning af den sædvanlige, aabenbare deres falske Trolddomskunster og de løgnagtige Opspind, hvormed de skræmmede Folket, idet de f. Ex. indbildte en Pige, at hun ingen Sjæl, eller som de udtrykte sig „ingen Skygge“ havde[5]), men vilde skaffe hende en for Betaling, eller en Mand, at han var frugtsommelig med en Sælhund, hvis Hoved Manden selv mente, han kunde føle. Det gjaldt da for Egede ved sin sunde, praktiske Sands og fornuftige Argumentation at faa Grønlænderne

---

[1]) Continuation. S. 62.
[2]) Samme. S. 100; 112; 119. Efterretn. om Grønland. S. 152-153.
[3]) Continuation. S. 67. [4]) Samme. S. 53. [5]) Samme. S. 49.

bort fra deres Frygt, og det lykkedes, men Angakut blev ham gramme, og der meldtes ham, at 4 havde besluttet at dræbe ham; dog, hans freidige, resolute Optræden frelste ham, uden at han nogensinde, som han selv udtrykkelig siger, brugte corporlige Midler til at skaffe sig Agtelse [1]). Og Egede havde fuldt op af Arbeide med at forjage Hedenskabets Mørke og bekjæmpe det fordærvelige, dybt rodfæstede Flerkoneri og den medfødte Ligegyldighed for aandelige Ting. Oftest dreiede deres Tale sig om Sælhunde, og de spurgte snarere om Raad til at fange disse end om Saligheden; talte han til dem om det evige Livs Herlighed, fulgte straks det Spørgsmaal med: „er der ogsaa mange Sælhunde“ [2])? Det kunde vel undskyldes med Folkets Barnagtighed, men med Flerkoneriet var det noget andet, her maatte han gaa strængt, alvorligt revsende til Værks, vakte han end Mændenes Vrede over, at han svækkede den forlangte Tjenerindelydighed hos den egentlige Hustru [3]). Men den første Betingelse

---

[1]) Efterretning om Grønl. S. 99-102. [2]) Continuation. S. 83.

[3]) Egedes Optræden i denne Henseende misbilliges i høi Grad af Bluhme, og han anfører S. 122 navnlig ét Ex. paa Egedes uberettigede Indblanding i en huslig Trætte som særlig betegnende, hvor Egede tilmed skulde være gaaet uretfærdig til Værks ved at bebreide Manden hans Opførsel uden at have undersøgt Sagen. Et uheldigere Ex. kunde Forf. dog næppe have valgt; thi enhver upartisk Læser vil af det omhandlede Sted — Efterretn. om Grld. S. 186-88 — sé, at Egede var bleven sat ind i Sagen af Grønlænderne, inden han rettede nogen Bebreidelse til Manden, og denne gik endda kun ud paa, at han havde handlet ilde med Hustruen, hvilket Manden mere end indrømmede, idet han sagde, at han havde været nær ved at slaa hende ihjel. Egede søgte kun at mægle dem imellem, og fik Manden til at love at ville modtage Hustruen igjen; at dette Løfte ikke blev opfyldt, var ikke Egedes Skyld. — Det er temmelig uforklarligt, hvorledes Egedes Optræden ved denne Leilighed, som kun viser ham fra en venlig og forsonende Side, kan anføres som nedsættende for ham. — Lige saa lidt synes der at være noget graverende i hans Optræden mod den Kvinde, som havde dræbt sin Mand, men Forf. skal herom nøies med at henvise til Egedes egen Beretning. Efterretn. S. 186-88.

for, at hans Ord skulde finde Indgang: Folkets Kjærlighed, den vandt han alligevel i fuldt Maal; de hentede ham bestandig fra mange forskjellige Steder i deres Hundeslæder; ventedes han, drog de ham imøde for at vise Vei, og kom han til dem, trættedes de om, hvem der skulde glædes med at have ham hos sig. For de Syge og Bedrøvede var han en Trøster og Læge[1]). Men hvilke Besværligheder var der ikke at overvinde, for at han kunde komme til sin Menighed? Kjørte han over Isen, standsedes han ofte af store Sprækker eller Huller, hvor Hvaler, Sælhunde og Enhjørninger havde søgt Tilflugt og holdt Vandet aabent; han maatte saa gjøre en lang Omvei for at slippe uden om. Var der aabent Vande, saa han kunde seile, var det ikke sjældent, at de smaa Joller knustes af det brusende Hav, og han kun med Nød bjergede Livet; saa gjaldt det at redde sig mangen Gang ved en milelang Vandring gjennem alenhøi Sne til menneskelige Boliger[2]). Men han havde det, der styrkede under alle Besværligheder og gjorde Byrderne lette og Faren til intet, den urokkelige Tro, at det var Guds Ærinde, han gik.

Var end Grønlænderhytterne med deres Hede og Stank drøie at tilbringe Natten i, saa han tidt fik ondt, saa var Colonien ved Vintertid sandelig heller ikke lystelig at bebo. Saa slet var den bygget, og saa daarligt var der sørget for, at der kunde blive varmt, at Øl- og Vintønderne, selv om de laa ved Ovnen, bundfrøs; Vægge og Døre var som overkalkede af Rim; Underdynen i hans Seng frøs fast til Væggen, og af den Sovendes Aande blev Overdynen og Hovedpuden stivfrosne med tommetyk Rimfrost. Og saa haard var Kulden, at det yderste af det ophugne og kogte Kjød kunde være gjennemkogt, medens det inderste endnu var frossent; Smørret maatte hugges op med Økser[3]). Der skulde mere

---

[1]) Continuation. S. 74. [2]) Efterretn. om Grønld. S. 111-114.
[3]) Samme. S. 118.

end et menneskeligt Helbred til for at holde det ud i Længden. Saa daarlig var Colonien indrettet, at Matroserne maatte forlade den i den strænge Kulde og søge Ophold hos Grønlænderne; den 1ste Januar 1739 blæste den omtrent ned, ved hvilken Leilighed Kjøbmanden blev haardt saaret. Da Tømmermanden paa den Tid var hjemsendt paa Grund af sit raa, ugudelige Væsen og det slette Exempel, han gav, og de fleste af Coloniens Folk var syge, maatte Egede selv tage fat og reparere, som han bedst kunde, mure Skorstenen op med varm Melgrød i Mangel af Kalk og udføre alt med kun Assistenten og Bødkeren til Hjælp. Naar Grønlænderne kom og saa' ham paa Taget, spurgte de, om det sømmede sig for en Præst at bygge Hus og lægge Tag; sligt Arbeide overlod de til Kvinderne [1]). Men der var, som lige berørt, andre Hindringer for Missionen end det haarde Klima, de farlige Veie og slette Transportmidler, og den usle Maade, hvorpaa der af Handelen var sørget for Opholdssted for Egede. Colonisterne var stadig gjennemgaaende ryggesløse og ugudelige Personer, hvis slette Exempel han beklagede sig bittert over; da én af dem døde, skriver Egede: „en Kjæde af lutter Ugudelig Banden og Eder, vare hans Morgen- og Aften-Bønner, og med de samme endte han og sin Tale, da han nogle Timer før sin Død mistede baade Hørelsen og Mælet“ [2]).

Det kunde heller ikke styrke Grønlændernes Tillid til de Danske, at de var Vidne til den Kamp, disse maatte føre, uden at de kunde udrette noget varigt mod de hollandske Hvalfanger- og Handels-Skibe. Af og til sendtes der vel et Krigsskib op for at beskytte de Danskes Handel og holde Hollænderne borte; det skjød med Kanoner og skræmmede Grønlænderne, men Hollænderne fik man sjælden fat paa, og naar saa Krigsskibet var borte, viste Hollænderne sig ogsaa armerede og truede med blo-

---

1) Continuation. S. 99-100. Efterretn. om Grl. S. 151-52.
2) Continuation. S. 104.

dig Hævn paa Colonierne. Hvem skulde Grønlænderne holde sig til? De Danske paastod vel, at deres Konge eiede Landet, havde Eneret til Handelen og vilde jage Hollænderne bort; Hollænderne derimod gav bedre Kjøb for de grønlandske Varer, vedblev stadig at komme derop og turde endog true den danske Konges Undersaatter med Udryddelse[1]). — Men trods alle Vanskeligheder og Hindringer for Missionen, fik P. Egede dog udrettet meget i de Aar, han arbeidede ved Christianshaab; han kom vidt omkring paa det faste Land, og han naaede ogsaa om Sommeren at besøge Øen Disco, et stort isbedækket Land, som Grønlænderne fortalte var af en Torngarsuk trukket derop fra Godthaab. Hullet, hvori Touget, han havde brugt til at trække det i, havde været bundet, viste de endnu, og Landet var ligesom Egnen om Godthaab fuldt af Rensdyr og Planten Angelika[2]). — Sine 2 døbte Grønlændere ved Colonien fik han Glæde af; de hjalp ham trolig ved hans Oversættelser, og Hans Pungiok sendtes ud som Kateket[3]), efter i 1738—39 at have gjort en Reise til Kjøbenhavn for at kunne vende hjem til sine Landsmænd med Tilskyndelse til at leve saa christeligt, som han havde sét, man gjorde dernede. — Han fulgte med en Familie til en nærliggende Fjord og skulde blive en Uges Tid eller saa hos dem. Midt i November 1739 tog Egede Pungiok og Arnarsak til Alters, da de havde en inderlig Attraa derefter og var godt oplyst; det var første Gang, Nadveren uddeltes til Grønlændere. Pungiok var ved den Leilighed meget taus, skjøndt Egede gjerne vilde have, han skulde være frimodig over for ham og tale freidig til sine Landsmænd, noget som altid var vanskeligt at faa de christne Grønlændere til paa Grund af den medfødte Undselighed og Frygt for at blive Gjenstand for Latter. Arnarsak var mere aaben og frimodig; „saalænge hun ikke havde nydt alle de Goder, Gud havde

---

[1]) Continuation. S. 64; 106-9. [2]) Samme. S. 93.
[3]) Samme. S. 88; 113.

givet Menneskene til Salighed," sagde hun, „var hun ikke et fuldkomment Guds Barn;" hun fik en velsignet Indflydelse paa mange af sin Slægt. Forstandig, som hun var i Opfattelse og Tale, og ivrig for Christendommen, revsede hun jævnlig med Eftertryk Angakuts Løgnagtighed, saa de stod beskjæmmede for deres egne Landsmænd[1]; hun viste sig især nidkjær for at omvende sin ældre Søster ved at foreholde hende, hvad der ventede de Troende og de Vantro efter Døden[2], og senere hører man, at flere af hendes Slægt modtog Daaben[3]. Hun var livlig og utrættelig i sine Spørgsmaal til Egede, snart om Daaben ikke burde gjentages og Vandet udgydes over hele Legemet, snart om det var ret overfor Gud, at Egede læmpede Skriftsprogene i sin grønlandske Oversættelse efter Grønlændernes Fatteevne[4]; det var ofte vanskeligt for Egede at gjøre hende alt klart og indlysende. Hun fulgte med ham ved hans Afreise fra Christianshaab i 1740 af Kjærlighed til ham og for at se Danmark, vendte i 1741 tilbage til Grønland, dog ikke til Christianshaab, men til Godthaab, hvor hun blev i 2 Aar. Her synes hun imidlertid kun at have nydt en daarlig Undervisning, thi ved Hjemkomsten til Christianshaab 1743 omtaler Missionærerne hendes Kundskaber som temmelig tarvelige; derimod vedblev hun at føre en ustraffelig Vandel og bevarede stor Frimodighed til at undervise sine Landsmænd og overbevise dem om deres hedenske Overtros Daarlighed[5].

I Tillid til Sewerins Ædelmodighed havde Egede optaget 3 Grønlænderinder paa Colonien, som underholdtes der og modtog Undervisning, hvilket de havde bedet Egede indstændig om[6]. To af dem døbtes i 1740; efter deres eget Ønske opkaldtes de efter Egedes Søstre, Kirsten og Pernille (Petronella), hvilke var to af de mest

[1]) Continuation. S. 137. [2]) Samme. S. 142-143. [3]) Samme. S. 165.
[4]) Samme. S. 124-25.
[5]) Alsbachs Miss.-Fortegnelse i 3die Continuat. af Relat. S. 133.
[6]) Continuat. S. 130.

kjendte Navne i Grønland. De reiste snart efter deres Daab til deres Hjem ved Isefjorden med den Formaning, at holde ved Troen og vinde andre for den, og de glemte ikke deres Løfte. Der gik stadig Bud mellem dem og Egede med Forespørgsel om, hvordan de skulde optræde i vanskeligere Tilfælde, og jævnlig kom der velunderviste Børn derfra og besøgte Christianshaab; det var Frugter af de 2 Kvinders udholdende Arbeide. Pernille omvendte sin Broder og fik ham til at skille sig ved hans Medhustru, da det stred mod Christendommen; han kom ogsaa til Egede med en lille 10 Aars Søn, som var usædvanlig godt oplært i christelig Kundskab. Hos Egede blev de da befæstede og opmuntrede i den ny indplantede Tro [1]). Mest lovende af alle Egedes Elever var Pernilles Søstersøn, Angusinak, en lille Dreng paa 12 Aar, som først undervistes ved jævnlige Besøg paa Colonien og senere for en Tid optoges der [2]). Han var et opvakt Hoved med stor Lærelyst og en elskelig Karakter og havde tidlig faaet Øinene op for Angakuts Bedragerier, som han alvorlig gjorde sin Fader opmærksom paa, da denne vilde bruge en af dem til et lille sygt Barn [3]). Da Faderen senere døde, kom hans Moder til Colonien for at hente ham; hun trængte til hans Hjælp ved at skaffe Føden.

---

[1]) Continuat. S. 136-44.

[2]) Samme S. 143-45; 151-56; 162-66. Efterretn. om Grld. S. 179 og 192.

[3]) For Egede nærede han den største Hengivenhed. En Gang, da Egede vilde gribe en Hund, som var løbet fra nogle Grønlændere, blev han bidt alvorlig i Haanden og besvimede. Der blev stor Forfærdelse blandt Grønlænderne, de raabte: „Pauia er død“, begyndte at græde, trække ham i Klæderne osv., indtil Besvimelsen var ovre. Da Angusinak fik det at vide, skjød han Hunden, skjøndt det var hans Mosters, og en god Hund er af stor Værd for Grønlænderne; Egede betalte Hunden og paaskjønnede Angusinaks i dette Tilfælde noget overdrevne Kjærlighed for ham. — Se Efterretn. om Grønl. S. 183-84.

Egede vilde gjerne give hende en Gave for at turde beholde Sønnen, men hun svarede, at Børn var ikke Handelsvarer. Da Egede nu forestillede hende sin Frygt for, at Drengen skulde glemme, hvad han havde lært, mente hun, at om han endog glemte noget, saa glemte han dog ikke at være et skikkeligt Menneske, hvilket han snarere vilde huske, naar han kom fra de vanartede Folk paa Colonien, som talte og handlede ilde. Egede havde dog selv sagt, vedblev hun, at hendes Søn var én af de bedste Grønlændere, og hun lovede, at han skulde forkynde Christendommen [1]). Egede roste da hendes Forsæt og sendte Sønnen bort med hende, hvor kjær han end var ham; men Forbindelsen med dem vedligeholdtes stadig; Angusinak besøgte Egede og berettede om den gode Fremgang, Evangeliet havde hos de smaa, hvorimod det faldt ham vanskeligere med de ældre. Han sendte ogsaa jævnlig nogle af sine Elever til Egede, og han fandt dem alle vel oplært; da Egede senere paa sin Missionsreise kom til Angusinaks Sogn, sporede han tydelig hans Arbeide i en usædvanlig Agtpaagivenhed hos Tilhørerne. Og hvilken Glæde var det ikke for den unge, nidkjære Lærer at kunne udpege sine flinkeste Elever for Egede og se hans Paaskjønnelse af den Flid, han havde gjort sig?

En lille Dreng Tullimak bragte han, efter selv at have undervist ham, til Colonien, hvor han paa sin inderlige Bøn blev optaget; ogsaa en yngre Broder af sig vakte han tidlig til Troen, han viste sig saa barnlig bedrøvet over, saa lidt han kunde, da Egede kom til hans Hjem, at denne maatte trøste ham. Den 17de Juli 1740 blev Angusinak, Tullimak og en 3die Dreng døbt, efter at der først var holdt grønlandsk Prædiken om Daabens Velsignelse, sunget en grønlandsk Psalme, og de unge Daabscandidater havde aflagt deres christelige Bekjendelse [2]).

---

[1]) Efterretn. om Grønl. S. 199-201.

[2]) Efterretn. S. 205-6. Continuat. S. 165.

Angusinaks Morbroder skulde været døbt samme Dag, som var en Søndag, men kom først senere og modtog da ogsaa Daaben. — Angusinak kunde allerede i 1740 hele sin Katekismus, alle Bønner og de fleste grønlandske Psalmer udenad, kunde stave og skrive Bogstaver, og han vedblev efter Egedes Hjemreise sin lille Gjerning i Guds Riges Tjeneste; det var derfor en stor Sorg for Missionærerne, da han i 1742 druknede, da han i sin Kajak var faret ud paa Sælhundejagt[1]). — Tullimak fulgte med Egede til Kjøbenhavn og vendte sammen med Arnarsak tilbage til Godthaab i 1741; han blev her, medens hun gik hjem til Christianshaab, og han roses som en vel oplyst Dreng af en god Natur og vedblev skriftlig at vedligeholde Forbindelsen med Poul Egede; senere indlemmedes han i den herrnhutiske Menighed.

Det var i Sandhed en betydelig Virksomhed af svage Kvinder og umyndige Børn, Egede her var Vidne til, og det er derfor naturligt, at han udtaler sin Tak til Gud for, hvad han havde faaet Naade til at udrette til Troens Udbredelse og Bestyrkelse og for det Løb, Ordet fik iblandt dem. Han nærede det bedste Haab om deres Omvendelse, skjøndt han i Begyndelsen kun havde haft ringe Tanker om Held og Fremgang; nu syntes det ham, som om de gjerne vilde tage mod Troen, og han havde store Forhaabninger om Børnenes Indflydelse paa Forældrene, naar der ved Skoler i Landet selv blev sørget for disse Unges christelige Oplysning. Mangen en ærlig Grønlænderinde voldte det alvorlige Skrupler, at hun saa slet kunde opfatte og huske Christendommen, og Egede maatte da trøste hende med, at Gud kun saa' paa, om Troen var ret tilegnet og alvorlig ment; men den Mangel paa Tænksomhed og Opfattelsesevne, som han havde været saa bedrøvet over i Begyndelsen, haabede han kunde afhjælpes ved en god Undervisning[2]). Det vil af det oven-

[1]) 3die Continuat. S. 133.
[2]) Continuat. S. 132-33; 165-66.

anførte være klart, at Poul Egede i alt væsentligt delte Anskuelser med Faderen om Missionærens Stilling og Myndighed overfor Grønlænderne og om den heldigste Missionspraxis — det var jo saa naturligt, at Poul, som var opvokset under Faderens Øine, som var bleven undervist af ham, og havde delt Arbeidet med ham i saa mange Aar, levede sig saaledes ind i Faderens Tankegang, at han ogsaa fulgte den som selvstændig Missionær. Naar han nu alligevel fik en større og hurtigere Fremgang mellem Grønlænderne. end Faderen nogensinde havde opnaaet, skyldes det vel for en Del den større Spændkraft, som Ungdommen og Fortrøstningen til et godt Udfald af Gjerningen maatte give ham, i Forening med hans udmærkede Sprogfærdighed, hans Hjemmevanthed i Landet og hans mildere og mere sagtmodige Optræden — men Grunden maa vistnok ogsaa søges i Indholdet af hans Forkyndelse, som rimeligvis har tenderet noget til Pietismen og mere end Faderens været rettet paa at vække en levende Syndserkjendelse. Dette synes at fremgaa af den Tilbøielighed, som Egede selv beretter der var hos de Vakte ved Isefjorden til at sé de menneskelige Ting, f. Ex. Ægteskabet og nationale Fornøielser som syndige, og som dem, der burde forsages af de Christne. De Vakte ved Isefjorden græd over, at deres Landsmænd kunde more sig ved Trommen og Dandsen og udtalte den Mening, at de, som deltog deri eller blot var tilstede derved, hørte under Tornarsuks Herredømme. Det vil næppe være nødvendigt at oplyse, at dette, langt fra at vinde P. Egedes Bifald, tværtimod i høieste Grad vakte hans Mishag; han erklærede, at han mere forargedes over de Troendes haarde Tale end over de Vantros Sang. Mange af de sidste kunde én Gang komme til at love Gud med de Udvalgtes Sang, og han vidste, at der var mange gode Mennesker iblandt dem, som morede sig over deres Landsmænds Lystighed, der ikke anede, at de derved forargede nogen. Men dette Træk hos P. Egedes Menighed, som minder om det, der kom saa stærkt frem hos Herrnhutternes,

peger dog hen paa, at der var kommet et nyt Moment ind i den Forkyndelse, som Hans Egede havde anvendt[1]). Det er før omtalt, at Egede brugte sin Tid, hvor Leilighed gaves, til Oversættelser; i 1739 havde han de 3 første Mosebøger færdig, skjøndt han, da de var oversat, fortrød noget paa at have anvendt saa megen Tid paa dem, i Stedet for at have brugt den samme Tid til at gjøre Uddrag af de historiske Bøger og have udeladt, hvad Grønlænderne vilde forarge sig over og ei burde vide. At der var adskillige saadanne Ting, som ikke straks burde være bragt til Grønlændernes Kundskab, havde hans 2 Medarbeidere, Pungiok og Arnarsak, allerede gjort ham opmærksom paa; saaledes mente de f. Ex. ikke, det var gavnligt, at Grønlænderne fik at vide, at Cain var saa ond, eller hørte om Jacobs Trædsked og Patriarkernes Polygami[2]). — Han arbeidede stadig paa et grønlandsk Lexikon, forbedrede det og forøgede det med Angakut-Udtryk og Dialekt-Talemaader fra de forskjellige Egne[3]). Paa Opfordring fra hans Fader og Dr. Wøldike, Medlem af Missions-Collegiet, tog han i 1739 fat paa Oversættelsen af Mathæi og Marci Evangelier[4]), og, da de var fuldført i 1740, paa Pontoppidans Katekismus som en Bog, der i Øieblikket vilde være Grønlænderne mere tjenlig end Bibelen; han maatte dog i meget omarbeide den, saa at den snarere blev en helt ny Katekismus med Forklaring efter Pontoppidans Plan. Han satte saaledes Læren om Gud som første Part i sin Katekismus, medens den hos Pontoppidan var 2den, da han ansaa' det for bedst, at Grønlænderne lærte Lovgiveren at kjende, før de gjorde Bekjendtskab med hans Lov[5]). Ogsaa i Moralen maatte han omarbeide den helt, da der

---

1) P. Egede: Efterretn. om Grld. S. 193-94; 202-203.
2) Efterretn. om Grld. S. 117. 3) Continuat. S. 102.
4) Samme S. 113.
5) Se Pontoppidans Forklaring over Luthers liden Katekismus. Kbhvn. 1738.

ikke trængtes til i Grønland at advare mod alle de samme Laster; som blandt Europæerne; desuden tilføiede han Morgen- og Aften-Bønner ved hver Ugedag[1]. Adskillige Ord, som han slet ikke kunde finde tilsvarende Begreber til paa Grønlandsk, maatte han ligefrem laane paa Dansk i det Haab, at de efterhaanden skulde blive naturaliserede[2]. Disse forskjellige Arbeider blev af den største Betydning for de efterfølgende Missionærer, baade til at lære Sproget og faa forstaaelige Udtryk paa de christelige Lærdomme, og som et Udgangspunkt og Grundlag for senere Forskninger. — Imidlertid var Egedes Syn blevet meget svækket, om Vinteren kunde han kun læse ved det korte Dagslys og af og til ½ Time ved Lys; at skrive var ham helt umuligt undtagen ved Dagsskjæret. Han maatte lave sig en Træskærm efter grønlandsk Mønster med smalle Revner for Øinene og gaa med, men da han alligevel frygtede for at blive blind og talte til Grønlænderne om at gaa hjem, svarede en af dem: „Munden er god; selv om Du ei kan se, kan Du nok derfor gjøre Nytte hos os; tal derfor ei om at gaa til Dit Fædreland, Gud gjør nok Dine Øine klare“[3].

Men hans Helbred havde i det hele lidt meget ved de lange Reiser og den usle Bolig paa Colonien; han siger selv: „min Beskaffenhed var saaledes, at jeg ikke uden min Helbreds gandske Forlis kunde der lenger forblive, der til med saa havde Verket været lidet tjent dermed, om jeg efter alle mine Kræfters Tilsættelse, inden faa Aar, maatte vist endt mit Liv i Grønland“; da han nu haabede i Hjemmet at kunne virke for Grønlænderne ved sine Oversættelsesarbeider og ved direkte Indflydelse paa Missions-Collegiet, søgte og modtog han sin Afsked i 1740. — Til Grønlændernes store Sorg sagde han dem da Farvel, holdt Afskedsprædiken den 24de Juli og gik

---

1) Continuation S. 132. Efterretn. om Grld. S. 159; 161-62; 184.
2) Continuation. S. 88.
3) Efterretn. om Grld. S. 190.

som før omtalt med Arnarsak og Tullimak til Kjøbenhavn[1]). Missionsgjerningen ved Christianshaab overgav han til sin Pleiebroder, Lauritz Alsbach, som havde arbeidet sammen med ham et Aar, og hvem han i den Tid havde stræbt at sætte ind i Arbeidet og veilede i Sproget — han havde været optaget paa det i Kjøbenhavn oprettede grønlandske Seminarium — og til Missionær Wedzel, som ankom 1740 og blev indsat samme Dag, som Egede døbte Angusinak[2]).

Man kan ikke andet end høilig beklage, at Poul Egede efter en kun 6aarig Virksomhed som Missionær, hvoraf de 4 sidste Aar havde haft saa velsignelsesrige Følger, som vi nylig har sét ved Christianshaab, forlod sin unge, lovende Menighed og overgav den til Mænd, der endnu var saa nye i Tjenesten som Alsbach og Wedzel. Egede vilde sikkert i en Alder af 32 Aar, som han var, da han gik hjem, med sit udmærkede Kjendskab til Sproget og med sin sjældne Gave til at vinde Grønlændernes Hjerter og Tillid, endnu have kunnet udrette overordentlig meget iblandt dem og være bleven en uvurderlig Veileder for de Missionærer, som efterhaanden sendtes derop. Der blev ved denne korte Arbeidstid givet en farlig Præcedens for de kommende Tider, som vistnok ikke blev uden Indflydelse paa hans Efterfølgeres Hast med at vende Grønland Ryggen. Men hans svækkede Helbred og især hans stærkt angrebne Syn maa i Forening med de daarlige ydre Betingelser for Missionen i Christianshaab — den slette Bolig, de ugudelige Colonister osv. — og Egedes Forventning om at kunne udrette en Del i denne Henseende hos Missions-Collegiet ved sin personlige Nærværelse give Forklaringen herpaa.

---

[1]) Continuat. af Relat. S. 167. Efterretn. om Grld. S. 206.
[2]) Continuat. S. 112; 165.

§ 14.

Bings, Ohnsorgs og Niels Egedes Virksomhed paa Godthaab; de 2 første afløses af Drachardt og Sylow; N. Egede gaar til Christianshaab.

Imidlertid havde Bing og Ohnsorg fortsat Hans Egedes Arbeide ved Godthaab, og der er ingen Tvivl om, at de gjorde det efter bedste Evne baade med Flid og Alvor; men deres Ufuldkommenhed i Sproget, deres Iver for at „lære“ Grønlænderne Christendommen og Anvendelse af ydre Magt for at afvænne Folket med dets hedenske Sædvaner gavnede ikke Missionen. Der manglede Hans Egedes dybe Kjærlighed til Folket og det Grundlag af Tillid og Hengivenhed fra Grønlændernes Side, hvorpaa hans Gjerning havde hvilet, og som havde opveiet hans Feil og Misgreb, derfor mærker man ogsaa straks en Tilbagegang i Værket. De ældre Grønlændere kunde de næsten slet ikke faa med; de beklagede deres Vedhængen ved de gamle Superstitioner, deres Ligegyldighed for Evangeliet og ringe christelige Kundskaber; men Grunden hertil laa for en stor Del i, at de lagde en altfor afgjørende Vægt paa at faa dem lært Hovedparterne af Katekismus, Pontoppidans Forklaring, Saliggjørelsens Orden, hele Capitler af Biblen, især af første Mosebog, mange Bønner og Sange, som de Gamle havde meget ondt ved, da de ikke før havde været vænnet til at lære udenad [1]). Med de Unge derimod gik det bedre, de var lærelystne, vilde gjerne lære udenad og lære at læse, og de Gamle var meget villige til at give dem Lov til at anvende en Del af deres Tid dertil; det er forbausende, hvor meget Missionærerne kunde glæde sig over at have „lært“ dem — havde de blot tilegnet sig Halvdelen deraf! Men ganske vist skaanede Bing og Ohnsorg sig ikke, de tog flittig omkring til Grønlænderne, holdt Prædiken for dem og katekiserede dem, aflagde Besøg i deres Huse og

---

1) Continuat. af Relat. S. 178-83. 3die Continuat. S. 129-44.

havde af og til en eller flere af de ved Colonien oplærte unge Grønlændere med som Kateketer[1]).

I 1738 dræbte Grønlænderne en af deres Landsmænd, som de ansaa' for en Heksemester og trode havde øvet meget ondt ved sin Trolddom; men i Stedet for at nøies med at vise dem deres Overtros Daarlighed, og at Heksemestrene var Bedragere, der fortjente Folkets Foragt, men ikke Døden, greb Missionærerne og Coloniens Folk Sagen an paa en hel anden Maade. De slog sig sammen med Herrnhutterne og tog med List en Mængde Grønlændere, som var medskyldige i Mordet, tilfange, lod dem binde, afprygle, belægge med Jern og først efter nogen Tids Forløb give fri igjen. Det vakte megen Forbitrelse hos dem, der havde lidt denne strænge Behandling, de sagde, at Missionærerne selv havde lært dem, at Heksemestre skulde dø (5 Moseb. 18, 10—12; 20), og at de mente selv at have lige saa megen Ret til at udøve Straffedomme som Europæerne. Niels Egede, som beretter denne Begivenhed, traf de omtalte Folk ved Umanak, 16 Mil nord for Godthaab, og førte en lang Forhandling med dem, hvori han vilde gjøre dem begribelig, at Præsterne havde baaret sig saaledes ad for at skaffe Grønlænderne selv Sikkerhed for Livet, da det burde være saaledes, at den, der dræbte en anden blot paa en Angakoks Angivelse, skulde lide Døden. Men Grønlænderne kunde ikke gaa ind derpaa, de forsikrede ham, at kun deres Hengivenhed for ham havde afholdt dem fra at overfalde Colonien, hvor kun Præsterne med deres Familie og 2 Mand var tilbage, medens Kjøbmanden med hans Folk var langt borte paa Handelsreiser. — Samtalen, der var begyndt med, at Grønlænderne havde ført Egede op paa en Klippe, hvor han var alene med dem, og som flere Gange havde antaget en for Egede truende Karaktér, endte dog godt, idet de bad ham om at fortælle dem noget, da de var indvortes ængstede. Han

---

[1]) S. 3die Continuat. S. 11 flg.; 15.

talte da til dem baade om gudelige og verdslige Ting, men mest om det femte Bud, og hans Tale syntes at gaa dem til Hjerte; mange af dem græd, de fik ham med til deres Telte, for at deres Hustruer og Børn ogsaa kunde høre hans Tale; havde de tidligere faaet Kundskab om Gud, vilde de ogsaa nu have overholdt Europæernes Skikke og Lærdomme, men for Fremtiden skulde Egede ikke høre mere ondt om dem. Om Aftenen slog Stemningen imidlertid igjen om; da Egede var gaaet til Ro, samledes Grønlænderne bevæbnede udenfor Teltet, og det saa' truende ud baade for ham og de 4 Mand, som han havde med sig; men med det ham egne Mod og Uforfærdethed gik han lige ud iblandt dem, kun bevæbnet med en Kniv, og idet han benyttede sig af Grønlændernes Tro paa, at intet skarpt kunde bide paa ham, og idet han truede med alene at ville angribe dem, fik han dem til at skilles ad, uagtet de med største Lethed havde kunnet overvælde ham og hans Folk, som rystede af Skræk [1].

Niels Egede var efter et 3-aarigt Ophold i Kjøbenhavn kommen som Kjøbmand i Sewerins Tjeneste til Godthaab i 1739, men han virkede fuldt saa meget som Missionær som nogen af de dertil kaldede, oversatte Psalmer og Bønner paa Grønlandsk [2]) og benyttede enhver Leilighed paa sine mange Reiser til at forkynde Evangeliet, som han elskede oprigtigt og kunde gjøre mere indtrængende for Grønlænderne end de fleste Missionærer, ved sin store Færdighed i Sproget. Naar han om Efteraaret var færdig med Handelen, reiste han fra ét Hus til et andet for at forkynde dem Guds Ord; Grønlænderne kom selv og hentede ham, for at han skulde undervise dem og deres Børn [3]). Han lod bygge et lille Hus paa Godthaab af Tørv og Sten efter grønlandsk Skik til Skolebørnene sammesteds, hvor Missio-

---

1) 3die Continuat. S. 16-19. 2) Samme. S. 14.
3) Samme. S. 7.

nærerne kunde undervise dem, og han hjalp trolig Missionær Drachardt, som kom over samtidig med ham for at afløse Missionær Bing, baade med at lære ham Sproget og anbefale ham til Grønlænderne og reise rundt med ham og udlægge i en grønlandsk Prædiken det Evangelium, som Drachardt oplæste for dem [1]).

I 1740 afløste Missionær Sylow Ohnsorg, som gik hjem, og samtidig gik Niels Egede efter Ordre fra Sewerin som Kjøbmand til Christianshaab til stor Sorg og Bedrøvelse for Grønlænderne paa Godthaab, men til Glæde for dem paa Christianshaab. Her tog han sig lige saa varmt og ivrigt af Missionen og Missionærerne som før og fik bygget et lignende Hus som ved Godthaab for Skolebørnene og Kateketerne; blev en Angakok ham for dristig i sine Pralerier og Bedragerier, lod han ham vide, „at hvis han ikke vilde lade sig overtale med det gode, men foragtede Guds Ord, skulde han faa samme Traktement, som de andre Angekokker og Løgnere havde faaet (nemlig Prygl [2]).“ I denne Henseende var han ikke kommet videre end Faderen. — Drachardt og Sylow ledede nu Missionen paa Godthaab; den første sluttede sig allerede i det andet Aar af sin Virksomhed nær til Herrnhutterne, han tog dem med paa sine Embedsreiser, og Grønlænderne udtalte deres Frygt til Niels Egede for, at Herrnhutterne skulde forføre „deres lille Præst,“ som de kaldte Drachardt, „til at tale ligesaa uforstaaeligt til dem, som disse gjorde [3]).“

---

§ 15.

Hans Egedes Virksomhed i Kjøbenhavn efter Hjemkomsten; Sewerins Octroy fornyes 1740.

Hans Egede glemte ikke i Kjøbenhavn sine Grønlændere, men til hans store Sorg strakte hans Indflydelse sig ikke saa vidt, som han havde haabet. Missions-

---

[1]) 3die Cont. S. 3-4; 8-11. [2]) Samme S. 32.
[3]) 3die Continuat. S. 14.

Collegiet, som ved en kongelig Anordning af $^{8}/_{2}$ 1737 for Eftertiden skulde antage sig Missionsvæsenet i Grønland [1]), stillede sig temmelig fornemt overfor ham og hans Forslag til Missionens Fremme, de skulde drøftes og overveies mange Gange af Collegiets Medlemmer og saa i Almindelighed henlægges til nærmere Overveielse, og indtil yderligere Oplysninger fra andre kompetente Dommere end Egede kunde skaffes tilveie. — Som Lærer for de vordende Missionærer og Kateketer vragede man ham dog ikke, da der oprettedes et Seminarium for saadanne i 1737, og her havde han da en Virksomhed, som, han kunde gjøre sig Haab om, i Tidens Løb vilde blive til Velsignelse for hans kjære Grønlændere [2]). Da der havde meldt sig flere Studenter som villige til at blive Missionærer, bestemtes det, at der foreløbig skulde antages fire; de skulde nyde fri Kost fra Kommunitetet, naar der blev Pladser ledige paa dette, og efter gjentagne Ansøgninger fritoges de for at deltage i Klosterets Exercitia, da disse tog dem for megen Tid uden at give noget Udbytte for deres senere Virksomhed. Hvert Halvaar skulde Egede give Indberetning til Missions-Collegiet om deres Fremgang og hele Forhold; én af dem maatte Egede benytte til at læse med de vordende Kateketer under hans Inspektion og omhyggelige Tilsyn [3]).

Til Kateketer vilde han uddanne Elever paa Waysenhuset, der blev antaget 8 til Prøve, og Egede begyndte at læse med dem; men 4 af de yngste meldte sig snart ud, og skjøndt nye antoges, viste disse dog liden Stadighed; Udmeldelserne vedblev stadig, jo nærmere de kom til Maalet, at gaa til det fjerne Grønland [4]). Et Par Haandværkssvende, som var christelig vakte, antoges efter de-

---

[1]) Miss.-Coll.'s Protokol. 1735-74 (Missions Arkivet) S. 39-40.

[2]) a) Se sammesteds. S. 40. b) Fogtmann. Geistlig Rescript-Samling. 3 D. S. 536.

[3]) Missions-Coll.s Protocol. 1735-74 (Missions-Arkivet). S. 48 og 66. [4]) Sammesteds S. 49 og 51.

res egen Ansøgning for at oplæres i samme Øiemed; den ene kom aldrig afsted, den anden holdt kun ud i Grønland 1 Aar, saa vendte han tilbage igjen, da hans legemlige Kræfter ikke slog til under det haarde Klima[1]).

Det var tungt for Egede, at Interessen for hans Værk var saa lidt levende hos hans Landsmænd; han forsøgte da med sin sædvanlige Udholdenhed alle Midler for at finde Udveie og foreslog Missions-Collegiet straks at sende 2 af Waysenhusdrengene, som havde modtaget nogen Undervisning af ham, op som Kateketer til et Sted, hvor mange grønlandske Familier levede til Stadighed[2]). Han haabede vistnok herved at undgaa, at de blev kjed af Gjerningen allerede her nede, og at de mulig, naar de var kommen derop, hurtigere vilde lære Sproget og fatte Kjærlighed til deres Arbeide; men Missions-Collegiet kunde ikke gaa ind derpaa. — Saa tænkte Egede paa at sikre Grønland en varig Colonisation af Europæere og dermed ogsaa at skaffe bedre Udsigter for Missionen ved at foreslaa Colonier anlagt af Nordmænd, Islændere og Færinger, som skulde bosætte sig ved Fjordene med deres Kvæg[3]). De vilde snarere kunne taale Klimatet, og deres Paavirkning vilde vist været bedre for de unge Christne end de nuværende Colonisters, og naar de var bleven vænnet til Opholdsstedet, havde lært Sproget og vist sig alvorlige og flinke, vilde de mulig ogsaa have afgivet gode Æmner til Lærere og Kateketer. Men heller ikke denne Plan fandt Naade for Missions Collegiet og kom aldrig til Udførelse.

Egede vendte derfor i 1739 tilbage til sit gamle Forslag, som han allerede havde fremført de første Aar, han var i Grønland, om at oprette Seminarier af unge Grønlændere i Landet selv, han vilde gjerne paatage sig at skaffe christelige Præster dertil, hvis det blev ham tilladt[4]).

---

1) Miss.-Coll.s Prot. S. 51, 54 og kgl. Skrivelse af $^{23}/_{12}$ 1740 i Missions-Arkivet. 2) Miss.-Coll.s Protocol. S. 58.
3) Miss.-Coll.s Protokol. S. 63 og Grønlds. Perlustrat. S. 126-27.
4) Miss. Coll.s Protocol. S. 71.

Skjøndt dette vistnok var den bedste Maade at berede Grønlænderne dygtige Lærere paa, som vilde blive hos dem til Stadighed og forstod deres Sprog til Gavns, og der burde være taget det største Hensyn til, hvad der fremførtes i denne Henseende af en Mand som Egede, der med bitter Erfaring var bleven belært om Ligegyldiggyldigheden og Mangelen paa Udholdenhed hos de her nede til Kateketer bestemte, fandt hans Forslag dog ikke Anklang hos det paa Grønlands Mission langt klogere Missions-Collegium. Man kunde først tænke paa Egedes Forslag, naar der var et større Antal Lærere og danske Kateketer i Landet, som kunde Grønlandsk og altsaa kunde „anføre" de unge Grønlændere. At Egede havde tilbudt selv at skaffe christelige Præster til denne Gjerning, toges der slet ikke Hensyn til. Derfor opgav han dog ingenlunde Haabet om at se indfødte Lærere virke blandt Grønlænderne; han skriver 1741: „Vi finder, at Christi Apostle loed det ikke blive derved, at de i alle Steder forkyndte Guds Ord; men at de end ogsaa ordinerede og beskikkede Lærer og Catecheter efter sig, hvor nogle enten have antaget Troen eller vare villige der til. Naar sligt og tilstrekkelig skeer i Grønland, hvem vilde da tvile paa en lykkeligere Success og Fremgang?" I Haabet saa' han dog dette Tidspunkt betydelig nærmere, end det i Virkeligheden var[1]). — Ellers syslede Egede i disse Aar med Affattelsen af den Instrux for Missionærer, som tidligere udførlig er omtalt, og med Udgivelsen af sine Skrifter om Grønland og Missionen, der var bestemt til at vække Folks Interesse for Sagen; hans omstændelige Relation tillodes det maatte blive trykt paa Waysenhuset, men først efter at Professor Wöldike, Medlem af Missions-Collegiet, havde lovet at gjennemløbe den „og tilsee, at Stilen blev reen og anstændig[2])." Rigtignok udnævntes Egede den $^{18}/_{3}$ 1740 til Superintendent[3]) og

---

1) Egedes Perlustrat. S. 129. 2) Miss.-Coll.s Protocol. S. 48.
3) Sammesteds S. 79.

skulde for Eftertiden under Missions-Collegiets Direktion have Inspektion over Missionen, som væsentligst bestod i at udvælge og forestille for Collegiet de dygtigste og mest passende Seminarister (vordende Missionærer), forfatte Instrux for dem under Collegiets Approbation og føre Tilsyn med at de holdt sig den efterrettelig, og siden foreslaa, hvad der kunde fremme Værket[1]) — men derved synes hans Indflydelse ikke at være bleven større, og den nye Titel stod i et stærkt Misforhold til hans meget knappe Gage.

Ved Poul Egedes Hjemkomst 1740 lettedes Arbeidet betydeligt for ham, thi denne ansattes den 1ste April 1741 som Præst ved Vartou med det Vilkaar, „at anvende al sin fra Embedet overblevne Tid til Bøgers Oversættelse paa Grønlandsk, efter hans Faders Afgang at præparere de til Grønland beskikkede Seminarister og at forrette alt, hvad Missions-Collegiet anbefalede til den grønlandske Missions Tarv[2]).“ Poul Egede begyndte straks at hjælpe sin Fader med Undervisningen paa Seminariet. — Grønlands Patron, Jacob Sewerin, en anset og formuende Kjøbmand i Kjøbenhavn og Eier af Dronninglund Gods i Jylland, stod, i ethvert Tilfælde i Begyndelsen, i et venligt Forhold til Hans Egede, men især til Poul Egede, hvem han modtog ved hans Tilbagekomst fra Grønland paa Dronninglund og viste stor Venlighed imod. Poul Egede omtaler derfor, at denne rare, eiegode Mand modtog ham paa det allerkjærligste og kalder ham sin kjæreste Ven[3]); siden kunde Sewerins Efterladenhed med at opfylde sine Forpligtelser mod Missionen vistnok ikke andet end svække den gode Forstaaelse. Sewerin fik Octroyen af $^{15}/_{3}$ 1734 fornyet paa 4 Aar d. $^{4}/_{3}$ 1740; den sagdes i Indledningen at være „angaaende vort Land Grønland at besejle og den der anstillede Mission at

---

[1]) Lund: Egedes Levnet. S. 63.
[2]) Miss.-Coll.s Protokol. S. 99.
[3]) Efterretn. om Grønland. S. 209-11.

vedligeholde," og den fornyedes nu „til bemeldte Missions videre Forfremmelse samt Handelens Opkomst;" man sér, at i ethvert Tilfælde Hovedhensigten med Octroyen var Missionens Vedligeholdelse og Udvidelse, men naturligvis havde Sewerin sin egen Fordel som Hovedøiemed. Missionen fik det snart at føle. Sewerin forpligtede sig ved den nye Octroy til at underholde 3 Missionærer ved Godthaab og Christianshaab og endnu en fjerde ordineret eller uordineret, naar Missions-Collegiet vilde udsende en saadan, og tillige de ved hver Coloni antagne tvende Grønlændere og andre flere, som med Tiden kunde findes lærvillige, og om hvem man kunde haabe, at de vilde blive flinke Kateketer[1]). Alle disse skulde ligesom før underholdes efter det grønlandske Reglement[2]), det vil sige, forsynes med Gage, Kost, Lys, Varme, Befordring i Missionens Forretninger og frit transporteres til og fra Landet. — Desuden skulde Sewerin oprette 2 Skoler for grønlandske Børn, én ved hver Coloni; ved hver af dem skulde en flink ung Grønlænder og en Waysenhus-Dreng, som havde lært Grønlandsk, hjælpe Missionæren med Undervisningen og underholdes med det samme som Missionærerne. Missionæren maatte antage 20—24 Børn ved hver Coloni til Skolegang, og medens de søgte Undervisning, skulde de underholdes væsentligst med dansk Kost[3]) og desuden modtage de nødvendige grønlandske Baade, Gang- og Seng-Klæder. For at Colonierne ikke skulde udsættes for Nød, skulde de altid have Provision for ét Aar i Forraad. — Som Vederlag herfor skulde Sewerin

---

1) Da Antallet var ubestemt, gav det senere Anledning til Tvist.

2) Sewerin havde nemlig ikke holdt sig de kgl. Resolutioner om Missionærernes Forpleining og Løn efterrettelig, og da Miss.-Coll. gav ham Tilhold derom, undskyldte han sig med Ubekjendtskab med Resolutionerne og de uvisse grønlandske Forhold. — Miss.-Collegiets Protocol. S. 79-80.

3) Det stred ganske mod Egedes Anskuelse, som tydelig fremgaar af hans Instruks, saaledes at vænne Børnene fra deres Lands Levemaade, men det var Miss.-Coll.s Idé.

aarlig af Kongen nyde 3000 Rdr. (1500 Rdr. for hver Coloni) og 2000 Rdr. for Defensionen af dem, altsaa tilsammen 5000 Rdr. — Alle Missions- og Handelsbetjente, som i 4—5—6 Aar havde været i Landet og tjent tro og flittig, skulde nyde Befordring i Fædrelandet, naar Sewerin meddelte dem gode Attester[1]) — en mærkelig Bestemmelse, da Missionærerne jo derved paa en Maade underordnedes ham og hans betroede Repræsentanter i Grønland, Kjøbmændene. Det er muligt, at denne Bestemmelse bidrog sit til, at Kjøbmændene stadig vilde blande sig ind i Missionens Anliggender, og til de evindelige Tvistigheder mellem dem og Missionærerne, da disse naturligvis ikke vilde ansê dem som Øvrighed, og Missions-Collegiet heller ikke paa nogen Maade delte den Opfattelse. — Tværtimod synes dette Collegium ved sit nære Forhold til Regeringen at maatte betragtes som den øverste Autoritet for Grønland efter Kongen, og det er mærkeligt og blev saare uheldigt, at det ikke udelod dette Punkt eller nøiagtig afgrændsede Forholdet mellem Handel og Mission. Man forudsatte herved en gjensidig Imødekommen og et venskabeligt Samarbeide, som Handelens og Missionens forskjelligartede Interesser ingenlunde medførte.

Der var dog ved denne nye Octroy gjort et alvorligt Forsøg paa at fremme Missionen og faa den til ved faste, ordnede Former at slaa Rod i Folket, men der var et stort Spring fra Bestemmelserne paa Papiret og til Udførelsen i Virkeligheden, og Sewerin forhastede sig ikke med at opfylde sine Forpligtelser. Maaske hidrørte dette fra, at den grønlandske Handel ikke synes at have betalt sig for ham, især for Godthaabs og den i 1742 anlagte Coloni Frederikshaabs Vedkommende, som han klager over i 1744[2]); Forsyningen med Proviant var ofte ufuldstændig, Skibene ankom for sent fra Fædrelandet til at

---

[1]) Ny kgl. Manuscriptsamling. 1299 b.
[2]) Miss.-Coll.s Protokol. S. 171.

komme Hollænderne, som vedblev at drive Hvalfangst og Handel med Grønlænderne, i Forkjøbet, og flere af Kjøbmændene og Assistenterne var næppe saa ivrige i Tjenesten, som de kunde være. Det fastsatte Antal Skolebørn blev aldrig antaget[1]), og medens man skulde troet, at de nærmest hørte under Missionens Opsyn, og at Undervisningen for dem var Hovedhensynet, der burde tages, fremgaar det dog tydelig nok, at dette ikke var Sewerins og hans Kjøbmænds Mening. Sewerin anmodede Missions-Collegiet om at beordre dets Missionærer til ikke at antage eller befatte sig med de grønlandske Børn uden Kjøbmandens Villie og Raad, ei heller være ham imod, naar han kommanderede dem til deres økonomiske Arbeide, paa det de ei skulde glemme at være Grønlændere. Missionæren skulde alene undervise dem, naar Kjøbmandens beleilige Tider fremsendte dem, da denne lovede at foranstalte det saaledes dermed, at han kunde have en frelst Samvittighed[2]). Man ser heraf, hvorledes hele Forholdet blev stillet paa Hovedet; Sewerin mente aabenbart, at Missionen burde tjene Handelen og fremme dens Tarv, ikke omvendt.

---

§ 16.

Alsbach, Wedzel og Niels Egede paa Christianshaab; den sidstes fortjenstfulde Arbeide for Missionen. Alsbach og Egede gaa til Danmark 1743.

En af Sewerins Repræsentanter i Grønland kan man dog frikjende for ovenanførte Betragtningsmaade, det var Kjøbmand Niels Egede paa Christianshaab. Han var ganske vist ivrig og utrættelig i sin Tjeneste som Kjøbmand, var tidlig og silde paa Færde med Handelsreiser, naar Aarstiden tillod det, men han viste sig altid sin Fader værdig ved aarvaagen Omhu for Folkets Tarv, ved sin Venlighed og Hjælpsomhed mod Missionærerne og ved

---

[1]) Miss.-Coll.s Protocol. S. 128-29. [2]) Sammesteds S. 113.

sin Nidkjærhed i at forkynde Evangeliet, hvor han saa kom. — Han var i Sandhed en trofast Støtte for Alsbach og Wedzel i de Aar, han virkede deroppe; man kan spore en Kraft og Foretagelsesaand i Missionsvirksomheden her imod Nord, som er velgjørende. Grønlænderne, som boede ved Colonien og i den nærmeste Omegn, besøgtes daglig, og Undervisningen havde god Fremgang, de lærte Katekismens Hovedstykker grundig, lærte at læse og synge de oversatte Psalmer med Lyst og Kjærlighed; Børnene var de gamle især ivrige for skulde lære noget, og ved Sommertid opslog mange deres Telte ved Colonien, da deres Børn endelig vilde lære at læse[1])

Hos de fjernere boende skiftedes Egede, de 2 Missionærer og deres 2 Kateketer: Grønlænderen Hans Pungiok, som allerede havde arbeidet under Poul Egede, og en skikkelig dansk Colonist, Jens Pedersen, der havde lært Sproget og viste sig udholdende og flink i Tjenesten, til at aflægge Besøg og det paa alle Aarstider, naar det blot var muligt at komme til dem. Egedes Forretninger tillod ham kun at være der kort ad Gangen, men han forstod ret at vinde deres Hjerter og kunde give dem Besked om alt, hvad de vilde vide; han katekiserede baade med de Unge og Gamle og endte gjerne med en kort, indtrængende Prædiken af et letfatteligt Indhold og i et Sprog, som de forstod; thi han kunde dette tilgavns. Missionærerne og Kateketerne blev gjerne 6—7 Uger ad Gangen paa hvert Sted, afløstes saa og vendte tilbage til Colonien for at udføre Gjerningen der. Det var baade ved Nouk, Syd for Colonien, at der holdtes en regelmæssig Undervisning ved lige, og her anvendtes især Kateket Jens Pedersen, der berettede, at Grønlænderne af sig selv holdt Morgen- og Aftenbøn, naar han ikke var til Stede, og meget nødig vilde undvære ham, og især i Isefjorden ved Maklykout, c. 6 Mil Nord for Christianshaab. Her var Arbeidet forberedt med Kjærlighed af de 2

[1]) 3die Continuat. S. 52.

døbte Grønlænderinder, Kirsten og Pernille, og af Drengen Angusinak, som alle er omtalt før; efter Sewerins Ordre anlagdes dér en ny Loge 1741 med Pakhuse og Bolig til Handelens og Missionens Bedste. Den fik Navnet Jacobshavn efter Jacob Sewerin, men den indrettedes ikke saa fuldstændig som de andre Colonier; den skulde kun være en Slags Filial af Christianshaab. Der ansattes heller ikke nogen særskilt Missionær ved den, men Gudstjeneste og Undervisning besørgedes fra den egentlige Coloni ved skiftevis Ophold af Missionærer og Kateketer. De Unge var dér lærelystne nok, men flere Gamle søgte at afholde dem fra Christendommen, idet de sagde, at de ved den mistede deres Lykke til at fange [1]). Alsbach roste deres Iver og Lyst, som, han glædede sig ved at bemærke, tog til, jo mere Flid der anvendtes paa dem; Undervisningen skete mest om Efteraaret og Vinteren, thi ved Foraarets Komme flyttede mange bort paa Grund af slet Fangst [2]). Menigheden var her bragt saa vidt i 1743, at de fleste kunde stave, nogle læste endog ret ordentlig op, og det meste af Katekismi Forklaring kunde de udenad [3]).

Med Daaben vedblev man at være varsom, især overfor de Ældre, man vilde se Prøver i Gjerningen paa, at de virkelig havde til Sinds at vandre i et nyt Levnet, før den meddeltes; med Nadveren gik man endnu varsommere til Værks. — I Oktober 1740 viedes det første grønlandske Par efter vor Kirkes Ritus; Grønlænderne syntes nok, det var usømmeligt, at Kvinden skulde svare ja i manges Paahør paa, at hun vilde være Mandens Hustru; det stred mod hendes Blufærdighed, mente de [4]); men end mere betænkelige blev de dog ved at høre, at christne Ægtefolk ikke maatte skilles ad efter Lyst og Lune som Hedningerne, det forekom dem en farlig Ret, der herved gaves Kvinderne. Med Angakuterne havde Missionæ-

---

1) 8die Continuat. S. 78-79.
2) Samme. S. 88-92; 95-97; 102-104. 3) Samme. S. 116.
4) Samme. S. 29-30.

rerne af og til, dog sjældnere end i Begyndelsen, Sammenstød; de benyttede undertiden Læren om Djævelen og Helvede, som nu var gaaet ind i Grønlændernes Bevidsthed, til dermed at skræmme deres Landsmænd, idet de f. Ex. foregav, at Djævelen havde flyttet sit Hus, Helvede, nærmere til dem; derfra kom en sveden Lugt, som de troede at kunne fornemme[1]). Men Tilliden til dem var i stærk og stadig Aftagen, eftersom Evangeliet mere og mere oplod sit Lys for Hedningerne.

Colonisterne bestod for en Del af jydske Bønderkarle fra Dronninglund Gods, som Sewerin havde sendt derover; de var ikke synderlig bedre end de sædvanlige i moralsk Henseende, men viste sig vanskelige og fordringsfulde og blev meget forbitrede i 1742, da Skibene udeblev længere, end de pleiede, saa at de truede med at flygte til Hollænderne og gaa hjem med dem, skjøndt Grønlænderne tilbød at forsyne de Danske med Fisk og Proviant efter Evne[2]). De christelige Fester høitideligholdt de med Drik og Svir, naturligvis til stor Forargelse for Grønlænderne, som en Gang kort inden Julen kom til Niels Egede og spurgte, naar Solen vilde begynde at gaa tilbage, og Coloniens Matroser igjen skulde begynde at blive gale; de havde mærket, at de ved Juletid sædvanlig drak sig fulde, og betragtede det som et Kjendetegn paa en christelig Høitid[3].)

Den store Ø Disco laa endnu udenfor Missionærernes Virkekreds, de havde endnu ikke faaet Fodfæste der, og Beboerne var af en mere vild og kraftig Natur end Grønlænderne sædvanlig var. Hollænderne havde i lang Tid handlet der paa Øen, men forurettet Beboerne, og, naar disse paatalte deres Ret, skræmmet dem ved at skyde med løst Krudt paa dem. Da de imidlertid af Erfaring lærte, at disse Skud ikke skadede dem, bildte de sig ind, det var, fordi Skud ikke bed paa dem, og at de

[1]) 3die Continuat. S. 91-92. [2]) Samme. S. 90; 111-12.
[3]) Samme. S. 37.

var usaarlige; derved blev de dristigere og dræbte i 1742 en hollandsk Skipper, som var kommet i Land til dem, ved Bueskud. Da hans Folk flygtede i Baad ud til Skibet, forfulgte Grønlænderne dem i deres Kajakker og dræbte dem alle (i det hele 8) med Kastepile og ved at skyde dem med Bue, undtagen én, som slap ombord. De havde dog en sikker Følelse af, at de havde baaret sig forkert ad, og at Niels Egede misbilligede denne Handling og vilde straffe dem derfor, uagtet han ikke endnu havde udtalt sig derom; derfor stræbte de at gjøre sig usaarlige ved at brænde sig med gloende Jern og saare sig med Knive og truede ham forresten med Døden, hvis han kom til dem. Men længe slog deres Mod ikke til; da Egede virkelig tog derover, flygtede de mod Nord[1]). — Vilde man heraf slutte, at han behandlede Folket særlig strængt, tiltog sig en Myndighed, som ikke tilkom ham, og derved skræmmede og kuede Grønlænderne, saa var dette dog ingenlunde Tilfældet; men de viste her, som lige fra Begyndelsen af, da Hans Egede kom til dem, at Samvittigheden vidnede i dem, naar de havde gjort noget ondt, idet de da i Almindelighed billigede, at Europæerne revsede Misgjerningsmændene. — Tværtimod havde Folket ham meget kjær, beundrede hans Mod og Kjækhed og ønskede, han skulde tage sig en Hustru af deres Folk; der gjordes ham oftere Tilbud, som han høflig afslog[2]). Manglede de Føde, henvendte de sig ikke forgjæves til ham, han hjalp dem efter Evne, og var de syge, var han straks beredt til at staa dem bi med Raad og Daad[3]).

Men i aandelige Ting var han dog deres bedste Veileder baade paa sine talrige Reiser, og da han ved de mange Uheld, han ligesom forfulgtes af — Fald ned ad Klipperne og gjennem Isen, Forvridninger af Haand og Fod, Koldbrand i Fødderne, Skjørbug og Øiensvaghed —

---

1) 3die Continuat. S. 109-15. 2) Samme. S. 76; 27.
3) Samme. S. 34; 105-107.

var bleven nødt til at holde sig temmelig stille paa Colonien[1]). Han samlede da de Unge Morgen og Aften til Undervisning og var i enhver Henseende Missionen en uvurderlig Støtte [2]).

Det bedrøvede ham meget ved hyppige Besøg, som Grønlænderne fra Godthaab aflagde hos ham, at erfare, hvorledes Missionen her ledēdes fra de danske Præsters (især Drachardts) Side. Han omtaler det første Gang i 1741, da han traf nogle Piger ved Nouk, som med mange Fagter, der vistnok skulde antyde deres Fromhed, og i et fordærvet grønlandsk Sprog udspurgte ham om flere Steder af det Nye Testamente; da han bad dem om at tale forstaaeligt Grønlandsk, sagde de, at de var kommen i Vane med at tale, som de gjorde, eftersom „de paa Godthaab" ikke kunde tale anderledes. De havde ogsaa lært adskillige Ting, som han næppe kunde forstaa Meningen af, saa han sluttede, at Missionærerne paa Godthaab maatte være ukyndige i Sproget, Kateketen Bertel Laersen undtagen, som de bedst kunde forstaa. Herrnhuterne — som de kaldte Nortlit ɔ: de, som bo paa Odden — sagde de, kunde bedre tale med dem, men naar de læste noget op for dem af deres Oversættelser, kunde de intet forstaa. Da Egede prøvede at læse noget for dem af det Nye Testamente, som hans Broder havde oversat, mindedes de at have hørt det før, erklærede, at han talte til dem som en Indfødt og bad, om de maatte søge Undervisning hos ham. Nogle senere ankomne klagede over, at Drachardt og Herrnhuterne besøgte dem for lidt; Egede vilde undskylde Drachardt med, at han var af et svagt Helbred, men Grønlænderne svarede paa deres barnlige Maade, at han ikke kunde feile noget, eftersom han var fed og saa' godt ud. — Lignende Klager lød jævnlig til ham, Grønlænderne kunde ikke forstaa de dankse Missionærer, da disse ikke kunde Sproget; med Herrnhuterne gik det bedre, de havde dog faaet lært dem noget om

[1]) 3die Continuat. f. Ex. S. 101-108; 110-11. [2]) Samme S. 118.

Syndfloden og Christus som Forløseren, og Egede meddelte dem paa deres Bøn videre Undervisning. Han lagde dem paa Sinde, at de Danske var kommen til dem ikke alene for at handle, men mest for Evangeliets Skyld, og han talte saa indtrængende til dem, at deres Hjerter synlig bevægedes [1]).

I 1742 kom der flere Besøg til ham fra Godthaab af Grønlændere, som havde været der om Vinteren og paastod at have lært meget om Gud; men de havde aabenbart ikke forstaaet noget ordentlig, thi hvad de sagde ham, var Snak uden Sammenhæng; til næsten hvert Ord føiede de: tava teivna ɔ: da og dermed, uden at de dog forbandt nogen Mening med disse Ord; saaledes havde de lært af Præsten, sagde de. Men Drachardts Virksomhed viste sig at have endnu betænkeligere Følger. En Kone fra Godthaab, som var oplært af ham, kom til Christianshaab med adskillige af sin Familie og forbød sine Landsmænd dér, som var døbt eller skulde døbes, al Lystighed, idet hun sagde, at den Slags forbød Præsten paa Godthaab dem. Egede gav hende Ret i, at det var forkert, at Grønlænderne ofte havde mere Lyst til at danse og synge Viser end til at høre Guds Ord, kunde ikke andet end rose hendes og hendes Slægtninges Begjærlighed efter at lære og fandt adskilligt godt hos dem. Men deres Kundskab om Gud var ellers meget ringe, tava teivna brugte de bestandig, og især Konen roste sig paa en usømmelig Maade af sin Omvendelse og Forventning om Saligheden overfor en gammel Mand, som havde vanskelig ved at tilegne sig christelige Lærdomme, og truede ham med Helvede. Da han undskyldte sig med sin Alder, der gjorde det vanskeligt at aflægge de gamle Vaner, sagde hun, at det havde hun gjort, og som Middel hertil anbefalede hun, hvad „den lille Præst" mod Syd havde lært dem, nemlig, at de skulde knæle ned paa en bar Klippe, lægge Ansigtet til den og raabe til Gud

---

[1]) 3die Continuation. S. 57-58; 60-64.

om, at han skulde give dem sin Aand. Der vilde da blive svaret dem fra Klippen, hvad de skulde gjøre; det samme havde ogsaa Herrnhuterne lært dem [1]). Egede gjorde hende indlysende, at hun enten havde misforstaaet Præsten, eller ogsaa havde han ikke udtrykt sig rigtig for hende. Om Aftenen var hun og hendes Ledsagere til Stede ved Gudstjenesten, og da de hørte, hvordan de paa Christianshaab værende Grønlændere kunde baade læse og synge med Egede, men de intet kunde, blev de bedrøvede; paa deres-eget Forlangende blev de da undervist af Egede og Kateketen.

Der kom ogsaa Disputer mellem Grønlænderne indbyrdes, nemlig dem fra Godthaab og de derværende, da de første paastod, at kun de havde lært, hvad Guds Villie var, og indbildte sig, det var Gudsdyrkelse at gaa med nedslaaet Hoved og være sorgfuld, hvilket de sidste bestred, eftersom deres Missionærer ikke havde lært dem saaledes. Egede havde allerede mærket det, da han endnu selv var paa Godthaab, og havde jævnlig hørt Grønlænderne sige, naar de sad hos ham eller andre: „lad os gaa ind til den lille Præst og hænge paa Hovedet og gjøre os bedrøvede, saa faa vi Smør og Brød af ham“. Han havde den Gang advaret dem mod Hykleri og foreholdt dem ogsaa nu Farisæernes Exempel [2]). — I 1743 vendte Pigen Arnarsak, som var reist med Poul Egede til Kjø-

---

[1]) At Brødrene ogsaa andre Steder, f. Ex. i Labrador, have anbefalet de nyomvendte at søge Ensomheden i Bjergene og der henvende sig til Frelseren, knælende ned i Bøn, sés af: Mission der evang. Brüder in Labrador. S. 117-18, hvor der staar: man sah die Kinder hier und da auf den Bergen und in den Thälern einzeln und in Gesellschaften auf den Knien liegen und mit Thränen zum Heiland beten, sich ihrer zu erbarmen, ihnen ihre Sünden zu vergeben und sie zu seinen Kinder anzunehmen. — Brødrenes Anvisning kunde, som Erfaringen i Grld. viste, let give Anledning til den Misforstaaelse, at den ydre Fromhedsbevisning under Bønnen var det væsentlige. [2]) 3die Continuation. S. 93; 95-98.

benhavn og derfra kommen til Godthaab, tilbage til Christianshaab; hun fortalte, at Drachardt var meget stille og alvorlig og lærte sine Tilhørere det samme, og at de idelig skulde kalde paa Gud, hvilket hun syntes godt om. Men alle de gudfrygtige Lader, som de dér brugte, kunde hun ikke gaa ind paa, thi de var kun Hykleri; naar de vilde have noget af Præsten, hang de med Hovedet, vendte det hvide ud af Øinene og sukkede, saa trode han dem, gav dem, hvad de ønskede, og sagde, at saaledes skulde Guds Børn være. Arnarsak søgte vel at oplyse Drachardt om dette falske Væsen, men hun blev ikke troet, da de andre vidste at omgaas med Underfundighed og fik Medhold baade hos ham og Herrnhuterne, og Drachardt blev endog saa vred paa hende, at hun ikke mere maatte komme til Undervisning sammen med de andre. — Hun roste ham ellers for Flittighed til at lære dem, som boede paa Colonien, naar de blot havde kunnet forstaa ham; men herpaa skortede det meget, og de Prøver paa Oversættelse af Bibelsprog, som hun medbragte, erklærede Egede — og han forstod Sproget — for „ganske slette og misserable oversatte“, saa de ingen Nytte kunde have af dem. Egede beklagede Drachardts Utilbøielighed til at benytte hans Faders og Broders forstaaelige Oversættelser, før han selv kunde Sproget til Gavns, og tillige, at han forvirrede Grønlænderne ved at føre anden Lærdom, end de andre lutherske Missionærer.

Mange af Grønlænderne samlede sig om Arnarsak for at høre nyt fra Kjøbenhavn, og hun forstod altid at give Samtalen en Vending, saa hun kom til at tale om Christendommen og fik Anledning til at formane sine Tilhørere til Gudsfrygt; naar hun var færdig, knælede hun ned og bad. Hun viste sig i det hele som en oprigtig Christen, som Egede ønskede, der var mange af blandt Grønlænderne; men af sin Kundskab fra Poul Egedes Tid havde hun, som før berørt, glemt meget, da Drachardt ikke havde gjort noget for at bevare den. [1])

---

[1]) 3die Continuation. S. 124-25.

Det var en Lykke, at der var 2 saa flinke og nidkjære Mænd, som Niels Egede og Alsbach, paa Christianshaab til at berolige de ængstede Sind og veilede dem til en sund Christendomsopfattelse; men man kan ikke noksom beklage, at den unge grønlandske Menighed saa tidlig blev ført ind i de theologiske Stridigheder, og at der hos mange vaktes en Forargelse, som kunde være undgaaet, naar Missionærerne havde arbeidet sammen i Endrægtighed og Kjærlighed. Missionær Wedzel, som med et Aars Afbrydelse, i hvilket han besøgte Kjøbenhavn for sit Helbreds Skyld, og hans Plads trolig udfyldtes af Niels Egede, kun forblev i Grønland til 1744, var efter Missionsberetningerne ivrig og flittig til sin Gjerning, men ifølge en Indberetning fra Hans Egede til Missions-Collegiet synes han at have været en letsindig Karakter, der ikke iagttog et saa sømmeligt og passende Væsen overfor Grønlænderne, som ønskeligt var, hvorfor han kaldtes hjem derfra [1]).

I den strenge Vinter 1742—43, da baade Coloniens Folk og Grønlænderne led meget, de sidste især af Blodgang, var Egede utrættelig i at pleie og trøste dem, men han blev selv angrebet og var saa svag, at han ikke kunde forlade Colonien; han brugte da sin ufrivillige Ro til at tale over det Nye Testamente til Grønlænderne [2]). Men hans Helbred var saa nedbrudt, at han ikke længer mente at kunne udfylde sin Plads som Kjøbmand, og da der i 1743 sendtes ham en Afløser sammen med Alsbachs Eftermand Welling, tog Egede Afsked med sine kjære Grønlændere, som kun saare nødig gav Slip paa ham. Han formanede dem til Slutning at holde fast ved Troen og leve efter Vorherres Sind, saa han kunde spørge godt fra dem. De svarede ham, at de for Sorg ikke kunde tale til ham, som de gjerne vilde, men de skulde stræbe efter at skikke sig vel, saa de kunde samles med ham igjen i Himlen. — Et Sted bragte de deres Børn til

---

[1]) Miss.-Coll.s Protokol. S. 151. [2]) 8die Continuation. S. 119-20.

ham, for at han skulde tage dem paa Armen og bede for dem, at de kunde blive stærke og flinke og komme til at ligne ham [1]). Saa gik da han og Alsbach, som ligeledes havde været meget afholdt og havde taget en bevæget Afsked især med dem i Isefjorden, den mest lovende Del af Christianshaabs Menighed, hjem til Fædrelandet i August 1743 [2]).

Menigheden synes i det hele at have været opvakt, lærvillig og flink; der var 23 Døbte, baade Ældre og Yngre, som gjennemgaaende roses for sædelig Vandel og god Kundskab. De fleste havde lært de 4 første Parter af Luthers Katekismus med Forklaring, en Del af Pontoppidans med de deri indeholdte Bønner, nogle Capitler af 1ste Mosebog og Psalmer og kunde baade stave og lægge sammen. — Af Katekumener, som forberedtes til Daaben, nævnes 36, de fleste endnu i deres Opvækst; de havde lignende Kundskab som de døbte og var gjennemgaaende flinke. Saliggjørelsesorden lagdes der særlig Vægt paa at faa dem lært [3]).

Saa længe der var christelige Missionærer, der med aandeligt Liv forbandt Kjendskab til Sproget, saa de kunde tale Grønlænderne til Hjerte, gik det endda an med den megen Lærdom, som fordredes; men den Tid udeblev ikke, da der kom Folk, som manglede enten den ene af disse Betingelser eller endog dem begge, og saa var Faren der for, at Livet skulde kvæles i de christelig udseende Former.

---

§ 17.

De herrnhutiske Missionærers Mangler og Fortrin; de indlede Missionen. Zinzendorfs Instructioner og deres Følger. Den herrnhutiske Menighed tiltager stærkt og inddeles i Chore; det christelige Liv i Ny Herrnhut.

Det er uimodsigeligt, at de herrnhutiske Missionærer havde den overordentlige Fordél fremfor Egede, at de

---

[1]) 3die Continuation. S. 126-27. [2]) Samme S. 127-28.
[3]) Samme. S. 129-38.

var baaren af en levende Menighed i Hjemmet, en Menighed, for hvilken det stod som et guddommeligt Kald at bringe Forløsningen i Christo, der havde grebet den saa dybt, til Hedningernes Kundskab, og som med den største Kjærlighed omfattede de Mænd, der viste sig villige til at følge Missionskaldet. Man kan ikke andet end fyldes af Beundring for det Trosmod og den Tillid til Herren, som fandtes hos den lille fattige Menighed i Herrnhut, der lod sine Sendebud udgaa til Hedningelandene, kun forsynet med saa meget, at de kunde naa den nærmeste Havnestad, fra hvilken der gaves Overfart til deres Bestemmelsessted; den var vis paa, at naar Kaldet virkelig var kommet fra Herren, vilde han ogsaa nok opvække sine Tjenere Venner, som hjalp dem videre frem [1]). Men var det kun ringe Understøttelse i materiel Henseende, de herrnhut. Missionærer kunde faa fra Modermenigheden, saa var den aandelige ogsaa saa meget desto større; deres Færd blev i Hjemmet fulgt med den mest levende Interesse, man var utrættelig i Forbønnen for dem og i at sende dem Opmuntrings- og Formanings-Skrivelser og lade dem dele Modermenighedens Glæder og Sorger. Missionærerne fik aldrig Følelsen af, at de stod ene i deres Arbeide, de følte sig baaren af mange inderlige Bønner og kjærlige Ønsker; bukkede de under for Arbeidet, saa var de vis paa, at der fandtes Brødre i Hjemmet, som vilde tage det op paa ny [2]).

---

[1]) Deklaration wegen des Aufwands bey der Heyden Bekehrung. Büding. Sammlung. B. 1. S. 487-90.

[2]) Det beror vistnok paa en Miskjendelse af Herrnhuternes Trosliv overhovedet, naar Dr. Rink vil udlede Brødrenes Mission af forfængelig Lyst til at skaffe sig apostolisk Udseende, som var nødvendigt for at hæve Sekten i det store Publikums Øine [1]). Paa ganske lignende Maade betragter Bluhme deres Mission mere som en religiøs Parade end som

---

[1]) Indledn. til Eventyr. S. 33-34.

De herrnhut. Missionærer var, som det tidligere er omtalt, jævne Almuesmænd uden nogen særlig theologisk Uddannelse, men som dog forenede en god christelig Oplysning med den oprigtige Tro, man vistnok tør sige, de var greben af. — Den Kundskab, de besad, var sikkert ganske tilstrækkelig til, at de kunde være Lærere for det barnlige Folk, de skulde arbeide iblandt; men deres Uøvethed i at lære fremmede Sprog og Ubekjendtskab med Grammatik gjorde dem, som det ogsaa før er paapeget, det meget besværligt at lære Grønlandsk bestemt og nøiagtig og ligeledes at benytte de grammatikalske Regler, som Egede og Top havde udarbeidet. — Dog kunde de Vanskeligheder, som de fremfor de danske Missionærer havde ved at lære Sproget, ikke undskylde, at selv de dygtigste iblandt dem aldrig kom rigtig ind i Grønlandsk; med den udmærkede Veiledning, de i Begyndelsen havde af Egede og hans Sønner[1]), maatte de, naar de blot havde haft en tilsvarende Iver som Egede

---

en Samvittighedssag, hvilket han begrunder ved, at Menigheden i Herrnhut ikke skulde have tænkt mere paa sine Udsendinge, efter at de var afreist[1]). Det sidste er imidlertid en aldeles uretfærdig Beskyldning; Modermenigheden fulgte sine Missionærer med den varmeste Interesse og viste den, som det nylig er omtalt, ved stadig at sende dem nye Arbeidere og opmuntrende Breve — at de sidste udeblev for et enkelt Aar, som Bluhme anfører, maa have beroet paa en rén Tilfældighed — men dens Fattigdom tillod den ikke til Stadighed at sende materiel Understøttelse. Hvad den derimod kunde gjøre i saa Henseende, det forsømte den ikke, nemlig ved Breve og Udsendinge, at vække formuende Christnes Deltagelse for Missionen, og det lykkedes den godt paa flere Steder, navnlig i Holland, hvorfra der jævnlig indløb Subsidier til Brødrene i Grønland[2]).

[1]) Cranz. B. V. S. 439.

---

[1]) Fra et Ophold i Grld. S. 107.

[2]) Cranz. B. V. S. 452; 459-62: 473-79; 497-98. Uebersicht der Miss. Gesch. d. evang. Br. 1ste Abt. S. 17. Spangenberg: Om de evangeliske Brødres Arbeide bl. Hedninger. Odense. 1784. S. 98-99

for ved Omgang med de Indfødte og anstrængt Flid hjemme at komme efter Sproget, have kunnet bringe det vidt. Men paa en saadan Iver synes det i høi Grad at have manglet; de havde, maaske fordi de var Almuesmænd, ikke tilstrækkelig Syn for Betydningen af dette Middel til sand Forstaaelse og Tilegnelse af Christendommen hos Grønlænderne[1]. — Netop paa Grund af deres Mangel paa solidt Kjendskab til Sproget, faldt de meget snart i den Indbildning, at de forstod det særdeles godt; allerede 1735 var de kommen ud over Egedes Oversættelser og begyndte „schrifftmäszige und deutliche Worte von der Bekehrung zu Gott und dem Zustand eines begnadigten Herzens ins Groenländische zu übersetzen“[2]. —

Brødrenes Kjendskab til forskjellige Haandværker og hele praktiske Uddannelse kom dem til Gode ved Opførelsen af deres Bygninger og Indretningen af deres Husvæsen; men der gaves dem kun ringe Leilighed i Grønland til, som det ellers var Skik andre Steder, hvor de kom hen som Missionærer, at tjene Opholdet ved deres Hænders Gjerning; de danske Colonister kunde i Reglen selv besørge det Arbeide, de behøvede, og Grønlænderne

---

[1]) Man sammenligne til Oplysning heraf Glahns Udtalelser i hans „Anmærkninger“ S. 361-62 og 369-72 med følgende Ytringer af Johann. Beck i et Brev af $^{16}/_{6}$ 1740. „Aber mein theurer Bruder, wo nehmen wir Worte her in ihrer Sprache? Glaube nur, mein theurer Hertzens Bruder, ich schreib es dir mit Thränen: wir wolten gern von nichts anders reden noch zeugen als von Jesu v. Nazareth, dem gekreutzigten; hätten sie nur Worte darzu, und wir könnten die Sprache aus dem Grunde: aber so fehlt es uns an allen Seiten. . . In unserm Diario sind viele Sachen, die nichts taugen: was wir aber mit den Heyden geredet, da haben wir die Sachen meistens nach den Worten der Grönländer und nicht nach dem Sinne (!) geschrieben: weil wir es zum Theil nicht verstanden, und uns ein Gewissen gemacht anders zu setzen als ihre Rede klingt. Büding. Sammlung. B. 2. S. 178-81.

[2]) Cranz. B. V. S. 442.

trængte hverken til Tømmermænd eller Vævere. — Deres mangelfulde Uddannelse og Ubekjendtskab med andre Hedningefolk berøvede dem Evnen til at sé klart og rigtig paa mange Fænomener i Grønlændernes Hedenskab og Folkeliv, ja, man dømmer dem næppe for strængt ved at sige, at de fuldstændig manglede Syn for, at der gaves noget som helst hos Folket af dets gamle Sædvaner, som burde bevares. Det viste sig navnlig 1) i den ihærdige Kamp, de straks begyndte, mod Folkets uskyldige Fornøielser, hvorvel man naturligvis maa indrømme, at deres religiøse Anskuelser afgav den vigtigste Faktor her til, 2) i deres Ivren mod nationale Prydelser og navnlig 3) i deres Sammenhobning af Grønlænderne paa nogle ganske faa Steder[1]). Det fortjener her over for at erindres, at Egede paa ingen Maade bekjæmpede Folkets uskyldige Fornøielser, og at han ganske vist vilde have Grønlænderne indelukkede mellem visse Colonier, men dog saaledes, at de boede adspredt paa mange forskjellige Steder, hvor de kunde finde et godt Udkomme. — Hvis man vilde antage, at Brødrene, fordi de var Almuesmænd, bedre end de danske Missionærer var i Stand til at stige ned paa Grønlændernes Standpunkt og derved vinde dem for sig, saa vilde man dog tage Feil. Brødrene følte sig aabenbart som Europæere og civiliserede Mennesker i en ganske anderledes Grad hævet over Grønlænderne end Egederne og de bedre af de danske Missionærer gjorde det; virkelig Dannede vil i denne Henseende altid have et betydeligt Fortrin frem for Halvdannede[2]).

Derimod maa man rose dem, fordi de var tarvelige og nøisomme, og fordi de kunde finde sig i Savn og Mangler uden at knurre; de slog vel, lige saa lidt som Egede, ind paa Grønlændernes Levevis, men de stræbte dog, ligesom han havde gjort, at vænne sig til Landets

---

1) Glahn: Anmærkn. S. 196-97.

2) Se herom: Bluhmes særdeles gode Udvikling. S. 109-10.

Kost, Sælhundekjød, hvor modbydeligt det end var dem i Begyndelsen [1]. — Det var utvivlsomt en stor Fordel for Brødrene, at de havde kunnet gaa til Grønland med Sikkerhed for, at Europæere kunde leve der, og med Rygstød i den danske Coloni; med denne vidste de jo, at der stadig vedligeholdtes Forbindelse fra Europa, hvor ved ogsaa de kunde forsynes. Kom de i nogen Forlegenhed, vilde de altid paa Colonien blive hjulpne med det nødvendigste. Herved fritoges de for som Egede at maatte søge Støtte for deres Arbeide i en fremmed Interesse, Handelen, de kunde ofre al deres Tid paa Missionen og behøvede ikke at tage mange af de Hensyn, som Egede havde sét sig nødsaget til. De var befriet for de ofte raa Colonister, som skadede den danske Mission, dels ved det slette Exempel, de gav Grønlænderne, dels ved det Bryderi, de voldte Missionærerne med at holde nogenledes over Sædelighed og Sømmelighed. — Det maa vistnok ogsaa ansés for et Gode, at de ikke som Egede og hans Efterfølgere var stillet som kongelige Embedsmænd overfor Folket, der mente at have Ret til i Kongens Navn at fordre Lydighed og Lærvillighed og, om fornødent gjordes, kunde fremtvinge disse ved at søge Hjælp hos den verdslige Magt, Kjøbmanden og Colonisterne. Brødrene nød Trygheden af at bo i Coloniens Nærhed og kunde dog sige sig ikke at være andres Udsendinge og Tjenere end Christi og Menighedens i Herrnhut; de kom altsaa ikke i den Fristelse at ville fremtvinge Lydighed, men at de i øvrigt tilstræbte den i nok saa høi Grad som Egede, skal senere vises. — Man sér dog af flere Steder hos Cranz, at Brødrene ligesom de danske Missionærer baade billigede og anvendte Trusler og ydre Midler overfor ildesindede Grønlændere og formentlige Farer, uagtet den nævnte Forf. ellers om-

---

[1] Cranz. B. V. S. 453-54.

hyggelig forbigaar alt, hvad der kan kaste den fjerneste Skygge paa hans Trosbrødre[1]).

Brødrene i Grønland havde den betydelige Fordél, at de altid var flere samlet paa ét Sted; derved styrkede de hverandre indbyrdes i Udholdenhed, opmuntrede hverandre i Trængsler, delte Arbeidet paa Colonien og mellem Hedningerne, saa det kunde drives med langt større Intensitet end paa de danske Colonier, hvor der kun var én eller nogle enkelte Aar i det høieste 2 Missionærer. — Man maa skatte Brødrene høit for, at det for Nogles Vedkommende ikke alene var deres Hensigt at opofre hele deres Liv paa den grønlandske Mission, men at de virkelig udførte det; som saadanne skal her nævnes Johannes Beck og Friedrich Böhnisch, begge ankommen 1734, Johannes Sørensen, ank. 1746, og Michael Ballenhorst, ank. 1747; Matthæus Stach vil næppe kunne regnes med, uagtet han arbeidede i Grønland 1733—71, da hans Virksomhed var afbrudt af talrige Reiser og Ophold i Europa. — Denne faste Stok af Arbeidere var af stor Betydning for Brødrenes Mission, ved den bevaredes Continuiteten, som det saa stærkt skortede paa i den danske, og ved den havdes der kyndige Lærere og Veiledere for de nye Arbeidere, som kom over fra Modermenigheden. At iøvrigt mange af de sidst nævnte kun blev tarvelige Hjælpere for de gamle Missionærer fremgaar tydelig nok af den korte Tid, i hvilken de opholdt sig i Landet; en Virksomhed paa 1 til 4 Aar var den almindeligste indtil 1760[2]).

De Midler, som Brødrene anvendte for at vinde Folkets Tillid og Fortrolighed, var de samme, som Egede havde benyttet sig af: jævnlige Besøg hos de nærboende og hos dem, de sammen med Coloniens Mandskab paa

---

[1]) Cranz. B. V. S. 467-68; 509-11.

[2]) Mission der evang. Br. in Grdl. Gnadau 1831. Til Bogen er føiet en kronologisk Fortegnelse over de til Grld. sendte Missionærer, som her er benyttet.

dettes Togter kunde komme til, og gjæstfri Modtagelse af de Indfødte, naar de vilde besøge Brødrene i deres Bolig. De viste sig altid milde og venlige mod dem, de kom i Berøring med, saa' til de Syge og hjalp dem efter Evne med Raad og Daad og tog sig af de Fattige og Nødlidende; Midlerne hertil var vel saare ringe i Begyndelsen, men senere, da Gaver fra Venner i Europa strømmede rigelig ind, kunde de stadig gjøre mere og mere i disse Henseender. — At Grønlænderne fra først af skulde have vist Brødrene Foragt paa Grund af deres Armod og Uvidenhed, saaledes som Cranz skildrer det[1]), maa sikkert optages med en Dêl Varsomhed ligesom ogsaa denne Forf.'s Udmaling af Folkets Vildhed og Raahed; det stemmer ikke overéns med, hvad vi kjende fra Egedernes Skrifter, og er vistnok fremgaaet af Lyst til at hæve Brødrenes Arbeide saa høit som mulig[2]).

Man finder ganske vist ikke hos Brødrene, som hos Egede, Udtalelser om, at Grønlænderne først maatte gjøres til fornuftige Mennesker og kastes under Aag og Disciplin ɔ: civiliseres, før der kunde være Tale om at gjøre dem til Christne; men de slog i Praxis strax ind paa at lade en Civilisation gaa forud for Missionen ved at bevæge Grønlænderne til at ombytte deres omflakkende Levemaade med et stadigt Ophold hos Brødrene. Herved opnaaede disse, at de under et personligt Samliv gjennem længere Tid kunde opklare for Grønlænderne mange af deres hedenske Vildfarelser og give dem Sans for et smukt, christeligt Menighedsliv; det var muligt for dem at gjøre dette, dels fordi de altid var flere Missionærer paa Stedet til at dele Arbeidet, og dels fordi de ikke som Egede havde Colonisterne til at fordærve og nedbryde, hvad de opbyggede. — Som Forskole til Christendommen kan man næppe nægte Brødrenes Fremgangs-

---

[1]) B. V. S. 467.
[2]) Cranz. B. III. S. 236-37. Glahn. Anmærkn. S. 176-77; 301; 315-17; 336-37. Bluhme. S. 110; 116-17.

maade sit Bifald, men da de gik videre og helt oversaa' Betydningen af Folkets tilvante Levemaade og de Vilkaar for Erhvervet, som Landets Natur frembyder, idet de forlangte af alle deres Tilhængere, at de bestandig skulde binde sig til Colonien, saa mistede deres Fremgangsmaade sin Berettigelse. — De kunde have beholdt Grønlænderne hos sig, til de var døbt og en kort Tid havde faaet Leilighed til at vokse i Tro og christeligt Liv, saa burde de ladet dem fare til heldige Fangstpladser i større eller mindre Hobe under en Broders Veiledning, for at der kunde blive Plads for nye paa Colonien. Men i Stedet for forøgede de den første Menighed, de fik dannet, ved Tilførsel af flere og flere nye — en Tid kunde de mange Indfødte vel finde et tarveligt Udkomme paa Grund af den forbausende Dygtighed, hvormed Brødrene forstod at ordne og veilede dem i materielle Sager, saa kom Reactionen med absolut Nødvendighed, og Menigheden sank ned i Fattigdom, Sløvhed og Uduelighed[1]).

Brødrene besluttede meget viselig 1733, at de ikke i Begyndelsen og blot for at øve sig i Sproget vilde tale med Hedningerne om guddommelige Ting, for at disse ikke skulde faa gale Begreber om den christelige Religion ved Brødrenes ufuldkomne Udtryksmaade[2]). Men de overholdt aldeles ikke denne Beslutning[3]); saa snart det paa nogen Maade var muligt, indlod de sig med Folket om religiøse Materier og forkyndte Evangeliet, hvor mangelfuld deres Sprogfærdighed end var. — Hvad Indholdet af Forkyndelsen angaar, saa er det allerede tidligere bleven bemærket, at de i Begyndelsen fulgte den Anvisning, de havde faaet af Spangenberg, om at lede Hedningerne til Troen omtrent paa samme Maade, som

---

[1]) Bluhme. S. 128-29. [2]) Cranz. B. V. S. 422.
[3]) Cranz paastaar rigtignok det modsatte, B. V. S. 506, men det gaar ham paa dette Punkt, som paa saa mange andre, at hans egen Beretning afgjort vidner imod ham. Sammenlign saaledes det nys anførte Sted med S. 434; 442; 444; 468-69.

Egede gjorde det. Selv efter at de 1735 havde forpligtet sig til, at Forsoningen i Christo „soll die Hauptlehre unter uns seyn, die wir mit Wort und Wandel, als aus dem Vermögen, das Gott darreichet, bezeugen, und dadurch die Heyden zum Gehorsam des Glaubens zu bringen suchen wollen“ [1]), saa bevaredes dog stadig den gamle Forkyndelsesmaade som Indledning til Forsoningslæren. Dette fremgaar tydelig nok af Beretningen om den første Opvækkelse mellem Brødrenes Grønlændere, som indtraf d. $^{2}/_{6}$ 1738, fremkaldt ved Oplæsningen af det Stykke af Lidelseshistorien, som handler om Jesu Sjælekamp i Gethsemane og hans blodige Sved [2]). Derved vaktes Brødrenes Opmærksomhed for, hvordan de skulde gribe Hedningernes Hjerter; men det viser sig tillige af et Brev fra M. Stach til Zinzend. af $^{7}/_{7}$ 1738, at de dog endnu den Gang trode at burde begynde med Undervisningen om, „at der er En, der har skabt Himmel, Jord og alle Kreaturer, at denne store Herre ikke er et Menneske, men en Aand, som er allestedsnærværende og kjender vore Tanker; at Han har skabt alle Mennesker gode, men at de er bleven fordærvet ved Djævelens Bedrageri og derfor underkastet Synd og Død. For at redde dem har Gud ladet sin Søn blive Menneske, han har maattet lide og dø, er opstaaet og faret til Himmels, men vil komme igjen for at dømme Levende og Døde“. Der maatte først gjentagne Erfaringer af lignende Art som med den først Opvakte, Kajarnak, til, før Brødrene begyndte uden Omsvøb at forkynde Hedningerne Jesum Christum, den Korsfæstede, som Forsoner for vor Synd; men de kom saa ogsaa til den faste Overbevisning, at det var paa den Maade, de skulde gribe Hedningernes Hjerter og vække deres Samvittighed. — Hvad der ikke var lykkedes for Egede ved flere Aars omhyggelige Undervisning af Katekumenerne, det lykkedes ofte i meget kort Tid for Brødrene: at vække Syndsbevistheden ved

---

[1]) Cranz. B. V. S. 451. [2]) Cranz. B. V. S. 490-92.

Erkjendelsen af deres Uværdighed til den Kjærlighed, som aabenbarede sig i Forsoningen. „I Glæden over den tilbudte Forløsning“, skriver en herrnhut. Forf., „fandt Katekumenerne en kraftig Tilskyndelse til at leve tugtig, retfærdig og gudvelbehagelig i denne Verden, og i Troen paa den korsfæstede Frelser den sikre Grund til at haabe paa en salig Evighed“[1]). — Først naar de var kommen saa vidt, fulgte den udførlige christelige Undervisning. — Hvis denne nu var bleven en sund, efter Folkets Fatteevne afpasset, saa er der ingen Grund til at tvivle om, at Brødrenes Menighed vilde være bleven en herlig, livskraftig Plantning; men desværre forstod Brødrene langt bedre at vække Livet, end at nære og udvikle det paa en sund og naturlig Maade — i den Henseende kunde de have lært uendelig meget af Egede. — De havde vundet Grønlænderne for Evangeliet gjennem Følelsen, derfor ansaa' de det ogsaa for rigtigst, kun at lægge Vægt paa at udvikle denne mere og mere i christelig Retning og alene udsøge det Indhold af Evangeliet, som kunde tjene her til. Deres Prædikener, Bønner og Psalmer var alle rettet mod det samme Maal, at vække fromme Stemninger hos Tilhørerne og fremlokke rigelige Taarer[2]); i Forsamlingerne var der ofte saa stor Bevægelse, at baade Lærere og Tilhørere maatte lade Taarerne frit Løb[3]).

Brødrene søgte rigtignok at undskylde Mangelen paa en grundig Undervisning af deres Menighed med, at de havde erfaret, at saa snart en Grønlænder havde faaet nogen Kundskab og kunde tale om gudelige Ting, saa blev han „lehrsüchtig“ og fattede høie Tanker om sig selv; derfor maatte man være varsom med Undervisningen og fremfor alt fremhæve „die seelige Sünderschaft“ ɔ: Erkjendelsen af sin egen Fordærvelse og Elendighed; men de tog storlig Feil i dette Punkt, idet de oversaa,

---

[1]) Mission der evang. Brüder. S. 83-86.
[2]) Cranz. B. V. S. 509. [3]) Miss. der evang. Br. S. 94-95.

at Grønlænderne var Børn i aandelig Henseende. — De burde have ladet sig nøie med at have vakt deres Kjærlighed til Evangeliet og en alvorlig, om end ufuldkommen, Syndsbevidsthed, som den altid maa være hos Børn, der mangler grundig Erfaring om det Ondes Magt i dem selv og i Verden, og saa lagt Vægt paa at bringe dem fremad i christelig Oplysning og Erkjendelse, stolende paa, at efterhaanden som den sidste voksede, vilde Guds Aand gjøre Syndsbevidstheden dyb og varig. At en og anden Grønlænder kunde hovmode sig overfor de andre af de Kundskaber, han havde modtaget af Brødrene, var en saa tilgivelig Barnagtighed, at den ingenlunde kan ansées for en gyldig Grund til at indskrænke Undervisningen, som Folket trængte saa høilig til[1]).

Paa Brødrenes Fremgangsmaade fik det stærkt bevægede aandelige Liv i Herrnhut netop i de første Aar en meget betydelig, men ingenlunde helt igjennem heldig Indflydelse; man var der i 1739 kommen til en dybere Erkjendelse, hedder det, af Jesu fuldgyldige Forsoningsoffer, saa at fra nu af blev „det slagtede Lam“ Hovedæmnet i alle Prædikener tilligemed „de hellige Vunder“, „Christi Sidevunder og Naglegab“, „den fri Naade i hans Blod“, „de arme Synderes Salighed, som leve i det troende Blik paa hans: „Marter und Todes-Gestalt“. — Som Forløber herfor kan man vistnok betragte den „Instruction an allen Heydenboten“, som Zinzendorf udstedte i August 1738, der helt igjennem er affattet i negativ Form som Advarsler mod feil Optræden af Missionærerne. De advares bl. a. mod at glemme: dasz man nicht so viel durch Worte, als durch den mit der Benennung des Bluts, Todes, Creutzes, Verdienstes Christi verknüpften Geist, Krafft und Sümpathie mit den Hertzen ausrichte“ [2]). Denne Instruction maa være kommen til Grønland 1739,

---

1) Miss. der evang. Br. S. 95-96.
2) Instructionen er dateret Marienborn og findes i Büding. Sammlung. B. I. S. 669.

og Aaret efter bragte Broderen Andreas Grasmann, der var udsendt som Visitator, Beretning til de derværende Brødre om den nys omtalte Bevægelse i Herrnhut. De følte sig stærkt greben ligesom deres Trosbrødre i Tyskland, og deres Forkyndelse overfor Hedningerne fik Præg baade deraf og af Z's Instruction. Denne sidste efterfulgtes af en ny og udførligere og af en „Plan til en almindelig Hedningekatekismus", begge fremkommen i Aaret 1740[1]; Z. har øiensynlig bygget dem paa de Erfaringer, som hans Missionærer allerede havde gjort i Hedningelandene, og som var bleven ham meddelt af Visitatorer og i de hjemsendte Diarier og Breve. Z. fraraadede Missionærerne at begynde med offentlige Prædikener, de skulde derimod opsøge enkelte Sjæle, som var værdige til at indlemmes i Guds Riges Hemmeligheder; Frelseren vilde nok anvise dem, hvilke disse vare, og de vilde selv faa Følelsen deraf. Naar det derimod ligefrem begjæredes af dem, saa skulde de ogsaa offentlig forkynde Evangeliet for enhversomhelst. Han advarede dem mod at lade sig blænde af Fornuften, som om Hedningerne først maatte lære at tro paa Gud og dernæst paa Christus; det var falskt, „thi at der er en Gud til, vide iflg. Rom. I. alle Hedninger af sig selv, som ville tænke efter." „Das Evangelium aber sagt ihnen wie er heizst und deutet auf seine göttliche Familie, die sich von Zeit zu Zeit nach den von Jesu bestimmten Graden aufkläret. Zum seelig werden aber brauchts nichts als an Jesu glauben, und wer die Heyden, ehe sie seelig sind, etwas anders lehrt, der macht sie zu Wissern und hindert sie an der Bekehrung durch die Lehre selbst." Missionærerne skulde begynde med at lære deres Tilhørere, at Navnet paa den

[1]) Instructionen findes i Büding. Sammlung. B. 2. S. 632-36 uden Angivelse af Affattelsestiden, men af „Uebersicht der Miss. Gesch. der evang. Br." S. 48-51, hvor den meddeles i Uddrag, sér man, at den er fra 1740. Hedninge-Katekismen findes i Büding. Sammlung. B. 3. S. 402-9 og er dateret Marienborn d. 30/12 1740.

Gud, som har skabt Menneskene, er Jesus Christus; af Kjærlighed til dem, besluttede Han, da de ved Djævelens Fristelser var falden i Synd, at forløse dem, hvilket Han udførte paa følgende Maade: Er ist in aller Stille ein Mensch geworden und hat sich vom bösen Geist tödten lassen, ohne dasz er gewuszt hat, wen er tödtete[1]). Darnach aber hat er sich wieder lebendig gemacht und ist wieder in den Himmel aufgestiegen seine Seelen zu weiden wie ein Hirte und sie täglich durch seinen Geist, den wir alle fühlen, speiszt und unterhält, dasz man mit ihm reden kann im Gebet wie mit einem Freunde." Paa Spørgsmaalet: „Was hat er für einen besondern Namen deszwegen, wenn man so mit ihm selbst redet, oder von ihm redet mit bekannten Leuten"? skulde Brødrene lære Grønlænderne at svare: „das Lamm, das unschuldige Lämmlein oder auch das gute Lamm!" Der skulde rettes Bønner til ham som Lammet, vor Herre, evige Gud, evige Fader osv. Om det foranstaaende maatte de, som vilde døbes, have „einen einfältigen Begriff"; et lignende krævedes ogsaa af dem om, at der er en ond Aand til, som har stor Magt over alle dem, som ikke kjende Jesum, om de gode Aander, som man ikke sér, „und dasz die Menschen auch gute Geister seyn sollen in einem äuszerlich sichtbaren Futteral, welches im Tode abgezogen wird." Om den, der var kommen til at høre Gud til, skulde Missionærerne lære: „Der stirbt nicht, sondern er legt nur den elenden Leib weg, und sein Geist gehet zu Gott, bis der Leib wieder fertig gemacht ist in der Erde, denn zieht er ihn wieder an." Spurgte Katekumenen: „Kann er ihn denn nicht anbehalten, bis er fertig ist?" maatte der svares: „Nein, das möchte zu

[1]) Dette Citat, som er taget af Hedninge-Katekismen, maa dog jævnføres med følg. Udtalelse i Instruxen: „Nach einem langwierigen Leben in dieser Welt ist er ein Opfer geworden für die Sünden der gantzen Welt mit seinem eignen Blute und Tode nach der angenommenen Menschheit."

wehe thun und riecht auch gar übel, weil er in der Cur ist, darum ist es eine Wohlthat." Naar Katekumenen havde faaet Lyst til at vinde Jesum kjær, skulde Missionæren love ham at faa Christi Kjærlighed indgydt i Hjertet, hvilket skete ved, at han blev døbt i Faderens, Sønnens og den Hellig-Aands Navn. Ønskede Katekumenen Oplysning om Faderen og Hellig-Aanden, som han hidtil ikke var bleven undervist om, saa skulde Missionæren kun meddele ham, at Faderen var Jesu Christi Fader, men hvem han ellers var: „das kann ich dir unmöglich beschreiben, der ist so hoch, so hoch, da kann ich nicht hinan, und das hat Zeit, dasz du ihn kennen lernst." Dog skulde han trøste Katekumenen med, at Jesus i sin Tid selv vilde sige ham det, naar Gud ogsaa var bleven hans Fader, ligesom Han er Jesu. Om Hellig-Aanden skulde der læres, at Han er Guds Medhjælp og de Døbtes Moder, som lærer dem at bede. Spurgtes der om Nødvendigheden af at døbes med Vand, skulde der svares: „Das Blut, das der Herr Jesu bey seinem Tode für dich vergossen hat, kommt unsichtbarlich mit da zu und wascht alle deine Sünde und Straffen vom Hertzen weg." Kundskaben om disse Ting maatte bo hos Daabs-Candidaten „in einem bewegten, gebeugten und liebenden Hertzen." Nadveren og andre Troshemmeligheder skulde forties, indtil han voksede i christelig Forstand. Navnlig Læren om Faderen og Aanden vilde Z. have behandlet som Hemmeligheder, „die Niemand ohne Schaden in die Sinne nimmt, ehe er das einfältige und offen daliegende Evangelium von Jesu im Hertzen hat."

Ved ovenstaaende Paamindelser fra Zinzendorf til Missionærerne synes det at fortjene Paaskjønnelse, at der lægges en afgjørende Vægt paa, at Christendommen burde bringes Hedningerne som en Hjerte-, ikke saa meget som en Forstands- og Kundskabs-Sag, og at der tilstræbtes en successiv Indvielse af Hedningerne i Christendommen, efterhaanden som de voksede op til at kunne fatte mere og mere. Men Maaden, hvorpaa dette

skulde ské, ligesom ogsaa de Lempelser i den christelige Religion, Z. anbefalede, for at gjøre den simpel og fattelig, de fortjener ingenlunde Paaskjønnelse; de stred mod al sund, evangelisk Missionspraxis. Gjaldt det om Egede, at han var stærkt bunden til sin Tids theologiske Anskuelser og strænge statskirkelige Betragtningsmaade, og derfor havde Vanskelighed ved at sé bort fra dem overfor Hedningerne, saa gjælder det i endnu høiere Grad om Z., og det var naturligt, da hans Kjendskab til Hedningerne kun kunde være saare ringe[1]). Derfor oversaa' han i mange Punkter den Forskjel, der burde gjøres paa dem og de gamle christelige Menigheder i Europa, hvis hele Samfundsliv var bygget paa christelig Grund, og som Forudsætning for den Inderliggjørelse af Christendommen, som Z. tilsigtede, havde en Christendoms Kundskab, hvormed de var opvokset lige fra Barndommen af; denne maatte sikre dem mod mange Misforstaaelser af Z's uklare Billedsprog og smeltende Udtryk, som Hedningerne derimod ikke kunde undgaa.

Zinzendorfs Opfordring til Missionærerne om at afholde sig fra offentlige Prædikener, men derimod at henvende sig til enkelte Sjæle, stemmer ganske overéns med hans bekjendte Udtalelse om, at der ikke burde lægges an paa „en stor blandet Hob, men paa et lille Bundt Levende“ [2]); den blev fuldkommen efterlevet i Grønland, ja var egentlig blevet det, inden den udkom, allerede fra 1738 af — Kajarnak og hans Familie var et saadant lille Bundt, som Brødrene specielt havde rettet deres Flid og Opmærksomhed paa. Denne Missionspraxis, som aabenbart var en Efterligning blandt Hedningerne af, hvad der ved Pietister og Herrnhuter var skét indenfor Christen-

[1]) Han havde alene været hos Negerne i Vestindien 1739, fra hvem han vendte tilbage til Europa samme Aar; først senere, 1741-43, opholdt han sig ved Brødrenes Mission i Pennsylvanien. — Se: Uebersicht der Miss. Gesch. d. evang. Br. I. S. 31; 45; 52. [2]) Uebersicht der Miss. S. 52-53.

heden, stemmer hverken med den Anvisning, Christus har givet sine Disciple for al Mission i Lignelsen om den store Fiskedræt (Math. 13, 47—50) eller med Apostlernes Fremgangsmaade; de forkyndte Evangeliet frit for alle, valgte ikke enkelte ud, som ene fik Lov til at høre derpaa — derfor maa den vistnok ansés for forkastelig. Missionærerne fik ved den en Myndighed som Hjertekjendere til at vrage og vælge mellem værdige og uværdige, som ingenlunde tilkom dem; alle skal kaldes, kun Gud alene er den, som udvælger (Math. 22, 14; Rom. 8, 28—30). I dette Punkt havde Egede et afgjort Fortrin for Brødrene, han forkyndte Evangelium for alle, hvor han kom hen, hans Mission var straks fra Begyndelsen lagt an paa at omvende hele det grønlandske Folk, Brødrenes kun paa, at gjøre et Udvalg af Folket. Denne Begrændsning i deres Virksomhed havde ogsaa Spangenberg Øiet opladt for, som det vil sés af hans bekjendte Udtalelse: Wir sind fest überzeugt, dasz es unser Beruf nicht sei auf Nationalbekehrungen, das ist auf die Einführung des Christenthums unter ganze Nationen es irgendwo an zu tragen" [1]). Men den havde paa den anden Side den Fordél, at det kom til at staa for Hedningerne som noget attraaelsesværdigt at blive optaget i Brødrenes Menighed, fordi ikke alle og enhver kunde blive det, og at Brødrene, fordi de kunde begrændse Menighedens Antal, med desto større Kraft kunde tage sig af de enkelte og, saavidt det stod i menneskelig Magt, gjøre dem ret brændende i Troen.

Zinzendorfs Paastand om, at det ikke var nødvendigt at begynde med at undervise Hedningerne om Guds Tilværelse, eftersom de af sig selv havde Erkjendelsen deraf, naar de vilde bruge deres Omtanke, finder ingenlunde tilstrækkelig Begrundelse ved hans Henvisning til Rom 1. Paulus oplyser os ganske vist om, at Gud gjennem Naturen har aabenbaret sin Visdom og Vælde, som

---

[1]) Wiggers. Geschichte der evang. Miss. B. I. S. 54.

kan beskues og erkjendes af alle, men han tilføier jo udtrykkelig, at Hedningerne nu i Stedet for Skaberen dyrker Skabningen og er bleven straffet for denne Brøde ved, at Gud har hengivet dem til deres urene Lyster. Efterat Hedningefolkene én Gang havde truffet Valget mellem at dyrke Skaberen og Skabningen, kan det umulig være Apostlens Mening, at Valget for deres Efterkommere er stillet frit, de maa bære Følgerne af den ulykkelige Beslutning, deres Forfædre har taget: hele Aandslivets Formørkelse og Uformuenhed til at erkjende Gud gjennem Naturen. Man kan indrømme Z., at alle Hedninger har Troen paa noget Guddommeligt, men at der hos dem, som Hélhed betragtet, skulde findes Bevidsthed om Guds Tilværelse, altsaa en rén monotheistisk Anskuelse, som Missionærerne straks kunde optage, naar de blot oplyste Hedningerne om Guds sande Navne, det stemmer lige saa lidt med Pauli Udtalelser i Rom 1 og med Beretningen om hans Fremgangsmaade i Athen (Acta 17) som med vort Kjendskab til de forskjellige hedenske Religions-Systemer. Z's Fordømmelse af dem, som fulgte den ægte apostoliske Missionspraxis: at oplyse Hedningerne om Gud Fader den Almægtige, Himlens og Jordens Skaber, før der meddeles dem det største Bevis paa Hans Faderkjærlighed, Hans Sendelse og Hengivelse af Sønnen, udspringer af den fuldstændig vrange Opfattelse, han havde af Triniteten. For Z. traadte Gud Fader ganske i Baggrunden for Sønnen, hvem han tillagde alle de Gjerninger, som vor christne Tro henfører til Faderen; for Z. er det ikke Faderen, der har skabt og opholder Verden, det er ikke Faderen, som har hengivet sin Søn for Menneskenes Frelse og har opreist ham fra de Døde, men det er Jesus Christus, som selv har udført det alt sammen[1]). Gud Fader var ham kun „was man so in

[1]) Z. anfører som Forsvar for ved Betegnelsen „Gud“ alene at forstaa Frelseren en Mængde Exempler, uddragne af Skrifter

der Welt einen Schwieger-Vater, einen Grosz-Vater nennt; i det gamle Test. har man slet ikke vidst om nogen anden Gud end om Jesus, som den Gang hêd Jehovah. I Consekvens hermed kunde Z., som det fremgaar af hans oven anførte Instruction, ikke lære, at Christi Forsoningsoffer var bragt Faderen, men maatte vende tilbage til den gamle Lære, fremført af Origines, at det er bragt til Djævelen som Løsepenge for Menneskenes Sjæle. Han forgreb sig paa den Hellige uden at vide, hvem han dræbte, og tabte derved sin ved Synden erhvervede Ret til Sjælene.

Det er bekjendt, hvilken forargelig Lære, Zinzendorf førte om den 3die Person i Treenigheden, hvem han omtalte som Moder ved Sønnens evige Fødsel og besang som: „Gott, Du Mutter der Kirchen all, Gottes Vaters ewiges Gemahl“; Hellig-Aanden maatte ogsaa, om end ikke i saa høi Grad som Faderen, træde i Skygge for Sønnen. Karakteristisk for hele hans Syn synes følgende Udtalelse i Z's „Rede vom Richter-Amte des Lammes“ at være: „Wir hätten unsere Eintheilung in die Werke der Schöpfung, der Erlösung und der Heiligung ersparen können, welches aus nichts anders herkomme als aus einem Vernunftschlusz, dasz man einer jeden Person in der Gottheit müsse ein Amt geben und hätten das alles dreyes dem lassen können, dem es gehöret, nemlich Jesu Christo“ [1]).

Det vilde ligge uden for dette Arbeides Plan nærmere at paavise Z's Læres Uoverénsstemmelse med den hellige Skrift og den lutherske Læres Bekjendelses-Skrifter; det er desuden gjort med saa stor Dygtighed af Mænd som Bengel og Walch, hvilken sidste her navnlig er be-

---

fra det 13-14 Aarh., i hvilke Christi Fødsel stadig omtales som „Gottes Geburt“. Se: Büding Sammlung. B. 3. S. 536-38.

1) J. G. Walch. Theologisches Bedencken von der herrnhutischen Secte. Frankfurt 1747. S. 44-56.

nyttet, at Forf's Kritik væsentlig vilde komme til at bestaa i Gjentagelser.

Vist er det, at Z's Lære gjaldt som Rettesnor for Missionærerne, som fulgte den i ét og alt og underviste Hedningerne derefter; disse kom derfor kun til at kjende én som Skaber, Gjenløser og Hellig-Gjører: Jesus Christus[1]. Z's Anvisning om, at Missionærerne skulde lære Menigheden at bede til Frelseren som Lammet, er kun et Fingerpeg i Retning af alle de „broderlige, fortrolige og kjærlighedsfulde“ Benævnelser, som Grønlænderne i Virkeligheden blev oplært til at betjene sig af. Selv om man sympathiserer med dem og finder Opbyggelse ved at bruge dem, saa maa man dog vist indrømme, at de forudsætter en ikke ringe christelig Udvikling for at kunne bruges som billedlige Udtryk uden Skade og tillige et saa fortroligt, aandeligt Samliv med Frelseren, som vistnok kun forundes meget faa Mennesker; at indføre dem hos Begyndere i Christendommen, og det især hos saa lidt aandelig udviklede, som Grønlænderne, det maa vistnok kaldes fuldkommen forkasteligt. De manglede Betingelserne for at kunne bruge dem med aandelig og hjertelig Forstaaelse.

Man faar et ret klart Billede af, hvilken Indflydelse Z's besynderlige Udtryk fik paa de grønlandske Missionærers Forkyndelse ved at gjennemlæse de Bønner og Psalmer, som de lærte Grønlænderne[2]; de ere fulde af Udbrud som: „O, I af Døds Angstens blodige Sved gjen-

---

[1]) Dette kunde det naturligvis ikke falde Cranz ind at meddele, men da det viste sig at forholde sig saaledes med Menigheden paa Sukker Toppen, hvor Provst Thorhallesen visiterede 1775, og denne Menighed var bleven undervist af Herrnhuternes tro Discipel, Missionær Berthel Laersen, saa har selvfølgelig det samme været Tilfældet med Menigheden paa Ny Herrnhut, som Laersens Læremestre underviste. — Sé: Ny kgl. Manuscript Samling 1296 fol.

[2]) Der findes meddelt udførlige Prøver paa dem i Breve fra Thorhallesen af $^{18}/_{7}$ 74 og fra Wiborg af $^{20}/_{5}$ og $^{18}/_{7}$ 75, som opbevares i Miss. Arkivet.

nemtrukne Hænder, toe I vore Fødder“ eller: „O blodige Jesu Vunder, fordi I ere meget blodige, naar I bløde paa mit Hjerte, fryder jeg mig“ eller: „O gabende Vunder, gid alle de, som ere i Mørket, maa krybe ind deri“. Her skal anføres nogle enkelte Psalmer, de vil være tilstrækkelig betegnende for hele Arten:

„O smukke Lam, visselig synes jeg smukt om Dig,
„Fordi Du er saa blodrig, og Dine gabende Vunder,
„De smaa og de store, elsker jeg og kysser dem alene,
„Fordi jeg alene synes godt om dem.“

Af en anden Psalme lyder de 2 første Vers saaledes:

„Falder i Søvn i Lammets Skjød
„Og drømmer om hans store Lidelse.
„Lad Sidens Hul stedse staa Eder for Øine
„Og dens utallige Rifter.“

„Drømmer om begge hans Hænder
„Iligemaade om hans gjennemborede Fødder
„Sover saaledes som Jesus,
„Imedens han sov paa Skibet.“

Et andet Sted hedder det:

„Læg Dig i Guds blodige Arm
„Og overgiv Dine Ledemode til Jesum,
„Saa trykker han Dig med sin venstre Haand,
„Og hans blodløse Ansigt seer paa Dig.“

Fremdeles findes følgende Vers:

„O! I Forenede lader os være glade,
„Og naar vi opstaa om Morgenen
„Saa lader os paa Øieblikket indkrybe
„I Jesu Vunder som Orme.“

Man kunde maaske mene, at da disse Prøver paa Brødrenes Bønner og Psalmer er meddelt af danske Missionærer,

som ganske vist ikke var deres Venner, saa kunde de være gjort værre, end de i Virkeligheden var. Men da man finder, at hele Tonen i dem og saa godt som alle de samme Udtryk er gjennemgaaende i Brødrenes egne Diarier, som holdtes i Grønland, saa bærer de alle Tegn paa at være troværdige. Diarierne er fulde af Beretninger om Virkningen af Brødrenes Tale om Christi Blod og Vunder, om Lammets gjennemborede Hænder og Fødder og den gjennemstukne Side. Om deres Døbte beretter de, at de forbausedes over at høre, hvordan de, som ellers var undselige og sky mod hverandre, kunde tale hverandre til Hjertet om Forsoningens Blod. De omvendte Grønlændere gav Brødrene det Vidnesbyrd, at de blev: „bey der Materie von dem verwundeten Leichnam, von dem mit Dornen zerrissenen Haupte und den bespienen Wangen, vom Schweisz in seiner Noth, und dasz sein Blut die einzige Artzenei sei alle Schaden zu heilen und die Sünde weg zu nehmen, und das hörten sie viel lieber, als von Adam und Eva“ [1]). — At det ikke var sund Føde for nogen Menighed, vil man vistnok indrømme, men mindst af alt da for en nystiftet, som den grønlandske; i Stedet for at modtage sin Christendoms Kundskab og sin Opbyggelse i tiltalende, simple og fattelige Former, meddéltes de i et dunkelt, mere end uforstaaeligt Billedsprog. Brødrenes Ledere i Europa fik dog Øinene op for, at det gik for vidt, og det besluttedes paa en Synode i Barby 1750, at der skulde foretages en Visitation af Menigheden i Grønland; man frygtede for, at den Sigtelse, som i Løbet af den sidste Tid havde indsneget sig i nogle Menigheder, ogsaa var naaet der op. Her skal anføres en herrnhut. Forf.'s Ord derom, da de synes ret oplysende: „Die damals in den Gemeinen in Gang gekommenen, theils spielenden und tän-

[1]) Diarium for 1740—41. Büding. Sammlung. B. 2 S. 433—76 og Diarium for 1742—43. Büding. Sammlung S. 346—402; navnlig S. 355.

delhaften, theils müstischen Redensarten und Gesänge hatten zwar auch den Weg nach Grönland gefunden und waren nicht ohne Einflusz auf die Ausdrucksweise unserer Missionare geblieben, doch kam es in Grönland nicht zu solchen schwärmerischen Ausdrücken, wie man sie anderswärts zu beklagen hatte. Der gesegnete Gang der Mission wurde nicht dadurch gestört, und war man ja vom rechten Wege abgewichen, so wurde leicht wieder eingelenkt“ [1]). Uagtet der her er kastet en Kjærlighedens Kaabe over den grønlandske Mission, saa er det dog af denne Udtalelse tydeligt nok, hvor beklagelige „die Redensarten und Gesänge“ har været, som Brødrene tillod sig der oppe, selv om vi ikke havde paalidelige Vidnesbyrd derom baade fra de paagjældende Missionærer og fra de danske.

Det er betegnende for Zinzendorfs Fordringer til Daabs-Candidaterne, at de kun skulde have „et Begreb“ om den christelige Oplysning, som ansaas for nødvendig, for at de kunde stedes til Daaben; der udtrykker sig heri hans Mangel paa Sans for Betydningen af en klar og bestemt Form for Troen, som dog er allermest nødvendig for Børn, som Grønlænderne var. Hvad selve Indholdet angaar, saa kan man ikke undre sig over, at det efter Z.'s dogmatiske Anskuelser blev, som det sés af hans Instrux og Hedninge-Katekismus; det er nylig vist, hvilke fordærvelige Frugter, det bar i Grønland. Hvor langt høiere staar dog ikke Egede paa dette Punkt med sin Hævdelse af Tros-Artiklerne som Grundlag for Daabs-Candidaternes Undervisning; gik han end for vidt i sine Fordringer til deres christelige Kundskab, Indholdet af hans Undervisning havde dog det ægte apostoliske Præg — en Ros, som næppe nogen med Sandhed vil kunne tillægge Z. og hans Missionærer i Grønland.

Zinzendorfs Lære om, at Christi Blod paa usynlig Maade kommer til Stede ved Daaben og aftvætter Bap-

---

[1]) Mission der evang. Brüder. S. 114-15.

tizandens Synder, er lige saa bekjendt, som almindelig forkastet, da den mangler al Grund i den hellige Skrift[1]); den blev naturligvis tilligemed alle Z's andre Lærdomme ogsaa indført i Grønland; Daabshandlingen indlededes med en Bøn om, at Christus vilde blande Vandet med sit Blod[2]). Om man der tillod sig saa vilkaarlige Tilføielser til Døbeordene, som Z. selv fortæller, han gjorde i Germantowe i Amerika[3]), kan ikke oplyses, men det er sandsynligt, at der i det mindste skete den samme Tilføielse som i Modermenigheden: „Jeg døber Dig til Jesu Død i Navnet Fader osv.“[4]).

At Brødrene i Grønland ligesaalidt som paa St. Thomas forlangte Trosbekjendelsen aflagt af Daabscandidaterne, det fremgaar tydelig af D. Cranz's Beretning om den første Daab. I Stedet herfor svarede de paa nogle énfoldige Spørgsmaal fra Missionæren om, hvorpaa de grundede deres christne Haab, og man tager næppe Feil ved at antage, at de i Grønland har lydt paa samme Maade, som vi har Beretning om, at de lød i Vestindien, nemlig saaledes:

1) Troer Du, at Jesus Christus er Guds Søn?

2) Troer Du, han er død paa Korset og har betalt for Dine Synder?

3) Vil Du døbes paa denne Tro?

4) Lover Du at leve og dø paa den og blive den tro hele dit Liv og at vandre for Ham[5])?

---

[1]) Walch. S. 93-94.

[2]) Se de før anførte Breve fra Thorhallesen og Wiborg.

[3]) Han døbte der en Kvinde med følgende Ord: Schwester Anna, nimm hin das Wasser und Blut Jesu Christi im heiligen Geist, im Nahmen des Vaters, des Sohnes und des heiligen Geistes, des Wasser-Bades im Wort theilhaftig.“ Se: Sammlung öffentlicher Reden. Th. I. S. 176 (Walch. S. 93-94).

[4]) Dr. Heinrich Abt.: Der kirchliche Gottesdienst. Berlin 1851. B. I. S. 313. (Forf. har taget sin Opskrift efter Sitaneyen Büchlein. Barby 1757).

[5]) Diarium aus St. Thomas vom Posaunenberg d. $^{11}/_{2}$ 1741. Büding. Sammlung. B. I. S. 591. En lignende, om end

Derefter aflagde Daabscandidaterne Løfte om at forsage alt hedensk Væsen, at blive bestandig hos deres Lærere(!) og vandre Evangeliet værdig, og efterat Exorcismen var udført, døbtes de i den 3enige Guds Navn[1])? — Vi skal ikke opholde os ved det mageløs vilkaarlige og fuldstændig forkastelige i denne Z's Indsættelse af selvlavede Daabsvilkaar og hans formastelige Tilføielse til Døbeordene; de kan hverken undskyldes eller forsvares og har ogsaa herhjemme mødt kraftig Indsigelse[2]). At Brødrene derimod virkelig havde Blik for den objektive Naadegave i Daaben, og at deres Missionærer netop paa Grund heraf gik hurtigere til Værks med den end Egede, det synes at fortjene Anerkjendelse og at burde erindres. Trods Manglen af den christne Kirkes Daabsvilkaar og trods Tilføielsen til Døbeordene bør man dog regne Brødrenes Daab for en christelig Daab, som bragte den Hellige Aands Naadegave, da den skete i den 3enige Guds Navn. Derfor kan man ogsaa spore mere af Hellig Aandens Ild og Kraft iblandt Brødrenes Menighed i Ny Herrnhut end blandt den danske Missions, fordi Daaben meddeltes hyppigere i den første end i den sidste.

Z.'s Formaning til Missionærerne om at fortie Nadveren, indtil de Døbte voksede i christelig Forstand, synes, fremsat saaledes i Almindelighed, at kunne være meget rigtig; men den medførte en Stræben efter at bevare Nadveren som et Mysterium, som, man næppe kan paastaa, bragte nogen sund christelig Opfattelse af den hos Menigheden. De fleste af dem, som optoges i Ny Herrn-

---

mere udførlig, selvlavet Daabspagt, hvortil dog Forsagelsen er knyttet, findes i „Liturgischen Gesänge der evang. Brüder-Gemeine. Barby 1791", og er tidligere fremdraget af Pastor Blædel i en Artikel i „Dansk Kirketidende" for 1858 Nr. 29.

[1]) D. Cranz. B. V. S. 508-509.

[2]) Se en Anmærkn. af Pastor Blædel i Dansk Miss. Blad for 1852. S. 58 og den nys nævnte Artikel af samme Forfatter.

hut, hørte snart om de hemmelige Møder, i hvilke Brødrene mødtes personlig med Frelseren; deres Nysgjerrighed vaktes, Fantasien kom i Bevægelse og udmalede sig, hvad der foregik, med saa stærke Farver som mulig; de fik af Brødrene at vide, at de selv kunde gjøre sig værdige til i Tidens Løb at indlemmes i Hemmeligheden, og det blev en mægtig Spore for dem til at rette sig efter Brødrenes Forskrifter og Villie. Efterhaanden fik nogle faa Udvalgte som en stor Belønning Lov til at overvære Uddelingen af Nadveren, endnu færre fik efter en lang Prøvetid selv Adgang dertil, men de var selvfølgelig forpligtede til at fortie for deres Landsmænd, hvad de ved Brødrenes Naade var bleven indviet i. Baade for Indviede og Uindviede maatte dette give Anledning til overtroiske og mystiske Forestillinger, som burde være undgaaet. — De første, som toges til Alters, blev Dagen i Forveien konfirmeret; senere hen bestemtes Konfirmationen til 4 Uger før den første Nadvere[1]. — Brødrenes Fremgangsmaade med den lange Prøvetid synes ikke at være konsekvent; var de gaaet forholdsvis hurtig til at meddele Daaben, saa burde de ogsaa straks efter meddelt de Døbte den ringe Kundskab, der behøvedes for at forstaa det ved Nadveren, som det er givet os Mennesker at kunne forstaa, og saa ladet dem faa Dél i Herrens Legeme og Blod for at styrke det ved Daaben indplantede nye Liv[2].

Det vil af ovenstaaende Skildring af Z.'s Instructioner og deres Indflydelse paa Brødrenes Lære og hele Missionspraxis være fremgaaet, at Maalet var, i aandelig Henseende saa snart som mulig at bringe Grønlænderne paa samme Standpunkt som Modermenigheden; det samme tilstræbtes ogsaa i alle de ydre Former. — Efterhaanden som Gaverne fra andre herrnhutiske Menigheder voksede, fik Brødrene Raad til betydelig at udvide deres Bygninger

---

[1]) Miss. der evang. Br. S. 112.
[2]) Vahl. Er det Guds Villie. S. 221-22.

paa Ny Herrnhut; 1747 fik de et nyt, rummeligt Vaaningshus, som tillige indeholdt en smukt udstyret Forsamlingssal, oversendt fra Holland. M. Stach bragte fra Brødre i Pennsylvanien Materialier til et Optagelseshus for de Grønlændere, som vilde lade sig optage i Menigheden, i hvilket de fik Lov til at opbevare den Proviant, de indsamlede om Sommeren [1]. — I en Halvkreds udenom Coloniens Bygninger laa Grønlændernes Vinterhuse, som Brødrene ogsaa hjalp dem at opføre; da Wattewille i 1752 visiterede Colonien, fandt han til sin Glæde alt i den skjønneste Orden [2]. Katekumenerne holdtes for sig, de Døbte for sig; i Begyndelsen fik de Lov til at drage bort om Sommeren paa deres sædvanlige Fangst, efter at de ved Afskeden under Taarer var bleven formanet til ikke at tabe Frelseren af Syne og at vaage over deres Hjerter, og Samkvemmet søgtes bevaret ved gjensidige Besøg. Men da Brødrene fandt, at der skete „smertelige Afvigelser“ under Fraværelsen, saa de, naar Grønlænderne vendte tilbage til deres Vinterboliger, havde meget at undersøge og jævne, besluttede de, uagtet de Tilbagevendte næsten altid aabenhjertig tilstod deres Forseelser og Afvigelser fra Brødrenes Forskrifter og villig underkastede sig den dem paalagte Kirketugt, helt at forbyde dem de lange Sommerreiser. — For Eftertiden maatte de kun tage ud paa korte Togter, ledsaget af en Broder eller de saakaldte „Hjælpere“, som var paalidelige, døbte Grønlændere, hvem Brødrene havde instrueret om at melde alt, hvad der taltes og gjordes af deres Landsmænd [3].

De Døbte inddeltes i smaa Selskaber paa 4—5 Personer, som under en Broders eller Søsters Opsigt frit kunde udtale sig om deres Hjerters Tilstand og paaminde

---

[1]) Lorch: Beyträge zu d. neuest. Kirchen Gesch. Kopenh. u. Leipzig. 1758. B. I. S. 64-65. Miss. der evang. Br. in Grld. S. 101-9.

[2]) Miss. der ev. Br. S. 119. Cranz. B. VIII. S. 713-51.

[3]) Miss. der evang. Br. S. 96-97.

hverandre i Kjærlighed; senere, da Menigheden voksede, blev Antallet af dem, som saaledes samledes i private Kredse, større, og de uddannedes til de fra Herrnhut bekjendte Chorforsamlinger. Kvinderne dèltes i 4 Selskaber, Mændene i 2; de forestaaende Brødre og Søstre havde nationale Hjælpere og Hjælperinder ved deres Side; Hjælperne dannede igjen et selvstændigt Selskab, som holdt Bøntimer, naar Brødrene var borte fra Colonien. Søndag Aften holdtes Selskabs-Conferenz af Brødrene, ved hvilken Hjælperne fik Lov til at være tilstede [1]).

I Chorforsamlingerne trivedes navnlig Psalmesangen, Brødrene var flinke Læremestre og indøvede smukke, ørefaldende Melodier med Grønlænderne; der lagdes lige fra Begyndelsen Vægt paa at lære dem at synge blidt, langsomt og tydelig, hvorved ogsaa Hedningerne følte sig tiltrukne [2]). Det sidste gaves der god Leilighed til, idet Hjælperne hver Aften skulde holde Forsamling i deres Hytter, og de havde udtrykkelig Befaling til at lade Hedningerne faa Adgang til disse [3]). — Efterhaanden byggedes der særegne Chorhuse, hvor de forskjellige Kjøn og Aldere boede sammen, først et Søsterhus 1749, et for ugifte Brødre og Drenge 1753, et lignende for Enker osv. [4]); men da Grønlændernes Levemaade lagde Hindringer i Veien for de ugifte Folks Samboen, og da man opdagede, at Sædeligheden mere hæmmedes end fremmedes der ved, opgav man atter disse Chorhuse [5]). — Den sidst nævnte Ulempe kom navnlig for Lyset ved den Visitation, som Præsten ved den bøhmiske Brødremenighed i Berlin, M. G. Sternberg foretog 1770. „Bitterer Schmerz und Wehmuth erfüllte ihn bey der Entdeckung, wie in Ney Herrnhut Sünden der Unkeuschheit unter den ledigen Leute beiderlei Geschlechts im Verborgenen so weit um sich gegriffen hatten, dasz selbst Kinder davon angesteckt

---

1) Büding. Sammlung. B. 3. S. 352.
2) Miss. der evang. Br. S. 94-95; 120-21. 3) Sm. S. 126.
4) Sm. S. 110-11. 5) Sm. S. 153.

waren. Da gab es viel zu weinen und zu beten, Ernst und mitleidsvolle Liebe zu beweisen, um mit der Hülfe des Herrn dem Verderben zu wehren und den Schaden zu heilen". Det fortjener Anerkjendelse, at denne Skildring hidrører fra en herrnhutisk Forfatter [1]).

Der er før bleven talt om Indholdet af Brødrenes Forkyndelse i de gudelige Forsamlinger, det blev efterhaanden kun til en rørende Udmaling af Lammets Blod og Vunder, ved hvilken baade Lærer og Tilhører undertiden helt opløstes i Taarer; saaledes skriver M. Stach om en af Fr. Bøhnisch's Forsamlinger: Er weinte ihnen was vor, weil sein Hertz voll war von des Lammes Gnad und Liebe, und es weinten einige Grönländer mit ihm. Die Worten wollten ihm nicht zulangen das, was er im Hertzen fühlte, aus zu drücken" [2]).

Man maa ganske vist indrømme Muligheden, ja Sandsynligheden af, at der fandtes enkelte blandt Grønlænderne, som virkelig var vokset saaledes i Syndserkjendelse, at der var Alvor i deres Rørelse, og at den skrev sig fra, at de ved Hellig-Aandens Bistand var kommen til at sé den dybe Fordærvelse i Menneskehjertet; men for Flertallet kan det næppe have været Tilfældet, dertil var de for barnlige, og dertil var Brødrenes Forkyndelse med al sin Inderlighed dog for ufuldkommen i sproglig Henseende og uforstaaelig for Tilhørerne med de mange dunkle Udtryk. — De følte sig nok greben af den megen Græden, det gik dem, som det gaar Børn, der sér én af deres Kjære græde, saa har de let ved selv at stemme i med, uden at de kjender Grunden til Sorgen — men en sund christelig Bevægelse kan man næppe kalde det. Pluraliteten opfattede det som det væsentligste ved Gudstjenesten at komme til at græde; det gav sig et klart Udtryk ved den Bevægelse, der opkom ved Juletid 1789 imellem Grønlænderne ved Sukker Toppen, der i 25 Aar

---

[1]) Miss. der evang. Br. S. 175.
[2]) Büding: Sammlung. B. 3. S. 354-55.

havde været undervist af Herrnhuternes Tilhænger, Missionær Berthel Laersen. De holdt Forsamlinger for at komme til at græde og gav hverandre Raad om, hvordan de bedst kunde fremkalde Graaden; undertiden begyndte saa én af de Tilstedeværende paa nogle Løier, som fremkaldte en almindelig Latter, men saa slog de igjen ind paa at græde. Graaden blev deres Gudsdyrkelse, men Naturen kunde de ikke forandre, den maatte af og til, som vi har sét, give sig Luft i en hjertelig Latter eller søge sin Tilfredsstillelse i Fester, som udraabtes om Morgenen og skulde vare hele Dagen igjennem [1]).

Der holdtes jævnlige Kjærlighedsmaaltider med de Døbte, hvor de beværtedes med kogte Ærter eller Angmaset (en Slags Sild); de havde det samme Præg som de almindelige Forsamlinger og synes hyppig at være holdt sent paa Aftenen — undertiden trak de endog ud til Kl. 2 om Natten [2]). — Brødrene indførte det hellige Kys (Rom 16, 16) mellem de Døbte, og man forpligtede sig til at anvende et Kvarter hver Aften til i Forsamlingerne at kysse hverandre indbyrdes; Søstrene gjorde det samme mellem Kvinderne, men de, som ikke havde vandret rettelig, udelukkedes derfra, en Straf, som de tog sig meget nær. Desuden indlemmedes Katekumenerne mellem Daabscandidaterne ved Fredskysset [3]).

1750 bestemtes det, at Fodvaskningen skulde gaa forud for Uddelingen af Nadveren, Betydningen forklaredes Grønlænderne, og denne Skik overholdtes saa efter den Tid [4]). Samtidig blev det Skik hver Maaned at holde „Gemeintag" med de Døbte, paa hvilken der meddeltes dem Efterretninger fra de andre Brødre-Menigheder;

---

[1]) Rink: Eskim.-Eventyr. S. 323-24. Miss. N. Hveyssels Breve af 1790 i Miss. Arkivet.

[2]) Miss. der evang. Br. S. 104-6.

[3]) Büding. Sammlung B. 3. S. 364-65. Miss. der evang. Br. S. 122.

[4]) Miss. der evang. Br. S. 112; 124.

Grønlænderne skulde faa Følelsen af, at de stod i Tros-Fællesskab med Folk udenfor deres Land. Desuden gjorde man Forsøg med at indføre „Disciple“ — en Skik, som herskede i Herrnhut fra 1749 til 1764 — hvorved Grønlænderne kunde komme i rigtig nøie og salig Omgang med Frelseren. Det skete paa den Maade, at det hver 8de Dag paalagdes en grønlandsk Broder og Søster i Stilhed at omgaas ganske specielt fortrolig med Frelseren, ligesom Apostelen Johannes stadig holdt sig ret nær til Ham, og samtidig skulde de flittig lægge Ham hele Menighedens Sag paa Hjerte. I 8 Dage skulde disse 2 Grønlændere blive hjemme paa Colonien, holde sig nær til deres Lærere, déltage i alle Menighedens Forsamlinger og vandre som Præster og Forbedere for alt Folket i Ny Herrnhut. Naar deres Tid var omme, skulde et nyt Par træde ind i det samme Discipelforhold. Brødrene haabede, og deri havde de vistnok Ret, at det vilde „unter unserm ganzen Volke einen neuen Eindruck machen“ — det gjaldt dem netop om ved alle deres Indretninger stadig at opstille nye Maal for de Troende, som de ved from Vandel og Nidkjærhed i Opfyldelsen af Brødrenes Forskrifter kunde naa frem til; men de undgik næppe derved at vække Folkets Forfængelighed paa en uheldig Maade [1]. — Der har allerede før været Leilighed til at omtale de nationale „Hjælpere“, som Brødrene udvalgte mellem de mest opvakte af Menigheden; ved Siden af at lede Andagten i de Hytter, som de beboede, var deres væsentligste Bestilling at udspeide dem af deres Landsmænd, som begjærede at stedes til Daab og Nadvere, om de ikke, naar de var udenfor Brødrenes Opsyn, fulgte deres gamle Sædvaner, og om de virkelig af Hjertet fortrøstede sig til Lammets Blod [2]. Desuden var de

---

[1]) Miss. der evang. Br. S. 123-24.

[2]) Man maa ingenlunde tro, at det er en uretfærdig Beskyldning at kalde „Hjælperne“ for Speidere; det fremgaar tydelig nok, at de brugtes der til, af Miss. der evang. Br. S. 126 og af

Brødrenes Hververe mellem dem, som endnu ikke var optagne paa Ny Herrnhut, og som saadanne var de meget virksomme til at skildre Brødrenes Mildhed og Kjærlighed og alle deres Indretningers Fortræffelighed [1]). — Man vilde tage Feil ved at ansé dem for énsbetydende med de National-Kateketer, som den danske Mission uddannede, og som Egede havde lagt saa megen Vægt paa for i Tidens Løb at skaffe Folket indfødte Præster; disse fik en særlig grundig Undervisning og brugtes, naar de var kommen saa vidt, ligefrem til Lærere baade for Gamle og Unge; men det tilstræbte Brødrene slet ikke, de tiltrode kun sig selv Evne og Værdighed til at optræde som Præster og Lærere. — Den ved deres nylig nævnte Indførelse af „Disciple" brugte Betegnelse, at de skulde være som „Præster for alt Folket", var kun en smuk Talemaade; først i den allerseneste Tid har de faaet Øinene op for, hvor langt de i denne Henseende staar tilbage for den danske Mission, der saa godt som udelukkende har indfødte Kateketer [2]).

Gjorde Egede for meget af det med Skoleundervisning, saa lagde sandelig Brødrene alt for lidt Vægt derpaa, det var en Følge af deres udelukkende Stræben efter at gribe Hjerterne og vedligeholde de fromme Følelser; en bedre Undervisning, navnlig af Børnene, hørte derfor ogsaa med til de Formaninger, som Sternberg gav Brødrene ved sin Visitation 1770 [3]).

Spangenberg: Om de evang. Br.'s Arbeide blandt Hedninger. S. 130; 136-40.

[1]) Breve fra Thorhallesen af $^{15}/_{7}$ og $^{20}/_{7}$ og fra Rachlew af $^{20}/_{7}$ 1768 i Miss. Arkivet.

[2]) Missionær Bindschädtler fra Ny Herrnhut, hvem Forf. traf i Sommeren 1877 i Herrnhut, hvor B. opholdt sig med Permission, fremhævede stærkt denne Mangel.

[3]) Mission der evang. Br. S. 179-80. Sternberg har sikkert haft god Grund til denne Paamindelse, da Brødrene i Grld. efter al Sandsynlighed har fulgt det samme Princip som de i Labrador: fornemmelig at vække Børnenes Syndserkjendelse, i

Her skal ikke dvæles ved Brødrenes bornerede Ivren mod alle nationale Skikke og mod al, selv den uskyldigste Spøg f. Ex. Bryden og Dans[1]; den er allerede bleven skarpt kritiseret af Glahn, og den er i vore Dage, som det synes med fuldstændig Ret, bleven imødegaaet af Dr. Rink og Bluhme i deres oftere omtalte Skrifter[2]). Den maa betragtes som et Led i Rækken af de Midler, som Brødrene anvendte for totalt at omstøbe Grønlænderne til ærbare, ydmyge og fromme Herrnhuter, som følte, tænkte og handlede aldeles som deres Lærere; for at det

---

Stedet for at give dem en sund, fattelig Lærdom. Her skal som Prøve paa, hvad en Broder kan anse for et smukt og naturligt Udtryk for Børns Religiøsitet, anføres følg. Brudstykke af et Diarium fra Labrador dat. $^{16}/_{1}$ 1807. „Es würden wieder Gesellschaften gehalten, welche recht erbaulich waren. Sonderlich bemächtigte sich der Heyland der Herzen der Kinder, dass sie laut weinten und um Erbarmung schrien. Ein sagte: „ich habe Jesum mit meinen Sünden getödtet“; ein anderes: „ich bin ein schlechter, sündiger Mensch, ich will aber Jesum haben und mich zu ihm bekehren“. Die Mädchen fielen aus eigener Triebe auf ihre Angesichter, weinten und schrien zu Jesu: „erbarme dich doch über mich mein Jesu! thue doch meine Sünden weg, wasche mich mit deinem Blute“. — Es ging uns durch Herz, diese armen Eskimokinder so um den Heyland weinen zu sehen, und Worte von ihnen zu hören, die sie, wie wir dachten, kaum gefaszt haben können; aber der heilige Geist hatte sie gelehrt und ihren Verstand geöffnet und Ihnen Jesu Leiden verklärt“. Se Miss. der evang. Br. in Labrador. Gnadau 1831. S. 193.

[1]) I Büding Sammlung B 3. S. 1193-1200 findes en Artikel „Unterricht vom Tantze“, i hvilken det omstændelig bevises, at Dans er syndig, vækker Letfærdighed og nytter til intet; Z. skriver selv i sine Livsoptegnelser (Büding, Sammlung. B 1. Indledning): „Auf Universitäten trieb ich die Exercitia, die hielt ich vor nützlich; das Tantzen aber in Gesellschaften vor Sünde und thats nicht.“ Da Anskuelserne var saaledes i Modermenigheden, var det jo ikke at undres over, at Missionærerne i Grld. fulgte en lignende Betragtningsmaade over for de Indfødte.

[2]) Glahn. Anmærkn. S. 193-97. Rink. Indledn. til Eskim. Eventyr. S. 95-97. Bluhme. S. 113-14; 124-33.

kunde ské, ansaa' de det for nødvendigt, at alt nationalt, der eo ipso betragtedes som syndigt, al Friheds- og Selvstændigheds-Følelse grundig udryddedes. Hertil brugtes ogsaa hele den nylig skildrede Anordning af Menigheden, dens Samling paa ét Sted, Anvisningen af bestemte Boliger, Inddelingen i Chore, Indførelsen af Hjælpere og Disciple og de mange eiendommelige kirkelige Skikke; thi Deltagelsen i dem blev sat som en Belønning for de Lydige, og Udelukkelsen fra én eller flere af dem anvendtes med stor Virkning som Straf for mindre eller større Ulydighed. Hensigten med dem, kan man paa ingen Maade nægte, var at fremme Troslivets Vækst hos Menigheden, men Resultatet blev en fuldstændig aandelig Trældoms-Tilstand, der medførte Sløvhed og i Tidens Løb, da Brødrene ikke længere magtede Menighedens Ledelse i materiel Henseende, den dybeste Armod og Elendighed — Folkets Lyst til det tidligere friske og sunde Liv var totalt udryddet [1]. — Den Tilstand af Underkuethed, som Brødrene gjennemførte hos deres Døbte med en Seighed og Kjærlighed, som var en bedre Sag værdig, minder ikke lidt om den Tugt og Disciplin, som, det var Egedes Tanke, først maatte indføres, før noget ret kunde udrettes med Christendommen; men selv om Egedes Plan var bleven gjennemført, saa tør man dog nok antage, at den ikke vilde medført saa fordærvelige Følger, som Brødrenes Herredømme gjorde. Dertil var Egedes Syn for, hvad Landets Natur og Folkets nationale Eiendommeligheder krævede, for sundt og naturligt, hvor begrændset det end paa mange Punkter viste sig at være. — Brødrene hævder i deres Beretninger rigtignok bestandig, at de intet foretog sig med Grønlænderne uden at have disses fuldkomne Billigelse; det skal sé ud, som om det var en ganske frivillig Sag, i hvor lidt, eller i hvor meget de vilde lyde Brødrene. Men den stærke moralske Tvang, de i Virkeligheden anvendte paa de barnlige Mennesker, skinner dog tydelig

[1]) Smlgn. hertil de nylig anførte Steder hos Rink og Bluhme.

igjennem, og man vil vistnok endnu mindre kunne sympathisere med denne end med Egedes Plan om Folkets Disciplinering, fordi Religionen brugtes til at gjennemføre den første paa én, den fuldstændig uværdig og forkastelig Maade, og det gjordes til en Samvittighedssag at adlyde Brødrene i alt. — En saadan Fremgangsmaade kunde Egede aldrig indlade sig paa, han gik mere ærlig til Værks ved at foreslaa ydre Midler anvendte til at opnaa den ydre Disciplin hos Folket. — Til Oplysning af, hvordan Brødrene blandede sig ind i alt, hvad der vedkom Menigheden, og hensynsløst satte dens Villie igjennem, medens de dog i Beretningerne bevarer Skinnet af, at alt skete frivillig af religiøs Overbevisning, skal her meddeles følgende Uddrag af Diariet for 1743[1]). „Den 28st. Jan. trugen wir unserm Simon an die Sara zur Ehe zu nehmen. Er hatte eine andere in Vorschlag gebracht, die aber nicht hier und auch nicht getauft ist[2]). Wir sagten ihm unsre Gedancken von dieser und jener. Er bat sich Zeit aus bis morgen, er wollte es vor dem Heyland ins Gebet nehmen. Den 29st. sagte er seine Resolution und sprach, dass seine Absicht bey seinem Vorschlage nicht lauter gewesen, er hätte auf die Person gesehen, der Heyland hätte es ihm nun zu erkennen gegeben. Er schämte sich darüber vor dem Heyland und wollte nun seinen Willen dem Heyland und uns ganz überlassen. Darauf lieszen wir die Sara rufen og sagten ihr die Sache. Sie war in einer guten Fassung, und der Heyland gab uns Gnade die Sache so vor zu stellen, dasz sie wieder unser Vermuthen dazu willig war. Wir dankten dem Heyland innigst und baten ihm dieses erstes Paar, das unter allen Grönländern ge-

---

[1]) Büding. Sammlung B 3. S. 370.

[2]) Da Forf. ikke udtrykkelig siger, at hun var Hedning, er det rimeligt at antage, at hun var Katekumen ved den danske Mission; det vilde da været naturligt, om Brødrene havde bevæget Simon til at opsætte Brylluppet, til hun havde modtaget Daaben, hvilket Brødrene ved at træde i Forbindelse med vedkommende danske Missionær let havde kunnet fremskynde.

trauet werden soll[1]), zu einem Bilde von ihm und seiner Gemeine gedeyhen zu lassen." — Man vil næppe undre sig over, at det meget snart kom til alvorlige Rivninger mellem Ægtefolkene, som Brødrene saaledes havde paataget sig at spille Forsyn for, og disse fik meget at bestille med at formane Manden til Kjærlighed og Hustruen til Troskab og Lydighed mod sin Ægtefælle[2]).

Vil man til Slutning sammenfatte Fordelene og Manglerne ved Brødrenes Arbeide, som Forfatteren i det foregaaende har søgt at fremstille og bedømme, saa fortjener Brødrene vistnok at anerkjendes, fordi de straks lagde an paa at gribe Hedningernes Hjerter og vække deres Syndsbevidsthed ved Fremstillingen af den Kjærlighed, som er aabenbaret i Christi Komme til Jorden, hans Lidelse og Død, kort sagt: for deres Inderliggjørelse af Christendommen. Deres forholdsvis milde Daabspraxis, deres smukke Psalmesang og tiltalende Gudstjeneste fortjener ogsaa at fremhæves. — Som væsentlige Mangler maa man derimod nævne deres vilkaarlige Behandling af Daabspagt og Døbeord, og deres totale Mangel paa Syn for Symb. Apost. som Grundlag for Baptizandernes Undervisning, deres ensidige Udvikling af Følelseslivet og Syndsbevidstheden hos Menigheden uden Hensyn til Folkets barnlige Standpunkt, deres Sammendragning af Menigheden til et enkelt Sted og det tunge aandelige Aag, de lagde paa den. — Trods disse Mangler har Brødrene dog udrettet meget godt i Grønland, der har været et kraftigt Trosliv og en oprigtig Kjærlighed til den korsfæstede Frelser i deres Menighed, som man ikke kan lukke Øinene i for. — Men det bør erindres, og det burde Brødrene for lang Tid siden have indrømmet, at det var Egede, som havde saaet, hvor de fik Naade til at høste, eftersom Brødrene

---

[1]) Det forholdt sig dog ikke saaledes; allerede d. $^{30}/_{10}$ 1740 var et grldsk. Par bleven viet paa Chrhaab af Missionær Wedzel. Se: 3die Continuat. af Relat. S. 29-30.

[2]) Büding. Sammlung. B 3. S. 370; 396.

fandt deres bedste Missionsmark paa de Steder, hvor han havde forkyndt Ordet. Af saadanne skal her navnlig fremhæves Koekøerne uden for Godthaab; disses Beboere havde gjennem mange Aar været Egedes flittige Tilhørere, naar han, hvad der skete meget jævnlig, aflagde dem Besøg; efter hans Afreise til Fædrelandet skyndte Brødrene sig der over og drog de fleste med sig til Ny Herrnhut[1]). Saaledes er det sikkert gaaet med mange af Brødrenes Menighed, at de har modtaget deres første christelige Paavirkning af Egede, og det havde dog i det mindste fortjent at nævnes af Brødrene, men i den Retning iagttages den fuldstændigste Taushed. — Og dog tyder den hurtige og lykkelige Fremgang, de fandt i Grønland, i Modsætning til, hvad der blev Tilfældet hos Eskimoerne i Labrador, bestemt hen paa, at Jordbunden paa det første Sted var helt anderledes beredt end paa det sidste. — I Labrador klagedes der stadig over de Døbtes Ligegyldighed, deres Lyst til at forlade Brødrene, jævnlige Tilbagefald til Hedenskabet og deres Tilbøielighed til Flérkoneri[2]); da der, hvis man tør stole paa de herrnhutiske Beretninger, ikke viste sig tilnærmelsesvis saa store Vanskeligheder hos de nærbeslægtede Folk i Grønland, som hørte til Brødrenes derværende Menighed, saa er det næppe for meget at tilskrive Egedes Arbeide en Dél af Æren derfor.

Paa den danske Mission saa' de, som det tidligere er paavist angaaende Hans Egede, ingenlunde med venlige Øine; de nedsatte den i deres Indberetninger til Hjemmet og fremkaldte derved 1737 en Skrivelse fra Zinzend. til de danske Missionærer, i hvilken han mindede dem om, at Brødrene var i Grønland med kongelig Billigelse, fremhævede, at Brødrene var rene evangeliske og aposto-

---

[1]) Ny kgl. Manuscript-Sml. 1296 fol. Omst. Relat. S. 155; 159; 166; 179; 181; 192-93; 208; 229; 282. Miss. der evang. Br. in Grld. S. 133-34.

[2]) Mission der evang. Br. in Labrador. S. 87-112.

liske i Lære og Sæder, og bad dem elske Brødrene og vise dem Ære og godt Naboskab [1]). Overfor Grønlænderne skaanede Brødrene ikke de danske Missionærer, men de vedligeholdt dog altid i det Ydre en venskabelig og underdanig Mine, som ogsaa kommer frem i deres Andragender til Miss. Coll., til hvilket de jævnlig fandt Anledning til at henvende sig; der fandt de stedse et villigt og naadigt Øre og modtog venskabelige Breve fra dets Medlemmer [2]). Da de i Begyndelsen ingen ordineret Missionær havde hos sig, men alligevel uden videre døbte og uddelte Nadveren mellem hverandre indbyrdes uden at henvende sig til de danske Missionærer derom, fik de vel et Tilhold i 1740 om ikke at befatte sig med actibus ministerialibus uden in casu necessitatis [3]). — Men det synes de ikke at have holdt sig videre strængt efterrettelig, da casus necessitatis jo nok under grønlandske Forhold kunde gives en noget videre Fortolkning; allerede i 1742 blev imidlertid deres Savn afhjulpet, idet Matthæus Stach ved kongelig Resolution af 16de Marts anerkjendtes som „de grønlandske Brødres ordentlige Lærer“ med Tilladelse til at forrette Daab og alle andre ministerielle Handlinger, eftersom han var bleven ordineret i Marienborn af den herrnhutiske Biskop Polycarpus Müller [4]).

---

§ 18.

Missionen paa Godthaab 1739-51. Drachardt og Berthel Laersen vindes af Herrnhuterne; Drachardts Strid med Sylow, Kjøbmanden, Lægen og Hans Egede. Han faar Medhold hos Miss. Coll. og optages i Brødre-Menigheden; hans senere Liv.

Det var ikke blot mellem Grønlænderne, at Brødrene vandt Tilhængere, men deres stadige Bestræbelser for

---

[1]) Se Bilagene Nr. 8. [2]) Cranz. B. V. S. 453.
[3]) Miss. Coll's Protocol. S. 79.
[4]) Miss. der evang. Br. in Grld. S. 92-93. Cranz. B. VI. S. 545.

ogsaa at gjøre Proselyter blandt de danske Missions- og Handelsbetjente kronedes med Held for 2 alvorlige og paa deres Vis nidkjære Mænds Vedkommende, Missionæren Christen Lauritzøn Drachardt og den samtidig med ham ankomne Kateket Berthel Laersen. — Drachardt havde allerede, medens han gik paa grønlandsk Seminarium, været stærkt paavirket af Pietismen og vakt H. Egedes Misfornøielse paa Grund af sin Ligegyldighed for den rene lutherske Lære. Da han nu tilmed var af et svageligt Helbred og kun havde meget lidt Mod til at indlade sig paa de Farer og Besværligheder, som han hørte, at Livet i Grønland medførte, og saa godt som slet ingen Fremskridt gjorde i Grønlandsk under Egedes Veiledning, saa er det ikke underligt, at denne undertiden maatte tildele ham Formaninger og Irettesættelser, ja vel endog fraraadede ham at gaa til Grønland som Missionær.

Dertil bestemte han sig alligevel 1739, og han skiltes i Venlighed fra Egede, som ved Afskeden tilgav ham, hvad der kunde have været imellem dem[1]. — Hvorledes Drach. straks følte sig tiltrukken af Herrnhuterne og tog paa Reiser sammen med dem, er før omtalt; hans Venskab for dem udvikledes og fæstnedes hurtig til sand Beundring for deres Lære og hele Missionspraxis. Han erklærede i 1743 til Brødrene, at han straks ved sin Ankomst til Landet var bleven meget glad ved at sê dem; senere havde han nok en kort Tid været bange for deres Ordninger, fordi han saa', at de ikke var indrettet paa luthersk Vis, men fra 1740 af havde han ret lært dem at kjende og havde kunnet slutte sig til dem af ganske Hjerte[2]. — Drach. var sikkert en oprigtig troende og from Mand med Kjærlighed til sin Gjerning og sin Menighed og af et venligt og gavmildt Sindelag overfor Grønlænderne, som fik ham meget kjær og længe efter

---

[1]) Drachardts Brev af 8/7 1743 til Prof. Pontoppidan: 3^b-6^a; 12^b-14^b. Ny kgl. M. S. S. 367. 8.

[2]) Diarium 1742-43. Büding Smlung. B. 3. S. 366.

hans Bortgang mindedes „den lille Præst". Men han synes tillige at have haft en svag og noget frygtsom Karaktér, tilbøielig til at lade sig lede af andre, stærkere Aander; til Christendommen forholdt han sig som Pietist væsentlig gjennem Følelsen og lagde derfor en altfor stor Vægt paa Hjertets Rørelser og paa fromme Talemaader som de bedste Kjendetegn paa sand Christendomstilegnelse. Derfor lod han sig let blænde af de sidste, naar de kom fra Grønlænderne; disse mærkede hurtig, hvad han syntes om, og benyttede sig deraf i egennyttige Øiemed [1]). Han manglede Menneskekundskab og Kritik overfor det, som han saa' og hørte; han var ikke fri for Ladhed i at overvinde de Vanskeligheder, Sproget frembød, i at lære sin Menighed noget positivt og at aflægge den Besøg paa de forskjellige Steder, hvor den var spredt omkring [2]). Derfor lærte han heller aldrig Sproget til Gavns [3]), men betjente sig af en blandet Dialekt, ledsaget af stærke Fagter, som umuliggjorde al sand Meddelelse til og Forstaaelse af Grønlænderne; der fremkom de beklageligste Misforstaaelser fra deres Side, hvilket før er omtalt ved Fremstillingen af Niels Egedes Virksomhed, og mange af hans Tilhørere vænnede sig endog til at bruge hans forkerte Sprog, rimeligvis i den Formening, at det særlig passede for Christne. De Hjælpemidler, han kunde have haft i Egedernes Oversættelser af Katekismus, Psalmer, Bønner osv., der var ham tilgjængelige i Afskrifter, benyttede han ikke, men fulgte heri Brødrenes Exempel og stolede paa sin egen Dygtighed. — Han lagde derfor ingen Vægt paa at undervise efter disse Bøger eller blot sikre sig, at hans Tilhørere kunde Hovedstykkerne af Katekismus: Tros-Ar-

---

1) 3die Continuat. af Relat. S. 98.
2) Miss. Coll's Protocol. S. 198.
3) Det tilstaar han selv i sit Brev til Pontoppidan 10a-11a ligesom ogsaa, at han altid om Vinteren holdt sig hjemme paa Colonien uden at besøge de adspredt boende af Menigheden; sé samme 12b-14b.

tiklerne, Buddene, Fader Vor, men brugte sine egne mangelfulde og ofte helt uforstaaelige eller misvisende Oversættelser. Han havde saaledes forfattet og oversat et kort Compendium af bibelske Sprog og Forklaringer, som han underviste efter, og havde desuden sammenskrevet „noget over Theologien“, som han vel ikke krævede lært, men dog tilegnet af de videre komne, for at de derved kunde sættes i Stand til „at holde en ret Prædiken“ [1]). Her paa synes han at have sigtet baade ved sin Undervisning og ved sin Forkyndelse af Evangeliet, og han roste sig af, at flere af hans grønlandske Tilhørere kunde, naar de havde hørt ham tale over Bibelen, bagefter holde de samme Taler for deres Landsmænd, saa endog Europæerne, som kunde Grønlandsk, forstod dem og opbyggedes derved [2]). Det klinger jo særdeles smukt og vilde være høist glædeligt, om Menigheden virkelig var kommen saa vidt, men det er mere end tvivlsomt, om han ikke bedrog sig; Grønlænderne var endnu Børn i Christendommen, der trængte til alvorlig og grundig Undervisning, og af Børn forlanger man jo ikke, at de skal kunne holde Prædikener. Med Daaben gik Drach. meget rask frem og tog vist nok ikke de Forsigtigheds-Hensyn, som en Missionær bør tage, for saa vidt det staar i hans Magt [3]). For imidlertid at sikre sig de Døbtes christelige Oplærelse og videre Udvikling og i Lighed med Herrnhuterne at skaffe sig en fast og varig Menighed, bestræbte han sig paa egen Haand for at samle Grønlænderne fra Udstederne i sit Distrikt, baade de af de tidligere Missionærer døbte og en Dél udøbte Familier, til Colonien, hvor saa mange tog stadigt Ophold, i det mindste for Vintertiden. Det var tvært imod Egedernes Praxis; de havde ladet Grønlænderne bo paa deres vante Pladser og var reist rundt til dem og havde

---

1) Miss. Coll's Prot. S. 149-51; 198-200. Smlgn. Drach.s Brev til Pontoppidan. 8a-10a.

2) Miss. Coll's Prot. S. 198-200. 3) Smsteds. S. 149-51.

taget Ophold hos dem undertiden flere Uger i Træk, medens kun nogle enkelte boede ved Colonien, hvilke overtaltes til at blive der nogen Tid, eller hvis Slægtninge var døde under Koppe-epidemien. De følgende Missionærer var vedbleven paa samme Maade, havde undervist paa Grændserne og døbt én og anden, som gav Sandheden Bifald og lod sig oplære. Mange af dem, som blev undervist ét Aar, reiste bort det næste, hvorved Ordets Sæd spredtes vidt om, saa alle i Landet fik nogen Efterretning om Christendommen; men hvorved ogsaa Arbeidet for Lærerne altid blev det samme, nemlig at udsaa', medens Frugten endnu ikke kjendtes i Forhold til Arbeidet. — Drach. slog nu ind paa Brødrenes Fremgangsmaade ved at drage saa mange Grønlændere som mulig af dem, der gav Forhaabning om christelig Vandel, sammen om Godthaab, ja han gjorde det endogsaa i Lighed med Brødrene til et af Daabsvilkaarene, at aflægge Løfte om bestandig at blive ved Colonien. De fleste, som flyttede dertil, var dog gamle, forarmede Mænd, der ikke længer kunde forsørge deres Familier; Enker, der ingen anden Udvei havde for dem selv og deres Børn, kom af sig selv[1]). — Samtidig var det, at Brødrenes Menighed voksede saa betydelig, som det nylig er bleven omtalt, især ved Tilgang fra Øerne; Brødrene advarede dem, som kom til dem paa Gjennemreise eller vilde bosætte sig i Nærheden af Colonien, mod at tage Bolig hos Coloniens Grønlændere, der betegnedes som „slet Selskab" — ja de bevægede endog flere Familier til at bryde op fra Colonien og tage fast Ophold hos dem[2]). — Drach. betragtede hele denne Virksomhed af Brødrene med Tilfredshed; han gik allerede fuldstændig i deres Ledebaand, saa' med deres Øine paa Sagerne og kunde

---

[1]) E. Thorhallesens Beskrivelse over Missionerne i Grlds søndre Distrikt, hvilke han som Viceprovst visiterede 1774-75. — Ny kgl. Manuscr. S. 1296 fol.

[2]) Diarium for 1740-41. Büd. Sammlung. B. 2. S. 436-38.

ikke andet end ønske deres Menighed forøget saa stærkt som mulig, endog paa Bekostning af sin egen — han var naturligvis overbevist om, at der ved Betegnelsen af Coloniens Grønlændere som „slet Selskab“ ikke skulde kastes nogen Skygge paa ham og hans Virksomhed. — Menighedens Undervisning, som især ved Vintertid kunde være dreven med Flid og Eftertryk, lagde Drach. slet ingen Vægt paa, han tilstræbte kun en Vækkelse paa herrnhutisk Vis med stærkt bevægede Forsamlinger; efter Sigende afholdt Grønlænderne af egen Drift saadanne, i hvilke saa Drach. og Brødrene jævnlig indfandt sig og med Forbauselse hørte paa, hvor indtrængende de kunde tale hverandre til Hjerte om Forsoningens Blod, og hvor smukt de kunde skildre deres Hjerters Tilstand [1]). — En ivrig Tilhænger og dygtig Hjælper havde Drach. i Kateketen Berthel Laersen, som var godt hjemme i Sproget og havde en god Forstand og grundige Kundskaber; men som baade ved egen Tilbøielighed og ved sin grønlandske Hustrus Familie var nøie knyttet til Herrnhut [2]). — Derimod kunde Drach. slet ikke komme ud af det med sin Embedsbroder Sylow, der var stræng luthersk i sin Opfattelse og ikke vilde afvige fra Hans Egedes Lærevis; Kjøbmanden paa Colonien sluttede sig til Sylow, og der kom i 1741 „stærke Klagemaal, Disputer og Beskyldninger“ imellem dem, som indberettedes til Miss. Coll. [3]). Sylow var vistnok en dygtig Lærer, men noget mørk og tung af Karaktér og temmelig stræng overfor Grønlænderne, baade i, hvad han fordrede, de skulde lære, og angaaende deres Liv,

---

[1]) Diarium 1740-41. Büd. Sml. B. 2. S. 441.

[2]) Ny kgl. M. S. S. 1296 fol.

[3]) Miss. Coll's Prot. S. 112. Uenigheden mellem Drach. og Sylow begyndte iøvrig straks efter Sylows Ankomst 1740, fordi Drach. ikke vilde modtage nogle mundtlige monita af Sylow, som Hans Egede havde overdraget denne at bringe Drach. Han erklærede, at han ikke vilde betragte Sylow som sin Provst og derfor heller ikke kunde rette sig efter hans mundtlige Meddelelser. Se: Drach.s Brev til Pontoppidan. 3b-6a.

og Kjøbmanden, Geelmuyden, kan man næppe frikjende for at have sêt mere paa Sewerins end paa Missionens Fordél. Men alligevel skulde man troet, at Miss. Coll., angaaende Striden med Sylow, havde fulgt H. Egedes Betænkning, der gik Drach. imod, da han jo var bedst hjemme i Forholdene der oppe og stod i stadig Correspondance baade med Grønlænderne og Danske paa Stedet. Det blev dog ikke Tilfældet; Miss. Coll. bestemte 1742, at Sylow skulde forlade Godthaab og overtage Missionen paa den nyanlagte Coloni Frederikshaab; Drach. skulde for Eftertiden alene besørge Tjenesten paa Godthaab og paamindedes blot om at bruge mere Forsigtighed i sin Nidkjærhed og mere Conduite i sit Forhold til Kjøbmanden[1]).

Det var jo en eclatant Anerkjendelse af Drach.'s Virksomhed, og han turde derfor ogsaa træde dristigere op i sin Modsætning til de tidligere lutherske Missionærer, og, hvad der var utilgiveligt, han nedsatte Egede og sine Embedsbrødre for Grønlænderne ved ligesom Herrnhuterne at beskylde dem for Uigjenfødthed og Uduelighed; de havde slet ikke kunnet meddele dem nogen rigtig christelig Undervisning[2]). Vistnok var det Indledning til at anbefale sin egen og Brødrenes Christendoms Forkyndelse, men det gjorde dog megen Skade ved at vække Tvivl og Splid blandt Folket, og hans systematiske Kasten Vrag paa alt, hvad Egederne havde oversat og Anvendelse af Herrnhuternes og sine egne Oversættelser var sandelig heller ikke til Gavn. Han bivaanede stadig Herrnhuternes Forsamlinger[3]), og Egede beskyldte ham vist nok ikke med Urette for derved at forsømme sin egen Menighed med den daglige Morgen- og Aften-Andagt; man kan ikke

---

[1]) Miss. Coll's Prot. S. 112.

[2]) Smstds. S. 150. Smlgn. hans Udtalelser i Brevet til Pontoppidan om Egede og Sylow; navnlig den sidste havde „en verdslig, uigjenfødt Fornuft". 21a-23a.

[3]) Det bekræftes tilstrækkelig af det oftere citerede Diarium for 1740-41.

godt forklare sig, at han samlede Grønlænderne undertiden endog efter Midnat til Prædiken og Bøn, medens Coloniens Folk sov, uden ved at antage, at han ved saadanne Leiligheder mere frit og utvungent turde udtale sine herrnhutiske Meninger end ellers [1]). — I Diariet for 1740—41 betegner Brødrene ham endnu med Hr. D., men i det for 1742—43 kaldes han ligefrem for Broder, saa han altsaa i den mellemliggende Tid maa have ladet sig optage i Brødrenes Samfund i Grønland. Johann Beck giver ham Vidnesbyrd som „ein treuer, gefühliger und demüthiger Mann", som ikke foretog sig noget enten stort eller smaat uden først at sige Brødrene det [2]). Og dog vilde han endnu stadig bevare Skinnet af at være en ægte luthersk Lærer og vedblev at forsikre Miss. Coll., at han i sin Lære holdt sig til Guds Ord, Luthers Katekismus og de Bekjendelsesskrifter, han som Candidat og for Biskoppen havde aflagt Ed paa [3]).

Hans Egede kunde efter sin Natur og Opfattelse af, hvordan Missionen burde ledes, ikke andet end høilig bedrøves over Drach.'s Fremgangsmaade; han var bekymret for, at det Værk, han havde begyndt med Flid og Grundighed, nu helt skulde forkvakles og forjaskes af en Mand, der var ukyndig i Sproget og ikke sørgede for en ordentlig Christendoms Kundskab hos sin Menighed, og han indgav derfor i 1743 igjen en Betænkning til Miss. Coll., hvori han anførte de nys nævnte Feil og Mangler [4]). Som Provst over Grønland var han jo desuden ved sit Embede forpligtet til at give Indberetning om Missionærerne, og man kan ikke nægte, at han fremførte sine mange Klager mod Drach. med Ro og Værdighed. — Han ønskede bl. a., at han tilholdtes at give omstændeligere Beretning om Grønlændernes Fremgang i Kundskab, hvor meget de havde lært af Katekismen, hvortil Drach. var pligtig i de aarlige

---

[1]) Miss Coll's Prot. S. 150.
[2]) Büd. Sammlung. B. 3. S. 351-52; 366.
[3]) Miss. Coll's Prot. S. 149. [4]) Smstds. S. 149-50.

Fortegnelser, han skulde indsende over Menigheden; han havde hidtil om hver kun skrevet kort og godt: meget slet eller meget god [1]). — Drach. maatte ikke forsømme de som Børn døbte Grønlændere, saa de gik tilbage i Kundskab, hvilket Egede kjendte Ex. paa; han skulde holde sig til forstaaelige Oversættelser og sørge for, at Menigheden grundig lærte det nødvendigste af Christendommen. — Miss. Coll. var nødsaget til at tage noget Hensyn til disse Instillinger af Egede, men de Formaninger, det gav Drach., var holdt i en saadan Form, at man ikke er i Tvivl om, hvem der besad dets Sympathi og Tillid. —

Sewerin og Miss. Coll. var efter H. Egedes Forslag bleven enige om paa fælleds Bekostning at sende en Læge til Godthaab, han kom der op 1742; ogsaa med ham kom Drach. paa Kant og skyndte sig at skrive et Forsvar til Miss. Coll. mod de Klager, han frygtede for, Lægen, som hed v. Osten, vilde indsende. Forsvaret kom inden Klagen, der iøvrig kun gik ud paa, at Drach. havde nægtet at tage ham til Alters, fordi han havde tøvet et helt Aar med at begjære det; v. Osten bad blot, at Drach. maatte faa Ordre til at opfylde hans Ønske [2]). Med Kjøbmand Geelmuyden gik det nu rent galt, men overfor ham havde Drach. i alt Fald Ret i meget, hvilket nok kan have bidraget til, at Miss. Coll. fik den Opfattelse, som Drach. vilde bibringe det: at han var lagt for Had og blev forfulgt af et helt Complot, som bestod baade af Missionærer og Colonister [3]). — Der underholdtes kun 3 Skolebørn af

---

1) Det stemmer ogsaa med Drach.'s Miss. Fortegnelse fra 1743 i 3die Continuat. S. 138-44. Der tilføies gjerne om Grønlændernes Natur: vild og ustadig eller stille og sagtmodig; den sidste Betegnelse aabenbart om dem, der søgte at efterligne Drach. Man ser ogsaa af sm. Fortegnelse, at der kun var 16 tilbage af H. Egedes Døbte; 102 var undervist af Drach., og 13 af disse døbt.

2) Miss. Coll's Prot. S. 109; 112; 149-50.

3) Se navnlig Slutningen af Drach.'s Brev til Pontoppidan. Den Skildring, som Drach. heri giver af de Fordringer, som

Kjøbmanden i Stedet for 20 à 24, som Octroyen nævnede; 4 havde Sylow taget med til Frederikshaab, 4 var døde, og de andre opholdt sig hos deres Slægt, fordi Geelmuyden nægtede dem baade den Føde og de Klæder, han skulde have givet dem. Desuden nægtede han at udlevere Drach. den fornødne Proviant til ham og hans Husfolk og borttog den Ovn, som stod i hans Værelse, alt sammen i Tillid til at finde Medhold hos Landets Patron og maaske ogsaa spekulerende i de Divergenser, som var mellem Egede og Drach.[1]).

I disse Punkter gav Miss. Coll. med Rette Drach. Medhold, det tillod ham gjerne hans Ansøgning om at gifte sig — han havde ikke i sin officielle Skrivelse omtalt med hvem — roste hans christelige Forsæt at blive i Grønland i mange Aar, hvilket det haabede, han vilde gjøre Alvor af, lovede stadig at ville forbedre hans Kaar og fritog ham sluttelig for ethvert Forhold til Handelen; for Fremtiden skulde han faa sin Proviant sendt over ganske for sig selv[2]). —

Hans Brev af 1743 til Prof. Erich Pontoppidan, som i 1740 var indtraadt i Miss. Coll., har Rudelbach allerede tidligere henledet Opmærksomheden paa[3]); det viser, hvor haardt og ubillig han bedømte Egede, hvem han be-

---

Handelsbetjentene stillede til Missionær og Kateket om at ro, slæbe Baad paa Land, bære Tørv, fange Laks osv., maa dog vistnok ansés for meget overdreven. Drach. fortæller rigtignok, at han undertiden havde føiet dem i at slæbe Tørv og staa i Vand til op over Knæerne for at fange Laks; men han er i alle sine Referater saa upaalidelig, at man ikke af dem tør fælde nogen Dom over Handelsbetjentene for uberettigede Overgreb. — Var de omtalte Arbeider virkelig bleven forlangt af Drach., saa viser det kun meget ringe Karaktérfasthed og Sans for, hvad der sømmer sig for en Missionær, at han ikke afviste dem som noget, der tilkom Coloniens Karle at besørge.

[1]) Miss. Coll's Prot. S. 150-51.

[2]) Brev fra Drach. til Zinzend. af $^{6}/_{8}$ 44 (i Arkivet i Herrnhut). Bilag Nr. 9.

[3]) Chr. Biographi. S. 356.

skyldte for „ukjærlig Omgang“ og ubegrundede Irettesættelser, hvilke betog Drach. al Fortrolighed til omstændelig at give de Meddelelser, som Egede forlangte [1]). Egedes Fremgangsmaade med Missionen, erklærede han, stemmede ikke med Apostlenes, derfor kunde han ikke tage Hensyn til de Formaninger, Egede i Embeds Medfør meddelte ham. Ja, han ansaa' det endog for rent galt, at Egede havde indskærpet Missionærerne særligt at drage Omsorg for, at Grønlænderne begyndte deres chr. Undervisning med omhyggelig at lære og tilegne sig Tros-Artiklerne [2]). Brevet er helt igjennem fuldt af de groveste Angreb paa Egedes Karaktér, med hvilke han søgte at dække sin egen Forsømmelighed, og paa Missionær Sylow, som han beskylder for Hidsighed, Ufordragelighed og Hovmod; man faar et uhyggeligt Indtryk af kvindagtig, sladdervoren Bagtalelseslyst hos Drach. [3]). — Det viser tillige, hvor pinlig og uholdbar Egedes Stilling var, naar én af dem, han skulde føre Tilsyn med og veilede ved Formaninger og Raad, turde indgive til Miss. Coll. et saadant Fordømmelsesskrift over hans hele Virksomhed, hvilket Coll. dog ikke tilstillede Egede, saa at han kunde forsvare sig, men ganske stiltiende tog sig ad notam og handlede der efter uden at bekymre sig om dets herværende Raadgiver. — Men den stærkeste Skygge kaster det dog paa Drach. og hans hele Virksomhed, som det jo netop skulde stille i et godt Lys og forsvare over for Egedes aabne, ærlige Indvendinger, og paa Miss. Coll., som kunde modtage et saadant Brev og lade sig lede der af. —

Følgen af Miss. Coll.'s Holdning blev naturligvis, at Drach. vedblev som hidtil Undervisningen efter sine egne daarlige Oversættelser, lærte Grønlænderne at prædike, i Stedet for at give dem en grundig Christendoms Undervisning, og traadte i stadig nøiere Forhold til Herrnhuterne [4]).

---

[1]) Drach. Brev. 6a-8a. [2]) Smstds. 8a-10a.
[3]) Smstds. 10a-11a; 15b-16b.
[4]) Cranz. B. VI. S. 541-42.

Han betjente sig vedvarende af deres Hjælp til at undervise Katekumenerne, ligesom han paa sin Side ogsaa gjorde Gjengjæld hos dem; han og B. Laersen overværede Brødrenes Daabshandlinger og han indbød dem til sine. han deltog i deres Kjærlighedsmaaltider og førte endog sine Døbte der hen — af og til forrettede Brødrene hele Gudstjenesten paa Colonien [1]).

Den $^{14}/_{7}$ 1743 skrev han til Grev Zinzend. og fortalte ham, at han nu i 4 Aar havde omgaaedes Brødrene daglig, og Jesus havde velsignet hans Arbeide sammen med dem, saa han følte det som et Kald fra Frelseren mere og mere at forene sig med dem. Han fortrøstede sig ligesom de ene til Jesu blodige Vunder og kyssede hans blodige Hænder og Fødder. Han ønskede nu kun at blive ét med Zinzend. og hilsede ham „med et fattigt Kys", som Fr. Böhnisch, Overbringeren af Brevet, skulde give ham. [2]). Hensigten med Brevet, som Böhnisch sandsynligvis nærmere har udviklet for Z., var at blive optaget som Medlem af Menigheden i Herrnhut [3]), og det lykkedes ham i 1744; han udbad sig nu, at der maatte blive sendt ham en Hustru over, idet han ganske overlod Valget til Z.; han vilde intet Hensyn tage til Stand og deslige. Tidligere havde han henvendt sig desangaaende til Brødrene i Kjøbenhavn, Stiftsprovst Henrik Gerner [4]), Professorerne Reusz og Ewald; men der havde ikke været nogen Søster, som kunde beslutte sig til at tage over til ham; selv kjendte Drach. nok nogle, men de havde samme Sind som Verden [5]).

---

1) Diarium 1742-43. Büding. Sammlung. S. 346-402.

2) Brevet findes aftrykt med Udeladelse af Adressatens Navn i Büding. Sammlung B. 3. S. 186-88; men det er lykkedes Forf. at finde Originalen i Arkivet i Herrnhut, af hvilken man sér, at det er rettet til Z.

3) Han var hidtil kun optaget mellem Brødrene i Grld.

4) Denne nedlagde som bekjendt sit Embede 1747 og drog til Herrnhut, se f. Ex. Mnemosyne B. IV. S. 323.

5) Se Bilag Nr. 9.

— Drach.'s Ønske opfyldtes 1745, Søsteren Rosina Thiemin kom til Grønland og viedes d. $^{6}/_{8}$ sm. Aar til Drach. [1]). —

Da Egede blev bekjendt med disse Omstændigheder, gav han Indberetning derom til Miss. Coll., idet han tilføiede, at han ansaa' Drach.'s Opførsel for uværdig for en lutherk Lærer og henstillede til Coll., om det vilde anvende paa ham et kgl. Rescript af $^{20}/_{11}$ 1744, ifølge hvilket „ingen Undersaat, der opholdt sig i Herrnhut eller deslige for sære Meninger i Religions Poster mistænkelige Steder, eller der har været opdragen og studeret, skulde nyde noget geistligt Embede i Kongens Riger og Lande" [2]). Det mente Miss. Coll. dog ikke, der var nogen Grund til, det tilskrev Drach., „at det ikke urgerede meget paa det passerede", men anbefalede ham dog Forsigtighed af Hensyn til det kgl. Rescript, som det sendte ham; Skrivelsen var som sædvanlig særdeles venskabelig. — Egede kunde iøvrig 1745 rose Drach. for, at han gjorde sig mere Flid med Undervisningen, men han udtalte sin Frygt for hans Raskhed til at døbe og fraraadede, at han ligesom Brødrene gav Grønlænderne lutter bibelske Navne, tagne af det Gamle Testamente [3]). — Paa disse Punkter henledede Miss. Coll. ogsaa Drach.'s Opmærksomhed, og da han nu indsaa', at hans Stilling begyndte at blive kritisk, eftersom han ikke mere kunde nægte sit nøie Forhold til Brødremenigheden, stemte han sin Tone betydelig ned. Det giver sig klart tilkjende i hans Indberetning fra 1746, i hvilken han forsvarede sig mod, at han letsindig skulde have meddelt Daaben, udtalte Ønsket om at være i god Forstaaelse med sine Colleger og takkede for den tilsendte Forordning ang. Herrnhuterne, som han fandt billig og vilde underkaste sig. Han erkjendte den lutherske Læres Sandhed og vilde aldrig vige fra den; med Flid

---

1) Cranz. B. VI. S. 611. Brev fra Drach. til Z. af $^{17}/_{6}$ 1746; se Bilag Nr. 10.
2) Miss. Coll.'s Prot. S. 190; 229.
3) Smsteds 229.

og Troskab vilde han bruge Luthers Katekismus og H. Egedes praecepta cathecetica og besøge Grønlænderne [1]). — Men det blev kun ved gode Løfter og Forsikringer, han var altfor meget inde paa Brødrenes Lære og Miss.-praxis til, at han kunde ændre sin Fremgangsmaade, og hans Upaalidelighed falder stærkt i Øinene, naar man hører, hvordan han holdt sit Ord i Grønland. Han og hans Tilhængere vakte nemlig tilligemed Herrnhuterne den beklageligste Splid mellem de Nydøbte, idet de sagde, at de, som var omvendt af de andre Missionærer, kun var oplært af Mennesker og havde alene en bogstavelig Kundskab; deres Tilhængere derimod havde Aandens Veiledning og Vidnesbyrd at glæde sig ved. Ja, han skal endog have erklæret al Undervisning i Guds Ord og Luthers Katekismus for unyttig til Salighed og alene have henvist Tilhørerne til egen Erfaring og Følelse; det forekom med Rette Hans Egede at være en farlig Lære, især blandt de uudviklede og uoplyste Grønlændere. Over de nu anførte Punkter klagede Egede til Miss. Coll., han havde Underretning om dem fra den grønlandske Kateket Poul, hvis Paalidelighed stadfæstedes ved Udsagn af nogle Grønlændere, som kom herned 1746; den hjemkomne Missionær Sylow kunde ikke nægte Sandheden deraf [2]).

Derfor erklærede Egede, at Drach. ei alene var en „unyttig“, men endog en skadelig Mand, som burde afsættes fra sit Embede, og denne Gang synes der virkelig for Alvor at have været Tale om at afskedige Drach. og sætte en anden i hans Plads. Men Miss. Coll.'s Medlemmer var ikke enige, saa Faren drev atter forbi; man tør sikkert formode, at det har været Pontoppidan og „Broder“ Ewald, som har holdt saa fast paa Drach., at han ikke kunde rokkes [3]). Derfor henvendte Egede sig i Januar 1747 direkte til Geheime-Conseillet med Besværing over Herrnhuterne i Almindelighed, som udbredte deres Vildfarelser

1) Miss. Coll.'s Prot. S. 251. 2) Smstds S. 256.
3) Brev fra Drach. til Z. af 3/7 47; Bilag Nr. 11.

i Grønland, og over Drach. i Særdeleshed, som var gaaet over til dem og hindrede Evangeliets Udbredelse ved for Grønlænderne at udraabe sine Colleger som vantro, uomvendte Mennesker og deres Lærdom som kraftesløs og ubrugelig. Drach. sagde dem, at de ikke skulde høre de danske Missionærer, han foragtede Luthers Katekismus og erklærede den for ubrugelig trods alle Egedes og Miss. Coll.'s Forestillinger — Egede vidste jo ikke, hvor vage de sidste havde været — og talte uforstaaelige Ting til Folket. I Henhold hertil bad han, at Drach. maatte faa sin Afsked [1]). Det hjalp dog heller ikke; Geheime-Conseillet tilstillede Miss. Coll. Egedes Memorial, og dette forlangte nærmere Oplysninger af ham, da det — saaledes blev der skrevet — formodede, der var Ting, som var det ubekjendt, siden Egede havde henvendt sig direkte til Regjeringen.

Upaatvivlelig fremkom Egede med nøiagtige og paalidelige Oplysninger til Støtte for sin Klage, og havde Miss. Coll. villet høre, hvad der indberettedes fra Christianshaab og Frederikshaab baade af Missionærer og Kjøbmænd om den Splid og Tvedragt, Drach. og Brødrene vakte ogsaa dér ved deres Lærdom, som Grønlænderne bragte med paa deres Reiser, saa maatte det endelig have faaet Øinene op for det fordærvelige ved denne Mistænkeliggjørelse af dets egne Missionærer, som dog burde staa det nærmest, og for det usunde Føleri i den herrnhutiske Forkyndelse, som visselig fortjente en Dæmper. Men Coll. havde én Gang taget sit Parti, og derved holdt det fast [2]). — At Egede

---

1) Miss. Coll.'s Prot. S. 264.

2) Miss. Coll.'s Prot. S. 264. Man kan vistnok kun betragte det som et Rygte, naar Drach. i et Brev af $^{25}/_{6}$ 48 til Z. beretter, at Kong Fredrik d. 5te havde befalet, at en Commission skulde nedsættes til Paadømmelsen af Klagerne mod Drach. og beordret en Præst afsendt til Godthaab for at undersøge Forholdene paa Stedet. Skulde en saadan Bestemmelse virkelig være truffen, saa har Commissionen i ethvert Fald aldrig ladet høre fra sig, og Præsten er aldrig bleven udsendt. — Drach.'s Venner i Kbhvn maa da have været mægtige nok til at hindre Udførelsen af den. Sé Bilag Nr. 12.

ikke havde reist ubegrundede Beskyldninger mod Drach., derom vidner Beretningerne fra de forskjellige Sider tilstrækkelig, hans egen Paalidelighed og Sanddruhed ganske ufortalt; det er rørende at høre ham vidne for Miss. Coll. i sine Indberetninger fra 1744 og 45, at han ikke af Had eller Letsindighed anklagede sin Næste, men alene fordi han elskede Sandhed og Oprigtighed og ikke kunde dømme anderledes om Sagen, end den virkelig forholdt sig; han stræbte kun efter, at Guds Ære og Christi Evangelium paa en grundig og fornuftig Maade kunde blive befordret blandt de Vankundige. — Da han nu klarlig mærkede, at han intet kunde udrette til at fjerne „en saa slet og uduelig Lærer fra det Sted, hvor han havde brudt Isen med Møje og meget Arbejde“, men „maatte sé og taale, at den Lærdoms Grundvold, han havde lagt, som var Christus og hans Fortjeneste, blev om ikke aldeles omstyrtet og nedrevet, saa dog der paa bygget forbrændeligt Hø og Straa“, saa søgte han høilig bedrøvet og kjed af Livet, som han skriver, om Tilladelse til at forlade Kjøbenhavn og tilbringe sin Alderdom i Ro [1]).

Drach. var altsaa fuldstændig gaaet af med Seiren og vedblev derfor uhindret at følge Brødrene i ét og alt, han lod sig ganske styre af dem og bestandig indlemmedes der nu flere og flere af Godthaabs Menighed i Ny Herrnhut, det kom for Drach. kun an paa, at faa sin Menighed knyttet saa nøie som mulig til Brødrenes, saa de tilsammen kunde udgjøre én stor Brødremenighed [2]). Derfor

---

[1]) Lund: Egedes Levnet S. 75-76; 84-86.

[2]) Som i alt andet saaledes fulgte Drach. ogsaa Brødrenes Praxis ved de grldske Ægteskabers Indstiftelse. Dette fremgaar tydelig af følgende Optegnelse af Lægen v. Osten (Se Samleren. B. 3. Kbhvn 1790. S. 31) fra $^{8}/_{8}$ 1743: „Den dristige Myndighed, hvormed Hr. D..... efter sit eget Indfald enten forbyder eller befaler de døbte Grlderes Giftermaal, hvoraf adskilligt Ont enten allerede har været paa point, eller har udbrudt, som jeg ei især vil anføre, fremstiller jeg som en betænkelig Omgang.“ — Hertil knytter O. Fabricius, som Ud-

glædede han sig over, at hans Grønlændere stod i Connexion med Brødrenes og over, at hans Kateket tillige med nogle af Colonisterne ogsaa var i Connexion med Brødrene[1]. Et Brev fra Berthel Laersen til Menigheden i Herrnhut viser tilstrækkelig, at han helt var gaaet ind paa Brødrenes Forestillinger og Udtryksmaade, og ét omtrent samtidigt fra en anden af Coloniens Beboere, Andreas Norlænder, viser, at denne ogsaa havde sluttet sig til Menigheden i Ny Herrnhut og vistnok ligesom Drach. og Laersen været alvorlig greben af Brødrenes Forkyndelse[2].

Senere hen i Tiden var det umuligt at oprede, hvilke Grønlændere der egentlig hørte til Godthaabs Menighed, eftersom Drach. skal have overgivet Ministerialbogen til Brødrene[3]; men vist er det, at Overførelsen af Godthaabs Menighed til Ny Herrnhut gik saa vidt, at der fra Handelens Side ligefrem stilledes Forslag om helt at overlade Brødre-Menigheden Godthaabs Miss.plads[4].

Drach.'s Hustru flyttede i Slutningen af 1750 til Ny Herrnhut, uvist af hvad Grund; snart efter blev hun angrebet af en hidsig Feber og døde Nytaarsdag 1751.

---

giver af Optegnelserne, den Bemærkning, at v. Osten maaske har misforstaaet Hr. D.; „thi da Grlderne som Hedninger tage sig Koner med Magt, hvad ikke kan tillades dem som Christne, men Kvinderne dog vedblive at ville nødes til Giftermaal, saa faaer Missionæren oftest den Commission at skulle overtale Bruden." Dette mener O. F. har bragt v. Osten til den Dom, at Drach. tvang Kvinderne. — Men O. F. har enten ikke kjendt Drach. eller ikke vidst Besked med hans Fremgangsmaade, ellers maatte han have taget Hensyn til Drach.'s herrnhut. Anskuelser og vide, at han trods disse alligevel ikke fulgte Brødrenes Praxis ang. Giftermaalene.

1) Se Bilag Nr. 12.

2) De 2 nævnte Breve findes gjengivet i Bilagene Nr. 13-14.

3) Brev fra Miss. Bjørn til Miss. Coll. af 30/7 1766. (Miss. Arkiv).

4) Referat af Miss. Coll. Forhandl. af 15/1 1749. (Miss. Arkiv).

Dette Dødsfald blev i Forbindelse med legemlig Svaghed anført som Grund til, at Drach. nedlagde sit Embede uden at afvente Tilladelse dertil fra Miss. Coll., og samme Aar tillige med sine 2 smaa Børn og M. Stach begav sig paa Hjemveien; de ankom til Kbhvn d. 15de September[1]). Drach. gik straks til Miss. Coll.'s Sekretair, Finckenhagen, som blev meget forbauset over at sé ham. Finckenh. havde troet, at Drach. vilde taget Bolig i Ny Herrnhut, blive al sin Tid i Grønland og opdrage sin Søn til Missionsgjerningen; navnlig den sidste Udsigt vilde været „Kongen og Øvrigheden“ meget kjær. — Drach. angav Sorgen over sin Hustrus Død som den nærmeste Aarsag til Hjemkomsten, han maatte samles med hendes Venner for at finde Trøst; hans Agt var i øvrig næste Foraar at vende tilbage til Grønland, men saa haabede han, at de Familier, som var i Menigheden (ɔ: i Ny Herrnhut, hvor han altsaa vilde tage Ophold) og de, som havde Lyst til at slutte sig til den, ikke blev tvungne til at forlade ham og Menigheden. — De Familier, som ikke havde Lyst til at følge Drach., maatte for ham gaa, hvorhen de vilde. — Man sér af den for Finckenh. udtalte Frygt, at Drach. ligefrem vedgik, at grønlandske Familier fra Godthaabs Menighed var bleven optaget paa Ny Herrnhut. — Da hans Søn endnu kun var 2 Aar gammel, vidste han endnu ikke, hvad Gud vilde bruge ham til. — Finckenh. udtalte Frygt for, at alle de Grønlændere, som nu løb til Ny Herrnhut, ikke kom der af Overbevisning, men snarere lod sig lokke af, at der var en Kirke og andre tiltalende Ting der. Men Drach. forsikrede, at hans Døbte ikke lod sig lede af det Ydre, de bar Christus i deres Hjerter og vidste, at han ikke havde gjenløst dem med Guld eller Sølv, men med sit dyrebare Blod. — Finckenh. gjorde Drach. opmærksom paa, at hvis han gik til

---

[1]) Cranz: Den gamle og nye Brødre Historie, oversat paa Dansk. Kbhvn 1772. S. 470. Sm. Hist. v. Grld. B. VII. S. 705-6.

Herrnhut, mistede han al Pension fra Danmark, og udtalte sig temmelig skarpt om den Skik, som nu var bleven almindelig mellem de af Brødrene Vakte, at de forlod Embede og Fædreland for at løbe til Herrnhut; man faar paa ingen Maade det Indtryk, at Finckenh. har taget særlig venlig mod Drach. — Da Præses i Miss. Coll., Grev Holstein, og E. Ewald var paa Landet, maatte Drach. vente nogen Tid i Kbhvn paa Pas og Testimonium; efter at dette var modtaget, reiste han med sine Børn til Herrnhut [1]), hvor han havde lovet sin afdøde Hustru at lade dem opdrage i Unitets Anstalterne [2]). — Zinzend. var ikke til Stede ved hans Ankomst, men han modtoges med stor Kjærlighed af Brødrene og var henrykt over at være i den Menighed, som han igjennem mange Aar havde længtes efter at samles med. Den første Tid brugte han til at lære Tysk og til at skrive en kort Beretning om, hvordan alt var gaaet til i Grønland; der blev ikke noget af hans Reise til Ny Herrnhut næste Aar [3]). —

Cranz kan ikke nok som rose Drach.'s Dygtighed som Missionær og de skjønne Frugter af hans Virksomhed baade blandt Colonister og Grønlændere, hos hvem man lang Tid efter kunde spore hans velsignelsesrige Arbeide. Ligeledes udtaler han sin store Glæde over det kjærlige Samarbeide mellem de 2 Missioner, saa længe Drach. var i Grønland; hvorledes de, medens de begge bevarede deres forskjellige Forfatning, dog arbeidede i Samdræg-

---

1) Brev fra Drach. til Z. dat. Kbhvn $^{3}/_{9}$ 1751, sendt under Johan Wattewilles Adresse til London. Originalen findes i Arkivet i Herrnhut.

2) Cranz. Hist. v. Grld. B. VII. S. 706.

3) Brev fra Drach. til Z., feilagtig dateret $^{1}/_{8}$ 51 Herrnhut — af Indholdet viser det sig tydelig, at det er skrevet kort efter Ankomsten — mulig 1. November 51. Naar Drach. var til Alters, skriver han: „küsset mein Heiland mich aufs neue fühlbar auf mein herze"; han følte sig „omdunstet" Dag og Nat af Christi Blod. (Arkiv. i Herrnhut).

tighed og Kjærlighed for den samme Herre, hjalp hinanden med Raad og Daad og aldrig lod nogen mærke nogen Forskjel mellem dem og deres Menigheder. „De holdt begge fast ved den augsborgske Confession og Retfærdiggjørelsen for Gud af fri Naade ved Troen paa Vor Herres fuldgyldige Fortjeneste“ [1]). — Men Cranz bedømte Drach. fra et herrnhut. Standpunkt, og derfor kan man nok forstaa, at hans Dom faldt saaledes ud. Hvad Samdrægtigheden angaar, da kunde denne let bevares, hvor som her den ene Part fuldstændig retter sig efter den anden og træder i dens Ledebaand; men at Drach. skulde have bevaret sin Missions Selvstændighed i Forfatning ved Siden deraf, det forholder sig, som det i det foregaaende er bleven paavist, ikke saaledes; Godthaabs Mission var en nøiagtig Copi af den i Ny Herrnhut. Det var ikke noget nyt, at Herrnhuterne paaberaabte sig deres Tilslutning til den augsborgske Confession og Retfærdiggjørelsen af Troen; men alt blev forstaaet og lempet paa deres egen Maade, og deres Herre og Mester, Zinzendorf, var, som bekjendt, ikke nøieregnende i saa Henseende [2]).

Naar Cranz berømmer Brödrene i Grønland for, at de trolig fraraadede Drach. at gjøre den mindste Forandring ved Prædiken, Undervisning og Daab eller laane noget som helst fra dem, som ikke kunde bestaa med hans egen Kirkes Orden, saa lyder det jo særdeles smukt; men hvis saadanne Raad virkelig er bleven givet Drach., saa kan de næppe have været alvorlig ment, thi i saa Fald vilde Brødrene ikke have tilladt ham helt at lære og lede sin Menighed efter deres Mønster. Efter alt, hvad der foreligger, maa jo nemlig Brødrene ansés for de egentlige Styrere af den danske Mission paa Godt-

---

1) Cranz. Hist. v. Grld. B. VII. S. 707-9.

2) Sé: Zinzend.'s Erklæring til den svenske Konge af December 1735, og den samtidige fra Brødrenes Ældste til en unavngiven Hertug for at faa Lov til at bosætte sig i hans Land. Büding. Sammlung. B. I. S. 72-108; 120-25.

haab i de senere Aar af Drach.'s Virksomhed; han raadførte sig, som de skriver, med dem om alt ɔ: fulgte lydig deres Ordrer. Efter Drach.'s egne Udtalelser i 1743 var han sig meget vel bevidst, at Brødrenes Ordninger ikke var indrettet paa luthersk Vis; da han nu alligevel indførte dem i den ham som luthersk Lærer betroede Menighed, saa kan man umulig undskylde ham med, at han heri handlede i god Tro. Nei, Sagen forholder sig saaledes: skjøndt Herrnhuter af Overbevisning næsten lige fra sin Ankomst til Grønland, manglede han Mod til aabent at vedkjende sig dette; som en Følge deraf fremførte han idelige Forsikringer i Breve og Indberetninger til Hjemmet om, at han intet lærte eller foretog sig, der stred mod hans Kald som luthersk Lærer, uagtet hans Samvittighed vidnede imod ham; paa dette Punkt ligger hans Hovedforseelse, for hvilken man kun kan finde en tarvelig Undskyldning i hans svage Karaktér. — De Mangler, som klæbede ved hans Virksomhed blandt Grønlænderne, var, naar man sér dem under ét, de samme som Brødrenes Arbeide léd af; da de før er bleven paapeget, skal der her ikke ydérligere dvæles ved dem. — Men ved Siden af dem fortjener det at fremhæves, at der var meget personlig kjærligt og godt hos ham, at han sikkert nærede en oprigtig Hengivenhed for Grønlænderne, og at han holdt ud ved Missionen i 12 Aar; navnlig det sidste Punkt vidner stærkt til hans Fordél.

Om hans senere Liv findes Oplysninger i et Brev fra 1763 til Handels-Assistent Andreas Olsen i Grønland. Han havde den Gang opholdt sig 12 Aar i Herrnhut og ernæret sig kummerlig som Maler. Han skriver derom, at Syvaarskrigen havde bragt svær Dyrtid, som ogsaa trykkede ham haardt; „derfor resolverede jeg at lære at male for Fabricken, og det kontinuerer jeg endnu, men mine Øine er ganske dumme, og Fortjænesten er ikke længere end Sommermaanederne. Nu kan Du vel tænke, hvilke Tanker, der indfinde sig, naar jeg sidder Dag ud og Dag ind og maa male, saa dersom Frelseren ei af Naade saa

til mig og hjalp mig, at disse Tanker gik bort, saa kunde jeg ikke holde ud. Men nu haaber jeg, det vil gaa, thi jeg mærker immer, at min blodige Frelser staaer for mit Hjertes Dør, og naar jeg vil oplade, saa gaar han ind og holder Nadvere med mig.“ — Olsen havde meddelt ham, at han vilde nedlægge sit Embede i Handelens Tjeneste og gaa til Herrnhut, men det fraraadede Drach. ham paa det indstændigste, da det vilde føre ham „i den største Urolighed og Confushed.“ „Thi jeg har i disse 12 Aar sét Exempler nok paa saadanne confuse Brødre, som har lagt deres Amt ned, er kommet og har i 2 eller 3 Aar, saa længe de har haft noget at sætte til, opholdt sig her, men derefter ere de løbne bort og laster den hellige Menighed“. Han raadede ham derfor til at sætte sine Børn i Kost hos en skikkelig herrnhutisk Grønlænder, for at de kunde opdrages i den Lære, men selv blive i Embedet[1]). — Man kan ikke andet end føle Medlidenhed med den gamle[2]), fattige Missionær, naar man saaledes hører ham klage over sin triste, énsomme Alderdom i et fremmed Land, og det maa derfor forbause 2 Aar efter at møde ham rask og virksom nok til igjen at gaa til Hedningelandene. Denne Gang var det til de med Grønlænderne nær beslægtede Eskimoer i Labrador, han vendte sig, hvor Brødrene forgjæves havde forsøgt en Mission 1752, men 1764 og nu 1765 optog Sagen paa ny med større Held. Drach. fulgte derover med en anden dansk Mand, Jyden Jens Haven, som ogsaa havde sluttet sig til Brødrene, og de kom til Labrador d. $^{17}/_{7}$ 65; Drach. samlede Eskimoerne om sig paa flere Steder, de forstod, hvad han sagde, og hans Prædiken syntes at gjøre Indtryk paa dem. Men allerede samme Efteraar forlod Drach.

---

1) En Kopi af Brevet, som er dateret Herrnhut d. $^{4}/_{2}$ 63 findes i Brevpakken for 1775 i Miss. Arkivet; Copien er taget af Missionær Wiborg.

2) Han var født 1710. Sé: Miss. der evang. Br. in Labrador. S. 41.

Labrador og afseilede til London; han blev saa i England i 5 Aar, var bosat i Fullnek i Yorkshire og modtog 1769 og pleiede en eskimoisk Dreng, som var sendt til ham fra Labrador. Efter at have indgaaet et nyt Ægteskab, drog Drach. 1770 atter sammen med Jens Haven til Labrador for et kortere Besøg, men Aaret 1771 kom de igjen og grundede en Coloni, som kaldtes „Nain", hvor Drach. vedblev til sin Død 1778 at forkynde Evangeliet for Hedningerne [1]).

---

§ 19.

Colonien Frederikshaab anlægges; Vanskeligheder ved Beseilingen, Sylows Virksomhed 1742—46; Miss. Buchs Ankomst 1747.

Sewerin havde med kongelig Understøttelse anlagt Colonien Frederikshaab i 1742, men det varede ikke mere end 6 Aar, før han kom paa det rene med sin derværende Kjøbmand om, at Beseilingen af denne Plads var for kostbar, hvorfor han ansøgte Missions-Collegiet, om den ikke maatte blive opgivet. Et særligt Uheld synes at have fulgt de dertil bestemte Skibe; de 3 første Aar forulykkede de helt med Ladning og alt; først det 4de Aar kom et ind til Colonien og fik udlosset, men maatte saa overvintre deroppe, da den svære Is hindrede Hjemreisen. Det 5te Aar gik Reisen dertil og Udlosningen af Proviant og Bygningsmateriale heldig, men Touren til de andre Colonier, som Skibet ogsaa skulde gjort, umuliggjordes af Isen. Endelig det 6te Aar kom Skibet rigtignok ud for Frederikshaab, men efter at have udstaaet megen Nød i Isen uden at kunne komme ind i Havnen, maatte det gaa hjem igjen med Baade, Proviant, Brænde,

---

[1]) Cranz. Den gamle og nye Brødre Historie. S. 741-42. Samme: Fortsetzung der Hist. v. Grld. Barby 1770. S. 297 flg.; 356-60. Mission der evang. Br. in Labrador. S. 15-86. Uebersicht der Miss. Gesch. der evang. Br. 2. S. 116-19. Evangelisk Miss. Tidende. Haderslev 1845. Nr. 2. Kalkar: Den evang. Miss.'s Hist. S. 200-1.

Foustager osv. uden at have udrettet noget [1]. — Hans Egede paastaar dog, at Grunden hertil var, at Sewerins Skibe afgik for sent fra Kjøbenhavn om Foraaret, Hollænderne kunde altid komme ind i Havnen og handlede med Fordel [2]; men hvad nu end Aarsagen var, saa blev Følgen meget skadelig for Missionen. Der var kun usle Rum til at bo og undervise i, og Forsyningen med Proviant var altfor knap. Vel fik de det nødvendigste fra Godthaab ved Hjælp af Baade og Chalupper, men da Transporten maatte ske paa vanskelige Aarstider, var det forbunden med stor Uleilighed, Bekostning og Fare; flere Menneskeliv gik tabt ved Kæntringen af de smaa Fartøier, og Sewerin tænkte derfor kun paa at faa hele Foretagendet opgivet.

Under disse vanskelige ydre Forhold havde Sylow begyndt Missionen paa Frederikshaab samtidig med Coloniens Anlæg; han havde først været paa Godthaab i 2 Aar og havde nedlagt alvorlig Indsigelse mod Drachardts Fremgangsmaade, men gik nu efter Miss.-Collegiets Ordre til Frederikshaab og tog 4 grønlandske Piger, som var undervist af ham blandt de andre antagne Skolebørn, med sig. Han fortsatte deres Undervisning og beretter i 1744, at han havde døbt de 3 efter moden Prøvelse; de har vistnok samtidig været ham en væsentlig Hjælp og Støtte til at bibringe den nye Menighed Christendommen. Om denne skriver han, at Beboerne hernede var langt mere vilde og barbariske end de omkring Godthaab; Hor og Blodskam gik stærkt i Svang, og de kunde daarlig taale at høre Sandheden om hele deres syndige Tilstand [3]. Men han var ogsaa, ægget ved sin Uenighed med Drachardt, altfor stræng og hensynsløs i sin Kamp mod Hedenskabet; han erklærede ganske frit, at Grønlændernes hedenske Forfædre, som ikke havde hørt Christendommen, nu alle var hos Tornarsuk, Djævelen, og han taalte

[1]) Indberetn. fra Sewerin af $^{24}/_{12}$ 1748 i Miss. Arkiv.
[2]) Miss. Coll. Protokol. S. 255. [3]) Samme. S. 201-3.

ikke hos Ungdommen, som han underviste, at den deltog i ganske uskyldig Morskab og Leg, blot fordi det var Levninger fra deres hedenske Liv. Hans koleriske Temperament gjorde ham ofte utaalmodig overfor de Unges Indvendinger og Modsigelser mod, hvad han lærte dem, og han var for tilbøielig til at fremstille Gud som den straffende Dommer uden tillige at forkynde ham som den kjærlige, barmhjertige Fader. Det gik saa vidt med hans utidige Ivren mod Folkets naturlige Tilbøielighed til Leg og Lystighed, at nogle Ældre, som han vilde holde tilbage derfra, nær havde slaaet ham ihjel[1].

Hans Egede kunde derfor ikke andet end misbillige hans Fremgangsmaade heri, skjøndt baade han og Poul Egede roser ham som en arbeidsom, flittig og nidkjær

---

[1]) Sylows Strænghed mindedes endnu længe i Omegnen af Frederikshaab; saaledes beretter Handelsbetjent P. Olsen (Samleren B. I. S. 189), at, da han paa sin Reise i 1752 kom Syd for Frederikshaab, lagde Grlderne Raad op om at dræbe ham, fordi de frygtede for, at han var udsendt af „Herrerne" for at optage Mandtal over dem og derefter træffe Anstalter til deres almindelige Ødelæggelse. „Anledningen hertil," skriver Olsen, „synes at have været en utidig Nidkjærhed, da man ved Frederikshaab for ½ Snes Aar siden havde behandlet Sydlændingerne noget haardt, fordi de ei straks vilde blive Christne og afstaa fra deres hedenske Skikke, og derfor truet dem med Straf, hvilken de meente, jeg nu skulde begynde at udøve." O. Fabricius knytter som Udgiver den Bemærkning hertil, at der ikke var tilstrækkelig Grund til en saadan Formodning, „da man vel, om man vilde have brugt saa utidig en Nidkjærhed, havde brugt den mod de nær boende omkring Frederikshaab, hellere end mod de langt fraværende Sydlændinger." O. F. kunde ikke have udtalt sig saaledes, hvis han havde kjendt noget til Sylow og dennes Miss. praxis, der aldeles utvivlsomt har givet Anledning til Grldernes Frygt. Den sidste Dél af O. F.'s Udtalelser er mærkelig, da han dog ifølge sit Kjendskab til Grld. maatte vide, at Befolkningen drog meget om ved Sommertid, og at Sydlændingerne navnlig aflagde regelmæssige og langvarige Besøg ved Frederikshaab, under hvilke Sylow er kommet i Berøring med dem.

Christi Lærer[1]). Han reiste stadig rundt blandt Folket og opholdt sig 1 eller 2 Uger paa hvert Sted for at omvende dem; var han paa Colonien, arbeidede han med Flid og Dygtighed paa de Unges Oplærelse, kun Skade, at Evangeliet hos ham traadte saa meget i Skygge for Loven. — Drenge var det vanskeligt for ham at faa til Undervisning, Piger gik det bedre med, dem vilde Forældrene gjerne undvære fra Hjemmet; men han klagede over, at Kjøbmanden ikke tillod ham at antage det i Octroyen bestemte Antal for ikke at volde Sewerin Udgift, at Handelsbetjentene vilde raade for dem, og at de ikke forsynedes med den lovede Kost, uden hvilken de ikke vilde søge Skole hos ham. — Hans Bolig var ussel; han havde maattet flytte ind i et ganske raat Værelse, hvor Vandet stadig drev ned ad Væggene; i Regnveir var der knap ét tørt Sted, saa hans Klæder og Bøger blev helt ødelagt. Baade derved og ved Mangel paa Proviant og Brænde nedbrødes hans Helbred, især klagede han over Brystsvaghed; men han lovede dog i 1745, han vilde blive der en 3—4 Aar til, hvis hans Hustru, som var i Kjøbenhavn, var villig til at komme over til ham, hvortil hun imidlertid hverken havde Mod eller Lyst.

Ogsaa hos Sylow mærker man, hvor forskjellig han end var fra Drachardt, samme Bestræbelse som hos denne efter at samle en fast Menighed ved Colonien, og det kan ikke undre, naar man betænker, at han var ene om Missionen uden at have nogen Kateket til Hjælp; thi en Waysenhusdreng, Eskild Lye, som sendtes til ham i 1745, var ubrugelig de første Aar af Mangel paa Kjendskab til Sproget. Sylow ønskede derfor, at Handelsbetjentene skulde „befale“ Grønlænderne at blive ved Colonien, hvortil de dog ikke fandtes villige; desuden tillod han døbte Grønlænderinder at ægte hedenske Mænd, naar de vilde gaa ind paa at tage varigt Ophold ved Missions-

[1]) P. Egedes Efterr. om Grld. S. 220-22. Miss. Coll. Protokol S. 229.

pladsen. Paa den Maade haabede han at vinde Mændene for Christendommen og faa christelige Familier forplantet[1]). Han havde ialt døbt 54, da han i 1746 uden at vente paa sin Afløser gik tilbage til Kjøbenhavn; Eskild Lye vilde han gjerne have efterladt deroppe, hvortil han selv ogsaa var villig, i det Haab, at han trods sin Ungdom havde kunnet virke noget; men Kjøbmanden modsatte sig det og forlangte bestemt, at han skulde følge med hjem. Desuden havde Sylow taget 3 Grønlændere med sig, for at Missions-Collegiet kunde erfare med Vished deres Kundskab og christelige Forhold og af deres Exempel slutte sig til de andre Døbtes Tilstand. Missions-Collegiet misbilligede dog meget Sylows Adfærd, baade at forlade sin Post, uden at der blev nogen tilbage til at tage sig af Menigheden, og at føre Grønlændere med herned[2]); en af dem, en Pige, som hed Marie, blev iøvrigt Poul Egede til god Nytte ved hans Oversættelser, som han læste op for hende og lod hende gjøre Bemærkninger, naar Sproget ikke var tydeligt. Hun var meget tænksom og vel oplært i Christendommen og glædede sig ved Poul Egedes mildere og kjærligere Fremstilling af Gud; næste Aar vendte hun tilbage til sit Fædreland[3]).

Det var Sewerin, der havde forhindret Sylows Eftermand, Missionær Buch, i at komme i rigtig Tid til at afløse Sylow, som Bestemmelsen havde været, idet han fik ham til at opsætte sin Afreise i Haab om at faa Missions-Collegiets Billigelse til helt at opgive Colonien. Om denne Fremgangsmaade af Sewerin udtalte Hans Egede sig skarpt; det var uforsvarligt at lade den nyplantede Menighed være uden Tilsyn, og der maatte nok være Plads for en Missionær, eftersom Sewerins egne Folk dog endnu var der[4]). Egedes Villie gik ogsaa igjennem, og i 1747 ankom Buch til Frederikshaab til-

---

1) Miss. Coll. Protokol. S. 201-3. 2) Samme. S. 250.
3) Efterretn. om Grønl. S. 223-26.
4) Miss. Coll. Protokol. S. 255.

ligemed Eskild Lye, for at han dog kunde have lidt Hjælp i Begyndelsen. Han blev ham ogsaa en trofast Medarbeider trods sin Ungdom, men han opgav desværre allerede i 1751 Missionen og traadte i Handelens Tjeneste, hvilket var langt fordelagtigere for ham[1]).

---

§ 20.

Missionen paa Christianshaab; Welling 1743-48; Wedzel afløses 1744 af Grønbech, som bliver til 1746; N. B. Bloch kommer over 1747.

Missionær Peter Welling, som 1743 afløste Alsbach ved Christianshaab, havde som Dreng tilbragt 6 Aar i Grønland til Dels hos sin Stedfader Missionær Bing, som forberedte ham til Studenterexamen samtidig med, at han af Landets egne Børn lærte Sproget til Fuldkommenhed[2]). Derfor kunde han ogsaa straks ved sin Tilbagekomst tale med Grønlænderne, og han vandt hurtig deres Venskab ved at omgaas dem kjærlig, jævnlig besøge dem og modtage dem igjen paa Colonien til Undervisning[3]). Den Opvækkelse, Poul Egede og efter ham Niels Egede og Alsbach havde vakt, gav ham saa meget at bestille, uagtet Missionær Wedzel og den nidkjære Kateket Johannes Pedersen hjalp ham, at han straks tænkte paa at skaffe flere Arbeidere derop. Han foreslog derfor Missions-Collegiet snarest muligt at sende 2 Drenge paa 12—14 Aar til ham og 1 til hver af de andre Colonier, saa kunde de hurtig lære Sproget, og Missionærerne skulde imidlertid undervise dem i Christendommen og an-

---

1) Brev fra Miss. Buch af $^{28}/_{8}$ 1752 i Miss. Arkiv. Længe kan Lye dog ikke være bleven i Grld, eftersom han 1755 indsendte til Miss. Coll. en Dél af Katekismus, oversat paa Grønlandsk, fra Gjersløv, hvor han var ansat som Degn. — Se Miss. Coll. Protokol. S. 321.

2) Indberetn. fra Sewerin af $^{24}/_{12}$ 1748 i Miss. Arkiv.

3) 3die Continuat. S. 128.

den Lærdom, indtil de kunde dimitteres til Universitetet, for der i den kortest mulige Tid at gjøres færdige til Missionærer. Han havde her aabenbart sit eget Exempel for Øie, men hvor heldig denne Maade at danne Missionærer paa end havde vist sig med ham, vilde den dog som Regel betragtet have været meget langsom og kostbar at sætte i Værk. Det indsaa' Hans Egede, som skulde udtale sig derom, og han mente med Rette, at Missionærerne havde nok at gjøre med Husbesøg hos deres Menighed, med Prædiken og Undervisning, saa der ikke levnedes dem Tid til at forberede en Elev til Academiet, med mindre Missions-Collegiet vilde bevillige, at „Latin og andre academiske Scientier" blev forbigaaet. Han ansaa' det for tilstrækkeligt for en Præst i Grønland, at han grundigt kunde sin Theologi og ellers var bekvem til Missionen; paa den megen Lærdom, som udkrævedes af Fædrelandets Præster, lagde han ingen Vægt for Missionærernes Vedkommende. Derfor mente han ogsaa, at en af de derværende Kateketer, som havde forholdt sig vel og levet christeligt, godt kunde befordres til Missionær; de andre vilde derved „meget encourageres"[1]).

En saa frisindet Udtalelse i en Tid, der satte Lærdom saa høit, hilser man med Glæde; men Missions-Collegiet var dog ikke straks til Sinds at følge den, det gik efter sit eget Hovede og beordrede Welling til at sende 2 grønlandske Drenge hjem til Fædrelandet, hvilke man vilde gjøre et Forsøg med at lade „studere". De kom ogsaa og blev sat i Huset hos Poul Egede, hvor de skulde undervises i Christendom paa deres eget Sprog, men dog lære saa meget Dansk, „at de af gode danske Bøger kunde være sig og andre til Nytte"[2]). Missions-Collegiets Smaalighed traadte ved denne Leilighed frem paa en ret betegnende Maade. Poul Egede tilbød at tage de 2 Drenge i Huset og give dem „Kost, Kammer, Lys og Tvæt" for 1 Rd. ugentlig for hver, skjøndt han siger,

---

[1]) Miss. Coll. Protokol. S. 156. [2]) Samme. S. 249-50.

det vilde koste ham selv det dobbelte, men han vilde gjøre det saaledes af Kjærlighed til Sagen. Missions-Collegiet bestemte dog først at byde ham 5 Mk., „men hvis han ej dermed er fornøiet, kan ham gives 1 Rd.“ [1]) Men Klimatet, de uvante Forhold, Hjemve og deres ringe Evner viste snart, hvor forfeilet denne Plan var; Hans Egede pegede derpaa i Forveien, men blev naturligvis ikke hørt.

Ved Jakobshavn vedblev den religiøse Vækkelse endnu, og Hans Egede arbeidede længe paa, at den skulde indrettes til en fast Vinterloge, for at den ene af Missionærerne ved Christianshaab kunde tage stadigt Ophold der af Hensyn til den talrige Ungdom. I 1745 gik Sewerin ind derpaa, naar Jakobshavn maatte blive betragtet som den 4de Loge, han var forpligtet til at oprette [2]). Welling var vel fornøiet med de Unges Fremgang, hvorimod de Ældre var mere koldsindige, han mente, foranlediget ved deres stadige Omflakken; han foreslog derfor, at den skulde standses, saa at en fast Menighed kunde samles — man sér, den samme Trang kommer frem paa éns Tid ved alle 3 Colonier [3]). Kateket J. Petersen var usædvanlig dygtig til sin Gjerning og havde betydelig Del i den gode Fremgang, Missionen havde under Welling; derfor bad denne Missions-Collegiet om at forbedre hans meget knappe Kaar og sørge for, at der blev ham indrømmet et eget Værelse paa Colonien eller en Grønlænderhytte, i hvilken han kunde undervise og arbeide for sig selv, i Stedet for som hidtil kun at være henvist til Matrosernes fælleds Stue, hvor der var meget lidt Ro. Collegiet vilde gjerne minde Sewerin derom, men han stillede sig altid meget lidt imødekommende overfor saa-

---

1) Miss. Coll. Protokol. S. 249-50.

2) Samme. S. 205. Det maa være fastsat ved en senere Tilføielse til Octroyen; Sewerin fik et betydeligt Tilskud af Kongen for hver Coloni, han anlagde.

3) Miss. Coll. Protokol. S. 200-201.

danne billige Ønsker fra Missionens Side, naar det kunde volde nogensomhelst Bekostning. — Welling underviste ham ogsaa i Theologi, naar Leilighed gaves, for at han med Tiden mulig kunde uddannes til Missionær[1]; han ægtede ikke længe efter en Grønlænderinde, idet han heri fulgte flere af de andre danske Colonisters Exempel — et Forhold, som senere gav Anledning til mange Vanskeligheder baade for Missionen og Handelen.

Der klagedes i disse Aar, 1744—45, fra flere af Colonierne over, at de danske Kjøbmænd fulgte Hollændernes Exempel i at sælge Grønlænderne Geværer, hvilket var til stor Skade for Folket, da de derved blev draget bort fra deres naturlige Erhvervsmaade og forsømte den gunstige Fangsttid om Sommeren for at gaa paa Jagt efter Rensdyr. Naar saa Vinteren kom, led de Nød, fordi de ikke havde samlet Forraad i Tide[2].

Missionær Wedzel afløstes 1744 af Grønbech, en af de udueligste og mest uvidende Missionærer, der har været i Grønland. Da han var en Slægtning af Sewerin, var han efter dennes Anbefaling bleven antaget til Seminarist, men gjorde som saadan ingen Fremskridt[3]. Alligevel lykkedes det ham ved sin mægtige Slægtnings Hjælp at blive foretrukket til Missionær paa Christianshaab frem for Seminaristen Buch, som Egede indstillede[4], og det uagtet han var gift, hvilket Sewerin havde gjort til en Betingelse for Missionærerne, at de ikke maatte være[5]. Han var kun en daarlig Hjælp for Welling, ja man kan vel sige, at han endog gjorde Skade ved sin ufornuftige Opførsel overfor Grønlænderne, hvem han vilde revse for deres Overtro og Feil, uagtet han aldeles ikke kunde Sproget. Mere end 2 Aar holdt han — heldigvis — ikke Stillingen ud, saa gik han hjem uden

[1]) Miss. Coll. Protokol. S. 201; 228; 252-54.
[2]) Samme. S. 160-61; 253. [3]) Samme. S. 111.
[4]) Han kom, som ovenfor omtalt, 1747 til Frederiksh.
[5]) Miss. Coll. Protokol. S. 137; 157.

Missions-Collegiets Tilladelse, som han selv skriver, „fordi han i de 2 Aar, han havde været i Grønland, ej havde kunnet lære Sproget, saa han tydelig kunde forstaa Folket eller gjøre sig selv forstaaelig, dels formedelst de mangfoldige Idiotismos og især formedelst den vanskelige Pronunciation, hvortil hans organa lingvalia ej vilde beqvæmme sig“. Den anden Grund, hvorfor han var gaaet hjem, var, „at han formedelst sin medfødte Frygtagtighed, som han ej kunde dæmpe,“ ikke formaaede at udrette noget blandt Grønlænderne, der paa Grund af den fordærvelige Flintehandel var bleven saa overmodige og studse, at de ikke vilde lade sig noget sige eller lade Ungdommen komme til Undervisning. Han kunde ikke tie til deres grove Bespottelser og Overtro og turde dog ikke udsætte sig for deres Vrede, „da de vare værre end vilde, glubende Dyr.“ Han tilstod, at han havde burdet afvente Missions-Collegiets Tilladelse til at gaa hjem, derfor underkastede han sig ogsaa ganske dets Villie, om han enten skulde blive uden Ansættelse og ernære sig privat ved at hjælpe andre Præster, eller om han skulde gaa som Missionær til Finmarken, hvor han haabede at kunne virke til Guds Ære og Missions-Collegiets Fornøielse. Det sidste Tilbud bestemte Missions-Collegiet sig for at tage imod, naar Leilighed gaves, skjøndt man skulde troet, det havde faaet nok af den Prøve, han havde aflagt i Grønland; men det paalagde dog i denne Anledning Hans Egede, „at naar nogen antoges til Seminarist, skulde han først prøves af Theologis, om han havde naturlige Anlæg dertil“ [1]). Herved vilde Collegiet ligesom kaste Ansvaret for Grønbechs uheldige Embedsførelse over paa Egede, der havde antaget ham til Seminarist, skjøndt han dog aabenbart var uden Skyld, eftersom han havde erklæret Grønbech for udygtig til at gaa fra Seminariet som Missionær. Det er kun et af de mange Træk, der viser, hvor lidt Collegiet skattede Egedes Indsigt og Forstand

---

1) Miss. Coll. Protokol. S. 254-55; 174-75.

paa Missionen, medens det glædede sig ved sin egen Visdom og Omsigtsfuldhed.

I Grønbechs Sted kom Missionær Niels Brønlund Bloch, en Søstersøn af Hans Egede, til Christianshaab 1747 mèd Ordre til saa snart som mulig at tage Ophold paa Jakobshavn, som Sewerin jo havde lovet skulde blive indrettet til en fast Vinterloge med ordentlig Bolig til Missionæren, i hvilken han tillige kunde holde Gudstjeneste og undervise Grønlænderne. Men der var endnu ikke gjort det allermindste i den Retning, og Bloch indgav derfor $^{24}/_{7}$ 1748 en Klage over Sewerins Uordholdenhed til Missions-Collegiet, i hvilken han forestillede det, at hvis en Missionær eller Kateket skulde bo der til Stadighed og kunne udrette noget, maatte Boligen sættes i taalelig Stand og helst et Forsamlingshus opføres paa Grønlandsk, hvori den talrige Menighed kunde undervises [1]). Samtidig skrev han til Sewerin selv derom, men denne blev, som det sædvanlig skér med Folk, der mindes om en uopfyldt Forpligtelse, meget vred og skrev til Missions-Collegiet, at det var unødvendigt at foretage Forandringer paa Jakobshavn, hvor der dog næppe for det første kom til at bo nogen Missionær, eftersom Welling gik hjem nu i 1748 paa Grund af legemlig Svaghed, saa at Bloch maatte overtage Hovedcolonien Christianshaab, og den nye Missionær Peder Egede, Hans Egedes Brodersøn, som kom i Wellings Sted, vistnok maatte blive et Par Aar ved Christianshaab, inden han fik Sproget lært [2]). Det var kun en daarlig og ham uvedkommende Undskyldning for hans Efterladenhed, men dertil knyttede han en ganske vist berettiget Klage over Bloch, nemlig, at han havde giftet sig uden hans Tilladelse. Bloch svarede, at han ikke mente, han behøvede at adspørge Sewerin derom, og klagede til Gjengjæld over, at denne

---

[1]) Miss. Coll. Protokol. S. 279.

[2]) Brev fra Bloch af $^{26}/_{7}$ 1748 og fra Sewerin af $^{30}/_{8}$ 1749 i Miss. Arkivet.

ikke sørgede for, at der var Lægemidler nok paa Colonien. Der udviklede sig saaledes et uhyggeligt Skjænderi mellem Bloch og Sewerin, som ikke vidner godt for nogen af dem; de havde begge Uret i flere Punkter, men søgte hver for sig at undskylde sine Feil ved at fremdrage den andens.

---

§ 21.

Sewerins Ledelse af Handelen; Octroyen fornyes 1744; hans Forhold til Missionen og Forslag til en bedre Ordning af den, hvilket dog afvises.

I det hele forværredes stadig Forholdet mellem Sewerin og Missionærerne, da han, efterhaanden som Aarene gik, og den grønlandske Handel ikke viste sig saa fordelagtig, som han havde haabet, blev mere og mere uordholdende med at sende tilstrækkelig og god Proviant og sørge for, at den kom i rigtig Tid. Derved blev Missionærerne og de andre danske Colonister sat i Fare for Hungersnød, og de bad indstændig, om Colonierne maatte blive forsynet med Forraad for 2 Aar ad Gangen [1]). Det vilde han dog ikke indlade sig paa, og Misfornøielsen var stadig stigende, da hans Kjøbmænd kun vilde underholde et forsvindende Antal af de 48 Skolebørn, Octroyen bestemte, viste sig uvillige til at befordre Missionærerne paa Reiser rundt til deres Menighed og tilbøielige til at blande sig ind i dem ganske uvedkommende Anliggender, f. Ex. angaaende hvem, der skulde antages til Katekumener, og hvornaar Skolebørnene skulde undervises.

Naar Missionærerne var gifte, skulde de have rigeligere Proviant og var nødt til at stille lidt større Fordringer til deres Bolig, almindeligvis at der var 2 nogenledes tørre Værelser, som kunde opvarmes; men da dette medførte forøget Udgift for Sewerin, bad han i 1743 Miss. Coll., at det for Fremtiden alvorlig vilde betyde de

---

[1]) Miss. Coll.s Protokol. S. 202.

Seminarister, som antoges, at de ikke mere fik Lov til at tage Hustruer med til Grønland, en smaalig Bestemmelse, der lagde et utaaleligt Baand paa Missionærerne, og som derfor aldrig blev gjennemført[1]). Men ogsaa det gav Anledning til Rivninger mellem de 2 Parter, som nys omtalt med Missionær Bloch.

Det fremgaar tydelig nok af de forskjellige Indberetninger fra Grønland, af en saa ædruelig og retsindig Mands som Hans Egedes Bedømmelse og Sewerins egne Henvendelser til Kongen og Miss. Coll., at han ikke var i Stand til at lede det betydelige Foretagende, som Grønlands Beseiling og Missionens Forsyning var, med tilstrækkelig Dygtighed og Omsigt. Hollændernes Skibe mødte deroppe i det tidlige Foraar længe inden hans, gav bedre Kjøb paa Varerne end hans Kjøbmænd og forstod at finde Grønlænderne paa deres Opholdssteder, saa de vedblev at drive Beseilingen med Fordél, men naturligvis til Skade for ham. Han søgte at finde Erstatning herfor ved jævnlig at ansøge Regjeringen om Tilskud[2]), idet han maaske ogsaa haabede, at den med Magt vilde holde hans farlige Konkurrenter borte. Han undlod ikke at give det Udseende af, at Missionen laa ham varmt paa Hjerte, og at det var Grønlændernes eget Tarv, han søgte at fremme. Det lykkedes ham dog ikke, men Regjeringens Svar paa en af hans Indstillinger i 1746 er saa karakteristisk, at den nok fortjener at anføres, da den viser, hvor lidt de Styrende havde Begreb om de uciviliserede Grønlænderes Forhold og Forestilling om den Lydighed, man kunde vente hos dem overfor Kongen. Det hedder heri: „Af een Din til os indsendt allerunderdanigst Relation er det bleven os forestilt, hvorlédes Indvaanerne paa vort Land Grønland, i Stæden for at indfinde sig hos de af os der til Landet hidsendte Missionære og Præster for at faa nogen Oplysning om Gud, lade sig bedrage af de saakaldte Angekucker til at fremture i

[1]) Miss. Coll.s Protokol. S. 136. [2]) Samme. S. 255.

deres gamle Vildfarelse, dernæst at de forsømme at fare ud paa Havet for at faa Sælhunde til deres Underholdning, men bruge Bøsser til Rensdyrene, hvorved foraarsages, at Sælhundene gjøres sky og jages bort fra Landet, samt at de fare til de fremmede Cablunacher og sælge dem deres Barder for Bøsser, Kugler og Krud. Thi er hermed vores allernaadigste Villie og Befaling, at Du i vores høje Navn tilkjendegiver Indvaanerne paa Grønland, at de har at entholde sig fra Angekuckerne, men derimod tilholder dennem at lade deres Børn flittig komme til Skolen og høre Præsterne, da Du ogsaa haver alvorligen at lade forbyde dennem at bruge Bøsserne til Rensdyrene, hvorved de ødelægger dem og tillige forjager Sælhundene fra Landet, saa at de siden maa lide Hunger. Til hvilken Ende Du haver at tilkjendegive dem, at de skal fare ud paa Havet for at fange Sælhunde til deres Underholdning; men at det ingenlunde maa tillades dennem at fare til de fremmede Cablunacher for at sælge deres Barder og tilforhandle sig hos dem Bøsser samt Kugler og Krud, hvormed Du skal forsyne dem til Fornødenhed. Derefter Du Dig allerunderdanigst haver at rette osv. osv.“ [1]). Tonen er ganske, som om man havde at gjøre med Folk i Danmark, der havde den skyldige Respekt for Kongens Villie og Bydende, og hvor der var Øvrighed med Magt og Myndighed til i fornødent Fald at udføre den; men der var ingen af disse Betingelser til Stede i Grønland, og det hele kommer derved til at staa i et parodisk Lys. At det hverken hjalp Sewerin eller Missionen, behøver vist ikke at tilføies.

Octroyen fornyedes for Sewerin 1744 paa flere Aar, og den forlængedes senere, saa han skulde vedblive Beseilingen indtil sidst i Juni 1750. Den $^{24}/_{12}$ 1748 indgav han et Forslag om en bedre Ordning af Missionen til

---

1) Kgl. Skrivelse af $^{1}/_{4}$ 1746 dateret Christiansb. Slot i Miss. Arkivet. Smlgn. Fogtmann: Geistlig Rescript Samling. B. 3. S. 537.

Miss. Coll.[1]), hvori han paastod, at han kun i gudeligt og patriotisk Øiemed havde paataget sig Affairen og holdt ud trods store Tab og derved havde gjort langt mere, end der forlangtes af ham i Octroyen. Missionen havde dog ikke haft den ønskeligste Fremgang, fordi Missionærerne kun blev der oppe, indtil de havde lært Sproget, saa de netop kunde passere for dygtige; da var deres Tid kommen til at gaa hjem, og de havde alle benyttet sig deraf „exceptis Paulo et Petro“ [2]). Herpaa burde der raades Bod ved at anlægge et Seminarium i Grønland selv, hvortil man sendte Elever fra Latinskolen eller Waysenhuset og lod dem undervise af en Missionær i „Theologia thetica“, medens de lærte Sproget af Folket selv. De kunde først bruges som Kateketer og de flinkeste senere som Missionærer. De vilde vistnok, ligesom hans Bønderkarle, faa Lyst til at gifte sig med Grønlænderinder, og deres Børn kunde da oplæres til Missionen. Godthaab burde helst vælges til Stedet herfor, og den sagtmodige Buch skulde være Forstander og Præst for Coloniens Folk. Derimod burde man overlade hele Missionen ved Godthaab til Herrnhuterne, som han rigtignok før havde staaet paa en meget spændt Fod med og hvis Ret til at fiske, jage og samle Brænde han betydelig havde indskrænket, ja han havde endog ønsket dem flyttet helt bort fra Colonien til andre Fjorde og underordnet de danske Missionærer som Kateketer[3]). Nu skulde de dog have vist sig tilbøielige til at opgive mange af deres Lærdomme og vilde vedkjende sig Confessio Augustana. De havde omvendt over 300 Grønlændere og opdraget dem ulige fornuftigere i Henseende til Levemaaden og Kundskab til at ernære sig end vore Missionærer. — At Sewerin ellers paa sit eget Gebêt ikke var saa helt fornøiet med dem, fremgaar af de talrige Klager, som

---

[1]) Findes i Miss. Arkivet.
[2]) Hermed mente han Poul Egede og Peter Welling.
[3]) Miss. Coll.s Protokol. S, 113-17.

han indgav til Miss. Coll. over, at de besværede hans Skibe ved, lige inden deres Afgang at melde sig i Kjøbenhavn med en stor Bagage og forlange fri Overfart. Naar der da ikke var Plads til dem, fragtede de Skibe fra Holland ved Hjælp af deres Trosbrødre, og under Skin af at overføre Proviant drev de Handel til Skade for Octroyen[1]).

Han havde ogsaa et Forslag paa rede Haand til at skaffe Penge til disse forøgede Udgifter, da de naturligvis ikke maatte gaa ud over ham. Sewerins Raadgiver ved dette Forslag var en af hans Kjøbmænd, Lars Dalager, som just var hernede i de Aar; han nærede stor Velvillie for Herrnhuterne, men saa' med alt andet end venlige Øine paa vore Missionærer; der vil senere kun være altfor megen Anledning til at omtale ham[2]).

Angaaende Missionærernes korte Ophold i Grønland kunde Miss. Coll. dele hans Beklagelse, men det mente dog med Rette, at der alligevel var og blev udrettet adskilligt til Guds Riges Fremme; men Seminariet mente det ikke, man kunde skaffe Elever til, som vilde holde ud, og det vilde blive for kostbart. Paa en Forening med

---

[1]) Dette forbødes dem ved kgl. Rescript af $^{18}/_{2}$ 1750 (findes i Miss. Arkivet).

[2]) Han var Kjøbmand paa Frederikshaab fra 1740-48, opholdt sig i Kbhvn 1748-50, gik igjen til Godthaab 1750 i Handels-Compagniets Tjeneste, og kom hjem 1752 paa Grund af Svaghed, men havde i de 2 Aar vist sin Iver for Handelens Interesse ved at nægte at udlevere den Proviant, som Missionæren havde Lov til at rekvirere i trange Tider til Hjælp for Grønlænderne. Det var tvært imod Handels-Compagniets Befaling, og han fik en ubetydelig Irettesættelse derfor, gjennem hvilken man dog tydelig sér dets Tilfredshed med hans Handlemaade. Han søgte saa hernede i 2 Aar om Ansættelse, men da han ingen opnaaede, gik han tilbage til Grønland som Kjøbmand ved Godthaab 1754. Se: Handels-Compagniets Direktions Protokol fra 1747-56 S. 59; 300. Instruktionsbog for de grønlandske Kjøbmænd og Assistenter, indrettet 1750. S. 80-90; 116 flg. Begge disse Bøger findes i Grønlandske Handels Arkiv.

de mæhriske Brødre turde det ikke tro, og at overlade dem den ældste danske Missionsplads, syntes Collegiet i ethvert Tilfælde ikke endnu tilbøieligt til[1]). Sewerin tog denne Afvisning meget fortrydelig op, tilmed da Collegiet mindede ham om at foranstalte alt i Grønland, saa det svarede til de der „af Kongen gjorte store Bekostninger“, og hans Svar af ultimo Marts 1749 er derfor meget bittert. Det gik igjen ud over de ulykkelige Missionærer, som tillod sig at klage over hans Forsyning af Colonierne, „skjønt de fast ikke gjøre anden Tjeneste ved deres for tidlige Gjenkomst, end at prosperere sig til et godt Levebrød“; — hans Handelsbetjente var ganske anderledes taalmodige og bestilte 100,000 Gange mere. „Men jeg kan tænke, det skal saa være min grønlandske Belønning“, skriver han, for de „ubodelige Tab“, han havde lidt; han havde dog i de 15 Aar, han havde haft Affairen, udrettet langt mere baade i geistlig og verdslig Henseende, end der før var udrettet ved de mange Tønder Guld, som var anvendt paa én Coloni. Denne (Godthaab) havde han modtaget i en saa desolut Tilstand, „at der ikke var 2 Par christne Grønlændere i hele Grønland(!), da de siden i min Tid Gudskelov ere blevne til mange Hundrede“ [2]). Den Modsigelse, der laa i hans Nedsættelse af Missionærernes Virksomhed og hans samtidige Ros over, hvor meget han havde udrettet i „geistlig Henseende“, og de mange Hundrede Christne, der nu var deroppe, har aabenbart ikke været ham selv klar. Da han nu tillige i Slutningen af denne Skrivelse tilbyder at ville fortsætte Beseilingen, hvis Miss. Coll. vilde foretage de af ham foreslaaede Forandringer, saa synes der med Rette at kunne reises Tvivl, om hans Tab virkelig har været saa „ubodelige“, som han paastod. Baade hele Tendentsen og Tonen i hans Skrivelse er saa bitter mod

---

[1]) Referat af Miss. Coll.s Forhandlinger den $^{15}/_{1}$ 1749 i Missions-Arkivet.

[2]) Sewerins Brev af ultimo Marts 1749 i Miss. Arkiv.

Missionærerne og saa høitravende, hvor han taler om sig selv, at man igjen kommer til at tænke paa Dalager som den egentlige Forfatter.

Miss. Coll. var dog bleven kjed af ham og traadte i Underhandlinger med det almindelig octroyerede Handelscompagni om Overtagelsen af den grønlandske Affaire, hvorfor Sewerin fik kongelig Ordre til at indsende Hoved- og Continuations-Octroyen, samt Breve og Documenter, som vedkom Beseilingen, Colonierne og Missionens Forsyning. Det efterkom han ogsaa, og de tilstilledes Handels-Compagniet, men dette beklagede sig meget over, at hans Indberetninger om Handelen var aldeles utilstrækkelige og ikke saaledes, som han var forpligtet til ved Octroyen af 1740. Han vilde ikke ud med paalidelig Underretning om Handelen, det giver ogsaa Grund til at tvivle paa hans Paastand om de store Tab, han skulde have lidt[1]). Derimod fornyede han sit Tilbud om at fortsætte Beseilingen og roste sig af i Stedet for „de liderlige Holmens Matroser, som før opsendtes til Grønlændernes Forargelse, at have sendt skikkelige Bønderkarle fra sit Gods til Colonister, som havde giftet sig med Grønlænderinder, noget som Folket gjerne saae, og som han holdt for fordelagtig, for at en dygtig Race kunde fremkomne og Hedningernes Omvendelse befordres.“ Men hvis Kongen vilde overdrage Handels-Compagniet Affairen, saa vilde han skaffe dygtige og bekvemme Skibe til billige Priser, besørge en Del Sø- og Land-Folk, kjøbe Aktier i Compagniet og anvende i dets Tjeneste „sin dyrt erhvervede grønlandske Kundskab“ [2]). Det er vist ikke for haard en Dom at medgive denne Grønlands „Patron“, der ved sin Beseiling fornemmelig skulde befordre Missionens Tarv, at han begyndte og endte sin Virksomhed som en Forretningsmand og kun som en saadan.

---

[1]) Skrivelse fra Handels-Compagniet af $^{18}/_{9}$ 1749.

[2]) Skrivelse af ultimo Marts 1749.

§ 22.
Forhandlinger mellem Miss. Coll. og Hand. Comp. om Missionens Ordning; Hand. Comp.s Virksomhed.

Miss. Coll. ansaa' nu med Rette Tiden for kommet til at faa nye og gavnlige Forbedringer indført i Handelens og Missionens Forhold, hvorved denne kunde komme til at staa mere uafhængig og dog tillige fuldt betrygget mod Mangel paa Forsyning. Det raadførte sig i denne Anledning med den hjemvendte Missionær Peter Welling, som allerede kort efter sin Ankomst havde givet en Indberetning til Collegiet, hvori han klagede over Missionens usle ydre Tilstand, trods de store Bekostninger, som aarlig gjordes. Han ansaa' det for nødvendigt, at der anlagdes 3 nye Colonier mellem Godthaab og Christianshaab paa de folkerigste Steder, hvor der maatte være Missionærer, og mellem dem igjen mindre Loger, hvor Kateketer gjorde Tjeneste under Missionærernes Tilsyn. Simple Samlingshuse af Tørv og Sten maatte bygges hist og her, til hvilke Grønlænderne frit kunde søge, og hvor Missionærerne kunde faa dem i Tale. Til Kateketer ansaa' han det endnu for umuligt at faa udelukkende Grønlændere, da de fleste af dem manglede Frimodighed til at forkynde Guds Ord for deres Landsmænd; der maatte derfor nu som før sendes unge Mennesker fra Waysenhuset eller andre Skoler til Colonierne, hvem Missionærerne kunde oplære til Kateketer, og som, naar de viste sig særlig flinke, kunde ordineres. — Det var den samme Maade at uddanne Missionærer paa, som Hans Egede tidligere havde anvist; den sporedes ogsaa i Sewerins nylig omtalte Forslag om et Seminarium paa Godthaab, og det er aabenbart, at Egedes sunde og frisindede Tanke om, at det ikke var megen Lærdom og latinsk Dannelse, men ærlig Villie, Færdighed i Sproget og Evne til at kunne gjøre Guds Ord fatteligt for Grønlænderne, man især burde kræve af Missionærerne, arbeidede sig mere og mere frem. Naar flere Skoler oprettedes, trode Welling, Grønlæn-

derne af sig selv vilde lade deres Børn søge til dem, uden at man som hidtil behøvede at underholde og klæde Børnene [1]).

Den anden Raadgiver, som Miss. Coll. benyttede sig af, vistnok paa Grund af hans Venskab for dets særlige Protegé, Drachardt, var Kjøbmand Lars Dalager; han var desuden en Mand med Ordet i sin Magt og forstod godt at insinuere sig. Hans Betænkning om Missionen fulgte derfor ogsaa med som Bilag til det Forslag til dens forbedrede Anstalter, som Miss. Coll. fremkom med d. $^4/_{12}$ 1749 og indsendte til Handels-Compagniet, og hans Mening henvises der til som betydningsfuld. Det hedder deri, „at da Godthaabs Coloni, saavidt angaaer Missionen, synes efter Dalager, pag. 4—6 at blive med Tiden abandonneret og overladt til de Tydske,“ saa maatte 2 nye Loger oprettes (ogsaa efter Dalagers Forslag), 1 nord og 1 syd for Godthaab, saa der ialt blev 5 danske Colonier (Jakobshavn inclusive). Der tilføies senere, at naar man skulde overlade Herrnhuterne Godthaab, syntes det nødvendigt at indskærpe dem at blive bestandig i Landet, uden at flakke saa ofte frem og tilbage, og at de ikke maatte føre enten Grønlændernes eller deres egne Børn ud af Landet; de havde herved skadet Landet og besværet Sewerins Skibe [2]). Miss. Coll. tilbød at ville besørge Anlægget af de 2 nye Colonier mod en betydelig Andel af de Penge, Kongen aarlig gav til Landets Beseiling, et mærkeligt Tilbud om at udføre Ting, som det ikke forstod sig paa, og som var det uvedkommende; det maa sikkert have været Hensigten at bruge Dalager dertil. Missionærerne skulde nyde det dobbelte i Gage af, hvad de før fik, nemlig 300 Rdl. aarlig, men saa deraf selv betale deres Proviant og besørge Uddeling til de Fattige deroppe; Kateketerne skulde lønnes paa lignende Maade,

---

[1]) Betænkning af $^{14}/_{11}$ 1748 i Miss. Arkivet.

[2]) Dette blev dem forbudt ved det før anførte Rescript af $^{13}/_{3}$1750.

men der skulde slet ingen Skolebørn mere underholdes. Man maatte sætte den Tid, Missionærerne skulde blive i Grønland, noget længere, for at naa Miss. Coll.s Plan med, i Tiden at faa et Seminarium i Grønland af Missionærernes og andre i Landet avlede Sønner, naar de først havde lært Sproget til de var 10—12 Aar gamle. Naar Missionærerne gik hjem efter 3—4 Aars Forløb, saa blev dette ikke til noget[1]).

Det, som er det mest forbausende ved dette Forslag til Missionens bedre Indretning er den fuldstændige Sindsro, hvormed Miss. Coll. imødesaa' Opgivelsen af den ældste danske Missionsplads, Godthaab, det Sted, hvor Hans Egede havde virket i 15 Aar med utrættelig Flid, og Overdragelsen af Missionen dersteds til Herrnhuterne. En saa utvetydig Godkjendelse af Drachardts Arbeide i Brødremenighedens Tjeneste vilde Collegiet vistnok undsét sig ved, hvis det paa dette vigtige Tidspunkt havde benyttet sig af de 2 Raadgivere, man skulde tro stod det nærmest ifølge deres Stilling og lange Erfaring i Grønland selv, nemlig Hans og Poul Egede. Men der er ikke Spor til, at deres Mening er bleven hørt ved denne Leilighed, de blev forbigaaet i Taushed; man maa desværre for Hans Egedes Vedkommende sige, „som sædvanlig". Han havde givet Miss. Coll. denne Hensynsløshed at forstaa i 1746, da han skrev til det, „han fandt det betænkeligt, at Sewerin holdt sine Forslag og Ansøgninger skjulte for ham; mange Misligheder ved Missionen vilde være bleven hindrede, hvis Collegiet havde forlangt hans Betænkning, inden Sagerne blev afgjort" [2]). Naturligvis var det Miss. Coll., der skulde gjøre Egede bekjendt med de Forslag, som indkom til det, og hans Udtryk var kun en høflig Form; men det hjalp ikke, Collegiet trode mere paa sin egen Visdom og paa alle mulige andre Mennesker end paa Egede.

---

[1]) Udkast til den grønlandske Missions forbedrede Anstalter af $^4/_{12}$ 1749 i Miss. Arkivet. [2]) Miss. Coll.s Protokol. S. 255.

Den $^{17}/_{12}$ svarede Handels-Compagniet; det gik ind paa de fleste Punkter undtagen det, at lade Miss. Coll. anlægge de nye Colonier; men naar den nye Lønningsmaade indtraadte, skulde Handels-Compagniet ogsaa være fri for alle mulige andre Udgifter til Missionen, som Sewerin havde afholdt, f. Ex. Ordinationsudgifter for Missionærerne, Medicamenter, Reiser og m. m.[1]. 2 Dage efter, endnu inden Miss. Coll.'s Svar var indtruffen, overdrog Kongen Beseilingen til Handels-Compagniet for 2—3 Aar paa samme Vilkaar, som Sewerin havde besørget den; der tilføiedes, at det skulde forhandle med Miss. Coll. om, hvad der til Missionens fremtidige Underhold behøvedes, „hvormed Handels-Compagniet Missionen imidlertid haver at fournere“ [2]. Miss. Coll. fik jo ved dette Rescript en betydelig Indflydelse paa Fastsættelsen af, hvorledes Missionens Forsyning skulde ske, men da det ansaa' Handels-Compagniets sidste Tilbud for ufordelagtigt, meddelte det samme, at man agtede at holde sig til den gamle Ordning, som den var bestemt ved Octroyen; efter nogle yderligere Forhandlinger, af hvilke det tydelig fremlyser, at Missionens Underholdning kun var en rén Spekulation for Handels-Compagniet, blev alt væsentlig ved det gamle [3].

Et saa tarveligt Udbytte vilde Forhandlingerne vist ikke have faaet, hvis Miss. Coll. havde taget de praktiske og erfarne Egeder med paa Raad; som Forholdene imidlertid var, kunde det næppe andet end være disse, som visselig ikke svækkedes i deres Kjærlighed til Grønlænderne og Interesse for Missionen, fordi den beskikkede Øvrighed ikke havde Brug for dem, en Beroligelse, at dog intet forandredes til det værre. — Men alle de gamle Vanskeligheder for Missionen og Tvistepunkter

---

[1]) Skrivelsen af ovennævnte Dato findes i Miss. Arkiv.
[2]) Kgl. Rescript af $^{19}/_{12}$ 1749 i Miss. Arkivet.
[3]) Skrivelse af $^{24}/_{12}$ 49 fra Miss. Coll. til Handels Comp. og af $^{14}/_{2}$ 50 fra Handels Comp. til Miss. Coll.

mellem dens og Handelens Betjente fortsattes som hidtil, og eftersom Handels-Collegiet havde mere Magt og Indflydelse paa høieste Steder end Sewerin havde haft, saa optraadte ogsaa dets Repræsentanter i Grønland mere egenraadig og indblandende i Missionen, end Sewerins havde gjort. De hyppige Giftermaal mellem Danske (Matroser og Colonister) og Grønlænderinder ængstede de samvittighedsfulde Missionærer, da de første ofte var letsindige og lastefulde Mennesker, der vakte Forargelse blandt Grønlænderne ved Banden, Drukkenskab og uterligt Levnet, og mangen en Gang forlod Hustru og Børn efter først at have vænnet dem til en europæisk Levevis. Følgen blev da, at Familien faldt Missionen til Byrde, eftersom Kjøbmændene ikke vilde tage sig af dem. Saa meget som Missionærerne kunde ønske disse blandede Ægteskaber for enkelte alvorlige og sædelige Europæeres Vedkommende, enten de nu var Kateketer eller i Handelens Tjeneste, da de derved knyttedes for bestandig til Landet, og deres Børn gav Haab om at faa duelige Nationalkateketer, saa maatte de modsætte sig dem i de fleste Tilfælde, uagtet de derved kom paa en spændt Fod med Kjøbmændene og Handels-Compagniet.

Man kan ikke nægte, at dette især i Begyndelsen tog kraftig og rask fat paa sin Virksomhed, anlagde et betydeligt Antal nye Colonier og Loger, hvorved der blev Plads for flere Missionærer og Kateketer, og sørgede for, at Handels- og Proviant-Skibene afsendtes i rette Tid til Betryggelse for Europæerne. Men det viste sig ikke villigere end Sewerin til at skaffe taalelige Opholdssteder for Missionsbetjentene, befordre dem omkring til de fjernere boende Grønlændere eller indrette tarvelige Skole- og Forsamlings-Huse; Provianten, det sendte, var ofte uspiselig, saa Missionærerne selv maatte forskrive sig det nødvendigste fra Bekjendte i Kjøbenhavn, skjøndt det var forbundet med store Udgifter og fremkaldte Beskyldninger fra Kjøbmændenes Side om, at de drev Snighandel. Colonisterne, som Handels-Compagniet sendte derop, var

snarere værre end Sewerins, lærte Grønlænderne meget Ondt, viste sig hovmodige overfor Missionærerne og udlod sig spottende om dem og deres Gjerning; der var ingen bestemt foreskrevne Love for dem, og Straffemyndigheden var overladt til Kjøbmændenes Conduite[1]). Klagede Missionærerne over Mangler ved Bolig og Proviant, over Colonisternes lastefulde Liv og ønskede dem fjernet, maatte de først indsende Klagerne til Miss. Coll. Dette forhandlede saa med Handels-Compagniet, som lovede at forhøre sig derom hos dets Kjøbmænd i Landet. Deres Indberetninger var da som oftest betydelig afvigende fra Missionærernes, nye Oplysninger fra disse maatte skaffes til Veie, og efter yderligere Forhandlinger mellem de 2 Myndigheder lovede saa Handels-Compagniet at gjøre noget. Men det kunde nok varel à 2 Aar, inden det sendte Ordre derom til sine Kjøbmænd, og hvorledes de saa omsider udførte de ønskede Forandringer, det var der ingen Øvrighed paa Stedet til at kontrollere. Der gik paa den Maade 4—6—8 Aar, inden der udrettedes noget, og i Løbet af den Tid kunde baade Missionær og Kjøbmand være borte fra den Coloni, hvor Klagerne var udgaaet fra, og meget være ændret. Havde Regjeringen udsendt én eller nogle faa Mænd, uafhængige baade af Missions-Collegiet og Handels-Compagniet, som havde Myndighed til i Grønland selv at afgjøre paakommende Tvistigheder, men som saa tillige bar et betydeligt Ansvar for, hvordan de røgtede deres Kald, havde det muligt sét bedre ud i mange Retninger. Ganske vist vilde ogsaa det medført Misligheder, og det var ikke nemt at finde Personer, som egnede sig dertil, men dén Ordning havde dog vistnok været at foretrække for Styrelsen af 2 Myndigheder, som hver forfulgte sine Interesser, var usagkyndige og boede Hundreder af Mile fra Grønland selv.

---

[1]) Skrivelse fra Handels Comp. til Miss. Coll. af $^{22}/_{2}$ 1752 i Miss. Arkivet.

§ 23.
Hans og Poul Egedes Virksomhed i Kjøbenhavn; Missionærernes Stilling.

Hans Egede var vedbleven at forberede de vordende Missionærer og Kateketer, naar der fandtes saadanne, paa Seminariet indtil hans Bortreise fra Kjøbenhavn i 1747, hvorefter Poul Egede overtog denne Gjerning. Men de syslede begge to ved Siden deraf med Oversættelsesarbeider, og Biskoppen fik 1742 en grønlandsk Traktat trykt, som indeholdt Saliggjørelsens Orden, Luthers lille Katekismus, nogle Bønner og Psalmer og nogle Daabsformularer [1]). Poul Egede udgav sin Oversættelse af de 4 Evangelier i Trykken 1744 og sit grønlandske Lexicon 1750; af disse Bøger sendtes ikke faa Exemplarer til Grønland, for at Missionsbetjentene kunde benytte dem og efterhaanden gjøre Rettelser og Tilføielser i dem. Ved Siden heraf vedligeholdt de begge to en stadig Correspondance med deres grønlandske og danske Venner i Landet, hjalp dem med Raad og Daad, og Poul Egede var især en trofast Commissionær for mange.

De talrige nye Colonier og Loger, som oprettedes, krævede imidlertid en hurtigere Tilgang af Missionærer, end Seminariet hernede kunde give, naar de da skulde komme derop med nogenlunde Færdighed i Sproget; thi Interessen for Missionen var ikke saa levende, at der altid var de fastsatte 4 Seminarister; enkelte faldt fra efter nogen Tids Undervisning, og de tilbageblevne maatte saa gaa ud, uagtet deres Kjendskab til Grønlandsk var meget ringe. Herpaa kunde Poul Egedes nidkjære Undervisning kun i en ringe Grad bøde. Det blev desværre heller ikke ved den nye Ordning bedre med Missionærernes korte Ophold i Landet; efter 4—5 Aars Forløb vendte

---

[1]) Elementa fidei christianae osv. collecta per H. E. — Hafniæ. 1742.

mange tilbage, netop som de havde lært saa meget af Sproget, at deres Menighed kunde forstaa dem. Adskillige kan man vel ikke frikjende for at være gaaet derop for derved at opnaa Miss. Coll.'s Anbefaling til et godt Embede ved deres Hjemkomst, men Erfaringen maa iøvrigt i denne Henseende have berøvet dem Haabet derom; det varede ofte 2—4 Aar, inden de fik et lille Kald, og i Ventetiden havde de som oftest maattet gjøre stor Gjæld for at underholde sig og Familie, eftersom de 80 Rdl. Vartpenge, Miss. Coll. aarlig tilstod dem, ingenlunde strakte til. Man maa til deres Undskyldning dog ikke oversé, at det haarde Klima og de daarlige Beskyttelsesmidler derimod, som Handels-Compagniet ikke anstrængte sig synderlig for at forbedre, gjorde Opholdet tungt og besværligt i Længden; adskillige Missionærer angrebes af Brystsygdomme efter kort Tids Forløb og maatte derfor søge deres Afsked. Hans Egede, som kjendte dette af Erfaring, fraraadede derfor Miss. Coll. at forlange af Missionærerne, at de skulde blive i Grønland til Stadighed, som det havde paatænkt, hvorved det haabede, Missionen i Landet skulde fremmes, og færre Seminarister behøvede at oplæres her hjemme. Egede frygtede, at paa den Betingelse vilde ingen dygtige Folk melde sig til Seminarister, men kun Skrabsammen, som ikke kunde komme an paa anden Maade, „undtagen nogen af en særdeles guddommelig Drift uden egen Interesses Iagttagelse vilde tilbyde sig dertil.“ Men det værste vilde være, at naar de til Grønland afgangne Missionærer efter nogen Tids Ophold ikke kunde taale Klimatet, saa maatte de enten dø eller igjen forlade Landet. „Det har vi øjensynlig Bevis paa, da næppe nogen uden sin Helbreds temmelige Forliis er kommen tilbage og vanskelig kunde holde det (ud) længere.“ Herved vilde Missions-Værket lide mere end ellers, da altid andre havde været i Beredskab her for at sendes til Grønland, men ved Miss. Coll.'s paatænkte Ordning maatte ved Dødsfald og andre uforud-

sete Begivenheder ganske Uforberedte og Ukyndige i Sproget sendes derover[1]).

Af ældre danske Kateketer, som havde Færdighed i Sproget ved deres lange Ophold i Landet og var nidkjære i deres Gjerning, var der kun 2, som særlig fortjener at nævnes, Johannes Pedersen ved Jakobshavn og Bertel Laersen ved Godthaab; de var begge gift med Grønlænderinder og derved knyttet for bestandig til Landet. Nationalkateketer anvendtes ogsaa, men deres medfødte Undselighed overfor deres Landsmænd, deres Ustadighed og naturlige Lyst til Jagt og omstreifende Liv gjorde det endnu umuligt at lade dem arbeide selvstændig.

---

§ 24.

Missionen paa Frederikshaab; Buch 1747—54; Rasch 1754—59.

For nu at gaa over til Missionen ved de enkelte Colonier, saa havde Arbeidet ved Frederikshaab ret god Fremgang under den stille og sagtmodige Missionær Buch, som fik Jochum Grønbech til Kateket i Stedet for E. Lye. Ved Colonien underviste han flere Drenge, som tegnede til at kunne blive til Nytte for Missionen; af de Ældre var der mange, som havde god Kundskab i Christendommen. Men han var næsten lige bekymret for dem, enten de boede ved Frederikshaab og tog Forargelse af Colonisterne, som han ønskede maatte komme „under en fornuftig og stræng Justits“, eller de levede ude blandt deres hedenske Landsmænd, hvor de manglede tilbørlig Opsigt. Til at undervise Børnene benyttede han sig af 3 flinke Grønlænderinder: Salome, Rebecca og Birgitte. Beseilingen af Colonien vedblev at være meget vanskelig, og for enkelte Aar kom der slet ingen Underretning fra

---

1) Brev fra H. Egede til Miss. Coll. dat. $^{16}/_{2}$ 1752, Stubbekjøbing. (Miss. Arkivet).

Buch; 1754 vendte han tilbage til Fædrelandet efter 7 Aars Virksomhed, haardt medtaget af Brystsvaghed, der havde udviklet sig i den usle Bolig paa Colonien og nedbrudt hans i Forveien svage Helbred. Han havde derfor ikke været i Stand til at forblive deroppe endnu ét Aar til for at sætte sin Efterfølger, Nicolay Rasch, ind i Sproget og Gjerningen; efter sin Hjemkomst laa han længe syg uden at kunne give Indberetning til Missions-Collegiet[1]). Der var ved hans Bortgang c. 100 Døbte ved Colonien foruden de mange Unge, som undervistes; i Omegnen boede omtrent 200 Grønlændere, saa man sér, det var ingen ubetydelig Menighed, som var samlet der[2]).

Rasch var en meget tarvelig Missionær; han kunde ikke det mindste af Sproget, da han kom derop, og han lærte det aldrig, uagtet han dog blev der i 5 Aar. Paa Helligdagene holdt han Prædiken for Grønlænderne med Kateket Grønbech ved sin Side som Tolk, hvorved han haabede at kunne lære Sproget og bibringe Grønbech „Færdighed i at raisonnere theologisk“; men han tilstaar dog selv, at denne Forkyndelse kun havde liden Indgang hos Tilhørerne. Til National-Kateketer antog han 3 af de ved Colonien oplærte Drenge: Timotheus, Andreas og senere Friederich; men deres Ungdom og Manglen paa Veiledning fra hans Side gjorde deres Virksomhed temmelig betydningsløs[3]). Han havde ingen ret Kjærlighed til eller Iver for at fremme Missionen, men var maaske netop for at dække dette meget ivrig i at fremføre Forslag til dens bedre Indretning; for de verdslige Anliggender derimod viste han baade Dygtighed og Forstand. Han var idelig ude at samle Drivtømmer og Lyng ind til Bygningsmateriale og til Brændsel, hvorved der sparedes Stenkul, som Handels-Collegiet godtgjorde ham; saa meget fik han indsamlet, at han tilbød, selv at bygge et Hus paa en af Pamiutøerne, tæt udenfor Frederikshaab, i hvilket han kunde bo

---

1) Brev fra Buch af $^{28}/_{8}$ 52, $^{2}/_{12}$ 54 og fra Rasch af $^{1}/_{8}$ 54.
2) Lorck B. I. S. 58-62. 3) Brev af $^{22}/_{7}$ 55.

og undervise Grønlænderne, naar de opholdt sig der i længere Tid ad Gangen. Handels-Collegiet vægrede sig ved denne Udgift; men fordi Miss. Coll. havde paalagt Rasch at skiftes med Kateketen til at tage derover hver 8de eller 14de Dag, da dér boede flere end ved Colonien selv, hvor Fangsten var slet, var det, at han fremkom med sit nys nævnte Tilbud. Hans svagelige Helbred tillod ham nemlig ikke, som Miss. Coll. forlangte, at gjøre de hyppige Søreiser dertil; Ophold i længere Tid derovre kunde han bedre taale.

For at afhjælpe de Trætter, som jævnlig forefaldt blandt de Døbte, især mellem Kvinderne, indsatte han National-Kateketerne og ældre erfarne Grønlændere til at dømme dem imellem, dog paa den Betingelse, at Missionæren beholdt Overdom over dem. Grønlænderne var godt fornøjet hermed, da de helst vilde dømmes af deres Egne og ansaa' deres Dom for den retfærdigste; de Udvalgte ansaa' det for en Ærespost og stræbte at bevare den ved god Opførsel. — Det var en gavnlig og forstandig Indretning, hvorved baade Grønlændernes Agtelse for dem selv kunde være bevaret, og Christendommens Aand ved Missionærens og Kateketernes Indflydelse vilde faaet Leilighed til stille og jævnt at gjennemtrænge Grønlændernes Retsbevidsthed; men den trængte ikke igjennem, hverken paa Frederikshaab eller de andre Colonier[1]). Rasch klagede over Manglen paa et Skolehus, da Undervisningen maatte ske i den største Grønlænderhytte, hvor der boede flere Familier sammen; al Husgjerning og Pasningen af Smaabørnene skéte samtidig med, at de Større undervistes, men hvor adspredende det var for de sidste og hvor generende for Beboerne, kan man nok tænke[2]). Men Handels-Compagniet vilde intet spendere paa et Skolehus, heller ikke gjorde det noget for at hindre Salget af Bøsser til Grønlænderne, hvilket var meget skadeligt, da de ved

---

[1]) Breve fra Rasch af $^{18}/_{8}$ 57 og $^{25}/_{6}$ 58 i Miss. Arkivet.
[2]) Brev af $^{3}/_{9}$ 1756.

disse forledededes til at drive om paa Rensdyr- og Fuglejagt og til at forsømme den beleilige Tid til Fangst og Indsamling af den nødvendige Proviant. Denne sidste var iøvrig vanskelig nok at skaffe der ved Fjorden, hvor der kun fandtes faa Sælhunde.

Haardt medtaget af Skjørbug, som angreb ham voldsomt og gjorde ham næsten udygtig til at sige et Ord, gik Rasch hjem 1759 og overlod Missionen til Kateket Grønbech, som hele Tiden var vedblevet at oversætte Rasch's Prædikener for Grønlænderne, naar denne var rask nok til at holde dem om Søndagen. Grønbech havde alene besørget Morgen- og Aftenbønnerne og sammen med National-Kateketerne undervist 80 Børn; Dygtighed manglede han ikke, men han synes desværre under Racsh's daarlige Tilsyn at være bleven kjed af Missionen og søgte derfor meget ivrig at komme til Godthaab for at træde i Handelens Tjeneste, hvorom han tidligere havde henvendt sig til Kjøbmand Dalager dersteds [1]. Han blev dog, hvor han var, og hans Tjeneste behøvedes ogsaa haardt; thi det varede hele 2 Aar, før en ny Missionær kom til Frederikshaab [2].

---

§ 25.

Missionen paa Godthaab. Brun 1752—60, hans Sammenstød med B. Laersen og Dalager. Laersen forflyttes 1757; Forholdet til Dalager bedrer sig.

Efter Drachardts Bortreise fra Godthaab besørgedes Missionen i et Aar af hans gode Ven og Trosfælle, Kateket Bertel Laersen, og den blev af ham ledet ganske i samme Aand [3]. Det var derfor ikke nogen let Gjerning,

---

[1]) Brev fra Dalager af $^{6}/_{8}$ 58.

[2]) Brev fra Grønbech af $^{7}/_{5}$ 59. Miss. Coll.s Protokol S. 393 og 409.

[3]) Det maa være til dette Aar og Laersens senere Virksomhed som Kateket, der sigtes, naar det i „Uebersicht der Missions Geschichte der evang. Brüder 1ste Abth. S. 80 hedder', at Drachardt og hans nærmeste Efterfølgere ved Godthaabs Mis-

Rasmus Brun[1]) paatog sig, da han 1752 kom som Missionær dertil, og han klagede stærkt over den store Forvirring, der var i hans Menigheds religiøse Begreber. Læren om den treenige Gud kjendte de ikke ordentlig, men Jesus kaldte de baade for Faderen og Skaberen; Drachardt havde efter Herrnhuternes sædvanlige Læremaade ikke lagt nogen Vægt derpaa. De var ikke bleven undervist efter nogen bestemt Plan, Luthers Katekismus og Saliggjørelsens Orden kjendte de kun lidt til; de brugte alene herrnhutiske Psalmer, som de endda intet forstod af, og de af Hans Egede oversatte Bønner var de helt ubekjendte med; der var blevet forlangt af dem, at de skulde bede frit ud af Hjertet. Det var derfor næppe med Urette, at Hans Egede klagede til Missions-Collegiet over den Confusion, Missionen ved Godthaab var bragt i, „saa i Steden for enfoldige og rene Fundamenter i Christendoms Lærdom føres de hen til forblommede og visse for dem ubegribelige Talemaader, hvorudi hele Herrnhutternes Theologi bestaaer. — Gud i Naade see til at forhindre, at ikke denne fordærvelige Klinte skal rent overgroe og ganske kvæle det rene Ords Sæd, som ellers bliver udsaaet blandt de fattige og ênfoldige Mennesker.“ Herrnhuterne var vedbleven ogsaa efter Drachardts Bortgang at døbe grønlandske Katekumener ved den danske Mission og indlemme dem i deres Menighed, og de var meget ivrige for at vinde Brun for deres Anskuelser, i hvilken Anledning ogsaa Drachardt tilskrev ham med Formaning om at være Brødrene hørig og lydig. Det lykkedes dog ikke, Brun blev ved sin Kirkes Lære[2]).

---

sion arbeidede i Brødrenes Aand — thi om de danske Missionærer, som afløste Drachardt, kan det, som det vil fremgaa af det følgende, ingenlunde siges.

[1]) Han lovede Miss. Coll. ved et Brev af $^{16}/_{8}$ 1752 trods alle Besværligheder at blive i Grønl., saa længe hans Helbred paa nogen Maade tillod det, i det mindste længere end andre Missionærer.

[2]) Brev fra Brun af $^{24}/_{7}$ 52 og fra Egede, dateret Stubbekjøbing $^{3}/_{1}$ 53.

Medens den danske Menighed 1743 havde udgjort 118, Døbte og Katekumener tilsammen, var den nu sunken ned til 96, hvori dog ikke alene Drachardts Ligegyldighed og Brødrenes Lyst til at hverve sig Menighed var Skyld, men ogsaa disses bedre Forsamlingshuse og øvrige Indretninger; paa Colonien forbød nemlig Kjøbmanden at bruge Kirkestuen til andet end Gudstjeneste for de Danske, i den maatte Grønlænderne ikke undervises eller komme til Prædiken, og Missionærens og Kateketens Værelser var for smaa til dette Øiemed[1]. Ogsaa det var trangt for en ivrig Missionær ikke at finde Imødekommenhed fra Handelens Side under de i Forveien meget besværlige Forhold; men værst var det dog, at Bertel Laersen stillede sig ligefrem fjendtlig overfor Brun og i sine Indberetninger til Missions-Collegiet ikke kunde blive træt af at nedsætte ham for Uduelighed i Sproget, aandløse Prædikener og uforstandig Opførsel[2]. Naturligvis var Brun fra Begyndelsen ikke øvet i at tale Grønlandsk, og han beklagede sig selv derover[3]; men han kastede sig over Sproget med en mageløs Flid og Ihærdighed og kom efter et Aars Forløb saa vidt, at han baade prædikede og katekiserede med Lethed paa Grønlandsk. I sit eget lille Kammer underviste han 12 Børn og havde „med Flid exerceret dem i det danske Sprog", hvilket han vilde lægge til Grund for Latin, som han senere agtede at lære dem, for at de mulig i

---

[1]) Bruns nys nævnte Skrivelse. Kirkestuen indrømmedes ham dog senere, og et nyt Forsamlings- og Skolehus paabegyndtes 1753, men Opførelsen deraf trak i Langdrag, saa det først fuldførtes 1756. Se Handels-Compagniets Direktions Protokol 1747-56. S. 299. Lorck B. I. S. 63.

[2]) Se f. Ex. hans Brev af $^{13}/_{8}$ 55.

[3]) I et Brev til Finckenhagen skriver han herom: „Jeg blev herover saa angst og bekymret, at jeg ikke vidste, hvortil jeg skulde resolvere; thi hvad er en Hund, som ikke kan gjø, en Hane, som ikke galer, og en Lærer iblandt Hedningerne, som ikke kan tale." Brev af $^{24}/_{7}$ 53.

Tiden kunde blive Missionærer. Det var en Misforstaaelse af ham, det kan man let indse, han burde heller nøiedes med at stræbe efter at gjøre dem til christne og tænksomme Mennesker, der tillige forstod deres Landsmænds Haandtering; men det vidner dog om hans Lyst til at gjøre noget for Missionen og bringe Sagen videre. B. Laersen og Kateket Poul underviste hver 11 Børn, saaledes maatte de dele dem af Mangel paa et større Rum, og de skiftedes alle 3 til at forrette de daglige Aften- og Morgen-Bønner med Menigheden, skjøndt Brun i lang Tid kun sjeldent anvendte Laersen hertil, muligvis for at undgaa hans hernhutiske Lærdom.

Brun var ogsaa ivrig for at komme rundt til dem, som ikke boede ved Colonien; men han kunde af flere Grunde ikke aflægge Missionsbesøg sammen med Handelens Folk paa de aarlige Togter, saaledes som Missions-Collegiets Bestemmelse egentlig var. Dels kunde han ikke være saa længe fra sin Menighed, som en saadan Tour varede, og dels kunde Grønlænderne ikke samle deres Tanker paa Christendommen, medens de handlede; i den Tid var de optaget af ganske andre Interesser. Mod Herrnhuterne traadte han meget varsomt op, indlod sig ikke paa Religions-Stridigheder med dem og lod sig ikke mærke overfor Grønlænderne med, at der var Forskjel i Læren, for ikke at skade Missionen; men til Missions-Collegiet talte han frit om deres uluthterske Lærdom og de uforstaaelige Bønner og Psalmer, de lærte deres Menighed; vilde det give ham Lov til at examinere deres Grønlændere, skulde deres slette Undervisning nok blive klar. Man sér, han havde nok Lyst til at faa Haand i Hanke med dem og komme til at indtage en Stilling som en Slags Tilsynsmand, Visitator, men Missions-Collegiet kunde ikke indlade sig derpaa [1]. B. Laersen modtog Tilhold fra Collegiet om at rette sig efter Missionæren og udføre den Gjerning, han satte ham til, og Forholdet blev

[1]) Indberetn. til Miss. Coll. af $^{24}/_{7}$ 53.

derved i ethvert Fald i det Ydre bedre for en Stund; Brun underviste ham i Latin, da han tænkte paa med Tiden at kunne blive Missionær[1]). Han vedblev at holde Menigheden samlet ved Colonien, som Drachardt havde begyndt med, men indsaa' godt Farerne ved den stærke Tilstrømning til et Sted, hvor der ikke var Føde for saa mange; han havde gjerne raadet Bod derpaa, hvis han havde haft paalidelige Kateketer til at bo hos dem paa Udstederne, men de 2, han havde, kunde ikke undværes ved Colonien, og lod han Grønlænderne bo paa de sædvanlige Steder, lokkede Herrnhuterne og deres Døbte dem til sig[2]). Det var ikke nemt under de givne Forhold at træffe det rette.

En Smitsot bortrev 1753 en stor Del af Grønlænderne ved Colonien og hærgede ogsaa de nordligere Colonier; Læge havde Handels-Collegiet naturligviis ikke Raad til at holde deroppe[3]). Dog var Menigheden 1754 vokset til 163, medens Brødremenigheden var 300; de sidste havde, som før berørt, den store Fordel at have gode Bygninger, store Baade og paalidelige europæiske Folk, som forestod Indsamlingen af Drivtømmer, skar Tørv og anførte Grønlænderne ved alt Arbeide; derved fik de Orden paa deres Sager og kunde benytte Landets Hjælpekilder. Men naar Brun eller de andre Missionærer vilde gjøre noget lignende, mødtes de altid af den Vanskelighed at mangle Baade og Mandskab, eftersom Handelens Folk ikke vilde hjælpe dem; selv kunde de ikke bekoste det og havde ikke Tid til baade at passe Missionen og lede Grønlændernes Arbeide[4]). Henvendte Brun eller en anden Missionær sig til Kjøbmændene herom eller for at faa en døbt Grønlænder, som havde forladt Kone og Børn, til at vende tilbage eller i det mindste bidrage til deres Underhold, blev han afvist med det Svar, at det var Sager, som ikke vedkom Missionen.

---

[1]) Brev fra Laersen af $^{20}/_{7}$ 53. [2]) Brev fra Egede af $^{26}/_{12}$ 53. [3]) Lorck B. I. S. 63. [4]) Breve fra Brun af $^{29}/_{6}$ og $^{3}/_{7}$ 54.

Colonisternes Opførsel klagedes der vedblivende over, og den blev ikke bedre, efterat Lars Dalager i 1754 blev ansat som Kjøbmand ved Godthaab. Hans tidligere Virksomhed i Grønland og hans Indflydelse under Opholdet i Kjøbenhavn 1748—50 hos Hand. Comp. og Miss. Coll. har der allerede været Leilighed til at omtale; han vendte nu tilbage til Landet med det Forsæt at ville blive der bestandig og at ægte en Grønlænderinde [1]). Han sluttede sig meget nøie til B. Laersen — de havde fælles Sympathi for Herrnhuterne — som derved bestyrkedes i sin Modstand mod Brun og nu fik nyt Mod til høit og lydeligt baade i Landet selv og i sine Indberetninger at give sin Misfornøielse tilkjende, og det varede ikke mere end 2 Maaneder efter Ankomsten til Landet, inden Dalager selv indgav et Klageskrift over Brun til Missions-Collegiet. Saa hurtig var han kommen paa det rene med Præstens hele Virksomhed: Brun var herskesyg og egenraadig, drev Snighandel, holdt uforstaaelige Prædikener og var til stor Skade for Missionen; den eneste, der duede, var Laersen, og til ham eller Herrnhuterne burde Missionen ved Godthaab overlades. Rigtignok fremførte han ingen Beviser for sine Beskyldninger og maatte indrømme Brun, at han særlig hurtig var bleven hjemme i Sproget; men med den ham egne Dristighed og Lidenskabelighed udtalte han sin Fordømmelse over Brun og hele den danske Mission — undtagen B. Laersen. Herrnhuternes Mission derimod var fortræffelig, og deres Grønlænderes Tilstand udmærket, fordi de forstod at lede dem og holde dem i Orden,

---

[1]) Han skriver til Miss. Coll.: „For nu ret at udrydde al tom Begjærlighed og Forfængelighed og tillige at gjøre mig ret stinkende for min gamle Moder og øvrige Venner, der ellers ventelig vilde plage mig endnu med nye Paamindelser om mit Fædreland, saa har jeg besluttet at indlade mig i Ægteskab med et grønlandsk Fruentimmer, hvortil jeg udbeder mig Miss. Coll.s Tilladelse; iligemaade at Præsten ved Godthaab derom maatte vorde erindret, paa det jeg ikke skulde faa altfor mange Fortrædeligheder med ham om Copulationen.“ Se Dalager Brev af 1/8 54.

hvorimod Tilstanden mellem Coloniens Grønlændere var ynkelig, for hvilket Brun naturligvis bar Skylden [1]). Han indsaa' slet ikke, at Skylden laa hos Handelens Betjente, der aabenbart var dem, der skulde tage sig af den verdslige Side ved Grønlændernes Levevis, opmuntre og lede dem til deres Fangst, bygge Provianthuse for dem, som Brødremenigheden gjorde osv., medens Missionærerne var der for at varetage deres aandelige Tarv. Missionærerne havde ikke Penge til at bygge Oplagshuse og kjøbe Baade og Fangstredskaber for til Grønlænderne, det maatte blive Handels-Compagniets Sag; men naar de undertiden vilde udføre noget paa det økonomiske Omraade for deres Menighed og anmodede Handelens Folk om Hjælp, saa afvistes de bestandig, fordi de blandede sig ind i Sager, som ikke kom dem ved. — Der sagdes ogsaa, at det var Missionærerne, der vænnede Folket af med Landets Kost ved at give det europæisk allerede fra Barn af; men man glemte helt, hvor forsvindende det lille Antal af Skolebørn, Syge, Fattige og Forladte, var, som Missionærernes Midler tillod dem at hjælpe, i Sammenligning med de mange, som Handelens Folk benyttede i deres Tjeneste ved hver Coloni, og væsentlig lønnede med europæisk Kost. Ikke de Overordnede alene, men hver Matros var saa rigelig aflagt, at han kunde holde flere Grønlændere til sin Opvartning, og mellem disse var der baade voksne Mænd og dygtige Fangere. Skal nogen bære Skylden for, at Grønlænderne blev afvant med deres oprindelige Erhvervsmaade og Kost, saa er det ikke de faa og slet lønnede Missionærer og Kateketer, men Handelens talrige og godt lønnede Folk [2]). Men det var Dalagers Maade, ligesom mange seneres, at vælte Skylden for alt, hvad der blev syndet i Grønland, over paa Missionen uden at tænke paa, hvor

---

[1]) Brev fra Dalager, dat. Godthaab $^{28}/_{7}$ 54.

[2]) Se f. Ex. Missionær Thranes Brev til Finckenhagen, dat. Jakobshavn d. $^{20}/_{6}$ 56 og Missionær Thorhallesens Indberetning for 1769.

lammet og stækket i sin Virksomhed den var af Handelen, og hvilke Forpligtelser de selv havde mod Folket. Det var efter Dalagers Mening fortræffeligt med de mange Grønlændere, der var trukket sammen ved Ny-Herrnhut: Søen var rig nok til at underholde mange flere, og det maatte jo desuden staa Grønlænderne frit for at bo, hvor de vilde; derimod var det samme Forhold forkasteligt ved den danske Mission, fordi Missionæren ikke her havde Evne til at holde dem i samme Orden og lede deres Foretagender paa lignende Maade[1]).

Man kan af Dalagers Udtalelse til Missions-Collegiet slutte, hvor pinlig og vanskelig Bruns Stilling har været, og hvor meget han er bleven hæmmet i sin Virksomhed, som han — med al sin Skrøbelighed — dog varetog med sjelden Samvittighedsfuldhed og Iver. Med Oversættelsesarbeider gjorde han sig ogsaa megen Flid, han udarbeidede flere Breve af det Nye Testamente, adskillige Psalmer og en Katekismus, som han sendte hjem til Poul Egedes Gjennemsyn; de vidnede om stor Flid, men Brun gik noget for rask frem med at danne nye Ord, naar han ikke fandt fuldstændig adækvate Betegnelser i det grønlandske Sprog. National-Kateketen Poul brugte han især til at gaa omkring hos Grønlænderne i deres Huse for at undervise dem og formane dem til et gudeligt Liv; B. Laersen og han varetog saa den øvrige Gjerning. Med den sidste havde han nu igjen jævnlige Sammenstød og suspenderede ham endog en Tid fra hans Embede; har Brun end ved stadige Drillerier ladet sig forlede til en for ilter Optræden, saa kan man ikke andet end yde ham den største Anerkjendelse for hans Indberetninger til Missions-Collegiet, som altid var skrevet rolig og uden Spor af Bitterhed overfor Laersen og Dalager; de omtales for det meste venligt[2]) Derimod vedblev deres Breve at være fulde af Vrede og Galde mod ham, medens de

---

[1]) Se Dalagers ovennævnte Skrivelse.
[2]) Brev fra Brun $^{12}/_{8}$ 55.

gjensidig roste hinandens Fortræffelighed og Fortjenester af Missionen. Deres Plan var, at de 2 skulde overtage den ved Godthaab; Dalager var kjed og træt af Handelen og vilde gjerne træde i Missions-Collegiets Tjeneste; han havde efter sit eget Sigende prædiket med stor Frugt paa Logen i Fiskefjorden, som var bleven anlagt 1754 af Assistent A. Olsen[1]). Men det blev der dog ikke noget af. Missions-Collegiet havde Tillid til Brun, han blev uanfægtet i sin Stilling og modtog opmuntrende og trøstende Breve fra det; en upartisk Dommer synes han at have haft i Collegiets mangeaarige Sekretair, alle Missions-Betjentes Fortrolige og Ven, Finckenhagen.

B. Laersens Lyst til Studeringer forsvandt, det faldt ham for svært i hans fremrykkede Alder, og han anvendte derfor sin Tid til nyttige Oversættelser, hvori han virkelig besad fremragende Dygtighed. — Han blev 1757 forflyttet til den 2 Aar tidligere anlagte Coloni Sukkertoppen, hvorved de daglige Rivninger blev undgaaet, og Missions-Collegiet haabede, at Laersens Forhold til Herrnhuterne skulde ophøre. Det vil dog senere blive omtalt, at man i denne Henseende skuffede sig[2]).

Brun beholdt saa Kateket Poul til Medhjælper, men han kunde ikke forsage sine grønlandske Tilbøieligheder til om Sommeren at drage paa Jagt med sine Landsmænd, medens han derimod nok om Vinteren kunde undervise Børnene; et Par unge National-Kateketer havde Brun i Huset og underviste, men bad dog om en ordineret Medhjælper, som med Tiden kunde afløse ham.

Forholdet til Dalager bedredes lidt efter lidt, efterat Missions-Collegiet havde vist ham alvorlig til Rette for

---

[1]) Breve fra Laersen af $^{13}/_{8}$ 55 og fra Dalager af $^{13}/_{8}$ og $^{17}/_{9}$ 55 til Finckenhagen.

[2]) Breve fra Brun $^{16}/_{8}$ og $^{28}/_{8}$ 56 og $^{12}/_{7}$ 57 og fra Dalager af $^{1}/_{8}$ og $^{1}/_{9}$ 56.

[3]) Han var en af de faa, som var bleven tilbage efter den store Koppeepidemi 1734. Se Glahn, Anmærkninger om Cranz. S. 32.

hans Indblanding i Missionen og for hans haarde Dom om Brun, og mere end i én Henseende gavnede hans Beilen til Collegiets Gunst Missionen, idet han nemlig i disse Aar lod Kirkestuen reparere, skaffede Brændsel til Skolen og hjalp Grønlænderne med Føde, naar de var i Nød. Han begyndte virkelig alvorlig at tage sig af Menighedens ydre Forhold, hjalp den med at samle ind og gjemme hen til Vinteren, opmuntrede den til Flid og Dygtighed og indskrænkede betydelig deres Antal, som trængte til Hjælp af Europæerne. Det paaskjønnede Brun meget og roste ham derfor ligesom ogsaa for, at han hjalp med at undervise Drengene i Skrivning; samtidig blev Dalagers Breve til Missions-Collegiet om Brun anerkjendende og venlige, især roste han enkelte af hans Oversættelser som fortrinlige. Bertel Laersens Fjernelse havde aabenbart den heldigste Indflydelse paa deres gjensidige Forhold[1]). Dalagers Syn paa Forholdene ændredes i den Grad, at han i 1758 skrev til Collegiet: „Siden Handels-Betjentene veed, de ingen Promotion har at vente, saa traktere de Missionæren og Missionen med Latter og Foragt, besynderlig siden de ere overbevist om, at den Lærdom: om (en) Mængde Spæk, Skind og Barder holdes for mest ortodox hos Handels-Compagniet. Hvorved dog de arme Grønlænder saaledes udsuges, at de faa overblevne om en føie Tid maa forsmægte og følgelig den ganske Commercie ruineres, hvilket jeg ved en anden Leilighed agter at bevise. Før hed det nok: Handelen er for at understøtte Missionen og ikke Missionen Handelen, men nu kan man sige, at Missionen er et magtesløst Legeme under Handelen“ [2]). Det er rigtignok en usædvanlig ærlig og oprigtig Udtalelse fra en af Handelsbetjentene selv, men frataget de mulig lidt overdrevne Udtryk, stemmede det upaatvivlelig overens med de virkelige Forhold.

---

[1]) Brev fra Dalager af $^{20}/_{7}$ 57 og fra Brun af $^{1}/_{8}$ og $^{3}/_{8}$ 58.
[2]) Brev fra Dalager til Finckenhagen af $^{2}/_{8}$ 58.

Menigheden gik godt frem i Kundskab og Troens Tilegnelse, og Brun havde ikke ringe Hjælp af sine 2 National-Kateketer: Poul, som var bleven stadigere, og Isaak; de hjalp med Undervisningen paa Colonien, medens Grønlænderne var samlet, og om Foraaret drog hver af dem ud med sin Hob Grønlændere til deres Fangstpladser, hvor de saa holdt Morgen- og Aften-Andagt med dem. Der blev i den Tid næsten ingen tilbage ved Colonien, og Brun var da flittig med Oversættelser; men naar hans Helbred tillod det — han var svag de sidste Aar — tog han ud til den adspredte Menighed og blev hos den nogle Dage. Han vedblev at have Grønlænderdrenge, mest Børn af blandede Ægteskaber, hos sig for at oplære dem til Kateketer; men Erfaringen havde lært ham at holde sig til Jorden og ikke mere søge at lære dem Dansk og tænke paa Latin og videre Studier [1].

1759 sendte han sin Familie hjem til Fædrelandet og begav sig selv til Sukkertoppen for at afgaa derfra med Fædrelandets Skib, uagtet der endnu ikke var kommen Tilladelse fra Collegiet til at maatte repatriere; men da Missionær Stage, som, han ventede, skulde komme derned fra Claushavn, udeblev, og B. Laersen heller ikke kunde forlade sin Missionsplads, gik han tilbage til Godthaab [2]. Næste Aar kom hans Afløser, Missionær Gregersen, hvem han efterlod Menigheden i en god Tilstand og gik selv efter en 8aarig Tjenestetid tilbage til Kjøbenhavn, ledsaget af 2 Grønlændere. Missions-Collegiet modtog ham meget naadig, paaskjønnede hans lange og nidkjære Tjeneste og gav ham 200 Rdl. aarlig i Vartpenge, for at han skulde blive i Staden og sammen med Poul Egede arbeide paa Oversættelsen af det Nye Testamente, af hvilket han medbragte én, som han selv havde udarbeidet i Grønland, hvori kun Evangelierne var forbigaaet,

[1]) Se Bruns nys nævnte Breve.
[2]) Brev af $^{30}/_{8}$ 59, dat. Sukkertoppen.

da de jo allerede var udgivet af Poul Egede[1]). Dalager havde modtaget Løfte fra Missions-Collegiet om Anbefaling til et verdsligt Embede i Fædrelandet som Tak for hans Virksomhed for Missionen, men hermed var han ingenlunde fornøiet; han ønskede, at Collegiet vilde formaa Handels-Compagniet til at forpagte ham Godthaabs Coloni, for at han kunde faa Leilighed til at vise, hvorledes den burde „gouverneres". Herpaa vilde Missions-Collegiet dog ikke indlade sig, og han begyndte saa en endnu mere forbitret Kamp mod Missionen, end han tidligere havde gjort; derom skal senere berettes[2]).

§ 26.

Logen Fiskernæs bliver Missionsplads for Brødrene. B. Laersens Virksomhed paa Sukkertoppen.

Omtrent midt imellem Godthaab og Frederikshaab ved Fiskefjorden lod Handels-Compagniet 1754 anlægge en ny Loge, kaldet Fiskernæs; der skulde foreløbig ingen Missionær være, men Præsten ved Frederikshaab skulde tage sig af de derboende Danske. Rigtignok var Veien lettere til Godthaab, men den derværende Missionærs Virksomhed var stor nok i Forveien, derfor blev det ordnet saaledes. De første Colonister søgte dog i Begyndelsen Gudstjeneste og Communion ved Godthaab, naar Leilighed gaves, senere hen vekselvis ved de to Colonier; men det var altid forbundet med store Vanskeligheder. Missionærerne havde ikke selv Tid og Leilighed til at komme dertil, og de havde ikke saa megen Medhjælp, at de kunde undvære en Kateket, som kunde bo der; Missions-Collegiet rørte sig ikke i den Anledning[3]). Derimod havde Herrnhuterne straks deres Øine rettet paa dette Punkt; de forespurgte i 1755 hos Handels-Compagniets

[1]) Miss. Coll. Protokol. S. 405-7.
[2]) Brev fra Dalager af $^{31}/_{7}$ 59.
[3]) Ny kgl. Manuscriptsamling 1296.

Præsident, Grev Berckentin, om Compagniet ikke ønskede, at de skulde anlægge en Coloni der til Gavn for Handelen; men da de ikke modtog noget fyldestgjørende Svar herpaa, fulgte de — efter Cranz's Fremstilling — de derboende Grønlænderes og Handelsbetjentenes indstændige Opfordringer og nedsatte sig 1758 en halv Mil fra Fiskernæs paa et Sted, som de kaldte Lichtenfels[1]). Da Dalager paa Godthaab, som altid havde været deres Ven og Beundrer, havde Overtilsynet med den nye Loge, er det jo nok muligt, at han virkelig har opfordret dem til at komme dertil; i ethvert Tilfælde saa' han det gjerne. Han meldte deres Ankomst samme Aar til Missions-Collegiet og bad for dem om Lov til, at de maatte prædike, idet han tilføiede, at de var Landet og Handelen til stor Gavn ved den betydelige Mængde Spæk, de fik deres Grønlændere til at indsamle[2]). Da de nu engang var der, og Missions-Collegiet vidste, at det ikke vilde kunne hjælpe at forbyde dem at prædike, foretoges der heller ikke noget imod dem; kun bestemtes det, at hvis de vilde udbrede sig videre til Steder, hvor der var danske Missionærer, skulde de i alt rette sig efter den lutherske Kirkes Lære[3]).

Herrnhuterne blev altsaa uanfægtet af de høiere Autoriteter paa den Plads, de havde valgt, og blev varmt beskyttet af Stedets øverste Autoritet, Kjøbmanden paa Godthaab; de kunde indrette sig ganske efter Ønske og samlede en Mængde Grønlændere sammen fra Kysterne, især Sønderlændinge, som alle drev Fangsten paa den smalle Fjord. Ved deres gode Husholdning og nøie Opsigt med deres Menighed lykkedes det dem virkelig at

[1]) Se ogsaa „Uebersicht der Miss. Gesch. d. evang. Brüder. 1ste Abth. S. 81-82. Det var Matthæus Stach, Brødrene Peter og Jens Haven og 4 Familier fra Ny Herrnhut, som anlagde den nye Missionsplads.

[2]) Cranz B. IX. S. 870-82 og Brev fra Dalager af $^{6}/_{8}$ 58.

[3]) Miss. Coll.s Protokol. S. 394.

slaa sig godt igjennem, uagtet Stedet laa daarligt til at ernære saa mange; de kunde aflevere ikke lidt til Handelen og havde endda det nødvendigste til om Vinteren. Men det var besværligt for Grønlænderne her ligesom ved Ny Herrnhut, at de for at komme ud paa det aabne Hav maatte gjøre lange Vinterreiser, ligge ude og udstaa meget Ondt; det udmattede dem og bragte dem Sting og andre Sygdomme, som forkortede deres Levetid. — Men alligevel: Orden var der, og Nød led de ikke, Brødrene viste sig her som ved Ny Herrnhut som praktiske og dygtige Ledere [1]. Da den danske Mission intet gjorde for at skaffe Fiskernæs en Missionsbetjent, var det naturligt, at Colonisterne søgte Kirke hos Brødrene, som modtog dem med aabne Arme og døbte deres Børn, naar det ønskedes.

Der var 1755 bleven anlagt en ny Coloni, som kaldtes Sukkertoppen, omtrent 30 Mil nord for Godthaab; det varede 2 Aar, inden nogen Missionsbetjent sendtes dertil, idet nemlig Kateket Bertel Laersen 1757 beordredes derop fra Godthaab. Da han var gift med en Grønlænderinde, var hans Forhold til Folket meget intimt; han ledsagedes til Sukkertoppen foruden af sin egen ogsaa af flere grønlandske Familier, som kunde afgive en fast Stamme til den nye Menighed [2]. Han skulde paa Helligdagene oplæse for Colonisterne en opbyggelig Forklaring over Dagens Evangelium af en ham tilsendt Bog; men da han ansøgte Missions-Collegiet om Lov til undertiden at holde en af ham selv udarbeidet Tale, tillodes det ham ogsaa, og han udførte det med Dygtighed og til Folkenes Tilfredshed [3]. Grønlænderne var han især henvist til og arbeidede med stor Iver og Nidkjærhed iblandt dem, men hans Paavirkning af Brødremenigheden traadte herved stærkt frem; sine 2 Sønner, Josef og Bertel, som før var bleven undervist af Missionær Brun, oplærte han nu selv og brugte dem til at læse med Børnene i

---

1) Ny kgl. Manuscriptsaml. 1296. 2) Sammesteds.
3) Breve fra B. Laersen af $^{30}/_{7}$ og $^{1}/_{8}$ 57; $^{10}/_{7}$ og $^{12}/_{7}$ 58.

Skolen for derved at uddanne dem til National-Kateketer. Men hans Virksomhed hæmmedes meget ved, at han kun maatte hjemmedøbe syge Børn, hvilken Handling saa Missionæren senere skulde bekræfte, men ellers ikke foretage nogen ministeriel Akt; de skulde udföres af Missionæren ved Godthaab, som havde Tilsyn med Laersen og hvert Aar skulde tage til Sukkertoppen paa Visitats. Det kunde kun ske om Sommeren, men saa var Grønlænderne netop adspredt og havde mindst Tanke for Religionen, hvorimod Vinteren var den bedste og roligste Tid for Missionsarbeidet[1]). Desuden var Veien dertil baade lang og besværlig for Missionæren, saa der kunde gaa flere Aar hen, uden at han kom der, da tilmed Bruns Helbred var svagt i Slutningen af hans Ophold i Landet; paa den Maade var Menigheden afskaaret fra Daab, Nadver og Ægtevielse, med mindre de Paagjældende vilde tage til Godthaab. Naar det nu var gamle, syge eller bortreisende Grønlændere, der forlangte Daaben, var det haardt at maatte nægte dem den, ligesom naar der var nogen af Katekumenerne eller de døbte, der begjærede christelig Vielse; efter grønlandsk Skik følger Ægteskabet straks efter Forlovelsen, hvis man kan tale om nogen saadan, og taaler ingen Opsættelse[2]).

Derfor henledede Laersen med god Grund Missions-Collegiets Opmærksomhed paa, at der helst maatte bo en Missionær paa Sukkertoppen; men det varede dog lige til 1764, inden det blev til noget. Grønlænderne viste sig meget venlige mod Laersen og vilde gjerne tage mod hans Forkyndelse; der var mellem dem en Kone, som var døbt af Hans Egede, hun var den eneste christne Grønlænderinde paa Stedet, da L. kom dertil, naar Kjøbmandens Familie undtages[3]). Det blev ham ligesom alle andre Missionærer og Kateketer gjentagende Gange paalagt at

---

[1]) Se hans 2 nys nævnte Breve fra 1758.
[2]) Ny kgl. Manuscriptsaml. 1296.
[3]) Se Laersens Breve fra 1757.

anføre Grønlænderne til Arbeidsomhed, hvilket han ogsaa lovede og vilde deri tage Herrnhuterne til Exempel; men han havde vist intet kunnet udrette, hvis ikke Kjøbmanden, Hans Olsen, havde stillet sig saa venlig til Missionen, som han gjorde. Da flere af Colonisterne efter Sædvane forargede Menigheden ved Slagsmaal, Trætter og uterligt Levnet, fik Laersen Kjøbmanden til at hjemsende de værste; denne hjalp Grønlænderne med Gjemmesteder til deres Proviant, opmuntrede dem til Flid og Sparsommelighed og foregik dem med et godt Exempel ved altid at bivaane Gudstjenesten og hindre Colonisterne i Usømmeligheder [1]). Laersen vedblev sine Oversættelser af forskjellige Bøger i det Nye Testamente, for hvilke han rostes af Collegiet, derimod hverken fik eller fortjente han Ros for de hadske Breve, han vedblev at sende om Missionær Brun. Det kommer frem ved mere end én Leilighed, at var der noget ufordelagtigt at sige om de danske Missionærer, saa var han den første til at meddele det, og altid paa en skaanselløs, næsten skadefro Maade [2]). Ligesom han fulgte Herrnhuternes Exempel i sin Undervisnings- og Prædikemaade, gjorde han det ogsaa ved at drage saa mange Grønlændere sammen til Colonien, som det var ham muligt, for at faa en samlet Menighed.

---

§ 27.

Blochs og Peder Egedes Virksomhed paa Christianshaab, Claushavn og Jakobshavn; deres Indberetninger til Hjemmet fremkalder nye Forhandlinger mellem Miss. Coll. og Hand. Comp. Bloch gaar til Danmark 1754, Egede 1756. Lassens 1aarige Ophold ved Jakobshavn. Thranes Virksomhed, han afliver sig selv. Borch, Stage og Chr. Fabricius.

I Discobugten havde Missionær N. B. Bloch arbeidet siden 1747. Hans Nidkjærhed for Missionen, der havde ført ham for vidt i hans Kamp med Sewerin om at faa

---

1) Laersens Breve fra 1758. 2) Sammes fra 1757.

denne til at opføre taalelige Bygninger ved Jakobshavn, blev ikke svækket i Aarenes Løb, men førte ham, efterat Sewerins Octroy var ophørt, ikke mere saa yderlig. Han blev en usædvanlig dygtig Missionær, der udrettede betydelig og viste sig sine nære Frænder, Egederne, værdig. Han synes at have været stærkt paavirket af Pietismen, og han saa' med Venlighed paa Brødrenes Mission i Ny Herrnhut, hvilket fremgaar af et Brev, som han 1750 skrev til M. Stach. Denne Mand havde han 1742 truffet i Kbhvn og følt sig meget tiltalt af; han skrev ham til for at give ham Fortegnelse over og Veiledning om nogle af Chrhaabs Menighed, som agtede at besøge Brødrene i Ny Herrnhut, hvor de havde Slægtninge[1]). Efter Wellings Bortgang var han ene ved Missionen fra 1748—1749, da hans Fætter Peder Egede kom op som beskikket Missionær ved Jakobshavn; men denne havde dog i flere Aar stadigt Ophold hos Bloch paa Christianshaab, eftersom der ikke endnu var blevet sørget for et ordentlig Opholdssted for ham paa Jakobshavn. Missions-Collegiet sendte 1751 fire Waysenhus-Drenge over til Bloch, som var bestemt til Kateketer, de undervistes i Grønlandsk af ham og den dygtige Kateket Jens Pedersen; men den ene døde Vinteren efter sin Ankomst, og den anden maatte sendes hjem allerede Aaret efter, da Bloch ansaa' ham for aldeles udygtig til Gjerningen, dels af Mangel paa Begreb, og dels fordi han ikke selv vilde arbeide mod Skjørbug, som han angrebes af. De to andre, Chr. Fr. Andreas Wulf og Jacob Poulsen, gjorde derimod gode Fremskridt, og Bloch var i alle Retninger vel fornøiet med dem[2]).

Welling havde efterladt en Menighed paa omtrent 30 Døbte og 100 Katekumener, som var saa vel oplært og viste en saa gudfrygtig Vandel, at de for den Sags

---

[1]) Af Brevet findes et Uddrag i Bilagene Nr. 15.

[2]) Brev fra Kateket Jens Pedersen af $^5/_8$, fra Wulf af $^{10}/_8$ og fra Missionær Bloch af $^{11}/_8$ 52.

Skyld godt kunde modtage Daaben. Men Bloch tøvede dog dermed, fordi kun faa af dem boede ved Christianshaab, hvor Fangsten var mindre god, men levede blandt deres hedenske Landsmænd nord for Colonien; de faa, som var der, vilde flytte bort i den nærmeste Fremtid. Da han indsaa' at dette hindrede Missionen, bad han Missions-Collegiet, om han maatte flytte 4 Mil mod Nord til Claushavn, hvor Fangsten var bedre, og hvor han haabede at samle mange til Stadighed. Det tilstodes ham for saa vidt, at et lille Hus oversendtes og opsattes i 1752 paa det af ham angivne Sted, uden at dog derfor Christianshaab maatte opgives som Missionsplads. — Missionærerne havde, medens de var 2, skiftedes til at bo blandt disse Grønlændere 4—6 Uger ad Gangen i en Hytte, som var bygget paa Grønlandsk af Tørv og Sten og blev oplyst og varmet ved en Lampe ligesom Grønlændernes; saalænge der kun var 1 Missionær paa Christianshaab, havde han og Kateketen skiftevis opholdt sig hos dem. Der var saaledes anvendt megen Flid og Omhyggelighed paa dem, og Bloch ventede sig det bedste af dem; men uheldigvis udbrød der netop under Flytningen en heftig epidemisk Sygdom blandt Grønlænderne, som bortrev mange, og de fleste efterlevende maatte følge Forældre og Slægt andetsteds hen, hvor de trode sig sikre. Men hos de Syge og Døende, som Missionærerne kunde være hos, glædede de sig over en mere end almindelig Taalmodighed og Frimodighed i Døden og over at høre dem udtale et levende Haab og en hjertelig Tillid til Christi Fortjeneste, ved hvilken de haabede at gaa ind til Salighed og Herlighed. Ja endog mange Udøbte, om hvem man ikke trode, at de i Hjertet var overbevist om Christendommen, talte dog i deres Dødsstund om, hvad de havde hørt, og raadede Venner og Børn at tage imod Evangeliet og lade sig døbe.

Det saa' sort ud for den unge Missionsplads, man havde ventet sig saa meget af, men som nu var bleven næsten ganske tom for Folk; dog Bloch og hans Medar-

beidere, Kateket Jens Pedersen og de 2 unge Mænd fra Waysenhuset, Wulf og Poulsen, holdt Modet oppe og opsøgte de Grønlændere, de kunde naa til. Allerede om Efteraaret vendte adskillige af de bortdragne tilbage, flere nye kom til og bosatte sig ogsaa ved Claushavn, og i Vinteren 1752—53 kunde Bloch allerede døbe 34[1]). Wulf og Poulsen skiftedes til at opholde sig hos de fjernere boende for at lære de Unge Bogstaverne og at læse i Bog, hvortil de havde megen Lyst; ved samme Leilighed vænnede de sig selv til grønlandsk Levevis og lærte Sproget ved den stadige Omgang udelukkende med Grønlændere[2]). Bloch og Jens Pedersen var den meste Tid paa Colonien selv, besøgte af og til Christianshaab, som næsten alle Grønlænderne syntes at have forladt, og arbeidede i det hele med stor Kjærlighed og Dygtighed, hvorover den gamle Hans Egede udtalte sin Glæde til Missions-Collegiet i en Skrivelse af $^{26}/_{12}$ 1753. Hver Dag underviste Bloch sin Menighed og gik rask frem med Daaben, som han før havde været langsom til at meddele; det kom her ret klart frem, hvor fordelagtigt det var for Missionen, naar Præsten valgte sit Opholdssted paa en for Grønlænderne heldig Fangstplads, medens Beliggenheden af de fleste Colonier var valgt efter Europæernes, ikke efter Folkets Tarv. Desuden var der den store Fordel for Missionen paa Claushavn, at Grønlænderne ikke forargedes og lærte Ugudelighed af de mange Colonister, som ellers var samlet paa Missionspladserne; det indrettedes kun som en lille Handelsløge, hvor en Assistent med nogle faa Folk havde Bolig, og saaledes vedblev det at være[3]).

Sin Fritid anvendte Bloch paa Oversættelsen af Bøger i det Nye Testamente og af en Prædikensamling, som han udarbeidede efter nogle af Datidens berømte Prædi-

---

1) Lorck B. I. S. 67-73. 2) Brev fra Wulf af $^{26}/_{7}$ 53.

3) Lorck B. I. S. 79. Rink: Grønld., geograf. og statistisk beskrevet, 2den Del. S. 115.

kanters Taler[1]); han mente, den vilde være til god Nytte for Missionærer, som var uøvede i Sproget. Dog erklærede Poul Egede, der fik den til Gjennemsyn, at Talerne maatte lempes noget mere efter Grønlændernes Fatteevne[2]). — Bloch's Helbred var begyndt at lide under det strænge Klima, og Pladsen til Boligen paa Claushavn var maaske ikke valgt saa heldig, som den kunde være; der var voldsom Blæst, og om Vinteren fygede Sneen saadan sammen, at den gik langt over Taget; kun med den største Møie lykkedes det Beboerne at grave sig ud. Derved blev Huset stærkt medtaget og trængte til Fornyelse, men med den Slags Ting forhastede Handels-Compagniet sig ikke[3]).

Samtidig forestod Peder Egede Missionen ved Jakobshavn; i Begyndelsen havde han som nys berørt fast Bolig paa Christianshaab, men tog saa ofte som mulig over til sin egentlige Menighed, naar den var samlet om Efteraaret og Vinteren; undertiden var han hos dem 4 Maaneder itræk og arbeidede i enhver Henseende med Flid og Iver, saavidt hans Helbred tillod ham det. Dette lagde ham især i de første Aar mange Hindringer i Veien; han omtaler saaledes, at han om Vinteren 1751—52 hele 3 Maaneder itræk havde været kontrakt og rent ussel af Skjørbug; først henimod Sommeren blev det bedre. Heller ikke denne Coloni synes at have ligget heldig for Grønlænderne, der boede kun faa ved den, hvorimod de meget talrig havde nedsat sig paa den anden Side af Fjorden, i hvilken der iøvrig var rigelig Fangst. Han foreslog derfor at flytte Missionærens Bolig derover, ligesom det var sket ved Claushavn, hvorved tillige det skadelige Naboskab med Coloniens Folk vilde forebygges, uden at Forsyningen med Proviant blev afskaaret; men Handels-

---

1) F. Ex. Prof. E. Ewald, Pastor Struensee i Halle, Dr. Kluss, afd. Provst Schrader o. fl. 2) Brev fra Bloch af $^{30}/_{7}$ 53.
3) Brev fra Kateket Jens Pedersen af $^{3}/_{8}$ 53.

Compagniet modsatte sig det bestemt. Grunden var simpelt hen den, at det vilde medføre nogle Udgifter i Øieblikket; men Compagniet anførte, at Jordbunden derovre var for simpel til at bygge en Bolig paa. Egede mente rigtignok det modsatte og indgav gjentagne Gange Forestillinger for at faa sit Ønske opfyldt, men det var altsammen fuldstændig forgjæves. — Ogsaa ved denne Coloni døde mange Grønlændere af Epidemien 1752[1]. Til Kateket havde Egede den dygtige Johannes Pedersen, som havde været i Missionens Tjeneste siden Poul Egedes Tid; dog siger han, at det skred temmelig langsomt frem med Skoleundervisningen. Med Daaben gik han rolig og jævnt til Værks; som oftest blev en halv Snes Ældre og Yngre døbt hvert Aar.

Handels-Compagniets Karrighed kom stadig frem paa en for Missionærerne nedslaaende Maade; i 1753 sendte det endelig noget Tømmer over, som var bestemt til at lave et lille Hus af hinsides Fjorden, hvor Egede ønskede det, og til at indrette et Værelse for Kateket Pedersen, der hidtil havde maattet dele Værelse med Coloniens Karle og ikke engang havde haft saa megen Plads „at han deri kunde indrumme en Kiste". Men Kjøbmanden, som skulde indrette det, brugte Tømmeret til at reparere de gamle Huse med, hvortil de høilig trængte, og der blev intet af at opføre noget nyt[2]. Ligeledes havde Handels-Compagniet hidtil givet de døbte Grønlændere, som døde, Ligkister af simple uhøvlede Brædder, da Ligene nemlig ved Vintertid ikke kunde komme dybt i Jorden og derved udsattes for at sønderslides af Ræve, Hunde og Ravne; ved Kisterne bevaredes de imod dette. Men det forekom Handels-Compagniet at være saa stor en Udgift, at det for Fremtiden ikke vilde afholde den; Egede besluttede derfor selv at skjænke dem Kister.

Missions-Collegiet tog sædvanligvis kun meget lidt

---

[1] Brev fra Peder Egede af 11/8 52.

[2] Brev fra Samme af 18/7 53.

Hensyn til hans og de andre Missionærers Indstillinger; det forhandlede med Handels-Compagniet og rettede sig mest efter dets Betænkninger, uagtet disse just ikke havde Missionens Tarv for Øie. Kateketerne aflagde det særlig usselt og sørgede ikke for taalelige Boliger for dem; derved kom de i Foragt baade hos Coloniens Folk, som havde det langt bedre, og hos Grønlænderne, som lærte af de første og saa' meget paa deres Læreres ydre Stilling. Paa Grund heraf blev de hurtig gjort kjede af deres Gjerning, som næppe kunde forsyne dem og deres Familie med det allertarveligste, og de flinkeste af dem, som kunde Sproget til Gavns og var hjemme i Forholdene, bevægedes, som man godt kan forstaa, til at modtage Ansættelser som Assistenter og Kjøbmænd, i hvilke Stillinger de baade fik ordentligt Udkomme og Anseelse i Landet. Paa den Maade gik ofte de bedste Kræfter tabt for Missionen; saaledes traadte Blochs Søstersøn, P. L. Hind, der først under Welling og senere under Bloch havde uddannet sig til Kateket og undervist Grønlænderne baade ved Jakobshavn og andre Steder, over i Handelens Tjeneste 1752, eftersom Missions-Collegiet kun vilde tilstaa ham Kost, men ingen Løn[1]). Ligeledes lykkedes det Handels-Compagniet lidt efter lidt at drage Johannes Pedersen til sig, ved først med Missions-Collegiets Tilladelse at bruge ham til Undersøgelsesreiser mod Nord for at finde heldige Pladser til Colonier og senere at faa Tilladelse til, at han gik til den nye Coloni Sakkame, som anlagdes Nord for Jakobshavn 1755. Den kaldtes siden for Rittenbenk, et Navn, som var dannet ved at sætte Bogstaverne i Handels-Compagniets Præsident Grev Berckentins Navn om[2]); fra først af var Pedersen

---

1) Ansøgning fra Hind $^{20}/_{7}$ 53 med Bilag. Miss. Coll.s Protokol. S. 305-6.

2) Christian August Berckentin, f. 1694, Medlem af Geheimeconseillet, Ridder af Dannebrogen 1730, af l'union parfaite

paa Sakkame baade i Handelens Tjeneste som Assistent og i Missionens som Kateket, da der ikke straks var Plads til nogen særlig Missionær; men 5 Aar senere udnævntes han til Kjøbmand og havde som saadan nok at gjøre med Handelens Sager[1]).

Baade Egede og Bloch klagede gjentagne Gange over de skadelige Følger af de blandede Ægteskaber, som især synes at have været almindelige ved de nordlige Colonier. Mange Grønlænderinder afslog gode og fordéelagtige Tilbud om Giftermaal fra deres Landsmænds Side, ved hvilke de havde kunnet hjælpe og forsørge deres Slægtninge, i Haab om at blive gift med Europæere; opnaaede de saa dette, blev de som oftest dovne og efterladende, forlod deres Landsmænds simple Levemaade og fik Lede til deres Arbeide. Børnene forvænnede de med europæisk Kost og opdrog dem til lige saa ubunden Frihed, som de andre Grønlændere, hvorved de blev selvraadige og uskikkede til Missionens Tjeneste, i hvilken man ellers havde kunnet haabe dem anbragt. — Hvis man tør tro Bloch, var det i Almindelighed Udskudet af Matroserne, som indlod sig paa disse Ægteskaber; de bragte Christendommen i Foragt hos deres Koner ved deres ugudelige Tale og Levnet og lod dem siden ofte lide Nød, hvilket ogsaa blev regnet Christendommen til Skam blandt de andre Grønlændere. Desuden fik Matroserne kun Løn og Kost til sig selv, Handels-Compagniet gav dem intet Tillæg, fordi de giftede sig; naar de selv blev gamle og udygtige til Arbeide eller døde, saa vilde deres Familie falde Missionen til Byrde som den, der alene tog sig af Fattige og Nødlidende. Saa alvorlig tog Missionærerne sig Sagen, og for saa farlig ansaa' de den at være for Missionen,

---

1741, af Elefanten 1747, død 1758. Sé: Danske Samlinger. 2den R., B. IV. S. 293, Anm. 2.

[1]) Breve fra Hand. Comp. til Miss. Coll. af 7/8 54 og 5/8 55; fra Joh. Pedersen af 26/7 54. Miss. Coll.s Protokol. S. 302.

at de erklærede, hellere at ville nedlægge Embedet end at ægtevi saadanne imod deres Overbevisning [1]).

Missions-Collegiet foredrog Sagen for Handels-Compagniet tilligemed Missionærernes Klager over Colonisternes Udsvævelser, Drukkenskab og Hovmod mod Missionens Betjente, og der førtes langvarige Forhandlinger mellem disse Myndigheder, i hvilke Handels-Compagniet undskyldte sine Folk saa godt som mulig. Giftermaalene omtaltes kun sjældent af dets Kjøbmænd, héd det, saa de var næppe meget hyppige; det var snarere Grønlænderinderne, der lokkede Matroserne til Ægteskab, end omvendt. Angaaende de andre Forseelser, skulde det kræve nærmere Oplysning af Kjøbmændene, hvem det iøvrigt havde indrømmet Ret til „at straffe de Gemene paa Pungen eller Kroppen“, naar de forsaa' sig. Det var vanskeligt at faa skikkelige Folk til Colonierne, selv om Compagniet bød gode Lønninger, derfor maatte det ofte nøies med Folk, det ellers ei vilde have antaget, og i Almindelighed var de endda kjede af det og vilde hjem efter et Aars Forløb. Af denne Grund ønskede Handels-Compagniet Giftermaalene, da Matroserne derved nødtes til at blive deroppe i dets Tjeneste, og det haabede, at deres Børn kunde tjene baade Handelen og Missionen. De agtede ikke at forøge de Giftes Løn, eftersom de ansaa' den for tilstrækkelig til, at de, naar de selv skaffede sig nogen Indtægt ved Extra-arbeide, kunde ernære sig og Familie og endda lægge noget hen til deres gamle Dage. Døde de i en yngre Alder, saa havde de i Almindelighed lidt tilgode hos Compagniet og desuden en Dél Bohave, som gjorde det let for deres Enker at finde sig en ny Ægtefælle blandt deres Egne. Iøvrig skulde Kjøbmændene faa Tilhold om at gjøre deres Pligt, som de hidtil havde gjort, og om at have deres Opmærksomhed henvendt paa den omhandlede Sag, naar blot Missionærerne fik Ordre til „ikke udi slige Sager at melere sig“ [2]). Tydeligere

[1]) Peder Egedes Brev af $^{11}/_{8}$ 52.

[2]) Skrivelse fra Hand. Comp. af $^{24}/_{2}$ 1753 og $^{19}/_{8}$ 1755.

kunde Handels-Compagniet ikke godt udtale, at det kun tog Hensyn til sin egen Fordel og lod Grønlændernes og Missionens ude af Betragtning, men det synes Missions-Collegiet ikke at have haft Øie for; det billigede, at det blev overladt til Kjøbmændene at afgjøre, hvilke Colonister de ansaa' for skikkelige nok til at tillades Ægteskab, og det indskærpede sine Missionærer at befordre Giftermaalene og foretage Vielserne, naar Kjøbmændene tillod dem.[1]) Hans Egede omtalte det i et Brev til Missions-Collegiet[2]) og gjorde det opmærksom paa, at Missionærerne blev meget indskrænkede i deres retmæssige Myndighed ved denne Afgjørelse; helst burde det overlades til et Raad ved hver Coloni, hvilket skulde bestaa af Præsten, Kjøbmanden og 1 eller 2 af de skikkeligste Colonister, at overveie og bestemme, hvilke Ægteskaber der maatte tillades. Et saadant Raad havde der været i hans Tid, og det havde vist sig praktisk; han trode, at Missionærerne vilde give sig tilfreds dermed og lade være at nedlægge deres Embeder, hvilket vilde være meget uheldigt netop nu, da ingen af de 2 Seminarister, man havde hernede, var i Stand til at afløse dem. Der blev imidlertid ikke taget Hensyn til H. Egedes Forslag, og det fik sit Forblivende ved den trufne Afgjørelse; dog besluttede Peder Egede efter nøie Overveielse foreløbig at blive hos sin Menighed, for ikke at lade den uden Præst, indtil en anden kom i hans Sted. Men han bad atter Missions-Collegiet befri ham fra det sidste Paalæg eller snarest mulig at sende ham en Efterfølger.[3]) Ligeledes beklagede Bloch i høi Grad Afgjørelsen, hvis Nytte han ikke kunde indsé, men af hvilken han ventede megen Skade; han havde ikke, som Missions-Collegiet syntes at mene, brugt mere Myndighed i

---

[1]) De, der giftede sig, skulde dog hvert Aar lade en Del af deres Gage henstaa hos Kjøbmanden til Betryggelse for deres eventuelle Enker og Børn, og de forpligtede sig til at blive i Landet paa Livstid. Se Brev fra Hand. Comp. af 4/3 57.

[2]) dat. Stubbekjøbing 26/12 1753. [3]) Brev af 18/7 1753.

denne Sag, end der tilkom ham. Ved hans Coloni var nylig en dansk Matros undveget og havde efterladt Hustru og Børn, hvilke Missionæren ikke kunde undslaa sig for at hjælpe. I 1754 vilde han gaa hjem — Hustru og Børn havde han sendt i Forveien — eftersom hans Helbred var svækket ved 7 Aars Ophold i den haardeste Del af Landet; han bad om, at Egede maatte forflyttes til Claushavn, for at denne Menighed, som den betydeligste, ikke skulde faa en i Sproget helt ukyndig Præst[1]). Hans Ønske opfyldtes, og 1754 kom Missionær Nicolai Lassen over for at overtage Jakobshavn, som overgaves ham af Egede, der gik til Claushavn. Denne vedblev, som det fremgaar af Skrivelser fra Handels-Compagniet, at vægre sig ved at indvi flere af Kjøbmanden tilladte Ægteskaber[2]), hvorfor Missions-Collegiet satte ham strængt i Rette; han faldt da tilføie, idet han overlod de 2 høie Myndigheder at tage Ansvaret og Følgerne paa sig[3]).

Peder Egede var en meget alvorlig, samvittighedsfuld og flittig Missionær, der aldrig søgte at fremstille Missionens Tilstand bedre, end den virkelig var; han havde haft stille, jævn Fremgang ved Jakobshavn, men han lagde ikke Dølgsmaal paa, at det gik smaat med Grønlændernes Kundskabs-Tilegnelse, der var ikke saa megen Drift i Menigheden der, som ved Claushavn. Missions-Collegiets Ligegyldighed for hans Indstillinger gik ham meget nær, og især frygtede han for de fordærvelige Følger af de blandede Ægteskaber i den vide Udstrækning, som de nu tillodes. — En Opmuntring for ham var det efter hans Ankomst til Claushavn at høre, at hans Katekumener ved Jakobshavn skikkede sig vel og gjorde Fremgang, saa mange af dem var bleven døbt; af Katekumenerne ved hans nuværende Menighed vendte en Del tilbage til Hedenskabet og flyttede bort fra Colonien, men i deres Sted kom nye til, og han havde Velsignelse

[1]) Brev af $^{30}/_{7}$ 1753. [2]) Skrivelse af $^{7}/_{8}$ 1754.
[3]) Brev af $^{31}/_{7}$ 1754.

af sin Gjerning, saa han kunde døbe 18. Han havde haft Kateket Johannes Pedersens Søn hos sig og undervist ham, men Faderen tog ham med sig til Sakkame (Rittenbenk), hvorhen han, som før berørt, gik 1755. I Sønnens Sted sendte Egede Jens Pedersen til Jakobshavn og beholdt de 2 Underkateketer, Jacob Poulsen og Chr. Wulf, hos sig, af hvem han ventede god Tjeneste[1]. — Ved Egedes Afreise til Fædrelandet 1756 efter 7 Aars Arbeide, var der kun én Missionær tilbage ved alle 3 Colonier og det desværre en Mand, som kun havde haft 1 Aar til at sætte sig ind i Sproget og Forholdene.

Hermed var det gaaet saaledes til: Missionær Lassen ved Jakobshavn havde i Begyndelsen faaet udrettet en Dél, hvortil væsentlig den dygtige Kateket Johannes Pedersen bidrog; men ved Vinterens Komme blev Klimatet ham utaaleligt, da han havde et meget svagt Helbred, og end værre blev Stillingen ham, da han — uvist af hvad Grund — fandt en bitter Fjende i Coloniens Kjøbmand, Holm, som chikanerede ham paa mange Maader. Efter Lassens Fremstilling førte Kjøbmanden et ugudeligt Liv og vakte stor Forargelse i Menigheden; hans Brutalitet mod Coloniens Folk og Grønlænderne fremkaldte stadige Beklagelser til Missionæren, som dog intet formaaede at udrette derimod. Den gik ogsaa ud over ham, og det blev ham rent uudholdeligt paa Colonien, som han forlod og flakkede en Tid om i Grønlændernes Huse baade for at finde Husly og Varme og for at undgaa Sammenstød med Kjøbmanden. Saa kjed blev han af det, at han allerede 1755, Aaret efter sin Ankomst, gik tilbage til Fædrelandet uden at afvente Missions-Collegiets Tilladelse; men uagtet dette ikke vidner godt for hans Taalmod og Udholdenhed ved den Gjerning, som var bleven ham betroet, og det var et groft Brud paa hans Embedspligt, saa havde han dog næppe udsat sig for det mægtige Collegiums Vrede og Udsigten til i mange Aar at

---

[1]) Brev af $^{6}/_{8}$ 1755.

ligge ledig i Fædrelandet uden noget Udkomme, medmindre Kjøbmanden virkelig havde behandlet ham haardt og raat i Stedet for, som han var pligtig til, af al Magt at støtte og hjælpe Missionen[1]).

Lassen havde først søgt at formaa den i 1755 nys ankomne Missionær, Severin Thrane, som skulde opholde sig 1 Aar ved Claushavn for at hjælpe Peder Egede og selv vænnes til Gjerningen, til at bytte med sig og overtage Jakobshavn, men derpaa havde denne ingenlunde villet indlade sig, skjøndt Lassen tilbød ham sin fulde Gage, medens Thrane foreløbig kun tjente paa halv. Han henholdt sig til sit Kaldsbrev, som lød paa Claushavn, og skjøttede ikke om at faa noget at gjøre med en Mand som Kjøbmand Holm. — Thrane synes at have taget fat med Iver og Lyst under de vanskelige Forhold, men han var ung i Tjenesten, utaalmodig og vistnok tilbøielig til at overvurdere sine egne Kræfter; han kunde i disse Henseender lært en Del af den sagtmodige, beskedne Peder Egede, som kun altfor kort blev hans Veileder. Han trode sig snart efter sin Ankomst paa det rene med, at Menighederne ved Jakobshavn og Claushavn ikke med Hjertet var greben af Christendommen, men hængte ved den af jordiske Hensigter og for at opnaa timelig Fordel. De Grønlændere, som var ferme Fangere og kunde ernære sig uden at trænge til Understøttelse, forekom ham frække og uden Følelse, „ja de turde raillere over, hvad de hørte af Christendommen. Derimod holdt de mindre dygtige sig til Colonien og viste kun en udvortes Skikkelighed, medens de flestes Hovedsag dog var at faa Hjælp, hvilken de modtog som en Gjengjæld, fordi de viste Missionærerne den Tjeneste at

---

1) Brev af $^{8}/_{11}$ 1755, dat. Kjøbenhavn. Kjøbmand Holm fik nok en Irettesættelse af Hand. Comp. og Tilhold om en bedre Opførsel for Fremtiden, men det har næppe været videre alvorlig ment, eftersom Comp. var godt tilfreds med ham som Handelsmand. Se Brev fra Hand. Comp. af $^{4}/_{8}$ 57.

høre paa dem og lade sig undervise. Han blev ligesom de andre Europæere overrendt af Tiggere, men Tjenester var de ikke villige til at yde, uden de fik fuld Betaling derfor". — Der er utvivlsomt en Del Sandhed deri; navnlig hvad Tiggeriet angaar, var der før bleven klaget over, at det tog Overhaand; men man maa dog undre sig over en saa afgjørende Dom, efter kun nogle faa Ugers Ophold i Grønland, over alvorlige og nidkjære Missionærers Arbeide gjennem mange Aar. — Han beklager den skadelige Indflydelse, som Hollænderne udøvede, da de vedblev at komme til Kysterne under Skin af at drive Hvalfangst, men i Virkeligheden for at handle med Grønlænderne. De gav dem langt bedre Kjøb paa Varerne end de danske Kjøbmænd og solgte dem billig de meget attraaede Bøsser, saa de Indfødte sagde, at de Danske narrede dem ved Handelen. Det nyttede ikke, at Kjøbmændene foreviste Hollænderne kongelige Plakater om Eneret til Handelen; de kom mandstærke, og deres Skibe var armerede, saa de, om det gjordes nødvendigt, med Magt kunde udføre deres Hensigt. Mange Døbte sneg sig til dem med deres Varer, da Fristelsen til fordelagtigere Handel var dem for stor; de Udøbte laante først hos Kjøbmændene under Løfte om at levere dem Spæk, men bragte det siden uden Undseelse til Hollænderne. „Ja de trodse med Overmodighed, hvis de derfor blive tiltalt og lade sig mærke, at de ere os voksne; dog ere de døbte herudi skikkeligere og mere at lide paa." Thrane mente, at én Missionær nok kunde besørge alle 3 Colonier ved Hjælp af flinke Kateketer, eftersom mange Grønlændere enten af Lyst til Forandring, eller fordi de holdt særlig meget af Johannes Pedersen, strømmede til Rittenbenk, hvor det vist blev nødvendigt at holde en særskilt Missionær[1]).

Johannes Pedersen havde med Sorg forladt Jakobshavn, hvor han havde arbeidet i mange Aar, og taget

---

[1]) Breve fra Thrane af 30/7 og 8/8 1755.

Bolig ved Rittenbenk tilligemed 2 grønlandske Familier, som fulgte med ham. Anlæget af Colonien, som han efter sine 2 høie Øvrigheders Ordre forestod sammen med Kjøbmanden, Carl Dalager, (en Broder til ham ved Godthaab) tog ham saa megen Tid, skrev han, at han meget havde maattet forsømme Kateket-Tjenesten. Dog havde han haft flere Sammenstød med Angakut, som endnu spillede en stor Rolle deroppe og var der i stort Antal; Dalager havde hjulpet ham godt med den værste af dem, idet han aabenlyst for Grønlændernes Øine gjorde alle de Kunststykker efter, som Angakokken udførte i Mørke og foregav skete paa overnaturlig Maade. Derved fik Tilskuerne Øinene op for Bedrageriet, og Angakokken beskjæmmedes. — Grønlænderne boede meget adspredt om Colonien, saa det var vanskeligt at faa dem samlet til Prædiken og Undervisning, derfor var han glad ved efter Missions-Collegiets Ordre 1756 for en Tid at vende tilbage til sit gamle Sted, Jakobshavn, hvor han behøvedes ved Peder Egedes Bortreise fra Claushavn, eftersom dennes Plads skulde overtages af Thrane, som jo nu var den eneste Missionær her i de nordlige Distrikter [1]).

Thrane bekvemmede sig alligevel trods sin tidligere Vægring til at bo i det mindste en Del af Vinteren ved Jakobshavn; men ogsaa mod ham viste Kjøbmand Holm sig meget chikaneus, saa han godt kunde forstaa, at Lassen havde forladt Landet for Kjøbmandens Skyld. Medens Skibene endnu var i Landet, søgte Holm nok at smigre og vinde ham, for at han ikke skulde vidne ufordelagtig om ham sammen med Lassen, men efter deres Afreise behandlede han ham paa sin sædvanlige raa Maade, som ogsaa Colonisterne og Grønlænderne led under. — Det var vanskeligt for Missionsbetjentene at godtgjøre deres Klager over Handelens Betjente med Vidner, eftersom Coloniens Folk ikke turde vidne mod deres Overordnede, og det var næsten umuligt for dem at udrette noget for dem af Coloniens Folk, som

---

1) Breve fra Joh. Pedersen af $^{13}/_{8}$ 1755 og $^{24}/_{7}$ 56.

led Overlast, fordi Kjøbmanden tog en eller anden af dem, han havde noget imod, afsides og mishandlede ham, uden at nogen saa' paa det. Naar saa Vedkommende klagede til Missionæren, var denne ganske ude af Stand til at skaffe ham Ret. Men mest oprørende var dog — hvis man tør tro Thrane — Handelsbetjentenes Adfærd mod Grønlænderne; de bød dem ind i deres Stuer og lod Brødkisten eller andre Eiendele staa aabne, medens de selv vendte sig om eller gik et Øieblik bort, for at Grønlænderne skulde fristes til Tyveri, hvortil enhver vidste, at de var meget tilbøielige; stjal de saa, blev de undersøgt og straffet voldsomt.

Thrane gjorde alt, hvad han kunde, for at holde Skolebørnene til selv at erhverve Føden og blive ved deres vante Levemaade; han kjøbte Kajakker og Fangstredskaber til dem for at undgaa Handelsbetjentenes Beskyldning for, at det var Missionærerne, der vænnede Folket til europæisk Levevis, en Beskyldning, som, han mente, nærmest kunde rettes mod dem selv, da de dog tog mest Nytte af Grønlænderne ved Colonierne uden senere at ville hjælpe dem, naar de blev udygtige til deres Gjerning. Thranes Helbred var ikke godt, og den usle Kost skulde ikke forbedre det; der leveredes ham gammelt, kraftløst, forgjemt salt Kjød, surt Flæsk og mugne Ærter, hvilket, tillavet af en urenlig Matros, ikke vakte synderlig Appetit; hans meste Føde var derfor Smør-og-Brød og kold The [1]). Under et Klima som det grønlandske udfordres nødvendigvis, at Føden maa være kraftig og sund, det var derfor ikke Bagateller, Thrane klagede over; da de samme Klager i endnu stærkere Form fremkom fra alle Kateketerne i Discobugten og samtidig fra Berthel Laersen [2]), som ellers pleiede at staa

[1]) Brev fra Thrane af $^{29}/_{6}$ 56.

[2]) Brev af $^{20}/_{7}$ 1753. Han paastod, at Handelsbetjentene prakkede ham de Varer paa, som Grønlænderne havde kasseret og ikke villet modtage.

sig godt med Handelens Folk, har de vistnok været begrundede og er ikke fremkomne som en Følge af hans Tvistigheder med Kjøbmand Holm. Det var til stor Skade for Missionen især paa denne Tid, da flere af Kateketerne indtog betroede og næsten selvstændige Stillinger, at deres Løn, Kost og Bolig var saa ringe; det nedsatte dem, som tidligere berørt, baade i Matrosernes og Grønlændernes Agtelse, og det gjorde dem kjede af deres Arbeide; der lød stadig Klager fra dem, og Thrane paatalte ogsaa dette uheldige Kniberi fra Missions-Collegiets Side.

Hos Grønlænderne havde Thrane ret god Fremgang, døbte adskillige og haabede, flere lod sig vinde, „naar man talte oprigtig og kjærlig til dem“; han besøgte Rittenbenk og tog de derværende Christne til Alters[1]. Om Vinteren 1756—57 opholdt han sig paa Christianshaab, hvor han blev angrebet af Tungsindighed og indvortes Anfægtelser, som meget tydelig lagde sig for Dagen i hans forandrede Væsen. Snart var han mørk og nedslaaet, snart urolig i Sindet; undertiden talte han om, at han vilde drage hjem og resignere Kjolen, undertiden havde han modsatte Planer. Hen paa Foraaret begyndte han at lukke sig inde uden at ville sé nogen, og en Dag først i Mai, da man i nogen Tid ikke havde mærket noget til ham, aabnede en Mand Døren til hans Værelse for at høre til ham, men fandt ham død, siddende paa Gulvet med Ryggen op til en Stol, med overskaaret Strube. Da der blev gjort Anskrig, kom Coloniens Folk til; de gik ind i et lille Værelse ved Siden af, hvor Gjerningen var skét; „der fandt man hans bedste Ragekniv, hvormed han havde skaaret Struben, liggende blodig paa en Tallerken.“ Man kunde se, at han, efterat have skaaret sin Hals over, var løbet ud i det yderste Værelse, havde med sine blodige Hænder gramset i Sengklæderne, snappet en Pude og holdt sammen for den aabne Skade; derpaa var

[1]) Se hans ovenfor nævnte Brev.

han afmægtig gaaet over Gulvet for at ville, som de mente, kaste sig i sin Lænestol, men naaede den ikke, før han sank om med Ryggen støttet til den. Saaledes lød den Beretning, som Coloniens Kjøbmand, Svanenhjelm, afgav til Missionær Borch, som 1757 kom til Christianshaab for at tale med Thrane; han tilføier, „at ingen vidste anden Grund til Gjerningen end Melankoli og Urolighed i Sindet.“ Svanenhjelm sagde ham, at Grønlænderne ansaa' dette for en heroisk og tapper Gjerning, men det kan da kun gjælde for Hedningerne, for de andre maatte det staa som en meget sørgelig Begivenhed. Thranes Forhold til Kjøbmanden og Colonisterne havde ikke været godt, han gik maaske for vidt i sin Iver for at faa dem til at leve ordentlig og sædelig; i ethvert Tilfælde laa han i stadige Disputer og Uvenskab med dem[1]). At han derimod skulde have ført et utugtigt Levnet, som Johannes Pedersen paa Jakobshavn og Bertel Laersen paa Sukkertoppen antyder[2]), findes der ellers ikke Spor til i de samtidige Beretninger — desværre er Svanenhjelms Skrivelse til Handels-Compagniet derom gaaet tabt — ligesaa lidt som det fremgaar af den Betænkning, som Missionær Stage afgav i 1766[3]). Havde der været noget saadant at anke over, maatte det være kommet frem enten fra Grønlænderne eller fra Coloniens Folk, som sandelig ikke skaanede ham i deres Dom; men det sandsynligste er, at han har følt sig ene og forladt mellem sine fjendske Landsmænd og har savnet en Ven, som kunde trøste og støtte ham i Kampen mod den Sindssygdom, som endelig bragte ham til den fortvivlede Gjerning at berøve sig selv Livet. Hvor skadelig denne Begivenhed var for Missionen, tilmed da der udspredtes de skammeligste Rygter om Thrane, kan man nok tænke sig;

---

[1]) Breve fra Miss. Borch, dat. Sydbay $^{14}/_{7}$ og $^{9}/_{8}$, og Christianshaab $^{3}/_{7}$ og $^{6}/_{7}$ 57.

[2]) Brev fra B. Laersen til Finckenhagen af $^{1}/_{8}$ og fra Joh. Pedersen af $^{7}/_{8}$ 57. [3]) dat. $^{16}/_{4}$ 66. Kbhvn.

der var nu slet ingen Missionær ved de nordlige Colonier, og hos Kateketerne var der en almindelig Misfornøielse med deres Stilling og Lyst til at træde i Handelens Tjeneste. Det er ikke til at undres over, at mange af Menighederne paa en saadan Opløsningstid faldt fra og reiste til andre Steder, eller, selv om de blev ved Colonien, glemte deres Christendom og fulgte Colonisternes Exempel i at haane Missionen og leve som de, efter deres egne Lyster og Begjærligheder.

Missionær Borch fra Sydbay mente derfor, da han kom til Christianshaab og var bleven sat ind i Forholdene, at han ikke kunde undslaa sig for de mange Anmodninger, der rettedes til ham om at tage Ophold i Discobugten, hvor der, naar man regner Rittenbenk med, var 4 Colonier uden Missionær, og hvor altsaa hans Virksomhed langt mere behøvedes end paa den ny anlagte Coloni ved Sydbay. Han tog straks Kateket Wulf fra Claushavn med til Sydbay, hvor han først maatte hen for at ordne Forholdene, overdrog ham Missionen dersteds og tillod, at han tillige konstitueredes som Handelsassistent[1]). Da dette var bragt i Orden, begav han sig sidst i August atter paa Reisen fra Sydbay til de nordlige Colonier, traf Kateket Johannes Pedersen og slog Følge med ham. Det blev en forfærdelig besværlig Reise med Modvind, Uveir, Sne og Regn; de var bestandig vaade og havde i 17 Nætter ikke andet at dække sig med end et gammelt forslidt Seil. Paa Veien kom de ind under én dem ubekjendt Ø, hvor Baadfolkene gik i Land og besteg en Klippe for at speide efter en Gjenvei mellem Øerne; Borch og Johannes Pedersen vilde benytte Tiden til at skaffe sig lidt fersk Føde og forfulgte en Flok paa 3 Fugle med deres Bøsser. Men da Fuglene delte sig, skiltes ogsaa de ad, og Borch fór vild, saa han hverken kunde finde Baaden eller Folkene igjen, og i 3 Dage flakkede han om uden at have anden Føde end lidt

[1]) Se de før nævnte Breve fra Borch.

Cochleare, han fandt hist og her. Om Natten søgte han Tilflugt i en gammel Vildmandshytte, hvor han laa, tilhyllet af Sne og rystende af Kulde, indtil Dagen brød frem. Endelig fandt Folkene ham, da han allerede var saa udmattet, at han ikke mere kunde gaa, men laa stille hen i Hytten; saa nær var det ved, at ogsaa hans Liv var gaaet tabt.

Han blev Vinteren over skiftevis paa Jakobshavn, Christianshaab og mest paa Claushavn og gjorde nok nogen Gavn ved at føre Tilsyn med Kateketerne og prædike for Colonisterne; men han kunde endnu ikke selv Sproget, saa naar han vilde tale til Grønlænderne, maatte det ske med en Kateket som Tolk. Paa Jakobshavn boede alle Grønlænderne i 2 store Hytter hos Kateket Johannes Pedersen og hos Underkateket Jacob Poulsen, der havde giftet sig med en af Landets Døtre; denne Samling af Menigheden ansaa' Borch for meget heldig, da Kateketerne derved stadig kunde raade og hjælpe den, bede og læse med den, naar der var Tid og Leilighed dertil.

Kateket Jens Pedersen var bleven eneste Kateket paa Claushavn, han lærte Borch Grønlandsk og fik til Hjælp ved Skolebørnenes Undervisning en skikkelig grønlandsk Pige. Da Grønlænderne her boede talrig et Stykke fra Europæernes Bolig, og der intet Skolehus var, maatte Undervisningen foregaa i en grønlandsk Hytte; hvilke Vanskeligheder det fremkaldte baade for de i denne levende Familier og for Skolebørnene er før omtalt, og Borch giver en meget lidt tiltalende Skildring af de Besværligheder, det kostede ham at komme ind i Skolen. „Huset er ikke mere end halv saa høit og bredt, som Bøndernes Svinestier i Danmark, og i Indgangen ligge daglig mere end 30 bidske Hunde, Grønlænderne tilhørende, gjennem hvilke Missionæren skal hazardere sit Ansigt, naar han næs-grus paa Hænder og Fødder maa krybe gjennem den lange og urene Grav for at komme ind i Hytten[1].“ Der-

[1] En lignende Skildring af Eskimoernes Hytter i Labrador gives i Mission der evang. Brüder in Labrador. Gnadau 1831. S. 61-62.

for anholdt han om at et tarveligt, men rummeligt Skolehus maatte opføres nede mellem Grønlændernes Hytter. — Det voldte en Del Vanskeligheder, at flere af de døbte Grønlændere efter deres Landsmænds Sædvane letsindig forlangte Skilsmisse og nyt Ægteskab, naar der kom noget mellem Ægtefolkene; det var ikke nemt for Missionæren at træffe det rette, naar Formaninger og Forsøg paa Forlig ikke hjalp.

Til Rittenbenk naaede Borch ikke paa Grund af Isens Ustadighed, men han havde haft Bud fra den derværende Kjøbmand Dalager, som tog sig lidt af Missionen og Undervisningen [1]).

1758 kom Missionær Jens Stage til Claushavn, saa at Borch kunde vende tilbage til sin egen Menighed ved Sydbay; Stage havde, paa Grund af sit mindre gode Helbred, faaet Løfte om at blive forflyttet til Godthaab, naar der blev Vakance. Det indtraf 1759, da Brun egentlig skulde være gaaet hjem fra Godthaab, og Chr. Fabricius kom til Claushavn som Stages Afløser; men da var denne ikke til Sinds at gjøre Forandring og tillod sig paa egen Haand at blive, hvor han var. Han anførte flere Grunde i sin Indberetning til Missions-Collegiet, f. Ex., at Grønlænderne havde faaet ham saa kjær, at de meget nødig vilde af med ham; at Skipperen, som skulde tage ham og hans Eiendele med derned, ikke sikkert turde love ham at naa ind til Godthaab, eftersom Taage og ondt Veir kunde tvinge ham til at holde Søen, saa han maatte seile ned til Kjøbenhavn. I grønlandske Baade kunde han ikke foretage den lange besværlige Reise med sit Tøi, og da desuden hans Helbred ikke voldte Vanskeligheder, havde han bestemt sig til at blive [2]).

I Christen Fabricius fik Grønland en dygtig og begavet Missionær, som tog sin Gjerning med Alvor og Forstand,

---

[1]) Brev fra Borch dat. Claushavn $^{15}/_{6}$ 58.

[2]) Breve fra Stage, dat. Claushavn $^{28}/_{7}$ 58 og fra Fabricius, dat. Christianshaab $^{20}/_{7}$ 59.

men hvis Virksomhed desværre forkortedes paa Grund af Svagelighed lige fra Begyndelsen af. Poul Egede foreslog ham til grønlandsk Seminarist 1758 med følgende Anbefaling: „Han har sustineret sine Examina med Berømmelse, er vel øvet og begavet til Prædikestolen, forstaar adskillige Sprog, som fransk, engelsk, hollandsk; har en aaben Hjerne, et muntert Hoved og pryder (det) altsammen med en christelig og anstændig Opførsel“ [1]). Allerede Aaret efter gik han altsaa ud som Missionær, og da hans Ordre lød paa, at han skulde gaa til den nærmeste Coloni, der behøvede en Præst, hvis Stage mod Forventning vilde blive, hvor han var, gik han straks til Rittenbenk og lovede derfra ogsaa at besøge Anlæget Noursak høit oppe imod Nord. Kateket Jacob Poulsen tog han med sig, for at han skulde hjælpe ham med Sproget og muligvis ad Aare overtage Noursak paa egen Haand; selv haabede han om ikke længe at kunne vende tilbage til Christianshaab, hvortil han egentlig var kaldet [2]). — Længe blev han heller ikke paa Rittenbenk, hvor der kun var usle Beskyttelsesmidler for en Mand af et saa svagt Helbred, men gik 1760 eller 61 til Jacobshavn, ikke til Christianshaab, som han havde troet. Omtrent samtidig kom Kateket Johannes Pedersen til Rittenbenk, rigtignok som Kjøbmand, men idet han dog lovede at tage sig af Missionen. [3]).

---

§ 28.

Borchs Virksomhed paa Sydbay og Amertlok; Egedesminde anlægges af Niels Egede, som arbeider baade for Handel og Mission.

Den omtalte Missionær Jacob Borch var kommen til Grønland 1757. Han beklagede sig som de fleste andre Missionærer over, at Handels-Compagniet sørgede saa slet for deres Overreise, at de ofte paa denne lagde Grunden

---

1) Brev fra P. Egede til Finckenhagen af 4/10 58.
2) Se det nys anførte Brev fra Fabricius.
3) Miss. Coll. Prot. S. 395 og 409-10.

til Skjørbug og andre Sygdomme, som siden udvikledes i Grønland. Touren varede 10—15 Uger; Kjødet, de fik som Kost, var ildsalt og kogtes i Søvand, og Køierne var usle; især klagedes der over Missionærens Køie paa Handels-Compagniets største Skib, „St. Peder", den var saa utæt, at der paa sine Steder var en Tommes Mellemrum mellem Brædderne, saa Missionæren léd forfærdelig af Træk og Kulde og havde lang Tid efter, om ikke for hele sit Liv, slemme Gigtsmerter [1]).

Colonien Sydbay, som Borch gik til, var anlagt mellem Sukkertoppen og Christianshaab paa en lille klipperig Ø, $^1/_2$ Mil i Omkreds, som var meget udsat for Stormveir fra Nord og Sydvest; der fandtes vel en Dél middelmaadige Tørv, tjenlige til Brændselsmateriale, men det var saa godt som umuligt at faa dem tørre, fordi Veiret saa ofte faldt i méd Regn og Taage. — Fiskeriet derimod var særdeles godt om Sommeren, og paa den Tid kom der adskillige Grønlændere, medens slet ingen synes at have haft Vinterboliger dersteds. Helt anderledes forholdt det sig i den sidste Henseende lidt længere mod Syd ved Veidefjorden [2]), hvor der især ved Vintertid fandtes mange Grønlændere sammen paa et forholdsvis lunt og hyggeligt Sted tæt ved den forhenværende Coloni Nepisene; paa de talrige Smaaøer i Omegnen boede ogsaa en Dél. Borch foreslog derfor snart efter sin Ankomst at flytte Colonien der hen, og uagtet Handels-Compagniet frygtede for, at Handelen derved skulde tages fra Sukkertoppen, og en for stor Kyststrækning lades aaben for Snighandelen, gik det dog 1759 ind paa at anlægge en Loge, Amertlok kaldet, paa den nordre Side af en lille Skibshavnsbugt, som skjærer sig ind i Landet, tæt Nord

---

[1]) Brev fra Borch, dat. Sydbay $^{14}/_8$ 58.

[2]) Veidefjorden er delt i en nordlig Arm, Amertlok, og en sydlig, Ikkertok; ved Spidsen af den Landtunge, som skiller de 2 Arme ad, ligger Øen Nepisene, hvor den gamle Coloni stod. Sé: Glahn, Anmærkn. over Cr. S. 23-24.

for Amertlokfjorden. Borch tog straks Bolig der, hvorimod Kjøbmanden endnu nogen Tid maatte blive paa Sydbay, der altsaa saa længe vedblev at være Hovedcolonien. — Borch foreslog at give Logen Amertlok Navnet Holsteinborg efter Miss. Coll's Præsident, men da Kjøbmanden paa Sydbay var hans Uven, satte denne sig bestemt derimod. Handels-Compagniet, som maatte træffe Afgjørelse herom, vilde paa den ene Side ikke tage Parti mod Kjøbmanden og kunde paa den anden Side, efter at Forslaget var fremkommet, ikke vise Grev Holstein den Uhøflighed at lade det gaa upaaagtet hen, tilmed da det var bleven forhandlet og billiget af Missions Collegiet, og det traf derfor den Bestemmelse, at Sydbay skulde kaldes Holsteinborg, og Amertlok beholde sit Navn. — Holsteinborg blev imidlertid tom for Grønlændere, da disse foretrak at bo paa Amertlok; Kjøbmanden fulgte med og overlod en enkelt Mand Opsynet med de efterladte Bygninger; tilsidst tog ogsaa denne til Amertlok[1]). — Det havde været af stor Betydning for den nu begyndte Mission, om en mere forstandig og evangelisk Lærer end Borch havde grundlagt den, da det her, som overalt, for den senere Menighed kom saa meget an paa, hvordan Begyndelsen var. Medens Missionen endnu bestod af faa, kunde den bedst indrettes efter Missionærens Ønske; fik dens første Medlemmer et tydeligt og sundt Begreb om Religionen, saa forplantede de det til dem, som siden kom til; vænnedes de til en sparsommelig Husholdning, blev de til et levende Exempel for de senere ankomne. Nu var Grønlænderne her vistnok vanskelige at faa Hold paa, de var mere hovmodige og stivsindede end de sydligere boende, og mange af dem var tilbøielige til at flakke omkring og kun opholde sig en Tid ved Colonien for Hvalfangstens Skyld. Fandt de ikke hurtig den Fordel ved denne Fangst, som de havde ventet, vilde de afsted igjen. For at holde igjen herimod og

---

[1]) Glahns Anmærk. over Cranz S. 24-25. Miss. Coll.s Protocol. S. 399.

hæmme forekommende Uordner, maatte de mødes med Lemfældighed baade fra Handels- men især da fra Missions-Betjentenes Side[1]). Men Borch synes ikke at have haft Øie for dette eller i det hele at have været Pladsen voksen. De Grønlændere, som ikke straks vilde lade sig omvende, men endog vovede at hindre Missionen ved at holde deres Landsmænd tilbage fra den, foreslog han, skulde forbydes at bo ved Colonien, og en ung Mand, hvem han havde forskaffet en Kajak, tugtede han korporlig, fordi han var løsagtig; Følgen var, at Grønlænderen flygtede bort og ikke siden vendte tilbage. Borch haabede at faa en fast Menighed og holde den i god Orden ved at spare af de Penge, som var bestemt til at understøtte Fattige med, og bruge dem til at kjøbe Telte, Kajakker og Fangstredskaber for, som han saa udlaante til de unge Grønlændere; vilde de drage bort, maatte de aflevere det laante. Paa den Maade mente han tillige, at de Døbte vilde vinde bedre Kaar, og at den Uvillie, som Hedningerne følte for at gaa til Undervisning og for at „associere sig" med deres fattige christne Landsmænd, vilde forsvinde. Men uagtet det vistnok var den bedste Maade at hjælpe de Fattige paa, at sætte dem i Stand til selv at fortjene Udkommet, saa var ganske sikkert den Tvang og Tugt, han vilde indføre, og den Strænghed, hvormed han indøvede Christendommen og Undervisningen, ikke til Gavn for den nye Menighed[2]). Han havde en god Støtte i Handels-Assistent Wulf, der tillige var Kateket, hvem han tidligere havde taget med fra Claushavn til Sydbay, men som nu var ansat af Handels-Compagniet ved Holsteinborg; han hjalp med den daglige Undervisning og var ham vistnok ogsaa til Hjælp med selv at lære Sproget.

Niels Egede, som 1743 havde forladt Grønland, fik efter sin Hjemkomst først en Ansættelse som Capitain i

---

[1]) Ny kgl. Manuscriptsamli. 1296.

[2]) 2 Breve fra Borch af $^{13}/_{8}$ 59, dat. Holsteinborg.

Infanteriet og fik senere et Embede i Aalborg[1]). Men enten det nu var, fordi han følte, at han ikke passede i sin Stilling, eller fordi hans Lyst igjen drev ham til Grønland, eller maaske af begge Grunde, saa vendte han tilbage dertil 1759 som Kjøbmand i Handels-Compagniets Tjeneste. Han havde allerede 1754 fra Aalborg sendt flere Forslag til Missions-Collegiet om ved dets Bistand at faa et Skib udrustet, hvormed han vilde seile til Grønland for ved de Indfødtes Hjælp at drive Hvalfangst, som han havde Erfaring i; men Collegiet frygtede for, at der herved skulde gribes ind i Handels-Compagniets Privilegier, og afslog derfor at indlade sig derpaa[2]). — Handels-Compagniet havde befalet ham at anlægge en ny Coloni mellem Sydbay og Christianshaab, og han udvalgte dertil et Sted, gunstigt for Hvalfangsten, som efter hans Fader kaldtes: Egedesminde. Ved hans Ankomst boede der kun faa Grønlændere, men efter kort Tids Forløb flokkedes de om ham; alle vilde de tale med ham og søge Raad hos ham for deres Sygdomme; det daglige Overhæng blev ham helt besværligt. Han talte til dem om Christendommen, men fandt dem heri raa og uvidende, eftersom mange af dem aldrig havde været ved Colonierne; da han imidlertid var ene om alt og hverken havde nogen Assistent eller Kateket, kunde han ikke længe udføre baade Handelens og Missionens Gjerning. Han bad derfor Missions-Collegiet udvirke hos Handels-Compagniet, at der adjungeredes ham en Assistent, som kunde besørge de besværlige Handelsreiser, som hans svage Bryst og Helbred ikke kunde taale; ham vilde Egede staa bi med Raad og Daad. Egentlig talt ønskede han at befries fra at være Kjøbmand, som han skriver, „han aldrig havde følt Lyst til og ei kunde være uden Samvittighed; en Assistent kunde godt udrette Kjøbmandsskabet“. Han havde altsaa kun modtaget Pladsen som Kjøbmand for at komme til-

---

[1]) Lund: Egedes Levnet. S. 64. N. M. Petersen: Egedes Levnet. S. 96. [2]) 3 Breve af $^{28}/_{7}$, $^{26}/_{9}$ og $^{7}/_{10}$ 1754.

bage til Grønland og udrette noget for Folket; Missionen var ham det kjæreste, og den vilde han helst ofre sin meste Tid paa [1]). Hans Ønske opfyldtes ogsaa tildéls, og Missions-Collegiet tilstod ham en lille aarlig Understøttelse for hans Arbeide i dets Tjeneste; alle Steder, især Holsteinborg, hvortil hans Virksomhed udstraktes, og hvor han kunde udrette noget, fik snart at mærke, at en af Christendommens ivrigste og trofasteste Venner var kommen til Grønland.

---

§ 29
Handels-Compagniets Privilegier fornyes.

Handels-Compagniet fik ved kgl. Rescript af 9de Juni 1752 sin Ret til Grønlands Beseiling og Missionens Forsyning forlænget paa 6 Aar indtil ultimo Juni 1759 for det samme aarlige Tilskud af Regeringen paa 5000 Rd. og særlig Godtgjørelse for hver ny Loge og Coloni, som anlagdes. Fremmede Skibe, især hollandske, vedlev at drive Handel med de Indfødte under Skin af, at de var deroppe for Hvalfangstens Skyld, og det var væsentligst for at sætte en Stopper herfor, at Handels-Compagniet anlagde de mange nye Handelspladser langs med hele Kysten [2]).

Dog synes Compagniet ikke at have haft den Fordel af Affairen, som det havde ventet sig, og som kunde svare til de betydelige Bekostninger, de nye Anlæg medførte, hvortil en af Grundene vistnok var, at der ikke øvedes nødvendig Kontrol med Kjøbmænd og Assistenter, der ofte melede deres egen Kage til Skade for Compagniet [3]). De slette Handelsvarer, som sendtes over, solgtes for vilkaarlig høie Priser til Grønlænderne, og havesyge Handelsbetjente undsaa' sig ikke ved at bedrage dem ved

---

[1]) Brev af $^{2}/_{8}$ 59.
[2]) Skrivelse fra Handels Comp. til Miss. Coll. af $^{7}/_{8}$ 1754.
[3]) Brev fra Thrane af $^{29}/_{6}$ 56.

bundløse Spækballer og sligt; derved blev Fangerne kjede af at handle med dem, hvilket ikke var til at undres over, og sneg sig til Hollænderne, hos hvem de mente at faa mere for Barder og Spæk — men det kom dog tilsidst til at gaa ud over Handels-Compagniet. Det anholdt flere Gange Missions-Collegiet om at faa dets Anbefaling til Kongen om Forøgelse af det aarlige Tilskud, hvilket der ogsaa nok kunde være nogen Grund til, efterhaanden som Missions-Betjentenes Tal tiltog, og det opnaaede den 18de Oktbr. 1756 at faa 2000 Rd. aarlig Forhøielse. Den 10de Jan. 1758 fik det Beseilingen overdraget paany for 9 Aar fra ultimo Juni 1759 at regne[1]).

---

§ 30.

Hans Egedes sidste Aar og Død 1758. Poul Egedes Virksomhed som Forstander for grønlandsk Seminarium og som Oversætter. Afslutning.

Hans Egede havde, som tidligere omtalt, 1747 forladt Kjøbenhavn og tog ikke senere Ophold der. Han havde giftet sig anden Gang med en forstandig og husholderisk Dame, Enkemajorinde Mettea Thrane, f. Dau, hvis kyndige og sparsommelige Bestyrelse af hans Hus han haardt behøvede med den lille Gage, Missions-Collegiet havde tilstaaet ham. — Efter at have besøgt sine Børn, som var bosiddende paa forskjellige Steder, udsøgte han Stubbekjøbing paa Falster til sin Alderdoms Opholdssted, fordi hans Svigersøn Alsbach blev Sognepræst der. Her levede han saa sine sidste 10 Aar, stille og tilbagetrukket, men frisk baade paa Sjæl og Legeme; alle ærede og elskede den gamle ærværdige Biskop, som bestandig var glad i Gud og trods sit tarvelige Udkomme dog fik noget tilovers for de Trængende.

Sine Grønlændere bevarede han usvækket Kjærlighed til og Interesse for lige til det sidste; han modtog sta-

---

[1]) Skrivelse fra Rentekammeret til Miss. Coll. af $^{14}/_{1}$ 58.

dig Indberetninger og Breve fra Missionærerne og afgav Betænkning derover til Missions-Collegiet. Han var bekymret for Følgerne af den Sammendragning af Grønlænderne ved Colonierne, som Herrnhuterne var begyndt paa, og som efterhaanden blev almindelig, da han godt indsaa', at det i Tidens Løb vilde medføre Folkets Forarmelse; men han formaaede ikke andet end alvorlig at advare imod det. Herrnhuternes Indflydelse paa Godthaab, som han itide havde paapeget, og hvorover Differentserne mellem Missions-Collegiet og ham jo opstod, levede han længe nok til at sé lagt klar for alles Øine ved Drachardts Bortreise til Herrnhut; men det var ham vistnok ingen Tilfredsstillelse at faa Ret heri overfor Collegiet, dertil tog han sig Sagen selv altfor nær for hans gamle Menigheds Skyld. Han maatte senere beklage Brødremenighedens Udbredelse til Fiskefjorden og de skadelige Følger af de blandede Ægteskaber; men der var dog ogsaa Lyspunkter, han kunde fæste sit Øie paa, og det var ham en Glæde og Tilfredsstillelse jævnlig til Missions-Collegiet at kunne rose Flid og Dygtighed hos Missionærerne.

Kort inden sin Død meddelte han sine Nærmeste, at de ikke vilde beholde ham længe, han havde sét nogle salige Afdøde vinke ad sig; han ønskede at begraves i Kjøbenhavn ved Gertrud Rasks Side. Han var dengang endnu fuldkommen rask, men snart efter kom en epidemisk Sygdom til Stubbekjøbing, af hvilken han blev angrebet, og efter kort Tids Svaghed, under hvilken han dog den meste Tid kunde blive oppe, døde han stille og fredelig den 5te November 1758, næsten 73 Aar gammel. Efterat hans Ligbegængelse var holdt i Stubbekjøbing, skete Bisættelsen efter hans eget Ønske paa Nicolay Kirkes Urtegaard i Kjøbenhavn[1]).

Hvor utrættelig, opofrende og nidkjær han havde været i sit Kald baade i Grønland og efter sin Hjemkomst,

---

[1]) Lund S. 61 og 66.

har der tidligere været Leilighed nok til at paapege; at han blev miskjendt og tilsidesat af de dengang Styrende, har han tilfælleds med adskillige andre af vort Fædrelands store Mænd; men han havde til Modvægt derimod det, som de mulig ikke alle har haft: Fred med Gud i den gode Bevidsthed om at have arbeidet ærlig efter Evne, ikke til egen Forherligelse, men til Guds Æres Udbredelse blandt Hedningerne.

Hans Søn Poul, som i mange Aar havde hjulpet ham med Undervisningen paa det grønlandske Seminarium, overtog ene dette Arbeide 1747; han fortsatte det i sin Faders Aand og var ved Siden deraf meget optaget af sine Oversættelser, som han gjorde sig den største Møie med at faa saa træffende og nøiagtige som mulig. Det var navnlig det Nye Testamente, han syslede med, sendte sine Oversættelser til Grønland, for at Missions-Betjentene skulde føie deres Rettelser og Bemærkninger til, og sammenholdt sine Arbeider med de Forsøg paa at oversætte enkelte Bøger, som Missionærer og Kateketer sendte hjem, konfererede med dem ved deres Hjemkomst og læste, naar der var Grønlændere i Byen, det op for dem, som han havde udarbeidet, for at mærke, om de let kunde forstaa det. — Først 1766 udkom det fuldstændige Nye Testamente; 1760 havde han udgivet sin Grammatica Grønlandico-Danico-Latina [1]). Hans lille Embede tillod ikke ham og hans Familie at leve sorgfrit under de fordyrede Tider, og da Missions-Collegiet ikke af sig selv tilbød ham nogen Godtgjørelse for hans Arbeide ved Seminariet og med Oversættelserne, maatte han 1757 ansøge det om enten at blive forflyttet til et bedre Kald, som kunde bære de Omkostninger, der fulgte med hans Arbeide for Grønland, eller at faa Løn som en Missionær; det sidste bevilligedes ham. Han vedblev at korrespondere med sine gamle Venner i Grønland, og navnlig ét af disse Breve fra den af hans Fader døbte Grønlænder

---

[1]) Lund S. 100.

Poul, er interessant, da det viser dennes usædvanlige Forstand og Tænksomhed. Poul Egede havde i et Brev fortalt ham om det Jordskjælv, som 1755 ødelagde Lissabon, hvilken Beretning forfærdede ham og hans Landsmænd, til hvem han fortalte det, saa meget, at nogle urolig flakkede om fra Sted til Sted i den Tro, at noget lignende forestód dem. — Det, som han havde hørt om de europæiske Nationers indbyrdes Krige, og den Ugudelighed og gudsbespottelige Tale, han var Vidne til fra mange Europæeres Side, som dog foregav at være Christne, gav ham Leilighed til at fremhæve sit Folks gode Egenskaber og fredsommelige Karakter, som viste sig, allerede inden det modtog Christendommen. Hvis han ikke selv havde kjendt mange retskafne, skikkelige Christne og af Hans Pungiok og Arnarsak, som havde været i Kjøbenhavn, havde hørt, at dér var mange Fromme og Dydige, saa vilde han have ønsket, at hans Folk aldrig havde sét Europæerne, for at de ikke skulde fordærve det. Han priste sit Lands Armod i Sammenligning med de sydligere Lande, fordi dets Beboere derved befriedes fra mange Begjærligheder og Laster. — Det er nok muligt, at Brevskriveren er den samme som Nationalkateketen Poul, som omtaltes ved Godthaab; der gives nemlig ogsaa om denne den Oplysning, at han var døbt af Hans Egede[1]).

For at give Poul Egedes Ord noget mere Vægt overfor Missionærerne, som ikke altid var villige til at efterkomme hans Opfordringer om at sende Oplysninger angaaende Sproget og deres Mening om og Rettelser til hans Bøger, blev han 1758 antaget til Præpositus eller Provst for Grønland[2]). Senere, i 1761, forøgede Missions-Collegiet hans Gage lidt, og der blev ham paa dets Indstilling tillagt Titel af Professor[3]). — Det var en Lykke for Missionen, at der var en saa kyndig og erfaren Mand som han til at overtage Hans Egedes Virksomhed; han

---

[1]) Efterretn. om Grønland. S. 229-36.

[2]) Miss. Colls. Protokol. S. 367. [3]) Sammesteds. S. 407.

synes foruden Faderens fortræffelige Egenskaber at have besiddet noget mere Bøielighed og Evne til at paavirke det høie Missions-Collegiums Medlemmer, saa de i deres Beslutninger ikke fuldt saa meget alene tog Hensyn til deres egne Tanker, men dog i adskilligt fulgte, hvad han ansaa' for tjenligt.

Naar man ved Slutningen af Hans Egedes næsten 40aarige Virksomhed for Missionen lader Øiet glide tilbage over denne lange Arbeidstid, kan man ikke andet end fyldes med Beundring og Taknemlighed for, hvad der i den, trods Tidernes Ugunst, var blevet udrettet. Ved denne ene Mands faste Tro paa sit Kald og mageløse Udholdenhed var Grønland bleven opdaget paany, og havde Evangeliet lydt for første Gang blandt de Hedningefolk, som de christne Europæere hidtil kun havde betragtet som en Curiositet, og hvis Uoplysthed de havde benyttet sig af som en velkommen Anledning til at skaffe sig stor Vinding i Stedet for at meddele dem af de aandelige Goder, de selv besad. — Ved én Mands Anstrængelser holdtes Missionen vedlige trods Ligegyldighed hjemmefra og store Hindringer i Landet selv fra hans derværende Landsmænds Side, indtil hans Sønner kunde tage Byrden fra hans trætte Skuldre ved Missionsarbeidet, og Fædrelandets Regjering havde overtaget den ene Mands Arbeide som sit. Hermed var Egedes Gjerning bleven en Opgave for hele hans Folk, og det var, som før paavist, ikke hans Skyld, at Værkets Leder, Missions Collegiet, ikke havde synderlig Brug for hans Raad og Erfaring ved de mange forefaldende Vanskeligheder under Missionens videre Udvikling. Hans Gjerning efter hans Hjemkomst til Danmark fik dog velsignede Frugter hos de ikke faa dygtige Missionærer, der udgik fra Præsteseminariet under hans Ledelse, baade af hans Slægt, der afgav mange af de bedste, og af andre, hvem Egedes Kjærlighed til Grønlænderne

havde grebet. — I Stedet for paa én Missionsplads, som Egede var begyndt med, lød dog nu Evangeliet ved hans Død paa omtrent 10 Colonier og Loger fra gjennemgaaende flinke og nidkjære Missionærers og Kateketers Læber; talrige Menigheder var der dannet af alvorlige og opvakte Christne, hos hvem der, trods alle Mangler og Skrøbeligheder, tydelig sporedes Frugter af Evangeliet. Endnu i 30 Aar til er Missionen i Fremgang og Udvikling, saa kommer der en stærk Slappelse i Iveren for Værket baade i Fædrelandet og blandt Missionærerne — men saa er ogsaa Egedernes og deres Efterkommeres og Aandsbeslægtedes Virksomhed forbi, og Rationalismens Ligegyldighed for Evangeliet om en Forsoner ogsaa for Hedningerne, der sidde i Mørket, er bleven herskende herhjemme.

Bilag.

A. Uddrag af Unitets Arkivet i Herrnhut.

Nr. 1.

Brev fra Chr. David til Zinzendorf d. $^{6}/_{8}$1734 „am Meer" [1]).

Striden med Egede var ikke gaaet ham videre nær, for Egede kunde ikke handle anderledes; David holdt dog af Egede, fordi dennes Erkjendelse ikke gik videre, og han handlede efter sin Erkjendelse. Egede elskede de fromme Folk: Arndt, Spener og Francke; nu skulde Brødrene underskrive Speners Katekismus, paa hvilken Egede „vilde leve og dø." Forresten var Egede en Colericus og Sangvinicus, og man kunde godt omgaas ham. „Alle Mennesker, ogsaa Hedningerne, elsker ham og har Respekt for ham, men ellers er han meget dum i gudelige Ting, har et slet judicium, kan vanskelig finde sig i en Sag, men vil ikke være nogen Hykler, buser lige ud, stammer meget

---

[1]) Chr. David var i Juli 1734 seilet med et Skib fra Godthaab til Christianshaab, hvor han traf Böhnisch og J. Beck, endnu inden de var kommen ind til Colonien. — David skulde som Tømmermand hjælpe med til at opsætte den nye Coloni. Da dette var gjort, gik han den $^{25}/_{7}$ tilligemed Brødrene og Poul Egede (der var ankommen sammen med Brødrene fra Danmark) under Seil til Godthaab, som de naaede den $^{8}/_{8}$. — Fra denne Davids Reise har man Breve, som er dateret: Strat Davis ɔ: Christianshaab, og de her i Bilagene Nr. 1 og 2 anførte, dat. „am Meere" ɔ: paa Veien fra Christianshaab til Godthaab. Sé Cranz: Historie von Grønland. B. V. S. 437—38.

i Prædiken, kan kun lidt Grønlandsk. Kvinder holder han ikke af, Fantasteri kan han ikke fordrage, er en Vovehals og en god Soldat, har en fast Natur; han har Uro i Hjertet, er temmelig aabenhjertig, holder af vor Vandel, men kan ikke finde sig i vor Tale og Skrift — dog begynder han at forstaa os. — Han har en meget god, naturlig Kone, hun har os meget kjær og kalder os undertiden sine Sønner, giver os dit og dat; men vi kan kun tale lidt med hende. Sønnen (ɔ: Niels) er et meget uskyldigt Menneske, har Sky for os og gaar af Veien for os, men ellers er han lystig. Den ældste Datter (ɔ: Kirstine) har allerede været forlovet i 2 Aar og er „boshaftig“, hun kives endog med Forældrene; den yngste (ɔ: Petronella) er ret artig og kan af dem alle bedst Grønlandsk; hun vilde ganske vist omvende sig, hvis der var en „Søster“ om hende. Den ældste Søn (ɔ: Poul) er Missionær og har ganske Faderens Natur. H. Pincke (ɔ: Bing), Missionær i Strat Davis, har vundet mig meget kjær, jeg har talt meget med ham og skrevet til ham til Afsked; men han er wittenbergsk, kan ikke lide Pietister og forestiller sig lutter Farer. Den 4de Missionær, som er paa Godthaab (ɔ: Ohnsorg), viser sig kjærlig, har givet os Haanden og er meget stille; jeg kjender ham endnu ikke ret; han har besøgt os én Gang med Egede. — Medicus har begyndt at omvende sig; men Egede har vildledet ham. Røgteren har, medens han var syg, overtænkt, hvad vi har sagt ham for et Aar siden ved Sommertid; Naaden har virket i ham, men vi vide ikke, hvordan det vil gaa med ham. Men hos Hedningerne kunne vi intet mærke. — Egede kan dog maaske blive salig „durchs Feyer“; han er under Faderens Dragen til Sønnen. Omvendte Egede eller én af hans Sønner sig, saa vilde det blive til stor Velsignelse for Hedningerne. Men det vil næppe ske, enten fordi deres Tid ikke endnu er kommen, eller fordi de maaske hører mellem „die faulen Wasser“ efter Ezechiels Profeti. De er en egen Slags Mennesker, som just ikke er forbandede fremfor andre,

men dog er uvidende om Guds Goder; dog kan de maaske i hin Verden som urene Børn ved Christus opnaa Syndstilgivelse og blive salige. Hvis Egede, til hvem Hedningerne har Tillid, omvendte sig, og vi kunde arbeide sammen, saa vilde alt gaa godt.“ — Matthæus Stach var ham ikke den rette Mand. — — — —

Nr. 2.

Brev fra Chr. David til Forstanderne og de Ældste i Herrnhut; dat. $^{2}/_{8}$ 34 „am Meere“.

Egede var en naturlig, uomvendt Præst, som de fleste; Kraft og Lov havde han ikke erfaret, han var nok modig, og Guds Naade kom ganske vist til ham, men han modstod den. „Vi har villet tale med ham om Retfærdiggjørelsen, men han forstaar ikke saa meget som den aller elendigste Broder i Herrnhut, han har ikke engang naturlig „Gelehrsamkeit“, — for Resten var han naturlig ærbar og efter sin Erkjendelse naturlig og oprigtig. — Næsten alle Grønlændere er døde af Kopper, Egede har villet gaa tilbage til Europa, det har han sagt til os og til Hedningerne, men der har ikke været én mellem alle Hedningerne, som har sagt: „bliv hos os og sig os noget om Gud“; det har Egede selv oftere fortalt os og lagt til, at hvis blot én sagde: „bliv hos os“, saa vilde han blive. „Jeg har ogsaa villet gaa hjem, da jeg sér, mit Kald ikke ligger her, men jeg bliver denne Vinter. De 4 andre Brødre gjør deres Bedste for at lære Sproget — men vi afvente Eders Beslutning, om vi skal blive eller komme hjem.“ — Angaaende Correspondancen skriver han: „I sér, jeg har været oprigtig, aabenhjertig og kjærlig og har handlet som en redelig Mand; at han har optaget det ilde og dømt mig for Vranglærer, overlader jeg til Gud og hans Samvittighed.“

Med den grønlandske Dreng Carl havde Egede villet prale og derfor sendt ham som et Vidunder til Danmark;

„Hans Egede vil og har villet være en stor Mand, han har i sin Uforstand og Uvidenhed ikke alene døbt denne Dreng[1]), men ogsaa sendt ham til Kjøbenhavn.“ Medens Poul Egede var i Kjøbenhavn og gik paa Høiskolen, skulde han, der havde Ry for at være den allerflinkeste i Grønlandsk, skjøndt han havde tilstaaet for David, at han gik tilbage i Sproget, være Drengens Lærer, men han havde ikke engang lært ham Bogstaverne eller givet ham nogen som helst christelig Oplysning. — „For 2 Dage siden kom han (ɔ: Poul Egede) til mig paa Skibet, da jeg sad og læste i Biblen og Luthers Fortale til Romerbrevet, og det var netop det Punkt om Troen.“ David sagde, at han delte Luthers Mening, men Poul Egede vidste ikke en Gang, at denne Fortale existerede og blev meget forbauset, da David fortalte ham det. „Og han skal hedde en Lærd! Nu er han kaldet til Hedningeomvender!“ — Naar P. Egede prædikede i Str. Davis (Christianshaab) eller paa Skibet, havde han sin skrevne Prædiken liggende foran sig paa Bordet; paa Skibet læste han dog for det meste Prædikenen op af en Bog for Folkene. — Da den omtalte grønlandske Dreng Carl intet kunde blive til i Kjøbenhavn, sendtes han hjem, men Lægerne havde ikke bemærket, at Smitten sad ham i Kroppen efter de Kopper, han havde haft; i Grønland smittede han først Egedes og sin egen Familie. Om Aarsagen til den Straffedom, som ved Kopperne udgik over Grønland, var David og Egede uenige. — David ansaa' det for det bedste, der kunde være sket for Grønlændernes Skyld; Egede burde derved bøie sig for Gud, da han havde været et Værktøi til deres Død. Ifølge sit Kald som Lærer og Præst, burde Egede have bedet for Grønlænderne; havde han gjort det uden at blive bønhørt, saa maatte han søge Skylden hos sig selv. Og-

---

[1]) Heri tog Chr. David feil; Carl var bleven døbt paa Christianshaab, medens Lange og Miltzoug var Missionærer der.

saa Poul Egede burde prøve sig selv, fordi det var hans Elev, der havde bragt Smitten. Kongen burde ogsaa komme til Eftertanke ved det Indtrufne, og besinde sig paa, at hans Husholdere i Grønland ikke anvendte hans Midler rettelig eller endog misbrugte dem, og paa Matrosernes Ugudelighed. Kongen burde overveie, om han ikke hellere maatte anvende Penge i Ostindien hos de rigtig vilde Hedninger, hvor der var bedre Folk (Pietister) og bedre Anstalter end i Grønland. — Brødrene burde ved Koppesygdommen føle sig stille og haabe, at Gud vilde føre noget godt ud af den. — David var nu kommen paa det Rene med, at han ikke var kaldet til at blive i Grønland.

Nr. 3.

Brev fra Zinzendorf til Kong Christian d. 6te, dat. Copenhag. d. $^{18}/_{5}$ 1735.

Z. var bleven opfordret af Kongen til at afgive en Erklæring om Correspondancen mellem Egede og David; han vilde ikke udtale sig om Egede, da han kun kjendte meget lidt til ham, og Egede ikke tilhørte Brødrenes Mission. Angaaende Chr. David vilde han sige, at han var en tro og ofte prøvet Broder; i hans Breve til Egede fandt Z. ikke andet, end han var vænnet til at høre af David, og han ansaa' det for unødvendigt at undersøge Udtalelser af ham, som dêls skrev sig fra et redeligt Sind og en god Mening og dels „aus einer durch die einsamen Umstände veranlassene Speculation“, og som „so wenig bei ihm vestgesetzst als uns jemals in den Sinn gekommen sind.“ — „Was aber theyre und wichtige Warheiten sind, die dem Herrn Egede wohl dienen können, die er aber hie und da mit den müssigen Ideen, ja Irrthümern scheint zu vermengen, die werden andere geübten Männer ohne unsser Errinnerung selbst eingeleuchtet haben“.

Nr. 4.

Brev fra Zinzendorf til Kong Christian d. 6te, dat. Berlin, d. $^{18}/_{6}$ 1737.

Allerdurchlauchtigster, grossmächtigster König!
Allergnädigster Herr!

Weil verlautet, als sollte der Pastor Egede gesonnen sein Christian Davids und seine Correspondenz ans Licht zu geben, oder etwas dergleichen zu publiciren, daraus aber nichts anders als eine Weitläuffigkeit entstehen kann, indem Christian David antworten würde, und auch sonst allerley dabei vorkommen könnte, so man lieber nicht haben mochte. Also habe Ew. Königl. Majestät allerunterthänigst anheim geben wollen ob, wenn es sich dem Anzeichnen gemäsz verhalten solle, solches dem Pastor Egede nicht zu inhibiren wäre.

Verharre übrigens in tiefstem Respect osv.

Nr. 5.

Brev fra Chr. David til Zinzend., dat. Kopenhag., Novemb. 1735.

Broder Stach havde én Gang sagt til ham i Anledaf nogle forblommede Talemaader, hvormed David straffede ham, at David lige ud skulde sige ham, hvad han havde imod ham; Stach kunde ikke taale, at der blev stiklet paa ham. Det tænkte David over, indtil han lærte at indsé det ligefremme, oprigtige Væsens Betydning og fik Afsky for alle Kunster og Rænker, som ikke flyde af den sande Kjærlighed og den himmelske Visdom. — Betydningen af at være oprigtig havde han især lært at kjende i Kjøbenhavn overfor Overkammerherre Pless, Baron Sölenthal, Grev Reusz, Ronen, Quastin, Wolsin[1]), Dr. Grot-

---

[1]) De 3 sidste Navne ere usikre i Haandskriftet.

hausen og andre. David havde beskjæftiget sig med „at lægge Grund“ i Kjøbenhavn, og han var gaaet rigtig dybt til Bunds. De fornemme Folk skjænkede ham Gaver, uden at han takkede videre for dem; de elskede ham, uagtet han ofte følte sig aandelig tør og tom og meget beklemt. — Hans 2 Brødre (ɔ: M. og C. Stach) voldte ham den Gang megen Sorg i det Ydre, fordi de slet ikke stemmede med hverandre, og David saa' Letsindighed, Dovenskab, Uforstand, Ulydighed og Modstræben hos dem; derfor stødte de ofte haardt sammen. I det Indre var David selv meget beklemt over sin Fordærvelse og over, at han ikke var i Stand til med Kjærlighed og Blidhed at vinde andre; „jeg kan ikke som Spangenberg, men slaar endnu bestandig til med Sværdet ligesom Petrus.“ — Paa Zinzend.'s Spørgsmaal om, hvordan hans og Menighedens Sager stod i Kjøbenhavn, svarede David, at Herrnhut stod meget høit ved Hoffet, og alle dér frygtede for at tale ondt om Zinzend. Især med Pless og andre fornemme Folk havde han talt om Zinzend., og han havde sagt, at Zinzend. ingen Fredsforstyrrer var, men en ordentlig Mand. — De havde ogsaa talt om Kjøbenhavns Universitet, som Zinzend. havde tilbudt sig at forbedre; David havde fremhævet Zinzend's Erfaring, som satte ham i Stand til at udføre Forbedringen; selv om det ikke blev modtaget, saa var Tilbudet dog godt mént. — Derefter blev Pless helt anderledes og roste Zinzend.; paa Davids Spørgsmaal om, hvorfor Pless da havde modstaaet Zinzend. saa ivrig, svarede han, at det netop var, fordi han elskede Zinzend. og ikke vilde, „at han skulde forløbe sig og gjøre sig udygtig“, men at han altid kunde tjene andre med Guds Naade. „Nu elsker Pless mig og Herrnhut og taler kun godt om os.“ — „Grev Reusz er beklemt og meget lille, beder mig hver Dag om Anvisning og Raad og er værd at forbarme sig over. Han har spurgt om alt angaaende Dig, nu véd han bedre Besked om Dig end før; han er ikke den Mand, man skulde holde ham for, men han vil blive det, naar han er bleven

ret ydmyget. Bed for ham! han elsker mig, jeg kan gjøre alt med ham, hvad jeg vil; Gud har givet ham i mine Hænder. Han vil skrive til Eder. — Jeg har maattet spise 3 Gange hos Baron Sölenthal sammen med Grev Reusz, Grev Lynar og Gersdorf“ — — —

Nr. 6.

Brev fra Hans Egede til Zinzend, dat. Coloni der Hoffnung d. $^{22}/_{9}$ 1735.

Ihre hochgräfflich Excellenz
Hochwohlgeborner Herr!

Dass ich mich unterstehe Ihro Hochgräffliche Excellenz als einer mir unbekannter Herr unterthänig zuschreiben, bin ich zugemuthet worden durch Christian David, der nun hier von Grønland abgehe, umb wieder nach Haus zu gehen; und weil vorgemeldeter Chr. David und seine Brudern vorgegeben, sie seid von Euer gräflich Excellenz und der Gemein im Herrnhut hier gesannt umb mihr in der Bekehrung der wanwissigen Grönländer zu assistiren, bin ich sie vor solche ihre christliche Intention woll höchst verpflichtet und unterthanig und freundlich danke; aber dasz thut mir smerzlich wehe, dass die gute Freunden doch solche ihre christlicher Intention nicht nachgegangen, weil sie sich von uns sehr abgesondert, indem sie wegen sonderliche Meynungen und suspecte Reedensarten nicht mit uns vereinigt werden könnten. Ich wundere mich sehr, da ich Eure gräffliche Excellenz's Erklährung und Frage Bücher über die Catechismum Lutheri gelesen und finde selbige ganz ortodoxe und mit unsre evangelische Lehre übereinstimmen, sie doch nicht nach allen Stüchen einerlei Meynung sei mit Euer gräfflich Excellenz, obschon sie sagen, sie einerlei Lehre mit Euer grfl. Excell. und der Gemeine in Herrnhut habe. Kanns sein ich verstehe ihre ungewohnliche Reedensarten nicht recht;

aber weil sie sich weigern unser augsbürgischer Confession anzunehmen, weis ich nicht was ich zu sie versehen soll. Nach solcher Beschaffenheit richte Ihro Excellenz selbst, wie weit es sich thun läst, dass wir uns mit sie verbinden könnte, und was es unter den Heyden früchten werde, wenn einer Partie dem andern wegen unrichtiger Lehre willen straffen sollte, ob sie einmal so weit avancirten, dasz sie die Sprache lehren konnte. Wäre sie darhin zu bringen, dasz sie unser evangelischer Lehre (welcher ich mit Gottes Wort ganz übereinstimmend achte) annehmen konnte, ich wolte mich über ihre angebotene Dienst herzlich freuen und da vor danche, weil wir doch vielle Catecheten bedürffe, ob das grönländische Bekehrungswerch nicht besorget werden sollte.

Ihr Leben und Wandel stehe mihr ganz woll an, ich habe nichts darin zu tadeln. Ich verharre nun auch nicht lange hier in Grönland, weil ich zu Theil wegen allerley Fatalitäten ganz müde und verdrossen worden, ein Theil weil die Umständen dieses dessein es ausfordern, dass ich mihr hievon begebe, verhoffentlich dass ich durch göttlicher Beistand etwas mehr konnte ausrichten, als wenn ich hier verbleybe. Gott aus groszer Barmherzigkeit verleihe, dasz viel treue Arbeiter nach mihr ausgesannt werden möchte, umb das Werch völlig auszuführen, welches unter vielen Prüffungen habe angefangen.

Ich wünsche Ihro gräffliche Excellenz viele Gnade und Seegen von Gott, der Allmächtigster durch unser Herr Jesum Christum und verharre in schuldigster Respect

Ihr Gräfflich Excellenz
Hoch Wohlgebornheits
unterthänigster Diener

Hans Egede.

Nr. 7.

Brev fra Zinzendorf til Hans Egede, dat. Herrnhut d. $^{15}/_{2}$ 1736.

Wohlehrwürdiger und hochwohlgelehrter
Werther Herr Pastor Hans Egede!

Dero geehrtes Schreiben hat mir der Christian David richtig eingehändigt. Es ist an dem, dass besagte Personen zu Grönland auf Heyden gevartel(??), daran sie der Heyland brauchen möchte, gleich wie ihre Brüder in Thomas und Surinam und Georgien und Pennsylvanien und Lapland und Barviso gleiche Absicht führen und sogar nun mehro auf die Hottentotten nach Capo di Bona speranza abgegangen sind. — Es ist aber auch wahr, dass der theyre Christian David vor dem Laden geleget an einem Orte, da es seiner Mühe nicht bedürft hätte und mit Eure Hochwohlehrwürden eine Controvers bekommen, die uns nicht lieb gewesen. Unsre Ortodoxie ist dem Cathechismo völlig gemäsz, welchen Eu. Hochw. Ehrw. gesehen haben. Denn die mährischen Brüder sind nur in dem einen Theil different, dass sie besondere Kirchenverfassung haben, und gerne Gemeinen für sich ausmachen, so ihnen bereits etliche 100 Jahre in denen protestantischen Kirchen zugestanden worden, weil sie so thane Verfassung schon 60 Jahre zu vor gehabt, ehe die Reformation angegangen ist.

Ich übersende Eu. Hoch Ehrwürden zu dem Ende das tübingische Bedencken, woraus sie alles deutlich ersehen können, bitte meiner Brüder Freund zu bleiben, und sie in der von Königl. Majestät geniessender Freiheit ruhig zu lassen. — Verharrende unter dienstfreundlicher Empfehlung an den Herrn Sohn und dessen Collegen, auch ganzen geehrten Familie

Meines Herrn Pastor Egedes
Dienstwilliger
Zinzendorf.

Nr. 8.

Brev fra Zinzendorf til Præsterne i Grønland, dat. London d. $^{22}/_{2}$ 1737.

Han havde allerede ofte erklæret, at han ikke billigede Davids Correspondance med Egede, men for Størstedelen agtede den for en ørkesløs Handling. Han kunde ikke billige, at de danske Missionærer, til hvem dette Brev var rettet, ikke trode Brødrenes Udsendinge i Grønland; thi de var der med kgl. Billigelse og var udgaaet fra den gamle evangeliske Menighed i. Mähren og var Husz's ægte Efterfølgere. Brødrene i Grønland havde efter Menighedens Befaling, og ikke af eget Valg, maattet holde deres Gudstjeneste for sig selv; da Z. nu dog fornam, at Præsterne foragtede Brødrene og ikke alene saa surt til dem, men endog advarede Hedningerne mod dem, saa maatte han bede dem ændre deres Opførsel; i modsat Fald maatte han besvære sig over dem. Brødrene var rene evangeliske og apostoliske i Lære og Sæder, derfor bad han de danske Missionærer at elske dem og vise dem Ære og godt Naboskab.

Nr. 9.

Brev fra Christian Lorentz Drachardt til Zinzendorf, dat. Godthaab d. $^{6}/_{8}$ 1744. (tysk)[1].

Han havde faaet et Brev fra Z. af $^{3}/_{4}$ 44, som han takkede for og bad, at Greven og Menigheden vilde modtage ham arme Synder, som i 26—27 Aar havde gaaet i Syndens Lænke. Han var bleven vækket i Kbhvn, men havde den Gang mest sét paa Fromhed og ydre Ærbarhed, indtil han forrige Aar begyndte at høre om Christi Blod og Saar af Broder Stach. Nu vilde han

---

[1]) En af Brødrene paa Ny Herrnhut maa have oversat Brevet for Drach. paa Tysk, da han ikke selv var Sproget mægtig.

kun vide af Christi Blods og Døds Kraft og forenes „med min søde Jesum og hans Lemmer og sande Menighed her i Verden.“ — I det sidste Aar var Jesus kommen til hans Hjerte; han elskede Brødrene i Ny Herrnhut mere end før og omgikkes mere broderlig med dem. Nu bad han om at optages i Menigheden i Herrnhut som den ringeste af Brødrene; han vilde stadig i Lydighed elske Greven og hele Menigheden. — „Aus diesem Grunde will ich auch dieses meinem hochgelobten Vater darlegen, dasz, da das hohe Missions-Collegium an mich geschrieben hat und begehrt, dasz ich meine Lebenszeit hier bleyben mag, und dass ich meine Unterhaltung vor mich selbst bekommen soll und bin von der Handlung geschieden: so habe ich eine Frau nöthig.“ — Forrige Aar havde han nok skrevet til H. Gerner, Reusz og Ewald om at faa en Søster til Ægte, men der var ingen, som havde kunnet beslutte sig der til og de kjendte ingen; „jeg kjender nok nogle, men de har samme Sind som Verden.“ Derfor var han nu ugift i 5 Aar. Han vilde ikke sé paa Stand og deslige, men hvem Z. agtede for god, vilde han være fornøiet med. „Ich küsse Ihren Mund und Hände! Ihr geringester Bruder und Sohn

Chr. L. Drachardt.“

Nr. 10.

Brev fra Drachardt til Zinzendorf, dat. Godthaab d. $^{17}/_{6}$ 1746 (tysk).

Det begynder saaledes: „Mein sehr inniglich hochgeliebter Papa!“ Han takkede for den tilsendte Hustru, de var begge salige ved Frelserens aabne Side; Christus traadte stadig nærmere til hans Hjertedør i sin blodige Skikkelse, ja undertiden var Lammet ganske nær i hans stakkels Hjerte. Han elskede Brødrene i Grønland og lærte af dem lige som ogsaa af dem i Herrnhut. Det

var sandt, som Z. havde skrevet, at Drach.s Kjærlighed til Z. var for Frelserens Skyld og ikke beroede paa Recommandation. Han havde nu faaet Blikket opladt for Christi Naade ogsaa i den hellige Ægtestands Hemmelighed, han havde faaet et Barn for $^1/_2$ Aar siden og bad Z. som tilkommende Fadder at ofre Barnet til Jesum, da Drach. ikke vilde, at det skulde være hans, men Christi og hele Menighedens. Under Taarer takkede han sin allersødeste Frelser, fordi han havde optaget ham mellem Brødrene.

Nr. 11.

Brev fra Drachardt til Zinzend., dat. Godthaab d. $^3/_7$ 1747. (dansk).

„Min højtærede og meget højtelskede Papa!“

Han kyssede Z.'s Haand og takkede for alt, ogsaa fordi hans Barn i Tiden maatte blive optaget i Menigheden. „Jeg takker den ganske hellige Menighed for den søde flege, jeg nyder aarlig her blant Brødrene, jeg seer ret, hvor nyttigt det er mig at blive taget ved Haanden af dem“. — Hans Kjærlighed til Lammet, Brødrene og Menigheden var ham saa vis og klar, „at hvor meget denne Verdens Fyrste, mennisker og mine Modstandere larmer og brumler og støder og skyder efter mig, seer jeg paa mit Lam, som er slagtet, hvor blodig og saaret, han er bleven for min Skyld; ja det blodige Lam i Kaarsets Gestalt er mig temmelig nahr. I dette mit herværende 8de Aar har Fjenderne ved Kongens Død forskrekkeligt larmet, de haffte besluttet gantske at afsætte mig og een anden Missionær skulde tage imod mine døbte og dend liden Menighed, jeg har her af de vilde Grøndlændere, men Frelseren har ikke vilt endnu, derfore vare de ikke eenige, og da de nu haffde efter Sædvane givet ordre skriftlig til mig, har den gamle Herr Egedes Søn, Hr. Poul, af uvidenhed stødt mine Breve af Cahytvinduet i Søen, da Skibet seylede, og de kunde umulig finde dem, jeg seer

og herudi Frelserens Haand. Hvad denne Sag angaaer, saa er det mig i Hjertet saa, at sætter de mig af, gaaer jeg gjerne, men bliver her hos min grønlandske Forsamling 1 eller 2 Aar, og vil see om ikke Frelseren vil, at mine Grønlændere skal være eet med Brødrenes Døbte, og ikke saa letsindig kan jeg overgive dem til een Missionær, endskjøndt de befaler det. — Derfore fremligger dette for min kjære Papa og begjærer, at han af Kjærlighed til mig vil føre mig herudi. Min Lyst er jo før jo hellere at vil gaa, men dog vil jeg ikke selv løbe, men vil see Frelserens Gjerning herudi, saa vel som jeg har seet i meget andet".

— — —

Nr. 12.

Brev fra Drachardt til Zinzend., dat. Godthaab d. $^{25}/_{6}$ 1748 (dansk).

— — „Min Connexion med Brødrene her i Grønland gaaer nu saavidt, at Kong Fredrik d. 5te har befaldt een Commission og efter hands Ordre venter jeg een Præst her alle Dage, som skal undersøge, om det er saa som berettis; hvad Udfald det faaer, vil Tiden vise sig". — „Mine Grønlænderinder staaer og i en Connexion med Brødrenes Grønlænderinder; min Kateket tilligemed nogle af Europæerne staaer og endnu i Connexion med Brødrene". — Mod alle Farer trøstede han sig med „den aabne Side" og den bestandig nøiere Sammenknytning med Brødrene, „indtil jeg een Gang med haar og hud farer der hen, jeg har ønsket mig saa lykkelig at leve den Dag at komme til Europa og der see den hellige Menighed og Forsamling." — Nu trode han, at en Vei aabnede sig dertil, men han overlod alt til Jesum og Menigheden og vilde være fuldkommen lydig.

Nr. 13.

Brev til Menigheden i Herrnhut fra Bartholomæus Larsen[1]), dat. Pissiksarbik d. $^{6}/_{6}$ 1746. (dansk).

„Paa Lammets Blod og Vunder dyre grundfæstede Menighed!“ — Han havde faaet Øiet op for, hvor mageløs Menigheden var, ønskede gjerne at være Lammet tro og blive ét med Menigheden i at følge og elske ham (Lammet). Nu følte han, at Frelseren var ham nær med sine Vunder og sit Blod; han følte, at Lammet vilde antage sig ham, hvor uværdig han end var. — Han bad Menigheden om at tænke paa sig i dens Bønner til Frelseren, for at han kunde naa saa vidt: „at han ikke vilde vide af andet end Blod og Vunder.“ — For Øieblikket var han med den elskede Broder Friedrich (ↄ: Bøhnisch) og de grldske Sødskende 7 Mil fra Colonien paa Sildefangst; Friedrich var ham til den største Trøst og Opmuntring. — Hans Hustru Susanne, som var en indfødt Grlderinde, bad ham sige, at hun ogsaa vilde overgive sit fordærvede Hjerte til Frelseren, at det kunde besprænges med hans Blod. Begge bad de, at Menigheden vilde lægge sig dem paa Hjerte og ikke glemme dem hos Lammet. Han slutter saaledes: „jeg er det armeste, elændigste og uforstandigste Barn.“

B. Larsen.

Nr. 14.

Brev fra Andreas Norlænder, dat. en Ø ved Godthaab d. $^{30}/_{6}$ 1746. (dansk).

„Til kjære Hr. Graf og hele Menigheden!“

Han hilsede dem kjærligst i den korsfæstede Jesu. Hvor ringe han end var, maatte han dog sige Menigheden, at han trøstede sig til Lammet; han var bleven vakt

---

1) Han skriver sig ellers Berthel Laersen.

ved den lille Menighed i Grld. og haabede at blive ret frimodig i Lammets Blod og Vunder. Brødrene i Grønland kaldte ham Broder. Han var fra Senjen i Nordland, et Sted, 100 Mil fra Bergen; han ønskede, at Frelseren ogsaa vilde sende sine sande Vidner der hen. — Endnu 2 Aar blev han i Handelens Tjeneste, saa vilde han enten gaa til Menigheden i Herrnhut eller blive hos Brødrene paa én eller anden Plads, hvor Frelseren vilde det. — Under Brevet har han skrevet følgende, vistnok af ham selv forfattede, Digt:

Her har Du min Haand
O Menighed sand,
Jeg arme, der veed
Ei andet end Lammet, Blod, Vunder og Sveed.

Til Frelsning, til Fred
Og til Salighed
Imens jeg er her
Og hisset i Evigheds Evigheder.

Nu Menighed sød
Tag mig i dit Skjød
Og gjør mig med Dig
I Vunderne salig, fornøjet og rig.

Nr. 15.

Brev fra Missionær N. B. Bloch til én af Brødrene paa Ny Herrnhut [1]), dat. Chrhaab. d. $^{14}/_{7}$ 1750. (tysk).

Han vilde sende ham et Brev, da han vidste, at hans ringe Navn var ham bekjendt; han havde i 1742 sét

---

[1]) Adressaten er ikke nævnet ved Navn, men da der omtales, at vedkommende var i Kjøbenhavn 1742 paa Veien fra Tyskland til Grønland, kan der ikke være Tvivl om, at Brevet er rettet til Matthæus Stach, den eneste Broder, som 1742 kom fra Tyskland til Grønland. Sé Cranz B. VI S. 545—46.

Adressaten i Kjøbenhavn, da „der lieber Bruder“ var kommen med sin Hustru fra Tyskland og laa syg i sit Logi. Ved den Leilighed havde Broderen sagt til Bloch, at Jern- og Kobber-Døre ikke kunde holde Frelseren tilbage, naar han vilde lukke op; Broderen havde maaske for længe siden glemt det, men Bloch havde bevaret det i sit Hjerte, og det gav ham nu Frimodighed til at skrive ham til.

Nogle af Blochs døbte grønlandske Familier vilde reise til Brødrene, hvor de havde Slægtninge; han haabede, at de vilde nyde samme Kjærlighed og Omsorg som hans andre Døbte, der forrige Aar opholdt sig hos Brødrene og efter deres Hjemkomst havde rost disse meget. Han bilagde en Fortegnelse over de Afreisendes Navne, og naar de var døbt. — Han havde haft Brev fra sin Broder [1]) og saa' deraf, at Frelseren havde reddet én af Bloch døbt Grlderinde, hvis onde Venner med Magt vilde slæbe hende bort fra Colonien og til Déls fik det udført, men dog var bleven indhentet og Pigen taget fra dem. Bloch var især glad over, at hun nu var kommen til Adressaten, da han var vis paa dennes Kjærlighed og Omsorg for hende; at hun vilde gifte sig, billigede han, og ønskede, at det maatte blive til hendes eget Bedste.

Om sin egen Tilstand skrev han, at Jesus viste megen Kjærlighed mod ham arme, elendige, vildfarende Synder og bar i Naade og Langmodighed over med hans fordærvede Creatur, trods hans Utroskab. Han haabede, at Jesus vilde gjøre ham salig; kun hans stolte, vantro Hjerte hindrede ham; „Gud forandre det i Naade!“. — Han og hans Familie havde været raske i de 3 Aar, de havde tilbragt i Grønland, men sidste Aar havde han nær tilsat Livet mellem Grlderne. Nu var de kommen i stor ydre Nød; hvis Proviantskibet ikke snart kom, saa maatte

---

[1]) Af Sammenhængen fremgaar det, at der er ment „Embedsbroder“, og at denne boede paa Godthaab; der sigtes altsaa til Drachardt, som endnu den Gang var Missionær.

han forlade sine Grønlændere, hvad der voldte ham stor Bekymring, da han ikke syntes, at han hidtil havde gjort videre Nytte paa Grund af sin Ukyndighed i Sproget. — Dog satte han sit Haab og sin Lid til Frelseren!

Budet, som skulde tage Brevet med til Ny Herrnhut, skulde af Sted, derfor maatte han slutte; han anbefalede sig til Broderens Kjærlighed og Forbøn og bad ham om ved Leilighed at glæde sig med et Brev. — Hans Hustru hilste og velsignede alle Brødrene, hans Collega (ɔ: Peder Egede) lige saa. Han ønskede ham ny Naade af Jesus, og at Han vilde velsigne Brødrenes Arbeide.

B. Uddrag af det ledreborgske Arkiv.

Reg. Nr. 335. Groenländische Briefe der Herrnhutischen Colonie.

Nr. 16.

Brev fra Chr. Stach af 17/7 1734 til Becherer.

Stach erklærede, at Becherer havde haft Ret, da han i Kjøbenhavn omtalte Egede som uomvendt; Egede var „ein elender Mann“; Egede vilde gjerne gjøre Brødrene til Lutheranere og var vred over, at Brødrene ikke billigede hans Missionspraxis.

Nr. 17.

Brev fra Chr. Stach af 5/7 34 til Md. E. Qvast.

Chr. David var gaaet mod Nord (ɔ: til Christianshaab) for at opsætte Colonien, men ventedes tilbage sidst i Maaneden tilligemed Böhnisch og Beck. Hun havde skrevet, at de 3 Missionærer, som kom over iaar fra Danmark (ɔ: Poul Egede, Andreas Bing og Martin Ohnsorg) ikke kjendte Jesum, og at hun trode, at Brødrene vilde faa mange Prøvelser med dem — hvilket ogsaa Stach ansaa' for sandsynligt. Ohnsorg havde han hørt prædike og mærkede nok, at han var uomvendt; men han prædikede

dog bedre end Egede, der stadig viste sig som en meget elendig Mand og næppe i hele sit Liv havde talt med et Guds Barn; Egede forstod intet af „Canaans Sprog“, det var ham helt fremmed.

Nr. 18.

Brev fra Chr. Stach, Chr. David, M. Stach og Fr. Bøhnisch af $^{28}/_{7}$ 34 til „De samtlige mæhriske Brødre og Søstre i Vestindien paa St. Crux“.

Egede, til hvis Hjælp Brødrene var kommen til Grønland, var en uomvendt, meget elendig Mand; de havde disputeret meget med ham baade mundtlig og skriftlig om Retfærdiggjørelsen. Men da de havde udtalt sig derom, havde han erklæret deres Lære for Kjætteri, og det navnlig, fordi de havde hævdet, at Christus for os er ikke vor „habende Gerechtigkeit“, men vor „aufgehobene G.“ og vedbliver at være det, indtil vi ved Troen tage Christus „auf und an“. Derimod er Christus i os vor „habende Gerechtigkeit“. — Saaledes havde Brødrene udtalt sig for Egede, men han vilde ikke vide noget af Christus i os. — Uagtet Egede havde været 13 Aar i Landet, saa havde han dog ikke ført en eneste Sjæl til Christus, eller bibragt Grlderne blot et Begreb om noget, som hører til Christendommen. — Hvad Brødrene sagde ham, trode han ikke; især var alt, hvad der angaar Omvendelsen, ham fremmed og en Daarskab, som han intet kunde forstaa af. — Hvis Brødrene i Grønland kunde komme til et andet Land, hvor der var Mennesker, og hvor de kunde arbeide alene, saa vilde de gjøre det, men det var dem umuligt, og de havde ingen „Overbevisning“ om, hvorhen det skulde være.

Nr. 19.

Brev fra M. Stach af 24/6 34 til Broder Johannes Böhm paa St. Crux.

Egede var uomvendt og havde ikke kunnet vise Brødrene en eneste omvendt Grlder. Folkene paa Colonien var ogsaa uomvendte, de drev alle Slags Spil, bandede og sloges; det havde Brødrene gjort dem opmærksom paa, men de var bleven forbitrede derover og turde ikke sé Brødrene lige i Øinene.

Nr. 20.

Brev fra Chr. Stach af 30/7 34 til Præsten Høling i Riga.

Egede havde endnu slet intet bibragt Folket om Gud; Grønlænderne hverken frygtede eller ærede Gud, de kjendte ikke Jesum som Forløseren eller vidste, at man skal følge ham efter.

Nr. 21.

Brev fra Chr. David „An meinem Lieben Bruder Pipper, Speisze Meister im Königlichen Waysen Hause".

Chr. David roser ham og takker ham for hans Omsorg for Brødrene, han havde forsynet dem med Proviant, og nu var de saaledes stillet, at de kunde være ubekymrede for dette Aar. — Dernæst fortsætter han: „Der fürst dieser welt ist sehr erbost, wir sein etliche zeit untter unsern christen in lebensgefahr gewesen, die haben unsz sehr gedrohet und nach dem leben getrachtet. Die boszheit ist unaus schrecklich grosz, dasz koppenhagische und grönlendische feyer und wetter kam zu sammen, da hatt es gehagelt, geplitzet, gedonnert, und war ein groszes Erdböben, ich zog in Discour ein Mahl mein schwert ausz der scheyde, und hauete wie unter alte töpffe, schaffete mir in christy kraft raum und lizs meine macht die mir

der herr gab sehen, da wurden sie feyge und fingen sich an zu schämen. Mein lieber bruder ich kann dir das Elend nich beschreyben dasz hir ist, den diese hiesige bosheit verstehe ich nicht, und ist mir ein geheimnizs, sie ist mir zu hoch und kan sie nicht begreiffen, ich will nur sehen, wasz draus werden wird. Wir wohnen hir in dem lande an dem orte, allwo der stull des satans ist, er bestehet aber meistens in dem willen des fleisches, in der schwelgerey, in der unwissenheit; sie lästern davon sie nichts wissen, und herr Egedy ist doch so an vielem selber schuld dran, wie wohl unwissenheit und unglaube bey ihm die sachen entschuldigen. Der unglaube ist aber eine sinde zum tode und nicht allein dasz, sondern es findet sich bey ihm boszheit, die aus dem hochmuth seinen Ursprunck hatt, dasz er nicht zum glauben kommen kan und dazs ist betribt. O wie schwer helt es mit gelehrten mit denen, welche dasz vernunftslicht in glaubens sachen lassen herrschen, oder die Ehre dieser welt, trachten nach dem reiche Gottes findet man den wohl, aber nach seiner Gerechtigkeit trachten und die Gerechtigkeit wie Abraham ererben, davon ich an euch brüder dieses jahr geschriben will was mehres sagen. — Jesus, welcher der herr ist, segne dich mein bruder. amen.

dein mitknecht am dinst
der heiligen

Christian David.

Neu Herrnhuth.
d. 12. August 1734.

Nr. 22.

Almindeligt aabent Brev fra Chr. David af $^{29}/_{6}$ 34 til Brødre og Søstre i Kjøbenhavn.

David behandler i dette Brev flere Spørgsmaal, f. Ex. om den Ed, Krigsfolk aflægge, er tilladelig, om det ikke

medfører Brøde at dræbe Fjender i Krigen, og navnlig beskjæftiger han sig med Ægteskabet. Han hævder, at al Lystfølelse er Synd; kan man derimod æde, drikke, sove, gifte sig uden Lystfølelse i Taksigelse til Gud, da medfører disse Ting ikke Skyld. Han udtaler sig kynisk uforbeholdent om Ægteskabet og Tilnærmelsen mellem Ægtefolk og beskriver nøiagtig, hvorledes denne bør foregaa for ikke at medføre Skyld.

Fortegnelse

over

Missionærerne i Grønland 1721—60 paa de forskjellige Colonier,

tagne

fra Syd til Nord.

Frederikshaab.

Sylow	1742—46.
Buch	1747—54.
Rasch	1754—59.

Godthaab.

Hans Egede	1721—36.
(Poul Egede	1721—28.)
A. Top	1723—24.
Samme	1725—27.
Ole Lange	1728—29.
H. Miltzoug	1728—30.
Poul Egede	1734—36.
M. Ohnsorg	1734—40.
A. Bing	1735—39.
C. L. Drachardt	1739—51.
Sylow	1740—42.
R. Brun	1752—60.

Nepisene.

A. Top	1724—25.
Lange	1729—31.
Miltzoug	1730—31.

Sydbay (Holsteinborg).

Borch . . . . 1757—63.

Christianshaab.

A. Bing . . . . 1734—35.
Poul Egede . . . . 1736—40.
L. Alsbach . . . . 1739—43.
Wedzel . . . . 1740—44.
P. Welling . . . . 1743—48.
Grønbech . . . . 1744—46.
N. B. Bloch . . . . 1747—52.
(fra 1752 besørges Missionen paa Christianshaab af Missionærerne paa Claushavn).

Claushavn.

N. B. Bloch . . . . 1752—54.
Peder Egede . . . . 1754—56.
Thrane . . . . 1755—57.
Borch . . . . 1757—58.
J. Stage . . . . 1758—65.

Jacobshavn.

Peder Egede . . . . 1749—54.
(havde Bolig 1749—52 paa Christianshaab).
Nic. Lassen . . . . 1754—55.
(fra 1755—60 besørges Missionen paa Jacobshavn af Missionærerne paa Claushavn).

Rittenbenk.

Fabricius . . . . 1759—60 (61?)

Rettelser.

S. 28, Linie 4 fra oven: Meningheden læs: Menigheden.
S. 150, L. 19 f. o. Groenlando læs: Groenlandico.
S. 183, L. 3 f. n. dankse læs: danske.
S. 222, L. 11 f. o. dens læs: deres.
S. 251, L. 13 f. n. Fremstillng læs: Fremstilling.
S. 276, L. 14 fra o. Racsh's læs: Rasch's.
S. 280, L. 16 f. o. Handels-Collegiet læs: Handels Compagniet.
S. 316, Anm. 2. 1754 læs: 1759.

I de første Ark er der ved en Feil fra Correkturlæserens Side paa flere Steder i Tvelydene kommen til at staa j i Stedet for i, hvilket Læseren bedes undskylde.

SEP 4 - 1934